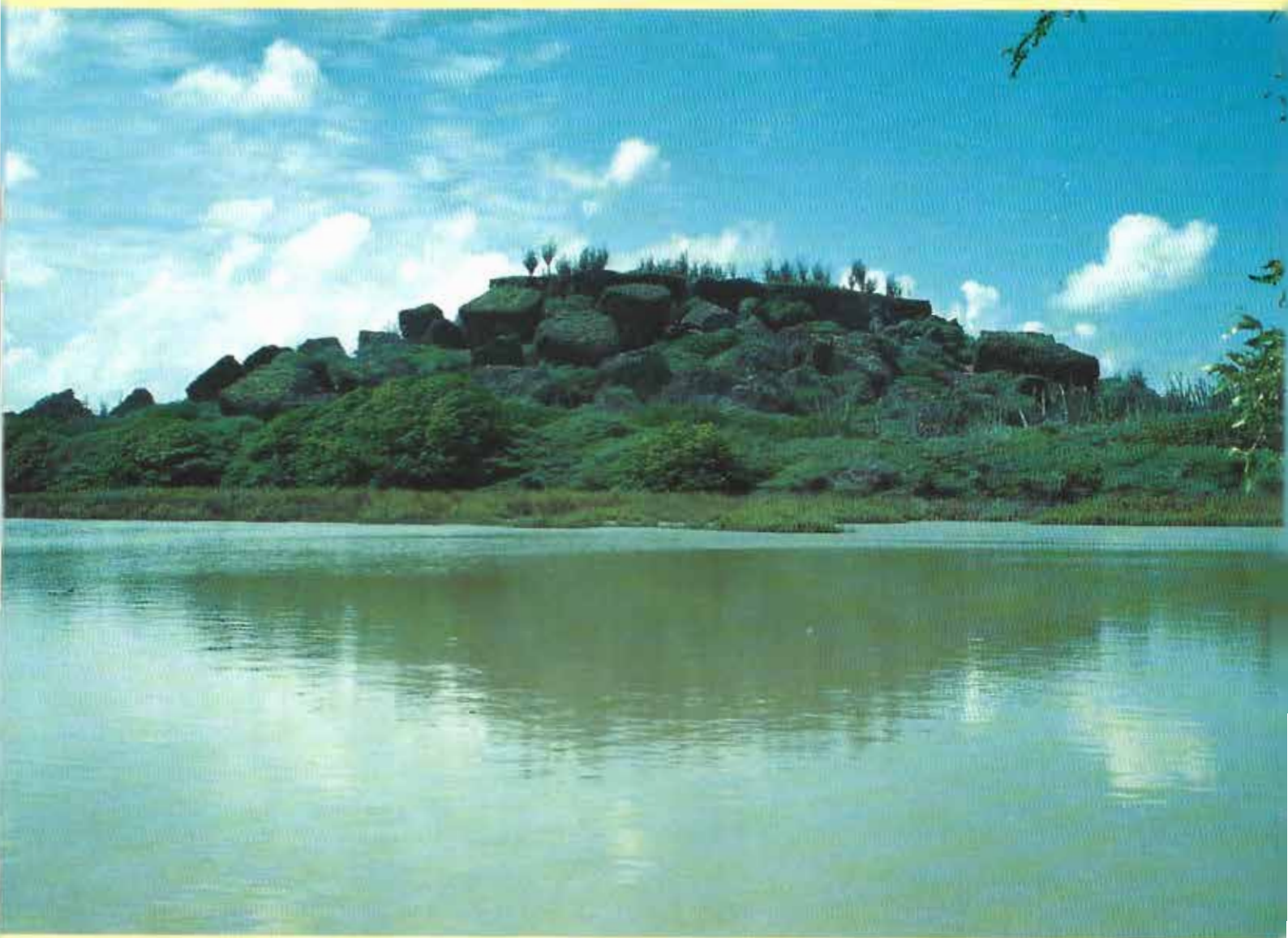

Stemmen uit het Verleden

"Indiaanse woorden in het Papiamentu"

Gerard van Buurt en Sidney M. Joubert

STEMMEN UIT HET VERLEDEN

Indiaanse woorden in het Papiamentu

G. van Buurt en S.M. Joubert

1997

Auteurs: Gerard van Buurt en Sidney Milton Joubert
Omslagontwerp: Ric Creativity, Curaçao
Omslagfoto: Jan Beaujon Jr.
Drukwerk: Drukkerij Haasbeek, Alphen aan den Rijn, Nederland

De adressen van de auteurs zijn:

Drs. G. van Buurt
Kaya Oy Sprock 18
Curaçao (NA)
Tel. 599-9-7374694

S.M. Joubert
Alablancaweg 47
Curaçao (NA)
Tel.: 599-9-7379446
Fax: 599-9-7379516

Verkrijgbaar in Nederland bij Van Buurt BoekProducties
Postbus 489
2400 AL Alphen aan den Rijn
Tel. 0172-442745

Deze uitgave kwam tot stand met financiële medewerking van het OKSNA (Overlegorgaan Kulturele Samenwerking Nederlandse Antillen), het KabNA (Kabinet voor Nederlands-Antillaanse en Arubaanse Zaken) en de Banco di Caribe.

mei 1997
ISBN: 99904-0-145-4

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of op enige andere wijze, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteurs.

Inhoudsopgave

Voorwoord	7
Amerindische woorden in het Papiamentu	7
Spelling	8
Taalgebruik en naamgeving	9
Referenties	11
Lijst van Indiaanse woorden	13
Een woord van dank	14
I. Inleiding	17
Het ontstaan van het Papiamentu	17
Politiek verband der Eilanden	17
De Spaanse periode (1499-1634)	17
De beginjaren der Spaanse periode	18
De Fuggers en de Welsers	19
De latere Spaanse periode en de komst der Nederlanders	20
De Indianen in de Nederlandse periode	20
Amerindische invloed in het Papiamentu	21
De invoering van Afrikaanse slaven op Curaçao, Bonaire en Aruba	23
De Creoolse talen en hun oorsprong	23
De Afrikaanse invloed in het Papiamentu	26
De invloed van Indoeuropese talen in het Papiamentu	27
II. De Amerikaanse talen	29
De belangrijkste taalgroepen binnen de Amerikaanse taalfamilie	35
Uto-Aztec	35
Maya	35
Guanahatabey (Ciboney)	35
Macro Chibcha	36
De Aruac talen	36
Aruac West-Indië	37
Aruac Venezuela	38
Aruac Guyana's, Trinidad	39
Verwantschappen binnen de Aruac talen	40
De Carib talen	44
Het Carib van de Guyana's (Karina)	44
Het Carib van Venezuela	44
Warao (Guaraúnos)	45
Tupí-Guaraní	49
Quechua en Aymara	52

III. Woorden van Indiaanse oorsprong in het Papiamentu	53
A	53
B	56
C	63
D	71
E	73
F	74
G	74
H	76
I	80
J	89
K	89
L	111
M	113
N / Ñ	131
O	132
P	134
Q	137
R	137
S	137
T	141
U	149
V	150
W	150
X	158
Y	158
Z	163
IV. Lijst van enige woorden welke op Indiaanse woorden lijken, en/of woorden waarvan velen menen dat deze van Indiaanse oorsprong zouden zijn, alsmede hun herkomst	165
V. Enige opmerkingen bij de Indiaanse woordenlijsten van Pastoor Van Koolwijk en A.L. Pinart.	172
VI. Register van Indiaanse toponiemen.....	177
Literatuur	181
Fotoverantwoording	191
Index	193

Voorwoord

In dit werk “Stemmen uit het Verleden” is getracht enig inzicht te verschaffen in de betrekkelijk geringe invloed op het lexicon van het hedendaagse Papiamentu van de talen die de Indianen op de Benedenwindse Eilanden (Curaçao, Aruba en Bonaire) en deels in de regio spraken vóór, maar ook tijdens en uiteraard ook nog enige tijd na de aankomst van de eerste Europeanen op deze eilanden. Dat deze Amerindische invloed gering is, heeft niet het plezier van het zoeken naar deze overblijfselen van Indiaanse cultuur mogen schaden. Integendeel, elk woord dat werd ontdekt was als een kostbare naald die in een hooiberg gevonden werd.

Daarnaast is dit boek niet alleen bedoeld als een taalkundig werk of woordenboek. Ieder woord is als het ware een “Stem uit het Verleden” waarachter een verhaal schuilt dat het vertellen waard is. De stemmen klinken niet altijd even duidelijk door, zij komen immers uit de mist van het verleden tot ons en worden vervormd door het ruisen van de tijd. Vaak zijn deze stemmen erg vaag en ook hoort niet iedereen altijd hetzelfde.

“Tin hende ku a bisa ku nos tin un “sneif di kultura indjan”. Ta parse ku e “sneif” ta un tutumba yen” (“Er is wel eens beweerd, dat wij een “snufje Indiaanse cultuur” hebben. Het lijkt erop dat dit “snufje” een volle “tutumba” (kalebas) is”), aldus Pierre Lauffer in “Di Nos”.

Met het verschijnen van “Stemmen uit het Verleden” is een poging gedaan enig licht te werpen op de bovengenoemde “kultura indjan”, de wisselwerking van deze Indiaanse cultuur met latere invloeden, en de reminiscenties ervan in de landstaal van de Benedenwindse Eilanden.

Amerindische woorden in het Papiamentu

Dit werk bevat ruim 200 woorden en meer dan 150 toponiemen, die nagenoeg zeker van Indiaanse herkomst zijn. Waar zekere twijfel over de herkomst bestaat, is een vraagteken achter het woord geplaatst of zijn afwijkende meningen ook weergegeven. In een aantal gevallen zijn er geen concrete bewijzen te vinden dat het hier Indiaanse woorden betreft, maar doet de structuur van het woord of doen zekere parallellen met andere woorden vermoeden dat dit wel het geval is (b.v.: alle plantennamen die eindigen op -bana, -bari of -huri). Deze woorden zijn opgenomen omdat anders bij het weglaten hiervan een zeer onvolledig beeld zou ontstaan. Waar er in het geheel geen aanwijzingen waren dat het Indiaanse woorden betreft, of deze aanwijzingen al te vaag waren, zijn deze woorden niet opgenomen. Zo zijn wij nog vele woorden tegengekomen die wellicht van Indiaanse oorsprong kunnen zijn, maar die evengoed een Afrikaanse of andere oorsprong zouden kunnen hebben en waarover verder weinig te zeggen viel. Voorbeelden zijn: de plantennamen: Chananá, Kokólode en Teku, de plaatsnamen: Chango, Chobo-lobo, Daaibooi en

Parasasa (alle op Curaçao), de achternaam: Girigorie, de naam van een grouper: Olitu (ouatali-bí of oualioua?), andere namen van vissen zoals: Tapatapa (een schol) en Karawau (*Periplus paru*), de naam van een schelpdier: Yakarou, Djakarou of Rakiou (*Nerita* spp.) en nog vele andere. Het is zeer waarschijnlijk dat er zich in deze categorie nog diverse Indiaanse woorden bevinden. De woordenlijst die in dit boek is opgenomen, is derhalve zeker geen volledige lijst van alle Indiaanse woorden in het Papiamentu en moet ook niet als zodanig beschouwd worden. Uiteraard is de selectie van wat wel opgenomen is deels subjectief. Dit zijn de woorden waarvoor er naar ons oordeel wel voldoende bewijzen of sterke aanwijzingen zijn dat het hier Indiaanse woorden betreft en ook woorden die wellicht toch geen Indiaanse woorden zijn, maar waarbij het mogelijk was om verschillende meningen hierover te presenteren. De lezer kan in voorkomende gevallen zijn/haar eigen oordeel vormen.

Opvallend is het relatief grote aantal woorden dat betrekking heeft op de flora en fauna. De reden van deze bestendigheid van naam ligt in het feit dat verreweg de meeste van de betreffende inheemse planten en dieren uit de zgn. Nieuwe Wereld, in de Oude Wereld niet voorkwamen en dus niet bekend waren bij de Europese kolonistoren, noch bij de Afrikaanse slaven die vanuit de Oude Wereld naar de Amerika's overgebracht werden. Een aantal Indiaanse woorden zoals b.v. Ara, Boa, Kóndor, Tapir, Tukan, etc., alle namen van dieren die niet op deze eilanden voorkomen en welke niet specifiek Papiamentu woorden zijn, maar toch woorden die ook in het Papiamentu gebruikt worden, zijn volledigheidshalve opgenomen.

Een ander terrein waar we nog altijd betrekkelijk veel Indiaanse namen aantreffen, al of niet vervormd of - vooral in de officiële benaming - vervangen door een Spaanse of Nederlandse naam, is dat der toponiemen.

In dit boekwerk zijn die plaatsnamen waarvan verdere bijzonderheden vermeld konden worden, als artikel opgenomen. In hoofdstuk VI is voor elk der eilanden een register opgenomen met plaatsnamen welke zeker of zeer waarschijnlijk van Indiaanse oorsprong zijn. De namen in dit register zijn niet alle oorspronkelijke Caquetío plaatsnamen; ook latere verbasteringen of namen die van Indiaanse woorden zijn afgeleid zijn hier opgenomen (b.v. de Savaan, Pos Mangel). Namen waarvan bekend is dat zij zeer recent geïntroduceerd zijn, zoals b.v. Dakota op Aruba zijn niet in dit register opgenomen.

Spelling

De spelling die voor de Indiaanse en Papiamentse woorden in dit werk is gebezigd, is die van de respectieve bronnen. In het ene werk staat Cueva (b.v. Kadasterkaart), in een ander Kueba (b.v. Encyclopedie van de Nederlandse Antillen), ter aanduiding van een Grot. In andere gevallen zijn meerdere schrijfvormen die gebruikt worden aangegeven, deze kunnen op Aruba verschillen van de schrijfwijze op Curaçao en/of Bonaire. Op Aruba wordt een min of meer etymologische spelling van het

Papiamentu gehanteerd. Op Curaçao en Bonaire is een officiële fonologische spelling ingesteld, die echter lang niet door iedereen gehanteerd wordt. Typisch Arubaanse woorden zoals b.v. Carebe en Choco zijn naar de Arubaanse schrijfwijze in de woordenlijst opgenomen. Bij de fonologische schrijfwijze wordt in deze gevallen naar de andere schrijfwijze verwezen. Andersom wordt bij andere woorden naar de fonologische schrijfwijze verwezen. Dit brengt met zich mee, dat er geen eenduidige spelling is gehanteerd.

Ook bestonden er binnen eenzelfde Indiaans taalgebied verschillen in uitspraak, welke door eenzelfde en verschillende kroniekschrijvers en linguïsten weer anders worden weergegeven, b.v. Maisí, Maíz, Mahiz, Máhici (alle vier uit het Taíno), Marisi, Marishi (Lokono). Het Guajiro woordenboek van Jusayú en Zubiri, waaruit de meeste Guajiro woorden overgenomen zijn, hanteert een afwijkende schrijfwijze. Opgemerkt zij dat de ü die Jusayú en Zubiri hanteren niet dezelfde is als de Duitse ü, maar dat hiermee een “niet geronde” oe klank wordt bedoeld.

Het Spaans gebruikt veelal de schrijfwijze Gua- voor klanken die in andere talen als Wa, Va, Hua, Oa of Ua weergegeven worden b.v.: Guayana, Wayana, Oayana (land, geografische regio, Indianenstam) en ook: Caguama, Cahuama, Cawama, Caouana (Loggerhead zeeschildpad).

Taalgebruik en naamgeving

In dit werk worden met de term “op deze eilanden”, de eilanden Aruba, Curaçao en Bonaire bedoeld. De uitdrukking ABC eilanden is geografisch gezien zeer ongelukkig, ACB of BCA eilanden zou de geografische realiteit beter weergeven. De term Benedenwinden zou behalve op Aruba, Curaçao en Bonaire ook nog op vele andere eilanden betrekking kunnen hebben. Wij hebben getracht de termen ABC eilanden en Benedenwindse eilanden zoveel mogelijk te vermijden.

Met Westindische eilanden worden uitsluitend de eilanden van Cuba tot en met Grenada bedoeld. De eilanden Aruba, Curaçao en Bonaire zijn zowel geografisch gezien als qua flora en fauna Zuidamerikaanse eilanden. Hetzelfde geldt voor alle andere eilanden die voor de Venezolaanse kust gelegen zijn, inclusief Trinidad en Tobago.

Voor wat de namen van personen en van landen, eilanden, rivieren etc. betreft, zijn zoveel mogelijk de namen die in het land van oorsprong gebruikt worden aangehouden. In die gevallen waarin er geheel ingeburgerde Nederlandse termen bestaan zijn deze aangehouden. Hierbij is uitgegaan van het Nederlands dat op Curaçao wordt gesproken b.v.:

Brazilië i.p.v. Brasil, Amazone i.p.v. Río Amazonas, Hispaniola i.p.v. La Española, maar Colombia i.p.v. Columbië, Ilha do Marajó i.p.v. “Het eiland van de Marajó”, Hawaii i.p.v. Hawai en Virgin Islands i.p.v. Maagdeneilanden.

Colón is weergegeven als Columbus, maar de naam van zijn zoon Fernando Colón

is onveranderd gelaten en niet omgezet in Ferdinand Columbus. Uiteraard is Antonio Barbudo Antonio Barbudo en geen Ton Baardmans.

Voor de namen van de Indiaanse stammen en hun talen levert het gebruik van de Nederlandse uitgangen -s, -'s, -en, -es, -ische vele problemen op. De Maya zou in grammaticaal juist Nederlands de Maya's moeten zijn. Maar wat doen wij dan met de Tupí-Guaraní, worden dit dan Tupies-Guaranies, Tupí-Guaranies of Tupies-Guaraní? Worden de Cumanagoto dan Cumanagoto's of Cumanagoten? De Pemons of de Pemones? De Ciboneyen, de Ciboneyes of de Ciboneys? "De Carib talen" zou grammaticaal gezien "de Caribische talen" moeten zijn, maar Caribische talen heeft een geheel andere betekenis dan Carib talen nml. talen die in het Caribisch gebied gesproken worden i.p.v. talen die door Indianen die tot de Carib stammen behoren, gesproken worden. Teneinde dit soort problemen te vermijden is gekozen voor het weglaten van de eerder genoemde uitgangen. Niet in alle gevallen is het mogelijk gebleken dit systeem geheel consequent toe te passen. De Duitse bankiersfamilies Fugger en Welser zijn "de Fuggers en de Welsers" geworden. De Fugger en de Welser zou immers een lelijk Germanisme zijn, dat voor neerlandici geheel onverteerbaar is.

Zoals boven reeds vermeld is uitgegaan van het Nederlands zoals dat op Curaçao door Nederlanders gesproken wordt. Wij spreken hier van een computer en niet van een tekstverwerker en zo zijn er wellicht meer voorbeelden van een iets ander woordgebruik. Wellicht ook doet de schrijfstijl voor de Europese Nederlander in sommige opzichten wat archaïsch aan.

In veel gevallen zijn de Engelse en/of Spaanse namen van planten, dieren en voorwerpen vermeld. Voor velen, die niet met de wetenschappelijke namen bekend zijn, biedt de Engelse of Spaanse naam een aanknopingspunt, een herkenning. In veel gevallen is er geen Nederlandse naam of zijn de Nederlandse namen van soorten die in Nederland niet voorkomen zeer artificiële namen, of (vaak onjuiste) vertalingen van Engelse namen (b.v. valse Karetschildpad, onechte Karetschildpad of erger nog "boomstamhoofdschildpad" voor de Loggerhead turtle of Kawama). De wetenschappelijke "Latijnse" namen zijn vaak onderhevig aan veranderende inzichten over de indeling van het planten- en dierenrijk.

Bij deze wetenschappelijke namen worden vaak synoniemen van verouderde namen gegeven. Hoewel dit minder gebruikelijk is, is hiervoor gekozen omdat kennis van de synoniemen het voor de lezer mogelijk maakt om b.v. een plant in de deels verouderde zakflora van Aruba, Curaçao en Bonaire op te zoeken of in andere locale boeken die vrijwel alle op deze zakflora gebaseerd zijn. Hetzelfde geldt voor een aantal andere locale of regionale standaardwerken.

De wetenschappelijke "Latijnse" namen die bij de woordenlijst rechtsboven cursief aangegeven zijn, zijn de soort- of familienamen die bij het desbetreffende

Papiamentu woord behoren. Waar hetzelfde woord ook in omringende landen gebruikt wordt, worden hiermee soms andere soorten aangeduid. Soort- en geslachtsnamen staan cursief aangegeven, familienamen en namen van ordes en subordes worden met kleine hoofdletters aangegeven. Bij de "Latijnse" namen treft men in voorkomende gevallen de volgende afkortingen aan:

cv.	=	cultivar	=	Een door de mens gekweekte variëteit of rasvorm.
var.	=	variëteit	=	Een in de natuur voorkomende rasvorm.
f.	=	forma	=	Een afwijkende vorm, die geen apart ras vormt, maar b.v. slechts een andere kleur heeft; een vorm die binnen dezelfde populatie voorkomt.
sp.	=	species	=	Een soort b.v.: <i>Heliconia</i> sp. betekent een <i>Heliconia</i> waarvan niet precies bekend is welke soort het precies betreft.
spp.	=	sp. pluralae	=	Soorten; b.v. <i>Heliconia</i> spp. betekent dat het een aantal, van elkaar verschillende <i>Heliconia</i> soorten betreft.
syn.	=	synoniem	=	Een verouderde wetenschappelijke naam.

Referenties

De informatie die dit werk bevat is uit zeer vele verschillende bronnen afkomstig. Deze staan grotendeels in de Literatuuropgave vermeld. Waar mogelijk zijn in de tekst referenties gegeven. In een werk van deze aard, dat voor een algemeen publiek bedoeld is, was het echter terwille van de leesbaarheid niet mogelijk om in alle gevallen bij iedere bewering naar alle referenties te verwijzen. De tekst zou dan in een dicht plankton van referenties wegzinken. Via de volgende beschrijving van de belangrijkste bronnen is de verstrekte informatie echter in vrijwel alle gevallen te achterhalen.

De volgende bronnen verdienen speciale vermelding:

In de eerste plaats dienen Gonzalo Fernández de Oviedo y Valdés (1478-1557) en Fray Bartolomé de las Casas (1474-1566) genoemd te worden; deze beiden waren de belangrijkste vroege kroniekschrijvers van de Nieuwe Wereld.

Oviedo werd in 1478 in Madrid geboren. Van 1514 tot 1533 maakte hij enkele reizen naar de Nieuwe Wereld als soldaat en als militair ambtenaar van de Spaanse Kroon. In 1525 verscheen in Toledo zijn eerste boek, de "Sumario de la Natural Historia de las Indias". In 1533 werd hij benoemd tot "Cronista Oficial de Indias" en vanaf deze tijd woonde hij permanent in Sto. Domingo. Het jaar daarop werd hij commandant van het fort aan de Río Ozama in Sto. Domingo. In 1535 verscheen te Sevilla het eerste deel van zijn werk "Historia General y Natural de las Indias Occidentales". Uiteindelijk verschenen er twintig delen (in latere edities samengebundeld tot 9 delen). De laatste gebeurtenissen die in dit monumentale

werk vermeld staan dateren uit 1548. Het laatste deel verscheen in 1550. Oviedo overleed in 1557 te Sto. Domingo op 79 jarige leeftijd.

Bartolomé de las Casas was een tijdgenoot en tegenstander van Oviedo. Hij werd in 1474 in Sevilla geboren en was dus vier jaar ouder dan Oviedo. In 1502 reisde hij voor het eerst met zijn vader naar Hispaniola waar zij tot 1506 verbleven. Vandaar keerden zij terug naar Spanje, Las Casas kwam in 1510 weer naar Hispaniola. In 1506 of 1507 werd hij tot priester gewijd. In 1513 ging Las Casas naar Cuba, waar hij in 1514 een preek hield, waarin hij een aanval deed op de exploitatie en mishandeling der Indianen. Dit was het begin van zijn lange loopbaan als voorvechter der Indianen en criticus van het Spaanse regime in Amerika. Later woonde hij nog in Cumaná (Venezuela), Veracruz (Mexico) en in Nicaragua. In 1523 trad hij toe tot de kloosterorde der Dominikaner monniken. Van 1544-1546 was hij bisschop van Chiapas (thans een staat in Mexico, destijds behorend tot Guatemala). In 1552 verschenen in Sevilla zijn "Historia de las Indias" en de "Apologética Historia Sumaria". In hetzelfde jaar verscheen ook de "Brevísima Relación de la Destrucción de las Indias".

Voor de Taïno woorden is gebruik gemaakt van de woordenboeken van Emiliano Tejera (1890-1968), Luis Aquino en Cayetano Coll y Toste. Dezen maken op hun beurt veel gebruik van de werken van Oviedo en Las Casas, veelal met aanvullingen die ontleend zijn aan andere ontdekkingsreizigers en kroniekschrijvers zoals Columbus, zijn zoon Fernando e.a.

De Lokono woorden komen uit het werk van de linguïst Prof. Dr. C.H. de Goeje (1879-1955). Prof. De Goeje was oorspronkelijk zeeofficier bij de Nederlandse marine. Van 1903-1904 was hij als topograaf verbonden aan de zgn. Gonini-expeditie in Suriname. Hierna begon hij een carrière als antropoloog en taalkundige. Er verschenen vele werken van zijn hand over de Indianen in Suriname en de omliggende gebieden. Van 1946-1950 was hij bijzonder hoogleraar aan de Universiteit van Leiden.

De Guajiro woorden komen uit het woordenboek van Jusayú en Zubiri. Voor het Carib van Venezuela waren Lisandro Alvarado en Marc de Civrieux de belangrijkste bronnen.

Op deze eilanden moeten wij de werken van Antoine J. Maduro, Pater P. Brenneker en Pater R.H. Nooyen noemen. A.J. Maduro is een pionier op het gebied van de locale taalstudie, met name op het gebied van de etymologie. Pater Brenneker heeft veel zaken vastgelegd die anders verloren zouden zijn gegaan. R. H. Nooyen geeft een uitgebreid overzicht van de presentie van de Indianen op deze eilanden door de eeuwen. Voorts zijn de woordenlijsten van Pastoor Van Koolwijk en van Alphonse Louis Pinart van belang, die eind vorige eeuw op Aruba, bij daar nog

wonende Indianen werden opgesteld. Voor de namen van planten werd veelvuldig gebruik gemaakt van de Zakflora van Frater M. Arnolfo Broeders en voor de namen van vogels van "The Birds of the Netherlands Antilles" van Prof. Dr. K. H. Voous.

Voor het overige zij naar de literatuurverwijzingen in de tekst verwezen.

Lijst van Indiaanse woorden

In de woordenlijst van Hoofdstuk III staat achter de trefwoorden tussen haakjes de taalgroep aangegeven waaruit het betreffende woord afkomstig is, eventueel voorzien van een vraagteken (indien er hierover geen zekerheid bestaat). Op de eerste regel daaronder treffen wij in voorkomende gevallen de taal of talen waarin dit woord daadwerkelijk werd aangetroffen. Een woord dat b.v. in het Guajiro werd aangetroffen, hoeft niet vanuit het Guajiro in het Papiamentu opgenomen te zijn. Mogelijk kwam hetzelfde woord of een variant daarvan ook in het Caquetío voor; maar dit weet men niet met zekerheid, omdat het Caquetío i.t.t. het Guajiro een dode taal is waar weinig van bewaard gebleven is. Wel kunnen wij concluderen dat het hier dan een Aruac woord uit Venezuela betreft. Mutatis mutandis geldt hetzelfde voor het Paraujano en het Lokono, beide talen die nog gesproken worden. Het Caquetío was naar men aanneemt (Oliver) nauw verwant aan het Lokono (zie Hoofdstuk II).

Het is dan ook moeilijk na te gaan in hoeverre Aruac woorden in het Papiamentu, die in het Guajiro, Paraujano of Lokono worden aangetroffen, woorden zijn die ook in het Caquetío bestonden. Het Caquetío zou nauwer verwant geweest zijn aan het Lokono dan aan het Guajiro en Paraujano. Niettemin hebben wij bij de Indiaanse woorden in het Papiamentu vele parallellen met het Guajiro aangetroffen. Dit kan deels een artefact zijn. In het zeer uitgebreide woordenboek van Jusayú en Zubiri valt meer terug te vinden dan in de Caquetío woordenlijst van Oliver, die slechts één pagina beslaat en ook meer dan in de Lokono woordenlijst van De Goeje. Wellicht zijn er ook latere directe Guajiro en/of Paraujano invloeden op het Papiamentu geweest. Andere mogelijke (wat minder voor de hand liggende) verklaringen zijn:

- Dat de verwantschap tussen het Guajiro en Paraujano enerzijds en het Caquetío anderzijds toch groter is dan tot dusver werd aangenomen.
- Dat de zeevarende "Indios Curaçao" vele contacten hadden met het schiereiland La Guajira (zie pg. 108).

De Taïno woorden zullen veelal via het Spaans opgenomen zijn, maar mogelijk toch ook via Taïno immigranten in de vroege Spaanse periode overgebracht zijn. In een aantal gevallen betreft het woorden die men in vele Aruac talen aantreft (Hamaka, Kunuku).

Indien een in dit boek aangegeven woord naar een van de Aruac talen van Venezuela, welke onderling verwant waren, te herleiden is, wordt dit aangegeven met Aruac

Ven. Dit wil zeggen dat het bedoelde woord behalve op Aruba, Curaçao en Bonaire óók in Venezuela wordt aangetroffen, maar niet op de Westindische eilanden. Achter het woord worden dan de Venezolaanse varianten aangegeven. Dit wil echter niet zeggen dat deze varianten het originele Aruac het dichtst benaderen. In een aantal gevallen zal de Papiamentu variant dicht bij het originele Aruac liggen of is de originele uitspraak zelfs intact gebleven (b.v. Kadushi, Kunuku, Yuana), voorzover dit te achterhalen is. In andere gevallen is dit niet het geval en is het juist de Papiamentu variant die andere invloeden heeft ondergaan (b.v. Badjaga, Mampuritu, Makambí). Aruac W.I. of Aruac Ven. betekent dat het woord specifiek naar een van deze gebieden te herleiden is, en in andere Aruac gebieden vermoedelijk niet werd gebruikt. In de tekst betekent Aruac dat het een woord betreft dat vermoedelijk een wijde verspreiding in het Aruac gebied heeft gehad (en heeft), of dat het niet specifiek tot een bepaald Indiaans gebied of taal te herleiden is, maar wel bekend is dat het hier een Aruac woord betreft (zodat Aruac dan alleen het verschil met b.v. Carib of Maya aangeeft).

In veel gevallen hebben transformaties plaatsgevonden. Zeer algemene transformaties zijn b.v. de omzetting van p naar b, of van l naar r en vice versa. Hoewel bepaalde transformaties meer voor de hand liggen, en veel frequenter zijn dan andere, zijn de meeste linguïsten het erover eens dat indien de omzetting via meerdere talen plaatsvond en er een langere tijdsperiode mee gemoeid was, geen enkele transformatie a priori uitgesloten is. Zie b.v. de omzetting van het Latijn: *Lacerta* naar het Engels: *Alligator* (zie voetnoot op pg. 92) en ook de omzetting van *Krabbevreter* naar *Garabèt* (pg. 175). Ook in het Papiamentu heeft deze situatie zeer waarschijnlijk bestaan en kunnen Indiaanse woorden via het Spaans, het Nederlands of andere Europese talen of onder invloed van Afrikaanse talen in het Papiamentu opgenomen zijn. Op deze wijze kunnen omzettingen plaatsgevonden hebben die thans in het moderne Papiamentu niet meer voor de hand liggen.

Een woord van dank

Aan allen die hebben meegewerkt aan dit project, gaat een woord van welgemeende dank.

Het OKSNA (Overlegorgaan Kulturele Samenwerking Nederlandse Antillen), het KabNA (Kabinet voor Nederlands-Antillaanse en Arubaanse Zaken) en de Banco di Caribe verleenden financiële steun.

De volgende personen namen het gehele manuscript door en gaven vele suggesties voor wat het taalgebruik betreft, alsmede inhoudelijke opmerkingen: Jacqueline van Alphen, Aart G. Broek, Kees J. Canters, Henry E. Coomans, Maritza Coomans-Eustatia, Carel P. de Haset, May Henríquez, Antoine J. Maduro, G.J. Oostindie en Piet Sybrandy. Van Mario Dijkhoff, Mario Odor en Mevr. Mercedes Petrocchi ontvingen wij vele, waardevolle aanvullingen die het gebruik van het Papiamentu

op Aruba betreffen. Van B.J. Hoff van de Rijksuniversiteit Leiden, Faculteit der Letteren (Vakgroep Algemene Taalwetenschap), ontvingen wij uitgebreid commentaar en vele suggesties. J. Gansemans en C. Grégoire van het Museum voor Midden-Afrika te Tervuren, België, hebben, waar mogelijk commentaar geleverd op met name de passages die op Afrikaanse invloeden betrekking hebben, waarvoor wij zeer erkentelijk zijn.

Naast de zeer gewaardeerde hulp en bijdragen van genoemde personen, willen wij ook de volgende personen noemen, die inlichtingen verstrekt hebben of behulpzaam zijn geweest bij het opsporen van benodigde artikelen en literatuur: Anders Barfod, Pedro Cunill Grau, Carlos González Batista, Isidro Dorothea, John de Freitas, Jesús González, Jay Haviser, Kenneth Heidweiller, Michael Leshin, Rudy Lourents, Pieter Muysken, Robert Rojer en Angel Salsbach.

Wij willen de volgende personen bedanken, die ons hielpen met vele computer-problemen, zoals het maken van tekeningen, schema's en omzettingen van het ene programma naar het andere. In de eerste plaats Jacinto (Tico) A. Ras, die de meeste tijd hieraan besteed heeft. Verder ook Gregory Berry, die ons hielp het document in Pagemaker om te zetten. Anderen die behulpzaam waren met computertechnische problemen waren: Jan Marcus van Buurt, Nanik Chandiramani, Murray Joubert Jr. en Saurabh Saksena. Voor hun gastvrijheid op Bonaire danken wij Joseph en Flor Joubert en Edgar Joubert. De meeste foto's werden gemaakt door Jan Beaujon Jr. Zie verder de foto-verantwoording op pag. 191. De omslag werd vervaardigd door de firma Ric Creativity.

Voorts willen wij de volgende instanties onze welgemeende dank betuigen voor hun medewerking: Biblioteka Mongui Maduro te Curaçao, Biblioteka Públiko di Kòrsou en de Bibliotheek van de Universiteit van de Nederlandse Antillen, Dienst L.V.V. Curaçao, Direktoraat voor Kultureel-Edukatieve Zaken van het Eilandgebied Curaçao, Koninklijk Museum voor Midden-Afrika, Tervuren, België, en de Milieudienst van het Eilandgebied Curaçao. Aan alle anderen die hier niet genoemd zijn, maar ook aan dit project hebben bijgedragen, zeggen we: MASHA DANK!

Wij verzoeken een ieder die constructieve kritiek heeft op dit werk, zich met ons in verbinding te stellen: G. van Buurt, Kaya Drs. Oy Sprock 18, en S.M. Joubert, Alablancaweg 47, beiden te Curaçao. We danken allen bij voorbaat voor de belangstelling en hopen dat door de opmerkingen die binnenkomen een eventuele tweede druk alleen maar beter zal zijn dan deze eerste.

De schrijvers,

Curaçao, mei 1997

Gerard van Buurt

Sidney M. Joubert

I. Inleiding

Het ontstaan van het Papiamentu

Aangezien niet met zekerheid aangetoond kan worden wanneer het Papiamentu is ontstaan, weten we niet of het Spaans of een mengeling van Indiaanse en Spaanse elementen ten grondslag ligt aan deze taal of dat het Portugees of een Portugees met Afrikaanse elementen, een zgn. Afro-Portugees, de basis van het Papiamentu is. Er wordt meestal gesproken over de Iberische, Spaanse, Portugese, Afrikaanse of Afro-Portugese oorsprong van het Papiamentu. Er zijn weinig pleitbezorgers voor een Indiaanse basis van deze taal. Dit gezien de zeer geringe invloed van de Amerindische talen op het Papiamentu, welke invloed, voor zover valt na te gaan, praktisch uitsluitend terug te vinden is in het lexicon. Wel bestaat de mening, waar wij ons bij aansluiten, dat de Indiaanse invloed veel sterker is geweest en dat later veel woorden verloren zijn gegaan, door de zgn. relexificatie (De Haseth). Zo treffen wij b.v. in de beschrijving van Curaçao van Teenstra uit 1836 het woord Patalewa als naam voor de kerkuil, de Palabrua. De benaming Patalewa wordt thans nauwelijks meer gebruikt, en is van betekenis veranderd. Dit proces werkt nog steeds door. Veel van de in dit werk opgenomen woorden worden nauwelijks meer gebruikt. Een aantal is nog wel vrij algemeen bekend, maar niet meer gangbaar, of (daardoor) van betekenis veranderd. Andere zijn nog slechts bij sommige oudere Papiamentusprekers bekend (zie o.a. Brenneker).

Politiek verband der Eilanden

De periode voor de komst van de eerste Europeanen op Aruba, Bonaire en Curaçao in 1499, kan men aanduiden als de prehistorie van deze eilanden, aangezien er van die tijd geen geschreven berichten zijn. De Spanjaarden brachten de ligging en vorm van deze eilanden in kaart en beschreven hetgeen ze hier aantroffen. De bewoners waren Indianen. Van 1499-1634 kan men spreken van de Spaanse periode. In 1634 namen de Nederlanders deze eilanden in bezit. Tot 1954 zijn deze, met uitzondering van de periode van de Engelse bezetting van 1806-1816, steeds een Nederlandse kolonie geweest. Tussen 1954 en 1986 vormden deze drie eilanden, samen met de Bovenwindse Eilanden (Sint Maarten, Saba en Sint Eustatius), een deel van het Koninkrijk der Nederlanden, de Nederlandse Antillen geheten. In 1986 scheidde Aruba zich van de andere eilanden af en vormt sindsdien een autonoom deel van het Koninkrijk. De andere vijf eilanden behielden de naam Nederlandse Antillen.

De Spaanse periode (1499-1634)

De eerste Europeanen die voet aan wal zetten op Bonaire en Curaçao waren de Spanjaarden in 1499. Zij troffen er voornamelijk Caquetío-Indianen aan. Deze Caquetío's behoorden tot de Aruac-groep. Op Curaçao en Bonaire trof men de clan der Curaçao Indianen (in het Spaans: "los indios Curaçao"). Aruba werd omstreeks 1500 door de Spanjaarden ontdekt. Er zijn aanwijzingen, dat Aruba wellicht door

een andere Caquetíogroep (indios Aruba?) werd bewoond (Hartog). Deze Caquetío waren afkomstig van de Noordkust van Zuid-Amerika, vanwaar sommigen zich tijdelijk, anderen blijvend op deze eilanden hadden gevestigd. Hun woongebied strekte zich op het vasteland uit vanaf Coro naar het Westen tot aan het Meer van Maracaibo en naar het Oosten tot in de buurt van het huidige Puerto Cabello (Hartog). Naar het Zuiden trof men ze aan tot het gebied dat door de Jirajara's bevolkt werd.

De beginjaren der Spaanse periode

Ook de bewoners van Aruba, Curaçao en Bonaire vielen ten prooi aan de zucht naar goedkope arbeidskrachten, naar nieuw territorium, naar edelstenen en edele metalen. Goud dachten de conquistadores met bergen te zullen vinden in El Dorado. Al gauw echter werden Aruba, Curaçao en Bonaire tot "islas inútiles" (nutteloze eilanden) bestempeld, aangezien er geen edelstenen noch edele metalen te halen waren. Maar deze benaming hield ook in, dat deze gebieden ontvolkt mochten worden om de arbeidskrachten die elders nodig waren te leveren en dat de Europeanen vrij waren hier rode slaven vandaan te halen.

Naast de eeuwenoude, vrijwillige migratie over en weer van het vasteland naar deze eilanden, werden Indianen vanaf het allereerste begin van de kolonisatie gevangen genomen en gedeporteerd naar een ander deel van het land of naar een andere kolonie, soms zelfs naar een der moederlanden in Europa.

Bij Koninklijk Besluit (van Spanje) d.d. 23 december 1511 werd het vangen (sic!) van Indianen op verschillende eilanden toegestaan, maar de namen van Curaçao, Aruba en Bonaire kwamen niet voor in dit Besluit. Desalniettemin werd twee jaar later, dus veertien jaar na de verovering van deze eilanden door de Spanjaarden, praktisch de gehele inheemse bevolking (2.000 man) naar Hispaniola gedeporteerd. Daarna werden nog enkele malen Indianen op deze eilanden gevangen en meegevoerd door de Spanjaarden. In 1526 kreeg Juan de Ampíes (die ook Juan de Ampués genoemd werd) toestemming van de Spaanse koningen om deze eilanden weer te bevolken met Indianen uit omliggende landen en eilanden, onder wie ook de "indios Curaçao" die hetzij gevlucht, hetzij gedeporteerd waren. Op deze wijze vestigden zich op deze eilanden ook Indianen die geen Caquetío's waren. Met name zullen dit Taíno's zijn geweest, maar wellicht ook Lucaya's en anderen. Het is bekend, dat de Spanjaarden vele Lucaya's ingezet hebben bij de parelvisserij op het eiland Margarita, voor de Venezolaanse kust.

Zo breidde de Indiaanse bevolking zich op onze eilanden weer uit, met een stroom Indiaanse vluchtelingen die zich op deze betrekkelijk rustige eilanden was komen vestigen of al of niet gedwongen was gerepatriëerd. Op deze eilanden was het in de periode van Juan de Ampíes en zijn schoonzoon Lázaro Bejarano betrekkelijk rustig in vergelijking met de situatie op het Venezolaanse vasteland waar de Fuggers en de Welsers huishielden (zie verder).

De Fuggers en de Welsers

De Duitse families Fugger en Welser waren in het begin van de zestiende eeuw verreweg de twee meest invloedrijke en meest kapitaalkrachtige families van Europa. Het waren bankiers, grootindustriëlen, grootgrondbezitters, aannemers en zakenlieden van wereldformaat.

In 1519 stierf Keizer Maximiliaan van Habsburg, die Keizer van het Heilige Roomse Rijk en Koning van Duitsland was. Zijn kleinzoon koning Karel I van Spanje was troonpretendent, maar had geen geld om de kiesmannen van het Heilige Roomse Rijk om te kopen. *“Therefore, when Charles I wished to borrow 300.000 ducats with which to bribe the Electors of the Holy Roman Empire, the bulging purse of the Fugger was at the King’s disposal. In like manner, though lacking the same largesse, was the contribution of the Welser’s 141.000 ducats”* (Von Hagen). Met financiële steun van, onder meer, de Welsers werd Koning Karel I van Spanje toen gekozen tot Keizer Karel V van het Heilige Roomse Rijk. Op 3 januari 1528 tekenden de Welsers in Burgos, met goedvinden van de Spaanse koning, een overeenkomst met de Spaanse Casa de Contratación te Sevilla. Daarbij werd overeengekomen, dat de Welsers het gouverneurschap over een gedeelte van Zuid-Amerika, ongeveer het huidige Venezuela ¹, zouden krijgen (Aruba, Curaçao en Bonaire waren reeds aan Juan de Ampíes afgestaan). Zij mochten Venezuela veroveren, bevolken, exploiteren en de titels van Gouverneur en Kapitein-Generaal dragen. Eveneens werd bepaald, dat zij er vijftig Duitse mijnwerkers mochten invoeren en vierduizend negerslaven over een periode van vier jaar. Dit alles onder voorwaarde, dat zij een vijfde deel van de inkomsten van deze onderneming aan de Spaanse koning zouden afdragen. Hiermee hoopte de koning zijn schuld, aan onder meer dezelfde Welsers, te kunnen aflossen.

Datzelfde jaar vestigden de Welsers zich in Santo Domingo, de hoofdstad van Hispaniola, het bestuurscentrum van de gehele Nieuwe Wereld.

Het jaar daarop, op 24 februari 1529, vertrok de vertegenwoordiger van de Welsers in Amerika, de Duitser Ambrosius Dalfinger, uit Santo Domingo en zette enkele dagen later voet aan wal te Coro. Dalfinger trof er een handvol Indianen aan. Velen waren reeds door de Spanjaarden naar Santo Domingo overgebracht om er als slaven tewerkgesteld te worden. Anderen waren naar de binnenlanden gevlucht. Zij die gevlucht waren, werden voor een gedeelte door andere Indianenstammen, waaronder de zeer vechtlustige Jirajara’s, vermoord; een ander gedeelte gelukte het zich metterwoon in het binnenland te vestigen.

Men ziet welk een volksverhuizing de Europeanen teweegbrachten in dit gebied. Hierdoor kwamen sprekers van verschillende talen met elkaar in contact en beïnvloedden zij elkaar over en weer, onder meer op het gebied van de taal. En dat

¹ Hoewel de concessie van de Welsers heel Venezuela betrof, hebben zij in de praktijk alleen West Venezuela onder hun controle gehad. In Oostelijk Venezuela waren er al nederzettingen van Spaanse kolonisten en monniken; hierdoor werd een “fait accompli” geschapen en kwamen de Welsers er niet meer aan te pas.

er vele, totaal verschillende talen in dit werelddeel gesproken werden, mag blijken uit het volgende citaat van een uit het Duits vertaalde beschrijving van de door Federmann, waarnemend gouverneur van Coro (en dus in dienst van de Welsers), gemaakte reis (1530-1531) naar de binnenlanden van Venezuela. *"I had only two Christian interpreters and one reliable Indian interpreter, a Caquetío. With the Jirajara I had to make myself understood through two interpreters, with the Ayomán through three, with the Gayón through four, and the Xaguas through five persons"* (Federmann, vertaald door Von Hagen).

De latere Spaanse periode en de komst der Nederlanders

Bijna anderhalve eeuw waren de Benedenwindse Eilanden onder Spaanse heerschappij. Deze eilanden werden tot 1634 bestuurd vanuit Coro, destijds de hoofdstad van Venezuela, welk land toen Nueva Segovia heette. Coro, hoofdstad van de huidige Staat Falcón in Venezuela, is een der oudste door Europeanen gestichte steden op het Zuidamerikaanse vasteland.

Het Spaans en de Amerindische talen, in het bijzonder het Caquetío, werden in de Spaanse periode op Aruba, Curaçao en Bonaire het meest gesproken. Ook na 1634 echter behield het Spaans, nu naast het Nederlands, een belangrijke plaats in deze gemeenschap. Het schijnt dat toen de Nederlanders voet aan wal zetten op Curaçao, de Indianen al Spaans spraken. Ongetwijfeld gebruikten zij in hun Spaans nog genoeg Indiaanse woorden, waarvan enkele nog altijd in het Spaans en andere talen, w.o. het Papiamentu, te vinden zijn.

Na de verovering van Curaçao door de Nederlanders (1634) *"fueron extrañados unos treinta y dos españoles y la casi totalidad de los indios"* ("werden om en nabij de tweeëndertig Spanjaarden en nagenoeg alle Indianen verbannen"), (González Batista), waarmee een eind kwam aan de Spaans-Caquetío periode op dit eiland. Hetgeen niet wegneemt, dat er intussen gedurende bijna anderhalve eeuw contacten waren geweest tussen Indianen en Spanjaarden en dus tussen Indiaanse talen en het Spaans. Volgens historische bronnen telde Curaçao vóór de inval der Nederlanders zo'n 32 Spanjaarden en ruim 400 Indianen. Het dorpje Sta. Ana, ten Oosten van het Schottegat, telde meer dan honderd hutten, en te Ascención was er eveneens een Indiaans dorp met een kerk (Hartog).

De Indianen in de Nederlandse periode

De contacten op Curaçao tussen de Nederlandse bezetters en de Indianen, die hun moedertaal spraken, al of niet doorspekt met Spaanse woorden, werden, ondanks de verbanning uit Curaçao van de meeste Indianen, niet geheel verbroken, zelfs niet nadat *"Los integrantes del reducido grupo indígena mantenido por los holandeses fueron emigrando progresivamente a Coro..."* ("De leden van het kleine groepje Indianen, dat de Nederlanders (op het eiland) hadden toegestaan, emigreerden geleidelijk aan naar Coro", González Batista). In totaal waren er, in

een wat latere periode, op Curaçao tien Indiaanse dorpen of nederzettingen, op Aruba vier en op Bonaire vijf (Nooyen). Dit geeft aan dat de Indianen, niet allemaal gedeporteerd zijn, niet allemaal naar Coro emigreerden, of dat velen weer teruggekeerd waren. In ieder geval waren er ook in de Nederlandse tijd Indianen op deze eilanden. In 1677 bestond Ascención nog, een betrekkelijk dichtbevolkt Indiaans dorpje aan de Westkant van Curaçao. En ook elders op het eiland woonden nog Indianen. In genoemd jaar werden door Maestro Juan Gómez, een priester uit Coro, Venezuela, tot welks bisdom de A.B.C.-Eilanden behoorden, meer dan vijftig Indianen te Ascención en te Willemstad gedoopt en werden enige huwelijken van Indianen uit Curaçao en uit Aruba ingezegend (González Batista). In de periode 1704 -1713 werden ook huwelijken van Indianen door Pater M. A. Schabel S.J. ingezegend. In 1704 woonde Pater Schabel de installatie bij van Jacob Beck tot Directeur van de W.I.C. op Curaçao, bij deze installatie trad een Indiaans ruiterskorps aan (zie Nooyen). In 1743 is er, toen er op Curaçao slechte tijden heersten, een laatste emigratiegolf van Indianen naar Venezuela geweest.

Al deze Indianen zijn niet zomaar verdwenen en zijn ook zeker niet allen naar Coro gegaan. Men kan zich voorstellen dat blanke soldaten en matrozen, mulatten en vrijgemaakte slaven zich al spoedig bij op de eilanden wonende Indianen zullen hebben aangesloten. Ook waren er contacten met slaven. Er heeft met name op Curaçao al vanaf een vroeg stadium beginnend, een steeds sterkere vermenging plaatsgevonden met de rest van de bevolking, met name met het negroïde deel, waardoor het Indiaanse genotype niet of nauwelijks meer tot uiting komt in het overwegend negroïde fenotype. Nooyen geeft in zijn boek "Het volk van de grote Manaure" diverse voorbeelden waaruit blijkt dat de Indianen op Curaçao en Bonaire geen geheel geïsoleerde groep vormden. Begin 19e eeuw was er op Curaçao al geen aparte Indiaanse bevolkingsgroep meer te onderscheiden (Nooyen).

Ook op Bonaire en Aruba is er vermenging geweest. Zo zien wij b.v. dat er in de Indiaanse woordenlijst van Pinart (zie Hoofdstuk VI) een aantal duidelijk Afrikaanse woorden terug te vinden zijn. Waren de Indianen, of personen die voor Pinart "Indianen" waren, wellicht zelfs op het "Indiaanse" Aruba deels met Afrikanen vermengd?

Amerindische invloed in het Papiamentu

De discussie over de Indiaanse invloeden op het Papiamentu versus de Afrikaanse moet vooral tegen deze achtergrond van vermenging gezien worden. Het is voor velen onvoorstelbaar dat er toch nog (relatief gezien) zoveel Indiaanse woorden in het Papiamentu zijn, terwijl de Indianen, met name op Curaçao, maar ook op Bonaire, "allang verdwenen zijn" en de huidige bevolking overwegend negroïde is. Onze conclusie is dan ook dat de "Indianen" er nog zijn; maar ze zijn niet meer als zodanig herkenbaar.

De woorden die van Amerindische afkomst zijn, zijn niet alle reeds 500 jaar op de

Benedenwinden in gebruik. Tussen de Benedenwindse Eilanden en het Vasteland van Zuid-Amerika, hebben sinds mensenheugenis altijd kontakten bestaan. González Batista zegt hierover: *“Son conocidas las relaciones marítimas establecidas por los aborígenes entre las islas (Curazao, Aruba y Bonaire), así como entre ellas y Paraguaná”* (“De overzeese banden welke de inboorlingen van de eilanden (Curaçao, Aruba en Bonaire), zowel onderling, alsmede tussen genoemde eilanden en Paraguaná onderhielden zijn bekend”). Deze kontakten werden door de komst van de Europeanen niet verbroken. Ook door latere kontakten zullen sommige woorden, vnl. via het Spaans, in het Papiamentu zijn overgegaan. Weer andere kunnen ingevoerd zijn na 1820, met de komst van vanuit het vasteland ingevoerde Indianen; dit waren vnl. Guajiro’s.

Naar aanleiding van deze en latere sociale en linguïstische kontakten in het Caribisch Gebied, aanvankelijk alleen tussen het Spaans en de Indiaanse talen, later onder meer ook met het Nederlands, Portugees, Engels en Frans, zegt Pierre Lauffer: *“Tin palabra ku a sali for di idioma indjan, drenta spañó, i bai resultá den Papiamentu. Di moda ku ta un sambumbu formidabel a forma den Karibe, huntu ku e otro influenshanan Ingles, Ibérico, Hulandes i Franses”* (“Er zijn woorden die uit Indiaanse talen in het Spaans zijn overgegaan en uiteindelijk in het Papiamentu terecht zijn gekomen. Er heeft zich in het Caribisch gebied dus een geweldig ratjetoe gevormd, tezamen met de andere invloeden uit het Engels, de Iberische talen, het Nederlands en het Frans”).

Het is, zoals ook reeds in het voorwoord vermeld, opvallend dat de meeste Papiamentse woorden van Amerindische afkomst betrekking hebben op de flora en fauna. De reden van deze bestendigheid van naam ligt in het feit dat de inheemse namen respectievelijk planten en dieren aanduiden welke veelal niet voorkwamen in de Oude Wereld (Europa, Afrika en Azië), en daardoor niet met resp. de Spaanse, Nederlandse, Portugese of Afrikaanse namen konden worden aangeduid. Een ander gebied waar we betrekkelijk veel Indiaanse namen aantreffen is bij de toponiemen. Hierbij werden de inheemse namen hetzij letterlijk overgenomen en bestaan zij tot de dag van vandaag, of werden deze vervormd of vervangen door een Europese of Afrikaanse naam. Vooral op Curaçao treffen we een groot aantal Afrikaanse namen voor gebieden die in het verleden mogelijk inheemse namen hadden, maar die verloren zijn gegaan, zoals Burundanga, Kongo, Kanga, Kirindongo, Mandinga, Zumbu. Interessant zijn de toponiemen die in de volksmond de oorspronkelijke Indiaanse naam hebben behouden, terwijl de officiële naam een vervorming ervan of een geheel nieuwe naam is. Zo kennen we op Curaçao officieel de plantages St. Joris (in de Spaanse tijd San Jorge (zie Hartog, Cardot), door de Nederlanders omgedoopt in St. Joris), Savonet, Knip, Wacao en Patrick. In de volksmond heten ze echter resp. Chinchó, Sabaneta, Kenepa, Wakawa en Padiki. Zo zijn ook de officiële namen van Aruba, Curaçao en Bonaire niet van Portugese of Spaanse afkomst, doch van Indiaanse origine.

De overdracht van deze benamingen uit flora, fauna en topografie wijst op een Indiaanse aanwezigheid en beïnvloeding, ook in de Nederlandse tijd.

De invoering van Afrikaanse slaven op Curaçao, Bonaire en Aruba

Pas toen de kolonie Curaçao zo'n dertig jaar of meer in Nederlandse handen was, nam de slavenhandel in omvang toe, werden er slavendepots op Curaçao gevestigd en ging de negroïde bevolking van Curaçao gaandeweg de grootste groep vormen. De duizenden slaven die hier werden aangevoerd om doorverkocht te worden en die welke op het eiland achterbleven, hebben grote invloed gehad en een onuitwisbaar stempel gedrukt op de samenleving van Curaçao in het bijzonder.

Desondanks is de invloed van de verschillende Afrikaanse talen c.q. van de eventueel bestaand hebbende Afro-Portugese taal die de aangevoerde negerslaven gesproken zouden hebben niet op elk gebied (nog) duidelijk aanwezig in het Papiamentu. Dit is bijvoorbeeld niet het geval in het huidige Papiamentse lexicon, waarin maar weinig woorden voorkomen die van Afrikaanse afkomst zijn en waarvan men de betekenis nog van kent. Funchi, het volksvoedsel bij uitstek van eertijds, tambú, waarmee bepaalde op Afrikaanse leest geschoeide muziek, dans, zang en een trommel wordt aangeduid, nanzi, de naam van een spin en de eigennaam van de hoofdfiguur van volksverhalen die uit Afrika hierheen zijn overgebracht, om maar drie uit Afrikaanse talen afkomstige woorden te noemen, tonen de Afrikaanse invloed op de cultuur van deze eilanden. Zo vinden we deze invloed niet in de eerste plaats op het gebied van de flora en de fauna, maar wel pregnant bij de vele troetelnamen en dus veelvuldig gebruikte namen als bubu, chichi en baba, om ook weer drie te noemen, die terug te voeren zijn op hun bakermat in Afrika.

Maar, zoals reeds eerder gezegd, groot is het aantal uit Afrikaanse talen afkomstige woorden niet. Althans niet met betrekking tot Papiamentu woorden waar de betekenis nog van bekend is. Pater Brenneker heeft een groot aantal oude liedjes en verhalen verzameld, waarin hij letterlijk overnam wat hij hoorde. Soms wist de zanger, c.q. verteller te vertellen wat een bepaald, naar alle waarschijnlijkheid Afrikaans woord, in het Papiamentu, betekende. Maar het is vaak niet duidelijk of deze betekenis op dat moment aan de zanger, c.q. verteller met zekerheid bekend was.

Zoals de onderhavige studie van Indiaanse woorden in het Papiamentu voor een groot deel tot stand is gekomen, namelijk door vergelijkend onderzoek naar Amerindische woorden in andere talen, in het bijzonder het Spaans van Spaans-Amerika, zo zou ook een onderzoek naar Afrikaanse woorden wat meer licht kunnen werpen op dit nog braakliggende terrein van de studie van het Papiamentu. In verschillende werken van Maduro geeft hij woorden aan van Afrikaanse afkomst. Dit doet Joubert ook in een artikel in het tijdschrift Kristòf.

De Afrikaanse invloed is aanmerkelijk in de grammaticale structuur, in het bijzonder het verbale systeem van het Papiamentu (zie o.a. Valeriano Salazar).

De Creoolse talen en hun oorsprong

Het Papiamentu wordt gerekend tot de Creoolse talen. Dit zijn talen die oorspronkelijk uitsluitend gesproken werden als omgangstaal, als lingua franca, tussen enerzijds Afrikanen en ook Aziatische volkeren met anderzijds Europeanen

(en de afstammelingen van deze groepen). De twee (of meer) groepen hadden in het begin dus niet dezelfde moedertaal. De oorspronkelijke lingua franca wordt een Creoolse taal genoemd, als zij de moedertaal wordt van bedoelde groepen van resp. Europese en Afrikaanse of Aziatische afkomst.

De twee bekendste theorieën met betrekking tot het ontstaan van de Creoolse talen zijn de monogenetische en de polygenetische theorie.

De monogenetische theorie verklaart het ontstaan van de meeste Creoolse talen uit het contact dat de Portugezen op commercieel gebied en door de slavenhandel hadden met de Westkust van Afrika. Uit dit contact zou een hybride taal zijn ontstaan: gedeeltelijk Portugees, gedeeltelijk Afrikaans. Deze taal zou zich hebben verspreid langs de kusten en in de landen en eilanden waar de Portugezen langs voeren en/of handel dreven, vanaf Japan en de Filippijnen tot het Caribisch Gebied (zie Rona). Deze Afro-Portugese kern zou de basis zijn van waaruit alle Creoolse talen zich zouden hebben gevormd. Alle verschillen tussen de Creoolse talen zouden later zijn ontstaan door beïnvloeding vanuit andere talen. Als bewijs hiervoor worden de gelijkenissen tussen de verschillende Creoolse talen aangevoerd, die gesproken worden (of werden) op de Kaapverdische Eilanden, het gebied van de Indische en Stille Oceaan (o.a. in de Seychellen, in Malakka, de Filippijnen) en in het Caribisch Gebied. Het betreft gelijkenissen op syntactisch gebied (welke naar Afrikaanse talen te herleiden zijn) en, in veel mindere mate, op semantisch gebied. Dit laatste door de relexificatie, ofwel vervanging van bestaande woorden door woorden uit een andere taal. Dit proces vond later op grote schaal plaats. Het Sranang (tongo) van Suriname zou bijvoorbeeld zijn woordenschat grotendeels vervangen en uitgebreid hebben door woorden uit het Engels over te nemen. Het Papiamentu zou deze oorspronkelijke Afro-Portugese woordenschat min of meer geheel vervangen en tevens uitgebreid hebben door opname van woorden uit het Spaans en uit andere Europese talen, in het bijzonder het Nederlands en in mindere mate het Engels. Aanhangers van deze theorie zijn, o.a. Tomás Navarro Tomás, Germán de Granda, Frank Martinus, H. van Wijk, Marius Valkhoff en Henry Habibe.

Volgens de **polygenetische theorie** zijn de Creoolse talen ontstaan in het gebied waar zij gesproken worden, c.q. werden. Zij zijn dus van verschillende oorsprong. Aanhangers van deze theorie, met betrekking tot het Papiamentu zijn: J.P. Rona, A.J. Maduro, C.P. de Haseth en O. Ferrol. Het Papiamentu zou lokaal ontstaan zijn vanuit een Spaanse basis met Indiaanse invloeden. Vervolgens kwamen de Nederlandse, Portugese en Afrikaanse invloeden en tot slot invloeden uit het Engels, Frans en andere Europese talen. De Portugese invloed in het Papiamentu zou veel minder sterk geweest zijn dan de aanhangers van de monogenetische theorie veronderstellen. Vele woorden die thans de indruk wekken Portugese woorden te zijn zouden evengoed of waarschijnlijker uit het Oud-Spaans en uit verschillende andere talen en dialecten van het Iberisch schiereiland kunnen stammen (A.J. Maduro, Rona).

De Portugese woorden die in de Creoolse talen, waaronder het Papiamentu, voorkomen, zijn volgens de polygenetische theorie te verklaren uit het feit dat het Portugees in de tijd dat deze talen ontstonden een handelstaal, een lingua franca was. Aangezien de Portugezen de eerste Europese kolonisten in Afrika waren, waren veel Portugese woorden gangbaar geworden onder de Afrikanen die in de gebieden woonden vanwaar slaven gehaald werden. De Afrikaanse en Portugese elementen in de Creoolse talen worden door deze theorie verklaard uit het reeds eerder vermelde feit, dat Creoolse talen gesproken worden in gebieden die bevolkt werden door uit Afrika aangevoerde slaven². In de visie van de aanhangers van de polygenetische theorie is er dus eveneens sprake van Portugese invloeden, o.a. vanuit Afrika, maar wil dit nog niet zeggen dat er een Afro-Portugese basistaal bestaan heeft.

De Portugese woorden in het Papiamentu zouden vnl. door Portugeessprekende Sefardische joden vanuit Amsterdam en ook via Brazilië naar Curaçao overgebracht zijn. Toen de Portugezen het toenmalige Nieuw Holland in Noordoost Brazilië op de Nederlanders heroverden, vluchtten de Portugeessprekende Sefardische joden die in dit deel van Brazilië woonden, deels naar Nederland en deels (via Nederland) naar andere Nederlandse gebiedsdelen. In 1649 verloren de Nederlanders een beslissende slag bij het Guararapes gebergte (nabij Recife). In andere delen van Pernambuco hielden zij nog enige tijd stand, maar in 1654 werd de capitulatie van Brazilië door de W.I.C. getekend. Een aantal van de verdreven joden vestigde zich op Curaçao; de eerste groep joden kwam in 1651 aan.

Sommigen menen dat deze joden ook slaven meegenomen hebben naar hun nieuwe woonplaats. Deze slaven spraken wellicht een Creoolse taal (of misschien een "pidgin"), "waarvan het lexicon hoofdzakelijk gebaseerd moet zijn geweest op dat van de taal van hun Portugeessprekende meesters" (Encyclopedie van de Nederlandse Antillen 2e Ed.). Een dergelijke Creoolse taal zal uiteraard ook vele Afrikaanse woorden bevat hebben. Een argument tegen een dergelijke stelling is dat er geen bewijzen zijn dat deze joden en ook andere Nederlanders die uit Brazilië gevlucht waren hun slaven konden meenemen of hebben meegenomen. Er zijn tot nu toe geen bronnen aangetroffen die hiervan melding maken. De joden waren verplicht om eerst naar Amsterdam af te reizen en daar op toestemming van de W.I.C. te wachten, om zich in andere gebiedsdelen van deze firma te mogen vestigen. Een aantal niet-Joodse Nederlanders is wel rechtstreeks vanuit Brazilië naar Curaçao afgereisd, mogelijk hebben dezen wel slaven meegenomen.

² Op de Kaapverdische eilanden wordt een Afro-Portugese Creoolse taal gesproken, die zekere parallellen met het Papiamentu vertoont. De Kaapverdische Eilanden, welke ten tijde van hun ontdekking onbewoond waren, zijn bevolkt door Portugezen en de door hen uit het Afrikaanse vasteland aangevoerde slaven.

De Afrikaanse invloed in het Papiamentu

Zoals eerder aangegeven zijn de Afrikaanse invloeden in het Papiamentu vooral terug te vinden in de grammaticale structuur; enige voorbeelden hiervan worden aangegeven:

Met behulp van partikels, in het geval van het Papiamentu: *ta*, *a*, *lo* (en *taba*), die ook gecombineerd kunnen voorkomen, worden realiteit, continuïteit, aspect, voltooide handeling of hypothese aangeduid. Vervogde vormen ontbreken nagenoeg geheel. Het meervoud wordt gevormd met behulp van een partikel. In het geval van het Papiamentu is dit het partikel “*nan*”. Dit valt weer weg, wanneer uit het zinsverband al duidelijk is, dat het een meervoud betreft, b.v. na een telwoord dat meer dan één aanduidt, en na bijvoeglijke naamwoorden van hoeveelheid als: veel, weinig, verschillende, etc.

Het gebruik van bepaalde hulpwerkwoorden, zoals “*bai*” en “*bin*” in het Papiamentu, komt eveneens voor in onder meer het Jamaicaans Creools (“*go*” en “*kom*”), alsook in het Sranang (tongo) van Suriname (“*go*” en “*kon*”).

De passieve vorm bestond in de Creoolse talen niet en werd pas later, onder invloed van Indoeuropese talen, onder voorbehoud en met zeer veel weerstand, ten dele in de laatste jaren in sommige Creoolse talen ingevoerd.

De reduplicatie is een in vele Afrikaanse, maar ook in Amerindische talen, voorkomend verschijnsel, dat we eveneens in de Creoolse talen aantreffen. *Badabada*, *pòtòpòtò*, *namnam* en zovele troetel- of bijnamen als *Bèbè*, *Bòbò*, *Bubu*, *Chichi*, *Didi*, *Fufu*, *Lala*, *Lulu*, *Yèyè* etc. zijn, voor zover na te gaan, alle van Afrikaanse afkomst (Turner). Actieve vormen van reduplicatie vinden we in het Papiamentu, om de betekenis te versterken, zoals *blanku blanku* voor spierwit, *pretu pretu* voor pikzwart, *duru duru* voor keihard etc.

Ook het gebruik van zgn. seriële werkwoorden is kenmerkend voor de Creoolse talen. In de Papiamentse zin: *E bala a bula dreanta pasa bira dal den muraya*, treffen we vijf werkwoorden in serie aan, die resp. betekenen: vliegen, naar binnen gaan, langsgaan, keren en botsen. Vertaald zou de zin in het Nederlands luiden: De bal vloog naar binnen, vervolgde zijn pad, maakte een bocht en botste tegen de muur.

De toon als foneem is een verschijnsel dat in verschillende Westafrikaanse talen, zoals het Vai, Fante, Ga, Ewe, Yoruba, Hausa, Bini, Ibo, Efik en Ibibio (Turner) bestaat en ook in enkele Amerindische talen. Het Papiamentu heeft praktisch zeker zijn kenmerk als toontaal te danken aan Afrikaanse en niet aan Indiaanse invloed. Terwijl in niet-toontalen (vrijwel alle Indoeuropese talen) de lettergreep met de hoge toon per definitie beklemtoond is, zijn toon en klemtoon in de zgn. toontalen geheel onafhankelijk van elkaar.

Het Papiamentu, dat tot de terrastootalen behoort (Siertsema), kent b.v. meer dan 250 minimale woordparen (Joubert), die door verschil in toon tussen de delen die de respectieve paren vormen, van betekenis verschillen. Verschil in betekenis bestaat er b.v. tussen *sinta* (┐) (= zitten) en *sinta* (┐) (= het lint; de strik), *benta* (┐) (= naam van een oorspronkelijk uit Afrika afkomstig eensnarig muziekinstrument; werpen, gooien) en *benta* (┐) [(= de verkoop; werp!, gooi! (imperatief van resp. werpen en gooien, mits er een pauze op volgt)]; *bende* (┐) (= verkopen) en *bende* (┐) [(= de verkoop; verkoop! (imperatief van verkopen, mits er een pauze op volgt)]. Let wel, in alle bovengenoemde zes voorbeelden valt de klemtoon op de eerste lettergreep. Het is dan ook het toonverschil dat het betekenisverschil teweegbrengt.

De invloed van Indoeuropese talen in het Papiamentu

De Indoeuropese talen die de meeste invloed hebben gehad op de Papiamentse woordenschat, hetzij vanaf het ontstaan van deze taal, hetzij door relexificatie of door beide factoren, zijn de Iberische talen. Volgens een onderzoek van Maduro, maken woorden uit deze talen en uit de Amerindische talen zo'n tweederde deel van de Papiamentse woordenschat uit. Een kleine dertig procent is uit het Nederlands afkomstig. In veel gevallen zijn deze woorden, door hun veranderde uitspraak, voor de Nederlander niet meer onmiddellijk als Nederlandse woorden te herkennen. Ongeveer zes procent van de woorden in het Papiamentu stamt uit andere talen. Rekening houdend met het feit dat er erg weinig Amerindische woorden in het Papiamentu terug te vinden zijn, kan geconcludeerd worden dat woorden uit de op het Iberisch schiereiland gesproken talen het leeuwedeel uitmaken van het Papiamentse lexicon.

Hierbij worden enige (willekeurig gekozen) voorbeelden van deze Indoeuropese invloeden gegeven:

Uit het Spaans hebben we b.v. *floho* (*flojo* = lui), *bota* (*bota* = laars), *kuchú* (op Curaçao en Bonaire) en *kuchiu* (op Aruba) (*cuchillo* = mes), *kuchara* (*cucharra* = lepel), *kome* (*comer* = eten).

Uit het Portugees zijn afkomstig b.v. *basora* (*basora* = bezem), *buraku* (*buraco* = gat), *mei* (*meio* = half). In een aantal gevallen is het moeilijk om met zekerheid vast te stellen of bepaalde woorden uit het Castilliaans, Portugees of andere Iberische talen afkomstig zijn.

Uit het Nederlands komen woorden als *fòrki* (*vork*), *tayó* [*taljoor* (= Ned. uit de XVIIIe eeuw voor (*etens*)bord, wandbord], *bòrchi* [(*school*)bord], *lars* (*laars*), *depchi* (*dubbeltje*), *pakus* (*winkel*, afgeleid van het Ned: *pakhuis*).

Alle namen van de maanden van het jaar zijn met enig uitspraakverschil woordelijk uit het Nederlands overgenomen. Vier van de dagen van de week zijn van het Spaans afgeleid: *djaluna* (*lunes* = maandag), *djamars* (*martes* = dinsdag), *djaweps* (*jueves* = donderdag) en *djabièrnè* (*viernes* = vrijdag); twee van het Spaans of

Portugees: djasabra (Sp: sábado, Port: sabado ³ = zaterdag) en djadumingu (Sp, Port: domingo). Dja komt van het Spaanse woord día (= dag), dat in het Spaans voor de naam van de dag geplaatst kan worden: Sp. día lunes = lunes = maandag). De benaming voor woensdag is in het Papiamentu djárason [= letterlijk: dag (van het) rantsoen, de dag waarop de rantsoenen werden uitgedeeld]. Op Aruba heeft men in dit woord de “n” van rantsoen nog behouden en zegt men: djaranson.

³ Het Spaans: sábado, Port: sabado is afgeleid van de Semitische taal het Hebreeuws (de sabbath) en heeft derhalve geen Indoeuropese oorsprong. In een aantal gevallen zijn woorden die uit de Indoeuropese talen het Spaans of Portugees werden opgenomen van Semitische herkomst (Arabisch of Hebreeuws) of kunnen zij uit het pre-Romaans Iberisch of het aan deze taal verwante Baskisch stammen.

II. De Amerikaanse talen

In de afgelopen jaren heeft het idee van de monogenese der talen steeds meer veld gewonnen. Alle talen zouden, indien men ver genoeg in de tijd teruggaat, tot één oorspronkelijke taal te herleiden zijn. Deze taal zou 200.000 jaar of langer geleden, waarschijnlijk in het oostelijk deel van Afrika, ontstaan zijn. De moderne mens (*Homo sapiens*) is in het oostelijk deel van Afrika ontstaan vanuit oudere soorten van het genus *Homo*. Van hieruit heeft de moderne mens zich over de aarde verspreid. In de loop der tijden zouden alle talen geëvolueerd zijn vanuit één oertaal, die door deze eerste groepen *Homo sapiens* gesproken werd. Deze hypothese is gebaseerd op archeologische opgravingen en moderne linguïstische en genetische studies. Sommigen menen dat eerdere oermensen reeds vroeg in Afrika ontstaan zijn, maar dat de moderne mens (*Homo sapiens*) en zijn talen in meerdere gebieden vanuit primitievere vormen ontstaan zouden zijn. Er zou een parallelle evolutie hebben plaatsgehad in ten minste vier oorsprongsgebieden: Europa, Afrika, Oost-Azië, Australasië (zie Scientific American, April 1992, pg. 20-33, voor een uiteenzetting van deze beide theorieën). In het licht van meer recente genetische onderzoekingen en fossiele vondsten is het echter duidelijk, dat de "Out of Africa"-theorie steeds beter onderbouwd wordt en dat het idee van "Multiregionale evolutie" veld verliest (Stringer & Mc. Kie).

Wanneer men minder ver in het verleden terugziet zijn er een 20 tal taalfamilies te onderscheiden, waarin de ongeveer 6000 talen, welke nu nog op deze aarde gesproken worden, kunnen worden ingedeeld. Deze taalfamilies worden thans algemeen als afzonderlijke eenheden geaccepteerd. Voorbeelden hiervan zijn de Sino-Tibetaanse en de Indo-Europese taalfamilies. Over de verwantschappen van deze taalfamilies onderling, welke vaak niet verder dan een 5000-7000 jaar terug te herleiden zijn, bestaat geen overeenstemming. Sommige linguïsten weten deze 20 families nog verder tot een 10-15 tal superfamilies terug te voeren.

In de Amerika's trof men, voor de komst der Europeanen, drie verschillende taalfamilies; de Amerindische, de Na-Dene en de Eskimo-Aleut talen (zie fig. 1). Deze classificatie werd in 1956 voorgesteld door Joseph H. Greenberg van de Stanford University. Hoewel de indeling van de Eskimo-Aleut talen en de Na-Dene talen (o.a. Tlingit, Apache, Navajo) als afzonderlijke taalfamilies al spoedig algemeen geaccepteerd werd, is de samenvoeging van alle andere Indiaanse talen in één familie, die der Amerindische talen, wel controversieel en wordt deze lang niet door alle linguïsten geaccepteerd. In een andere classificatie b.v. worden de Amerindische talen in maar liefst 19 taalfamilies ingedeeld. Vele anderen zijn weer van mening dat het niet a priori uitgesloten is dat de Amerindische taalfamilie een eenheid zou vormen, maar dat daar taalkundig gezien nauwelijks enig bewijs voor aan te voeren is. Toch heeft de gedachte van één Amerindische taalfamilie in de afgelopen jaren veld gewonnen. Er zijn genetische studies, welke gebaseerd zijn op tandonderzoek, bloedgroepen, serologisch en DNA onderzoek, welke deze

theorie ondersteunen. De Amerindische groep blijkt genetisch zeer homogeen te zijn, wat aannemelijk maakt dat deze groep ook in linguïstisch opzicht een eenheid zou vormen. De drie taalfamilies: Amerindian, Na-Dene en Eskimo-Aleut zouden overeenkomen met tenminste drie afzonderlijke migratiegolven vanuit Azië naar Amerika. De Amerindische groep is het langst in Amerika ⁴, de Na-Dene zouden daarna gevolgd zijn en de Eskimo-Aleut zouden pas in de laatste 4 à 5.000 jaar vanuit Azië in Noord-Amerika gearriveerd zijn.

In zijn boek "Language in the Americas", dat in 1987 verscheen, geeft Greenberg een classificatie van alle Amerikaanse talen, welke deels op eerdere, echter minder volledige classificaties gebaseerd is (Sapir, Loukotka e.a.). In deze classificatie worden de ongeveer 1800 Amerindische talen in 6 subgroeperingen onderverdeeld. Deze classificatie wordt niet algemeen geaccepteerd. Vele andere auteurs gebruiken andere indelingen. Het is zeer onwaarschijnlijk dat er in de naaste toekomst één algemeen geaccepteerde classificatie van de Amerindische talen tot stand zal komen. Desondanks vindt men in al deze verschillende classificaties wel dezelfde patronen terug.

De taalgroepen welke in dit werk aan de orde komen (Schema 1) worden algemeen als homogene groeperingen erkend, zij kunnen echter in verschillende classificaties op andere wijze gerangschikt of onderverdeeld zijn.

⁴ Indien de Amerika's al veel langer bewoond zouden zijn dan de 18.000 - 20.000 jaar waarvoor concrete bewijzen gevonden zijn, dan zou er een langere tijdsperiode beschikbaar geweest zijn voor de evolutie van zovele talen binnen de Amerindische taalfamilie. Op grond van opgravingen in Brazilië, bij Pedra Furada en Toca de Esperança, in de jaren 80, die nog steeds voortduren menen degenen die met deze opgravingen bezig zijn, dat er 50.000 jaar geleden reeds mensen bij deze locaties leefden. De mens zou dan reeds tenminste 50.000 jaar of langer in Amerika zijn. De dateringen bij deze locaties zijn echter controversieel daar niet onomstotelijk vaststaat dat de gedateerde koolstofresten met de overblijfselen van menselijke activiteiten geassocieerd zijn en de dateringen in andere voorkomende gevallen door intrusie van grondwater, dat de ¹⁴C methode kan beïnvloeden, kunnen zijn verstoord (zie Fagan). Er zijn recente mt DNA-studies, die ruwweg een periode van 35.000 à 40.000 jaar voor de afsplitsing van de Amerindische en Oost-Aziatische groepen aangeven.

De dichte vegetatie in Midden- en Zuid-Amerika isoleert de bevolkingsgroepen van elkaar. Ook een dergelijk isolatieproces zal de divergentie en het ontstaan van nieuwe talen bevorderen. Zo treft men in de zeer moeilijk begaanbare oerwoud- en berggebieden van Nieuw Guinea eveneens zeer vele talen aan, die toch alle eenzelfde oorsprong hebben. Ook in Afrika treft men in de dichte oerwoudgebieden veel meer talen aan dan in de open savannegebieden.

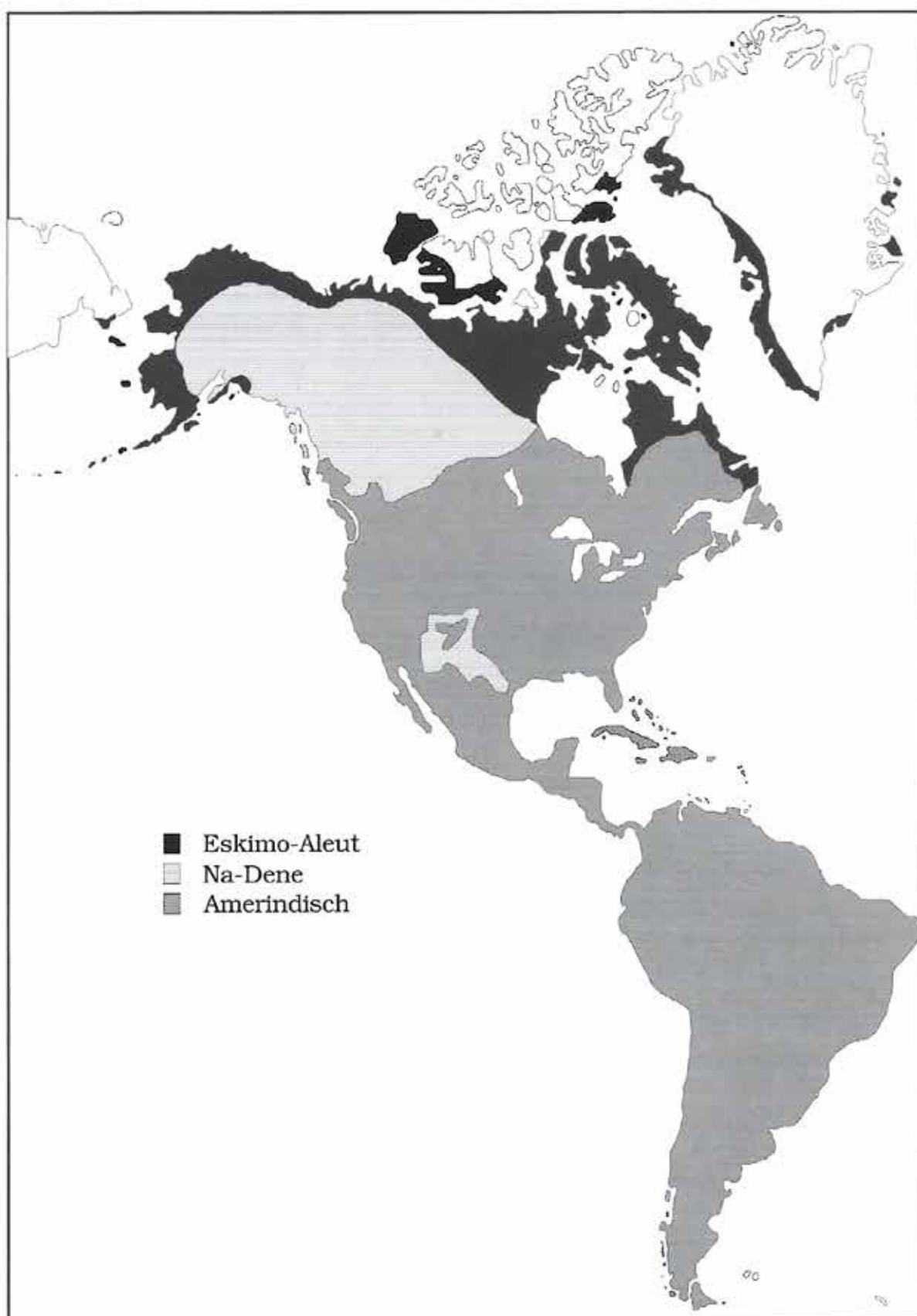

Fig. 1 De Amerikaanse taalfamilies volgens Greenberg

Taalfamilie: Amerindian

Taalgroep	Subgr	Taal	Dialect	Geografisch gebied
Uto-Aztec		Náhuatl Náhuat	Pipil Nicarao	Mexico El Salvador W. Nicaragua
Macro Maya		Huastec Maya	Yucatec Chollan Quiché	N. Veracruz Yucatán Chiapas, Midden Guatemala Hoogland en Z.O. Guatemala
(?)		Guanaha- tabey		W. Cuba
Macro Chibcha		Miskito Chibcha Jirajara		O. Honduras, Caribische kust van Nicaragua Colombia Lara, Trujillo (Ven.)
(?)		Warao		Orinocodelta
Aruac	Taïno	Lucayo Taïno Sub Taïno		Bahamas Hispaniola, Pto. Rico, O. Cuba Midden Cuba, Jamaica
	Guajiro	Guajiro Paraujano		La Guajira Z.O. Guajira, Sinamaica
	Maipure	Igneri Island Carib Black Carib Caquetío		W.I. eilandenboog tot Vieques W.I. eilandenboog Belize, Honduras Falcón, Lara, Aruba, Curaçao, Bonaire
		Achagua	Amarizina	Portuguesa, Barinas, Apure en O.Colombia O.Colombia
		Maypure		N.W. Brazilië, Z. Venezuela
		Piapoco Guarequcna Werekena Baniva Mandauaca		O. Colombia idem idem Territorio Amazonas (Ven.) idem
		Lokono		Kustgebied Br. Guyana, W. Suriname
		Shebayo		Trinidad
		Wapishana		Z. Guyana, N. Brazilië

Taalgroep	Subgr	Taal	Dialect	Geografisch gebied
		Palicur		Amapá (Braz.)
		Marawan		Amapá (Braz.)
		Araua		Ilha do Marajó
	Guahibo	Guahibo	Cuiva	O. Colombia Z. Apure (Ven.)
Cariban	Western Carib	Yuko/Yukpa		W. Venezuela, O. Colombia
	Shoto	Chaima Cumanagoto Tamanaco		O. Venezuela idem Midden Venezuela
(?)		Guaiquerí		Isla de Margarita, Araya
		Yao, Iao		Z.W. Trinidad
	Soto	Makiritare Pemon	Arekuna Taulipang Makushi	Venezuela Z. v/d Orinoco idem idem idem
	Karina	Karina (Galibi)		Guyana's, Tobago
	Tirió, Trio	Tirió, Trio		Z. Suriname, N. Brazilië
	Wayana	Wayana		Z.W. Frans Guyana
	Xingú River Carib	Bakairí		Midden Brazilië
Tupí		Tupí-Guaraní Mundurucú Siriono Guayakí	Tupí Guaraní	Midden- en N.O. Brazilië Z.O. Brazilië, Paraguay Z. oever Amazone O. Bolivia
Macro Ge (Jê)	Jê	Kayapó Shavante Kaingang Shokleng		Midden Brazilië idem idem idem
Andestalen	Timoto- Cuica	Timoto Cuica		Z. Ven. Andes N. Ven. Andes
	Quechu- amaran?	Quechua Aymara		Ecuador, Peru, Bolivia, N.W. Argentinië Peru, Bolivia

Schema 1 Schematisch overzicht van de taalgroepen en van een aantal van de voor-
naamste talen in Midden- en Zuid-Amerika en het Caribisch gebied.

Bij het schema kunnen de volgende opmerkingen worden geplaatst:

* Het schema is onvolledig; veel talen zijn niet aangegeven. In dit schema zijn alle belangrijke taalgroepen van Midden- en Zuid-Amerika aangegeven en die talen van waaruit woorden in het Papiamentu opgenomen zijn. Waar mogelijk zijn ook andere talen welke in de omringende gebieden gesproken werden opgenomen; hierbij is het accent gelegd op de Aruac en de Carib talen. In grote lijnen is een indeling van Noord naar Zuid aangehouden. De grenzen der verschillende gebieden zijn noodzakelijkerwijs gesimplificeerd en kunnen de feitelijke situatie niet in alle gevallen juist weergeven. Dit schema is geen taalclassificatie, doch beoogt slechts de verschillende talen en taalgroepen welke men in dit werk tegenkomt op begrijpelijke wijze te rangschikken en een gesimplificeerd overzicht te geven.

* Het Taïno is ontstaan uit vroege migraties vanuit Zuid-Amerika. Sommigen (Noble, Migliazza) menen dat het Taïno een te vroege oorsprong heeft om vanuit het Proto-Maipure te kunnen zijn ontstaan. In deze visie vormt het Taïno een aparte sub-groep binnen de Aruac talen en behoren de Taïno talen niet tot de Maipure subgroep. Anderen daarentegen (Oliver, Rouse) menen dat het Taïno nauw verwant was aan het Igneri en het Lokono en derhalve, evenals deze talen tot de subgroep van Maipure talen behoort (zie ook pg. 39, 40 en 41).

* De Aruac en de Maya taalgroepen zijn waarschijnlijk aan elkaar verwant en ook bestaat er waarschijnlijk een verwantschap tussen de taalgroepen Carib, Tupí en Ge (Jê).

* Volgens sommige auteurs zou het Jirajara verwant zijn geweest aan het Cuiva, een Guahibo dialect, en derhalve in de Aruac taalgroep thuishoren.

* Sommige auteurs betwijfelen of de talen die doorgaans in de Macro-Chibcha taalgroep worden ingedeeld één groep vormen en of men dus eigenlijk wel kan spreken van een Macro-Chibcha groep.

* Volgens Durbin was het Guaiquerí een Carib taal die in de subgroep "Venezuelan Coastal Carib" thuishoort. De Civrieux noemt deze groep Shoto. Volgens De Civrieux en ook Taylor was het Guaiquerí geen Carib taal maar was deze taal zeer waarschijnlijk verwant aan het Warao.

* De Timoto en de Cuica leefden in de Venezolaanse Andes, qua cultuur en levenswijze horen deze volken duidelijk tot de Andesvolken. Doorgaans wordt aangenomen dat ook hun taal, het thans uitgestorven Timoto-Cuica tot de groep van Andestalen behoort zal hebben. Hiervoor zijn er echter geen concrete bewijzen.

De belangrijkste taalgroepen binnen de Amerikaanse taalfamilie

Uto-Aztec

Zowel in Noord Mexico als in delen van Noord-Amerika zijn er vele talen die tot de taalgroep van het Uto-Aztec gerekend worden. In sommige classificaties wordt het Uto-Aztec tezamen met Macro Maya onder Macro Penutian ondergebracht (Johnson). Het Náhuatl is de taal der Mexica (of Aztec zoals zij door andere volken genoemd werden). Het Náhuatl was de lingua franca van geheel Centraal Mexico. Binnen dit gebied waren er echter diverse enclaves waar andere talen gesproken werden (b.v. Otomí, Mixtec, Zoque, Chiapanec e.a.). De kaart van fig. 4 geeft deze niet allemaal weer. Een variant van het Náhuatl, het Náhuat, werd gesproken in El Salvador, de Pacifische kust van Nicaragua en in een enclave rond Bagaces in West Costa Rica. Ook dit gebied was geen continue taalzone, er werden nog diverse andere talen gesproken (o.a. Xinca, Choluteca, Mangue). De belangrijkste dialecten van het Náhuat zijn het Pipil en het Nicarao.

De woorden in het Papiamentu welke uit het Náhuatl stammen zijn zeer waarschijnlijk voornamelijk via het Spaans overgebracht. Als schrijfwijze treft men ook aan Nahuatl en Nahuat. De schrijfwijze van de Real Academia Española, Náhuatl, Náhuat is hier aangehouden, doch wel met hoofdletters geschreven.

Maya

In het Papiamentu zijn slechts enkele woorden naar het Maya te herleiden (Sigá, Sisal en zeer waarschijnlijk ook Henekin, Tusa). Deze zijn via andere talen opgenomen.

Het Maya is vrij uniform. Met uitzondering van het meer divergente Huastec zijn de verschillen binnen het Maya niet zo groot dat men van verschillende talen kan spreken. Er zijn verschillende dialecten welke doorgaans in drie hoofdgroepen ingedeeld worden: Yucatec en Chollan (Laagland Maya) en het Quiché (Hoogland Maya). Binnen deze dialecten worden nog diverse stammen en hun sub-dialecten onderscheiden, b.v. Itza, Lacandon, Mam, Ixil, Kekchi-Pokom, Choltí, Chortí, Tzotzil, Kachiquel e.a.

Volgens sommige auteurs zou ook het Totonac (Midden Veracruz) tot de Macro Maya taalgroep behoren. Anderen rangschikken het Totonac tezamen met Uto-Aztec, Macro Maya en andere talen onder de groep Macro Penutian.

Guanahatabey (Ciboney ⁵)

De Guanahatabey bewoonden het Westelijk deel van Cuba. De Guanahatabey waren een primitiever volk dan de Aruac en de Carib. Waarschijnlijk betrof het hier stammen die leefden van de jacht en het verzamelen van voedsel. Zij kenden geen georganiseerde landbouw en bezaten geen aardewerk. Columbus meldt dat de Aruac

soms Guanahatabey als slaven hielden. Andere namen voor dit volk zijn Guanahacabey, Guanahatabibe. Het is niet bekend tot welke taalgroep het Guanahatabey gerekend dient te worden.

Macro Chibcha

In Panama en aan de Caribische kusten van Midden-Amerika tot in Honduras werden diverse tot het Macro Chibcha behorende talen gesproken (o.a. Cuna, Guaymí, Miskito). De belangrijkste taal binnen de Macro Chibcha taalgroep is het Chibcha dat in Colombia gesproken werd en wordt. Ook in Venezuela treft men talen aan welke tot de Macro Chibcha taalgroep behoren (Barí, Yuroró). De Jirajara's waren een buurvolk van de Caquetío welke meest in de hoger gelegen delen van Lara en Trujillo (Ven.) leefden. De talen van het Macro Chibcha hebben vrijwel geen invloed op het Papiamentu gehad.

Wellicht is het Engelse woord Barbecue, dat ook in het Papiamentu opgenomen is en hetwelk van het Aruac woord Barbacoa afkomstig is, via het Miskito (Mosquito) Barbíkiu overgenomen (Tejera). Anderen menen dat het woord Barbacoa door Fransen uit Haïti naar Louisiana werd overgebracht en daar naar Barbecue werd omgezet (zie Rouse 1992).

Het Miskito is een Macro Chibcha taal welke gesproken werd en wordt in de Caribische kustgebieden van Nicaragua en Oost Honduras. In deze gebieden waar de Engelsen mahoniehout voor hun schepen vandaan haalden, was er een sterke Engelse invloed. Vanaf ca. 1740 waren er Engelse nederzettingen aan de Miskito kust en van 1845-1860 was dit gebied een Engels protectoraat dat Mosquitia genoemd werd. In 1894 werd Mosquitia een deel van Nicaragua en Honduras. Het Noordelijk deel van Mosquitia is nu een provincie in Oost Honduras met dezelfde naam.

De Aruac talen

De Aruac talen hadden een zeer wijde geografische verspreiding: van de provincie Salta in Argentinië, de Boliviaanse laaglanden (Moxo) tot aan de Bahamas (Lucayo) en van de Atlantische kust van de Guyana's (Lokono) tot in de Oostelijke berggebieden van Peru. De naam van de Aruac taalgroep is afgeleid van het Arawak of Lokono, een Aruac taal uit Guyana (zie verder). Om verwarring tussen deze twee begrippen te vermijden wordt in dit werk de taalgroep als Aruac aangeduid en de taal in de Guyana's Lokono genoemd.

⁵ De Guanahatabey worden veelal ook Ciboney genoemd. Sommige auteurs (zie Rouse 1992) menen dat de naam Ciboney betrekking had op een Taíno stam in West-Cuba en dat Ciboney derhalve geen synoniem is voor Guanahatabey. Thans is de naam Ciboney echter zodanig ingeburgerd dat deze naam te beschouwen is als een synoniem voor Guanahatabey.

In het gebied van de Solimões/Rio Negro waren er rond 3500 v.C. reeds Aruac groepen, welke men Proto-Aruac noemt. Deze Proto-Aruac migreerden in Noordelijke richting, langs de Rio Negro en via de Casiquiare naar het Orinoco gebied. Rond 1500 v.C. ontstond in het Midden Orinoco gebied, in de omgeving van de Rio Meta het Proto Maipure (zie Rouse, Oliver, Haviser). Uit dit Proto Maipure ontstonden als gevolg van nieuwe migraties in diverse richtingen, (ook terug langs de Casiquiare) weer diverse subgroepen (fig. 3).

Verreweg de meeste Aruac talen zijn uit het Proto-Maipure ontsprongen en worden tot de Maipure Sub-groep van Aruac talen gerekend (zo worden b.v. in de classificatie van Greenberg 68 talen in de Maipure Aruac subgroep ondergebracht). Het Maypure is een Aruac taal welke in delen van Noordwest Brazilië en Zuid Venezuela wordt gesproken. Om de Maipure subgroep van Aruac talen van de Maypure taal te onderscheiden wordt doorgaans een andere schrijfwijze aangehouden.

In de Aruac talen zijn woorden een beschrijving van een aantal opvallende eigenschappen van het voorwerp, plant, dier of ding. Hetzelfde voorwerp kan vaak ook beschreven worden door andere eigenschappen te noemen. Op deze wijze ontstaan er vele synoniemen en vertonen de verschillende talen van de Maipure Aruac groep grote verschillen in hun woordenschat, dit terwijl de basis toch hetzelfde is (De Goeje). De woorden zijn opgebouwd uit delen die een duidelijke betekenis hebben. Hierdoor ontstaat de verleiding om te trachten de betekenis te achterhalen door het woord te ontleden. Slechts in enkele gevallen is de betekenis vrij duidelijk, veelal kan men slechts in een bepaalde richting gissen.

Aruac West-Indië

Taïno

Het Taïno ⁶ werd op de eilanden van de Grote Antillen gesproken. Binnen het Taïno was er zekere variatie. Men maakt veelal onderscheid tussen Taïno en sub-Taïno. Het originele Taïno is dan het Taïno dat op Hispaniola, Pto. Rico en Oost Cuba gesproken werd en het sub-Taïno het Taïno van Midden-Cuba, Jamaica en de Bahamas. De Aruac taal van de Bahamas wordt Lucayo genoemd. Sommige auteurs beschouwen dit als een aparte taal, anderen rekenen het Lucayo tot het sub-Taïno. Lucaya (oorspronkelijk Yucaya) is de naam van de Bahamas. De naam Bahamas is afgeleid van het Spaans: Bajamares (ondieptes, banken).

⁶ Naar alle waarschijnlijkheid was het woord Taïno niet de oorspronkelijke naam van deze stammen, noch de naam van hun taal. Taïno zou een begroeting geweest zijn (E. Tejera). Bij zijn aankomst werd Columbus begroet door Indianen die taïno riepen. Volgens sommige auteurs zou taïno goed betekend hebben. Hiermee zouden deze Indianen hebben willen aangeven goede bedoelingen te hebben en te kennen gegeven hebben dat zij geen caníbales waren doch taïno's.

Igneri/ Island Carib/ Central American Island Carib

Het Igneri (Iñeri, Ignéri, Eyeri) is een oudere Aruac cultuur welke aangetroffen werd op de eilanden van de Westindische eilandenboog tot aan Vieques. Deze cultuur stamt uit het Orinocogebied (Saladoid). De Aruac stamgebieden hebben hun oorsprong in Zuid-Amerika. De Westindische eilanden zijn waarschijnlijk vanuit Zuid-Amerika via het Orinocogebied door Aruac stammen bevolkt. In een later stadium vond vanuit Zuid-Amerika een invasie van Carib volken plaats.

De Igneri cultuur en de gelijknamige Igneri taal ondergingen sterke invloed van de Carib taal het Karina. Deze latere vorm van het Igneri wordt thans Island Carib genoemd (andere namen voor deze taal zijn Kalina of Eiland-Callínago). Het latere Igneri dat nu door Carib stammen gesproken werd, die verwant waren aan de Carib van het vasteland, wordt Island Carib genoemd. Er zijn in deze Aruac taal vele Carib invloeden, maar het is een Aruac taal gebleven. Doordat deze taal door Carib stammen gesproken werd, werd deze in het verleden, door de eerste kroniekschrijvers, als een Carib taal geclassificeerd. Het Island Carib is echter een Aruac taal gebleven en wordt in alle moderne classificaties als zodanig ingedeeld (De Goeje, Taylor, Greenberg). Zo is het Engels een Germaanse taal, ondanks de vele Latijnse en Franse invloeden die deze taal ondergaan heeft.

In Belize en Noord Honduras wordt ook Carib gesproken door de zgn. Black Caribs of Garifuna. Het betreft hier afstammelingen van Caribs die zich met weggelopen slaven vermengd hebben. Dit volk werd door de Engelsen van St. Vincent naar Belize en Honduras overgebracht. Hun taal wordt Central American Island Carib (Taylor) of Black Carib (Greenberg) genoemd.

Het Igneri, Island Carib en ook het Central American Island Carib, dat ook Black Carib wordt genoemd, worden onder de Maipure subgroep van Aruac talen ondergebracht.

Aruac Venezuela

In Venezuela, Brazilië, Zuidoost Peru, Trinidad en Tobago en de Guyana's zijn/waren er nog vele andere talen die tot de Aruac taalgroep behoren. In Schema 1 zijn o.a. die Aruac talen opgenomen, welke in West Venezuela gesproken werden en/of worden. Het betreft het Guajiro, Paraujano, Achagua en het Caquetío.

Guajiro en Paraujano

Het Guajiro wijkt in veel opzichten af van deze andere Aruac-talen, maar toch zijn er ook vele overeenkomsten. In de classificatie van Greenberg worden de Aruac-talen van Noordwest Venezuela alle tot het Maipure Aruac gerekend. In de classificatie van Migliazza (1982) echter wordt het Guajiro als een aparte subgroep binnen de Aruac talen beschouwd en wordt deze taal niet tot de Maipure subgroep van Aruac talen gerekend. De Guajiro noemen zichzelf Wayuu.

Het Paraujano wordt beschouwd als een taal die het meest verwant is aan het Guajiro. De Paraujano noemen zichzelf en hun taal Añú. Het Paraujano wordt samen met het Guajiro in één subgroep ondergebracht (al of niet binnen de Maipure talen).

Achagua

Het Achagua behoort evenals het Caquetío tot de Maipure subgroep van Aruac talen, maar is niet nauw aan het Caquetío verwant⁷. In de classificatie van Oliver staat het Achagua vrij ver van het Caquetío (zie fig. 2). In Venezuela is het Achagua een ausgestorven taal, maar verder naar het Zuiden in Oost Colombia wordt nog wel Achagua gesproken evenals het Amarizina. Het Amarizina is een taal die nauw verwant is aan het Achagua c.q. een Achagua dialect is.

Caquetío

Het Caquetío werd in het gebied dat overeenkomt met de huidige staten Falcón en Lara, en ook op **Aruba, Curaçao en Bonaire** gesproken. Daarnaast waren er ook aan de Westzijde van de Golfo de Venezuela en het Meer van Maracaibo enkele Caquetío dorpen, in La Guajira en ook Zuid-Oost van Maracaibo (Oliver). In Paraguaná waren er twee verschillende Caquetío stammen, de Amuayes en de Guaranaos.

Aruac Guyana's, Trinidad

In de Atlantische kustgebieden van de Guyana's worden ook Aruac talen gesproken.

Lokono en Shebayo

Ten Oosten van de Orinocodelta in Guyana en West Suriname wordt Lokono of Arawak gesproken, met uitlopers tot aan de Oayapock, de grensrivier van Frans Guyana met Brazilië (Amapá). In de 16e eeuw was het Lokonogebied groter en strekte dit zich uit tot aan de Orinocodelta in Oost Venezuela en ook langs de benedenloop van deze rivier verder naar het Oosten. Deze gebieden worden thans bewoond door Carib volken.

Trinidad werd zowel door Carib (Carinepagoto, Nepuya en Yao of Iaio) als door Aruac stammen bewoond (Shebayo). Het Yao was een Carib taal met veel Lokono invloeden. Het Shebayo was waarschijnlijk nauw verwant aan het Lokono (Taylor).

⁷ Van 1696 tot 1704 woonde Pater M.A. Schabel S.J. in Barinas, Venezuela, waar Achagua gesproken werd. In 1698 bracht hij met zijn Indiaanse bediende Leopold een bezoek aan Curaçao, waar bleek dat Leopold met de Curaçaose Indianen kon spreken (Nooyen). Leopold was echter zeer waarschijnlijk reeds bekend met het Caquetío. Leopold was een kriegsgevangene die als slaaf gehouden werd en die door Schabel werd vrijgekocht. Schabel zegt dat Leopold een afstammeling was van de grote Manaure. Leopold was dus een Caquetío of had Caquetío voorouders. Uit het feit dat Leopold met de Curaçaose Indianen kon spreken kunnen derhalve geen conclusies over de verwantschap van het Achagua en het Caquetío getrokken worden (zie Hartog).

Palicur, Marawan, Araua

In Oost Suriname en Frans Guyana zijn de Carib stammen tot aan de Atlantische kust doorgedrongen. In Amapá worden de kustgebieden bewoond door Aruac stammen (de Palicur en de Marawan) en ook op Ilha do Marajó treft men Aruac stammen aan (de Araua). Al deze Aruac groepen behoren tot het Maipure. Ten Zuiden van Ilha do Marajó beginnen de Tupí gebieden.

Verwantschappen binnen de Aruac talen

Oliver geeft een overzicht van de verwantschappen tussen een aantal Maipure talen welke men ten Noorden van de bovenloop van de Rio Negro aantreft. (zie fig. 2). Volgens dit schema vertoont het Caquetío de meeste overeenkomsten met het Lokono en het Taïno. De Caquetío taal zou ontstaan zijn vanuit een migratie van Maipure groepen, die waarschijnlijk rond 500 v.C. vanuit het Midden Orinocogebied via de Apure naar Noordwest Venezuela trokken. Het Ignéri en het Lokono zouden ontstaan zijn vanuit Maipure groepen die de loop van de Orinoco naar zee volgden en zich in de Guyana's en het Caraïbisch gebied vestigden (zie fig. 3).

In een classificatie van Migliazza (1982) daarentegen relateert deze het Guajiro en Paraujano aan migraties welke niet vanuit het Proto-Maipure en de Midden Orinoco plaatsvonden maar vanuit een gebied rond het Meer van Maracaibo, waar er al vroeg Proto-Aruac groepen geweest zouden zijn. Deze zouden deze gebieden vrij makkelijk hebben weten te bereiken via de open llanos gebieden van de Oostelijke Andes. Het Taïno zou evenals het Guajiro en Paraujano een aparte subgroep binnen de Aruac talen vormen, die niet ontstaan is uit het Proto Maipure. Deze taal zou uit vroege migraties overzee, vanuit Noordwest Venezuela en Noordoost Colombia, naar de grote Antillen, ontstaan zijn. Met name deze laatste stelling is controversieel en zeker niet algemeen geaccepteerd.

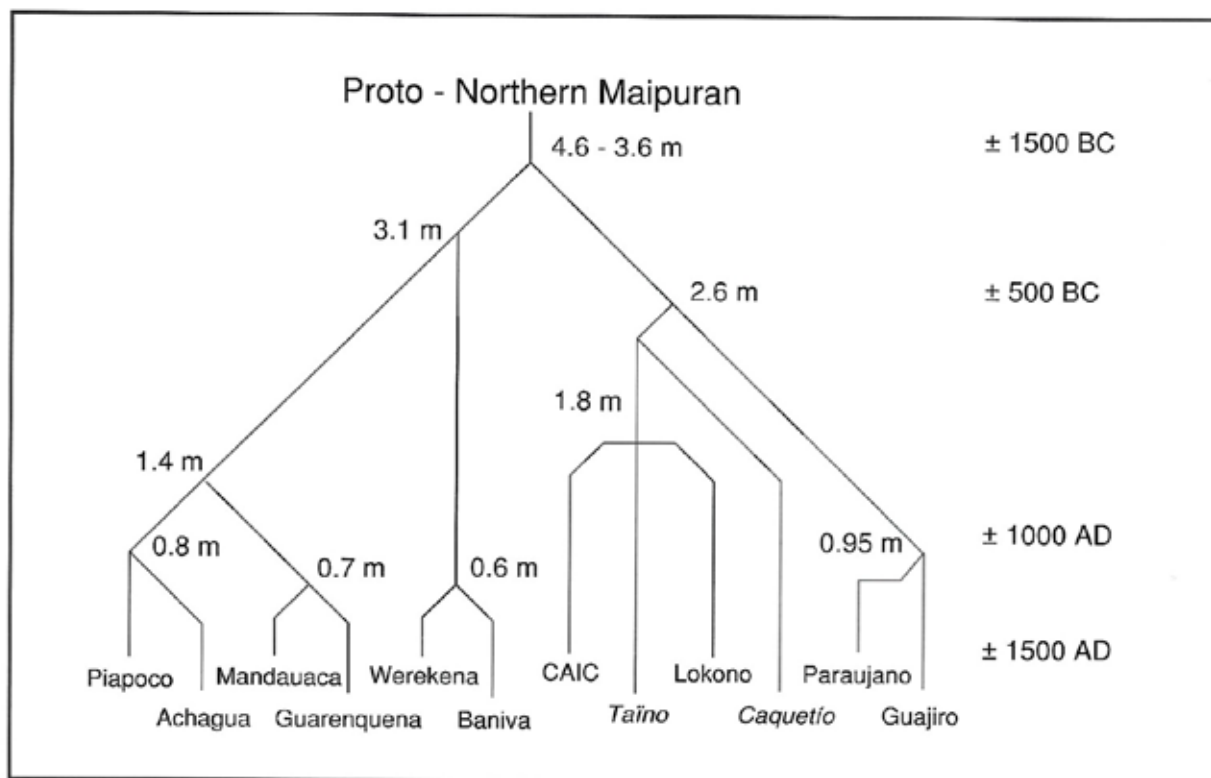

Fig. 2 Verwantschappen tussen een aantal Aruactalen van de Maipure groep uit het gebied ten Noorden van de Río Negro (naar Oliver).

Het Taíno en het Caquetío, beide uitgestorven talen, zijn cursief aangegeven. C.A.I.C.= Central American Island Carib.

De getallen in m geven de millenia aan, die verstreken zijn vanaf het moment dat de verwante talen van elkaar afgezonderd werden. Deze tijden zijn bepaald volgens de lexicostatistische methode van Morris Swadesh, waarbij gestandaardiseerde woordenlijsten van de verschillende talen met elkaar worden vergeleken.

Swadesh gebruikt de formule $t = \log C / 2 \log R$.

t = de tijdsperiode die minimaal verstreken moet zijn vanaf het moment dat de talen van elkaar afgezonderd werden.

C = de verhouding van de woorden met dezelfde oorsprong in de gestandaardiseerde woordenlijsten van de talen die met elkaar vergeleken worden.

R = een retentieconstante met een waarde van ongeveer 0.81. Deze retentieconstante werd verkregen door de formule te "ijken", door de methode toe te passen op talen waarvan bekend is wanneer zij van elkaar afgescheiden raakten. Men gaat er hierbij van uit, dat de talen vanaf het moment van afscheiden, door migratie der volken, met constante snelheid verder evolueren. De retentieconstante is dan inderdaad een constante. Dit hoeft echter lang niet altijd het geval te zijn. In het algemeen zijn er perioden waarin er zich grote veranderingen voordoen, die worden afgewisseld met perioden waarin de taal vrijwel statisch is.

In het schema van Oliver staat het Caquetío het dichtst bij het Lokono, het Taïno en het CAIC (en dus het Igneri en Island Carib) en worden deze talen alle tot de Maipure subgroep van Aruac talen gerekend.

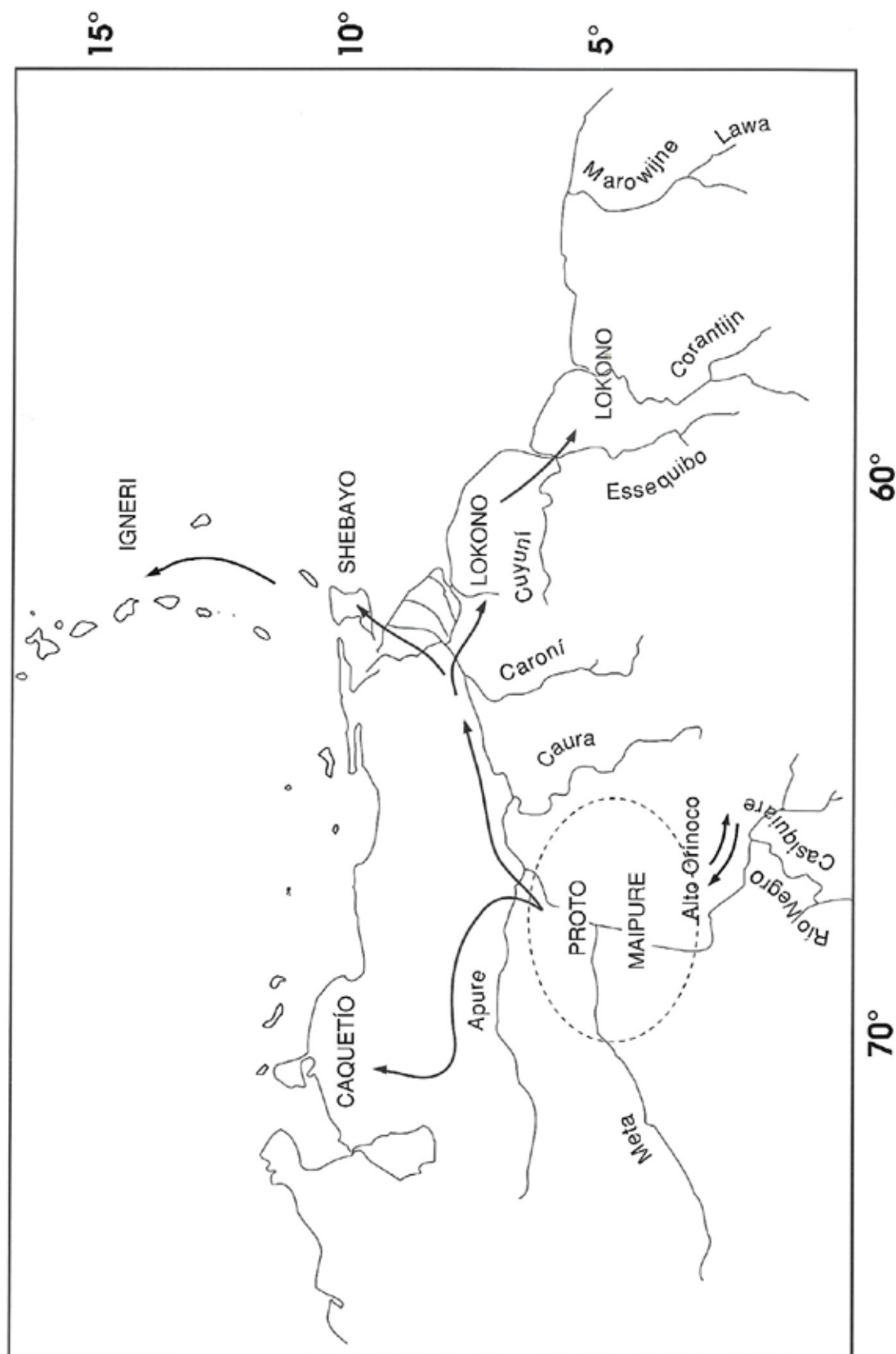

Fig. 3 Migratie van Aruac groepen, ontstaan van het Caquetío, Lokono, Shebayo en Ignéri (en dus later het Island Carib) uit het Proto Maipure.

De Carib talen

Er bestonden reeds 4500 tot 5000 jaar geleden Proto-Carib groepen die hun woongebieden in de hooglanden van de Guyana's en/of in de aangrenzende gebieden aan de Noordelijke oever van de Amazone hadden. Vanuit deze gebieden vonden er in de loop der tijden migraties plaats in Noordelijke en Noordwestelijke richting; ook migreerden enige groepen in Zuidelijke richting.

De Caribvolken hebben, als gevolg van deze migraties een wijde verspreiding. In Oost Colombia en West Venezuela (Sierra de Perijá) treft men de Yuko/Yukpa, de zgn. Motilones mansos ("tamme Motilones"). Midden en Oost Venezuela, het grootste deel van de Guyana's en de kleine Westindische eilanden werden door Carib volken bewoond (zie verder). Ver ten Zuiden van de Amazone in het stroomgebied van de bovenloop van de Xingú treft men ook Carib groepen (Bakairí e.a.).

Het Carib van de Guyana's (Karina)

Karina

Karina is de naam voor de Carib van Guyana en hun taal. Met Guyana's wordt de geografische regio Guyana bedoeld, waar ook Venezolaans Guyana (Guayana) en Braziliaans Guyana (Amapá) deel van uit maken. Er bestaan vele Karina dialecten, maar de diverse stammen kunnen elkaar verstaan, zodat er sprake is van één taalgebied. Het Karina wordt vaak beschouwd als het originele Carib (Eng.: True Carib) uit de Guyana's, waar andere Carib talen van afgeleid zouden zijn (dit in dezelfde zin als b.v. de Romaanse talen welke zijn afgeleid van het Romeins uit Latium c.q. het Latijn). Een andere, waarschijnlijk juistere interpretatie, is dat de verschillende Carib talen zusters talen zijn die voortgekomen zijn uit het oorspronkelijke Proto-Carib.

Op Tobago werd ook Karina gesproken. In Venezuela behoren de Matihana uit het Venezolaanse Guayana tot de Karina. De naam Galibi, welke men in vele werken aantreft is de Franse en Portugese benaming voor het Karina (Hoff).

In de meer Westelijke kustgebieden van de Guyana's tot aan de Orinocodelta werden Aruac talen gesproken (o.a. Lokono).

Het Carib van Venezuela

Shoto, Choto.

In Venezuela worden diverse Carib talen gesproken die zodanig afwijken van het Karina dat niet meer van één taal gesproken kan worden (De Civrieux). Oorspronkelijk werd heel Oost Venezuela vanaf het Meer van Valencia tot aan de Golfo de Paria door Carib stammen bewoond. De bekendste zijn de Cumanagoto⁸,

⁸ Het suffix -goto betekent letterlijk "inwoner van". Cumanagoto betekent inwoner van Cumaná. Hiermee werd echter niet het huidige Cumaná bedoeld. Er waren meer plaatsen met dezelfde naam. Het gebied der Cumanagoto lag meer naar het Westen in de omgeving van de huidige steden Pto. La Cruz en Barcelona. In het gebied waar het huidige Cumaná ligt werd Guaiquerí gesproken (De Civrieux).

Píritu, Chacopata, Teque, Topocuar, Core, Caraca, Meregoto, Tamanaco, Pariagoto en Chaima (Chayma). Marc de Civrieux noemt deze stammen de Shoto en hun taal Shoto of Shotomaimu. Durbin spreekt van “Venezuelan Coastal Carib” en rekent het Yao, Iao uit Zuidwest Trinidad ook tot deze groep.

Andere auteurs vatten een aantal van de dialecten/talen uit Noordoost Venezuela samen onder de benaming Cumanagoto en maken vaak alleen onderscheid tussen Cumanagoto, Tamanaco en Chaima. Het Pariagoto zou vrijwel identiek geweest zijn aan het Cumanagoto. Het Chaima dat in de berggebieden van Oostelijk Venezuela gesproken werd (nabij Caripe), kwam het meest overeen met het Karina (De Goeje e.a.). Het Shoto wordt thans nog in de staten Anzoátegui, Monagas en Bolívar gesproken, en vroeger waarschijnlijk ook op Grenada. Volgens Durbin behoort ook het Guaiquerí tot deze groep. Anderen menen dat het Guaiquerí of Waikerí dat op Isla de Margarita en ook op het schiereiland Araya, aan de Zuidkust van de Golfo de Cariaco en in delen van Centraal Venezuela gesproken werd, geen Carib taal geweest zou zijn, maar dat deze taal verwant was aan het Warao (De Civrieux, Taylor).

Soto en Pemon

Het Makiritare en Pemon, Carib talen die ook nu nog gesproken worden ten Zuiden van de Orinoco, worden door De Civrieux in een groep ondergebracht die hij Soto noemt. Het Pemon vormt daarbij een aparte subgroep. In deze subgroep worden ook het Arekuna, Taulipang en Makushi gerangschikt. Het Soto is weer nauw verwant aan het Shoto.

Yuko/Yukpa (Motilones mansos).

In West Venezuela en het aangrenzend deel van Colombia treft men de Yuko/Yukpa. Deze Carib volken spreken een taal die verwant is aan de andere Caribtalen, maar daar vrij ver vanaf staat.

Warao (Guaraúños)

Het Warao dat alleen in de Orinocodelta (In Venezuela: Territorio Delta Amacuro) gesproken wordt, is een taal die vooralsnog niet in een specifieke taalgroep in te delen valt. Volgens sommige auteurs zijn er affiniteiten met het Macro Chibcha.

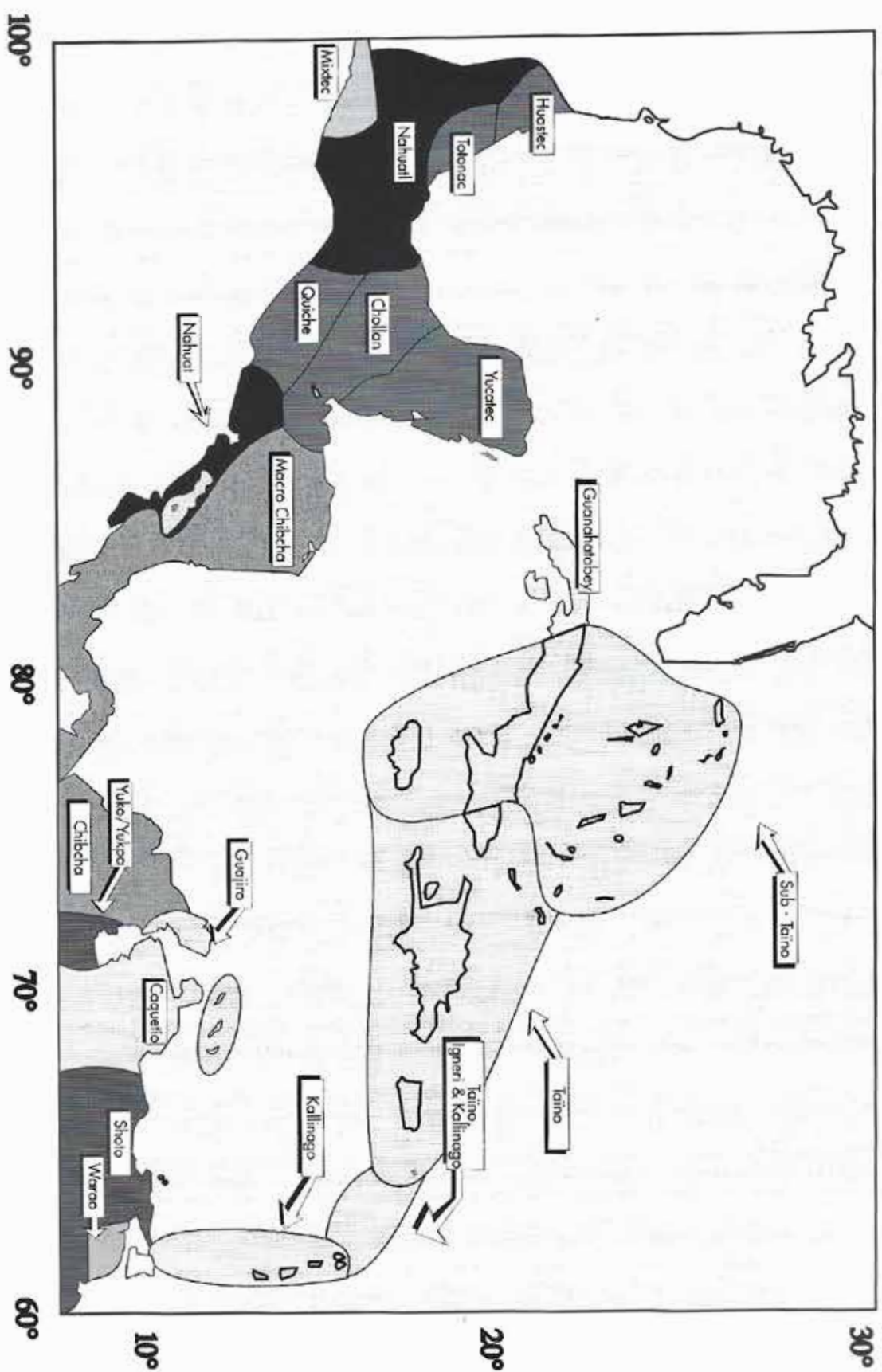

Fig. 4 De belangrijkste taalgroepen in Midden-Amerika en het Caraïbisch gebied.

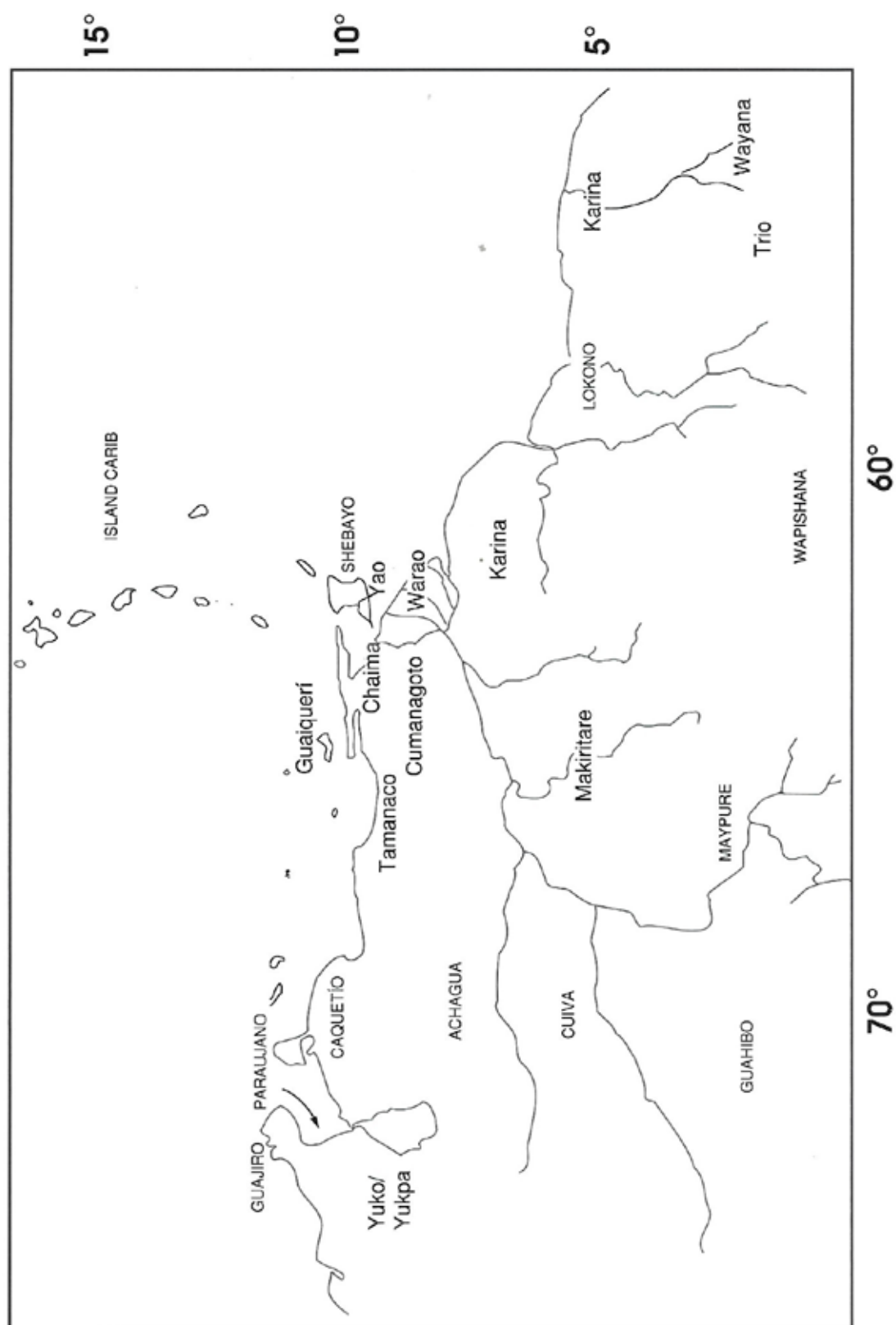

Fig. 5 Aruac en Carib stammen en talen in het noordelijk deel van Zuid-Amerika.

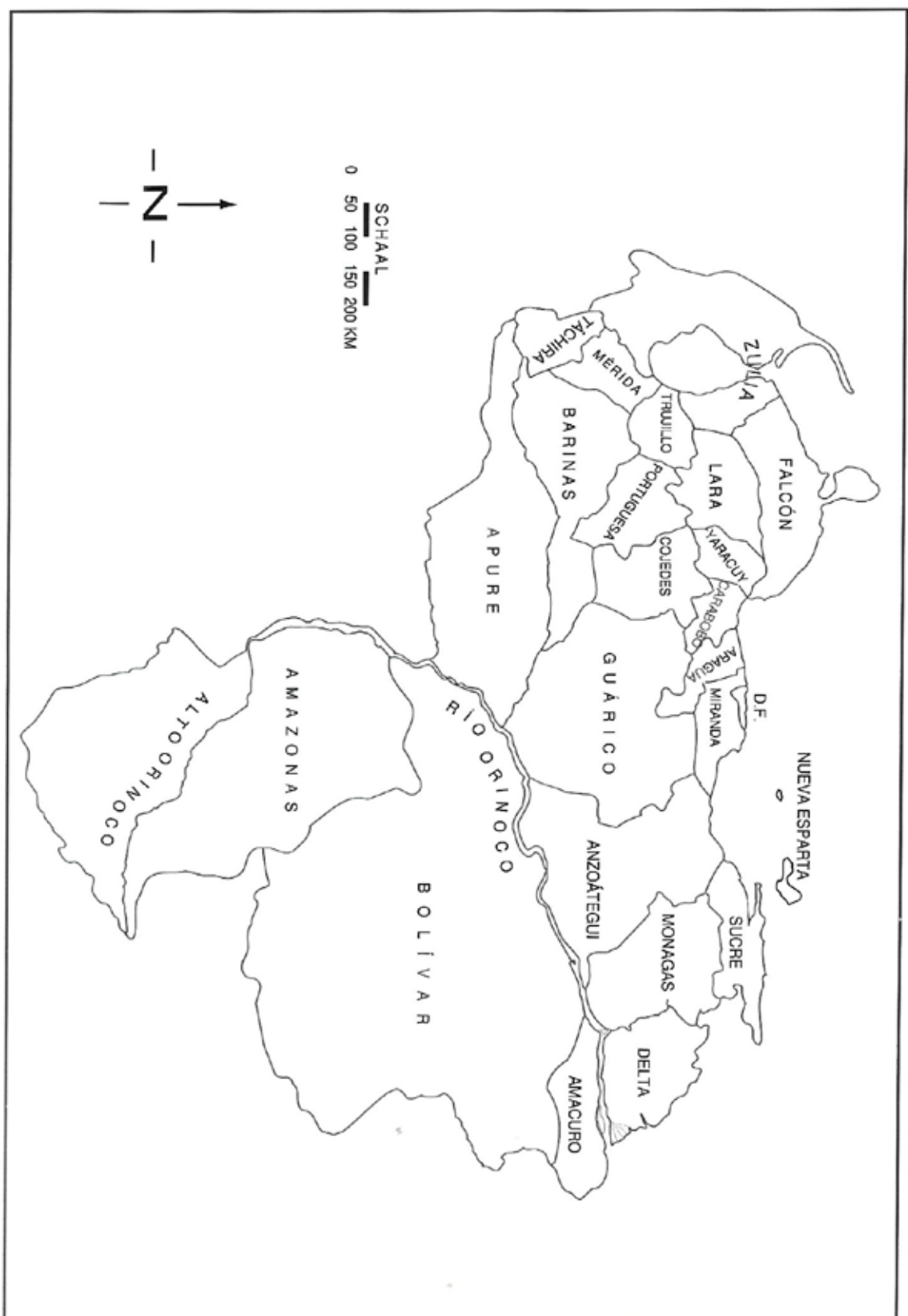

Fig. 6 De Staten en Territoria van Venezuela

Tupí-Guaraní

De Tupí oorsprongsgebieden bevinden zich in Midden Brazilië ten Zuiden van de Amazone in het stroomgebied van de Rio Madeira, Noordwest van de Rio Guapore (Melatti, Meggers). Vanuit dit gebied vonden migraties plaats in diverse richtingen. De zgn. Tupí (die ook wel Tupinambá worden genoemd, naar de naam van de belangrijkste Tupí stam) migreerden in Oostelijke richting langs de Amazone en vandaar naar de kustgebieden in Noord-Oost Brazilië. De Guaraní migreerden langs de Parana in Zuidelijke richting (zie fig. 7).

Daar het Tupí en het Guaraní nauw verwant zijn, spreekt men doorgaans van Tupí-Guaraní. Het Tupí-Guaraní is een taalgebied binnen de Tupí taalgroep, en het Guaraní dat tot het Tupí-Guaraní behoort, een taal welke in Paraguay gesproken wordt. Het gebruik van het woord Tupí is vaak verwarrend. Soms wordt de Tupí taalgroep bedoeld, maar vaak ook de Tupí taal, het Tupinambá, (welke deel uitmaakt van het Tupí-Guaraní) uit de Noordoostelijke kuststreken van Brazilië. Zo zijn er een aantal woorden zoals b.v. Tuberám en Ipecahuana welke als typische Tupí woorden beschouwd worden, die niet zozeer uit het Guaraní stammen. Er zijn ook Tupí talen welke niet tot het Tupí-Guaraní gerekend worden. Het Tupí-Guaraní had (heeft) binnen de Tupí talen de grootste verspreiding en is tot aan de Braziliaanse kustgebieden doorgedrongen.

Doordat het Tupí de eerste inheemse taal was, waarmee de Portugezen in de kustgebieden van Brazilië in aanraking kwamen, zijn vanuit deze taal de meeste woorden in het Portugees opgenomen. Meestal betrof het namen van dieren, planten, vruchten en voorwerpen welke voor de Europeanen nieuw waren. De tot andere taalgroepen behorende talen welke ook in Brazilië gesproken werden (Carib, Jê, Aruac) zijn, doordat de contacten met deze groepen van latere datum waren, niet meer aan bod gekomen. Vanuit deze talen zijn er in Brazilië vrijwel geen invloeden op het Portugees geweest. Vanuit het Portugees zijn een aantal Tupí woorden ook in andere Europese talen terechtgekomen (Ara, Boa, Tapir etc.). De eerste missionarissen gingen zich al spoedig van het Tupí bedienen en maakten deze taal tot een geschreven taal. Zij introduceerden eveneens een grammatica op Latijnse grondslag. In Paraguay werd de Tupí taal het Guaraní vanuit Noord Paraguay en de Noordelijker Tupí gebieden in wat nu Brazilië is door Spaanse missionarissen verder naar het Zuiden verspreid. De activiteiten van deze Spaanse en Portugese missionarissen hebben het Tupí-Guaraní een veel grotere verspreiding en prominentie gegeven dan deze taal oorspronkelijk had. Deze taal werd ook geïntroduceerd in gebieden waar voorheen andere talen gesproken werden. Zo is het Guaraní, dat nu de volkstaal van Paraguay is, in het overgrote deel van dit land een door Spaanse Jezuïeten geïntroduceerde taal. In de koloniale tijden werd door de Portugezen in Brazilië alleen onderscheid gemaakt tussen de Tupí volkeren enerzijds en de andere inheemse volkeren welke geen Tupí spraken anderzijds. Deze laatsten werden Tapuyá genoemd. Uit latere onderzoeken bleek dat deze Tapuyá tot verschillende taalgroepen behoorden (Carib, Ge (Jê), Aruac).

In Pernambuco werden de Tupí (Tupí-Guaraní) door de Nederlanders Bresilanen of Brasiliaenen ⁹ genoemd. De Tapuyá werden Tapoeiers genoemd.

Als schrijfwijze treft men aan Tupí-Guaraní, Tupí-Guarani, Tupi-Guaraní en Guarani-Tupí. De schrijfwijze Tupí-Guaraní van de Real Academia Española is aangehouden, doch met hoofdletters geschreven.

De Tupí woorden in het Papiamentu zijn deels woorden welke men ook in het Aruac en/of Carib terugvindt. Andere zijn later via het Nederlands, Portugees of Spaans opgenomen (Ara, Boa, Tapir).

In het Aruac en in het Karina zijn een aantal woorden terug te vinden welke gelijke vorm en betekenis hebben als woorden in het voor zover bekend niet aanverwante Tupí (b.v. Anana, Batata, Maraca). Hoff geeft een lijst van 70 woorden welke men zowel in het Karina als het Tupí aantreft. Het betreft meest namen van planten en dieren. Dit kunnen of zeer oude woorden zijn welke stammen uit tijden voordat de verschillende taalgroepen van elkaar gedifferentieerd raakten, of woorden welke door latere contacten verspreid zijn.

De Tupí gebieden grenzen in Noordoost Brazilië aan Carib en Aruac gebieden; in dit gebied kunnen deze contacten plaatsgevonden hebben.

Bij de Indo-Europese talen (welke binnen één taalfamilie vallen en wel verwant zijn) treffen wij eveneens een dergelijk verschijnsel aan. Er zijn zeer oude Indo-Europese woorden van dezelfde herkomst waarvan men varianten terugvindt in het Sanskriet, Latijn, Keltisch en vele moderne Europese talen (b.v. raj, rex, rix, rey, rei, roi, regent, regenz). Daarnaast zijn er vele woorden welke door latere contacten verspreid zijn (b.v. computer, computador, computadora, kompjouter etc.)

⁹ De naam van Brazilië is afgeleid van Pau do Brasil, de Portugese benaming voor verfhout. Toen Pedro Álvares Cabral Noordwest Brazilië aandeed, troffen de Portugezen daar verfhout van zeer goede kwaliteit aan. De Braziliaanse verfhoutboom (*Caesalpinia echinata*) die door de Portugezen, evenals de hen reeds bekende verfhoutsoorten uit de Oude Wereld, ook "Pau do Brasil" werd genoemd is niet dezelfde boom als het Westindische en het Campeche verfhout. Deze bomen zijn kleiner en worden ook wel "brasiiletto" genoemd (*Heamatoxylon* spp.)

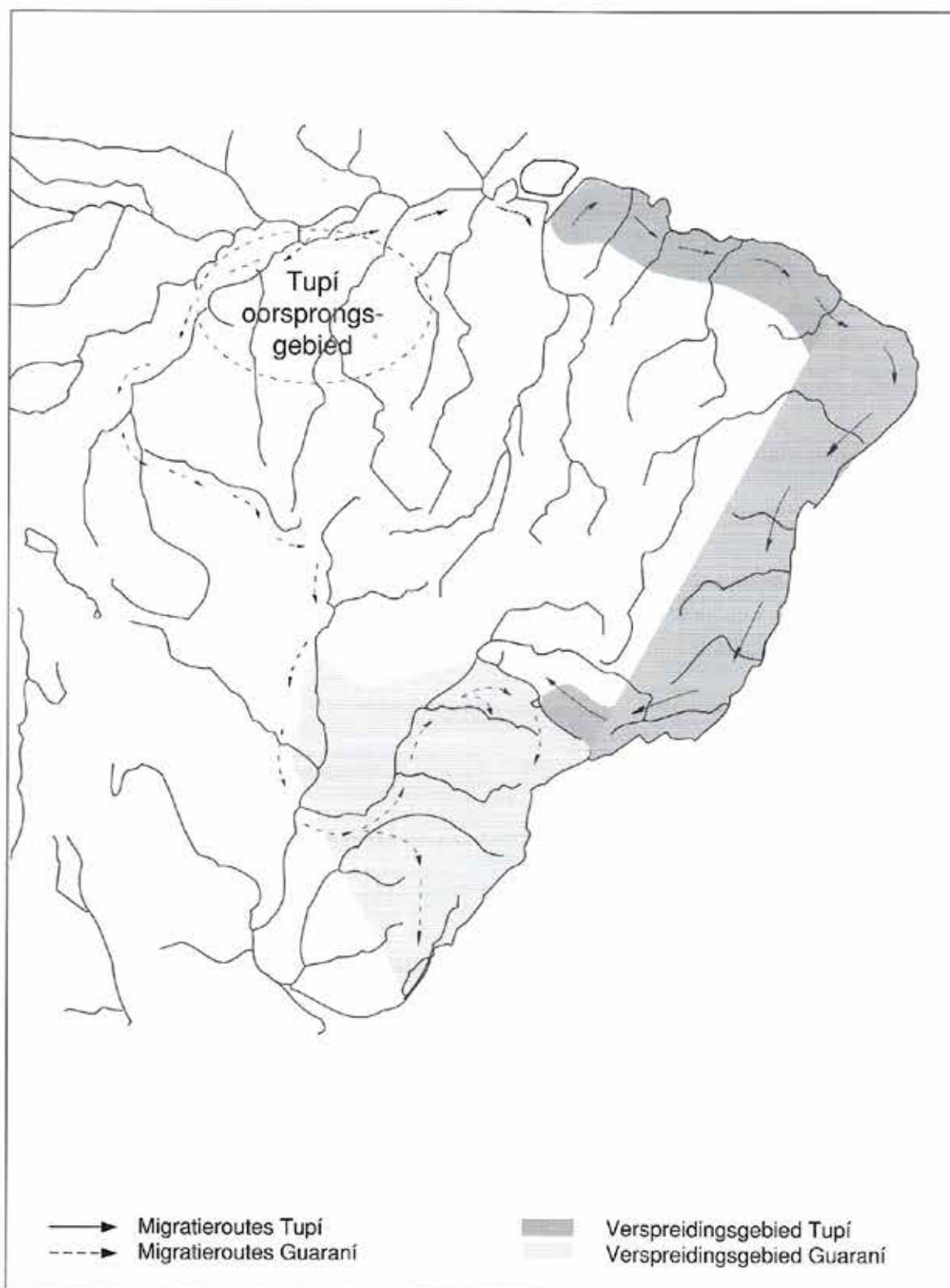

Fig. 7 De verspreiding van het Tupí en het Guaraní in de 16e eeuw (volgens Brochado).

Quechua en Aymara

Het Quechua en het Aymara zijn talen welke veel gelijkenis vertonen. Over de mate van verwantschap van deze talen bestaat verschil van mening. Volgens sommigen zijn deze talen nauw aan elkaar verwant, in sommige taalclassificaties worden deze talen tot de taalgroep Quechuamaran samengevoegd. Anderen menen dat deze talen een verschillende basis hebben en waarschijnlijk niet verwant zijn; doordat deze talen vele woorden van elkaar geleend hebben en naar elkaar toegegroeid zouden zijn vertonen zij thans veel gelijkenis. Quechua en Aymara zouden daarom toch verder uit elkaar liggen en worden in andere classificaties tezamen met enkele andere talen in een taalgroep van Andestalen ingedeeld. Het Quechua heeft een wijdere verspreiding dan het Aymara en wordt gesproken in Ecuador, Peru, Bolivia en N.W. Argentinië. Deze taal werd door de Inca gebruikt in hun rijk. Inca betekent koning en was de titel van de vorst en leden van de koninklijke familie van de Quechua. Het Aymara wordt thans nog in de gebieden rond het Meer van Titicaca gesproken; in andere gebieden is deze taal vervangen door het Quechua.

Andere schrijfwijzen welke men voor Quechua aantreft zijn: Quichua en Kechwa.

III. Woorden van Indiaanse oorsprong in het Papiamentu

A

Adicora - (Aruac)

Dit zou volgens Van Grol de oorspronkelijke naam van het eiland Klein Curaçao zijn. Op een Spaanse kaart uit 1634 staat voor Klein Curaçao Nicula aangegeven (Hartog, Curaçao Deel I pg. 43). Vgl. Andicouri op Aruba, en Adícora in Paraguaná; op oudere kaarten staat Adícora in Paraguaná aangegeven als Aricula.

Volgens Juan Esteves is de naam van Adícora in Paraguaná afgeleid van Jadícuar wat “plaats waar de jajato groeit” betekent. De jajato is een halofiele plant die langs de kust op zoutige gronden groeit (*Salicornia* sp.). In de loop der jaren zou deze benaming volgens Esteves vele veranderingen hebben ondergaan, Jadícuar werd Jatícora, daarna Jadícora, Arícula en tenslotte ontstond het huidige Adícora. Tulio Chiossone daarentegen meent dat de naam Adícora is afgeleid van de woorden Kádi en Kadioka, die in sommige Aruac talen de resp. betekenis van zand en zandvlakte of strand hebben. Adícora in Paraguaná is gelegen aan een lang zandstrand. Ook op Klein Curaçao is er een vrij lang strand.

Ahá, Ahan - (Aruac?) Aha, Anhan

Guajiro: Aha, Taïno: Anhan, Anjá, Anján, Island Carib: Áha, Anhan.

Ahá, Ahan is een in het Papiamentu veel gebruikte bevestiging. In het Guajiro treft men Aha. Het Taïno kende Anhan, Anjá, Anján dat ja betekent. In Cuba wordt deze uitdrukking ook in het Spaans gebruikt (Pichardo). Ook in het Island Carib treft men: Áha, Anhan. De Fransman Charles de Rochefort publiceerde in 1658, te Rotterdam, de eerste editie van zijn werk “Histoire Naturelle et Morale des Iles Antilles de l’Amérique”. In een Nederlandse vertaling van dit werk uit de 17e eeuw onder de naam “Natuurlijke en Zedelijke Historie van de Vooreilanden” treft men de volgende passage, die betrekking heeft op de Cariben van de eilanden c.q. het Island Carib:

*“...Met een eenigh woord, na dat het verscheydentlyk word gebruykt, beteykenen sij verscheyde verschillende dingen. By voorbeeld, het woord van **Anhan** beteykent 1. Ja, 2. Ik weet niet, 3. Houd, of Neemt; na d’uyt-spraak diemen het geeft...”*

Hoewel Ahá, Ahan in het Papiamentu, onder meer, ook Ja kan betekenen, is het bij een dergelijke, op natuurlijke wijze voor de hand liggende uitdrukking, moeilijk vast te stellen of er hier sprake is van een historische relatie. Dit neemt niet weg dat dit het geval zou kunnen zijn.

Aichi (Curaçao, Bonaire), **Ahichi** (Aruba) - (Aruac) Ají, Axí

Capsicum frutescens

Taïno: Ají, Axí, Lokono: Háthi, Island Carib: Àthi

Dit is een soort kleine Spaanse peper.

Alpaka, Alpaca - (Quechua) Alpaca

Legering van koper, zink en nikkel, vaak verzilverd.

Een Alpaca is ook een soort lama (*Lama pacos*), welke zeer fijne wol levert. Op Curaçao kende men vroeger een 'flus di alpaka', oftewel een alpaka pak (mond. mededeling van Mevr. May Henriquez). In het Papiamentu wordt thans met Alpaka uitsluitend de legering bedoeld. De naam van de legering is afkomstig van een handelsmerk van zilverwerk, met het beeld van de Alpaca lama erop (Van Veen en Van der Sijs).

Amboïna, Ambuana (Spreek uit: Ambwana) - (Aruac W.I.) Amboïna, Aboïna

Taïno: Amboïna, Aboïna

Plaatsnaam op Bonaire. De naam Amboïna, Aboïna werd in de Dominicaanse Republiek veelal geassocieerd met locaties waar zich een grot of waterput bevindt, b.v. Yuanaboïna.

Anamú - (Aruac Ven.) Anamú, Namú

Porophyllum ruderales syn. *Porophyllum macrocephalum*

Een hoog kruid behorend tot de familie der COMPOSITAE dat een sterk ruikende olie bevat. Een synoniem in het Papiamentu is Mampuritu. Zie Mampuritu.

Anasa, Anansa - (Tupí-Guaraní) Anana

Ananas comosus

Guaraní: Nana (de plant), Anana (de vrucht), Taïno: Yayama, Karina: Nana, Chayma: Nana

Bromeliasoort met eetbare vruchten. De eerste gecultiveerde vormen van de ananas stammen vermoedelijk uit het stroomgebied van de Paraná en de Paraguay. Deze origine maakt het waarschijnlijk dat het woord Anana, Nana oorspronkelijk uit het Tupí-Guaraní stamt. In het Guaraní is Nana de naam van de plant en Anana de naam van de vrucht (Alvarado). Sommigen menen echter dat de eerste gecultiveerde ananas uit de Guyana's stamt en dat de oorsprong van dit woord in het Carib zou liggen.

Anuanu, Hanuhanu, Wanuwanu - (Aruac Ven.) Hanahana

Acromyrmex octospinosus

Lokono: Hanahana, Sp Ven.: Hanahana

Op een lijst met Indiaanse woorden welke op Aruba opgetekend werd, en welke in 1890 door A.L. Pinart gepubliceerd werd, treffen wij de originele vorm Hanahana. De Anuanu is een parasolmier die nauw verwant is aan de Badjaga (*Atta* spp.) welke eveneens een parasolmier is. Beide behoren tot de familie van de ATTINI. In het Lokono is de letterlijke betekenis van Hanahana dik zijn (De Goeje). De levenswijze en voedingsgewoonten van de *Acromyrmex* mieren zijn grotendeels hetzelfde als die van de *Atta* spp. Er zijn een aantal anatomische verschillen, ook zijn de kolonies van de *Acromyrmex* kleiner en hebben deze mieren een kortere levensduur. De Anuanu kan zeer schadelijk zijn voor de landbouw; deze mieren

vestigen zich makkelijker op gecultiveerde gronden dan de Badjaga. Een ander verschil is dat zij minder ver van hun nesten opereren (tot ongeveer 30 m). In Venezuela is de volksnaam voor de *Acromyrmex octospinosus* Hanahana en worden de *Atta* soorten Bachaco genoemd; sommige andere *Acromyrmex* soorten worden echter ook Bachaco genoemd.

Ook op deze eilanden bestaat er de nodige verwarring en worden deze beide namen door elkaar gebruikt. Er zijn op Curaçao een aantal *Atta* soorten welke in het algemeen iets groter zijn dan de *Acromyrmex octospinosus*. Zie ook Badjaga.

Ara - (Tupí-Guaraní en Carib) Arara

Ara spp.

Tupí-Guaraní: Arara, Island Carib: Caaru, Panare: Aará

Een ara is een soort papegaai waarvan de wangen niet met veren bedekt zijn. In het Panare, een Carib taal uit Venezuela, is Aará een bepaalde soort ara.

Arepa, Repa - (Aruac en Carib) Erepa, Aréba

Taíno: Erepa, Karina: Aréba

Soort pannekoek welke oorspronkelijk van maïsmeel (*Zea mays*) gemaakt werd, doch tegenwoordig ook van tarwemeel. Repa di maishi chikí is een pannekoek gemaakt van gierstmeel (*Sorghum vulgare*). Repa di pampuna is een pannekoek gemaakt van gekookte pompoen, melk, bloem en eieren.

Aruba - (Aruac) Aruba, Oruba, Orua

A. Ernst stelt dat er in de Aruac en Carib talen veel invloed is van het Tupí-Guaraní. De Carib waren een zeevarend volk en zouden veel van deze Tupí-Guaraní invloeden naar de Caribische kust van Zuid-Amerika overgebracht hebben, ook naar de Aruac gebieden in Noordwest Venezuela. In de binnenlanden, verder van de kust, zouden er veel minder van deze Tupí-Guaraní invloeden terug te vinden zijn. Op grond van een mogelijke overeenkomst met het Tupí-Guaraní stelt Ernst dat de naam van het eiland Aruba, Oruba, Orua afgeleid zou kunnen zijn van Oirubae, dat metgezel betekent. Dit zou dan de metgezel van Paraguaná of van Curaçao kunnen zijn.

Volgens sommige schrijvers zou Oruba verband kunnen houden met het Carib Oraoubao wat schelpeneiland betekent (Ora = schelpen, Oubao = eiland, zie Hoyer, de naam "Aruba").

Ashibi - (Aruac) Shipe, Xixén (spreek uit: Shishén)

Accata furens ?

Guajiro: Shipe', Taíno: Xixén, Xoxén, Jején, Lokono: Mífbiki

Ashibi is een benaming die op Aruba gebruikt wordt voor een zeer klein bijtend insect, dat in de schemering actief wordt en dat in de nabijheid van water of vochtige plekken wordt aangetroffen. Een synoniem in het Papiamentu is Praga (Port.: de plaag, de vloek). In het Spaans worden deze diertjes jejenes genoemd.

Atá!, Até! - (Aruac?) Atah!, Ateh!

Guajiro: Atah!, Ateh!

Atá! en Até! zijn in het Papiamentu uitroepen welke men ook in het Guajiro terugvindt. Deze uitroepen hebben ongeveer de betekenis van “Hé!” of “Zie je wel!; Zei ik het niet!”, “Daar heb je het nu!”.

Mogelijk staan deze uitdrukkingen echter niet in verband met Aruac talen, maar met het Portugees Até, dat overigens toch een iets andere betekenis heeft nml.: Tot, Zie hier, Hierzo. Ook in het Spaans van Valencia en Murcia gebruikt men de uitdrukking Até in deze laatste betekenis (mond. med. A.J. Maduro).

Awakati - (Náhuatl) Auácatl, Ahuacatl

Persea americana

Sp: Aguacate, Eng: Avocado, Ned: Advokaat

De Advokaat is een grote boom afkomstig uit Midden-Amerika. Deze boom kan 20 m hoog worden. Ten tijde van de aankomst van Columbus in Amerika werd de Advokaat gekweekt van Mexico tot Peru, maar niet op de Westindische eilanden. In 1601 werd de Advokaat in Zuid Spanje geïntroduceerd en pas na 1650 werd deze op de Westindische eilanden ingevoerd, eerst op Jamaica en later op de andere eilanden. De advokaat is pas veel later dan andere planten van de Nieuwe Wereld naar andere tropische gebieden overgebracht. De commerciële productie op grote schaal kwam pas na 1900 op gang. In Midden-Amerika is de advokaat nog steeds een belangrijk volksvoedsel.

B

Badjaga (Curaçao, Bonaire), **Bashaca** (Aruba) - (Carib Ven.) Bacháco, Uachaco, Chiauco

Atta en sommige *Acromyrmex* spp.

Amerikaanse parasolmieren behorend tot de familie der ATTINI. De soorten behorend tot de genera *Atta* en sommige *Acromyrmex* soorten worden in Venezuela Bachaco genoemd. Een aantal soorten van deze mieren zijn eetbaar en worden (werden) door Indianen geroosterd en als voedsel gebruikt. De Badjaga's zijn grote mieren welke stukken uit bladeren van een groot aantal soorten planten knippen. Deze worden naar het nest gedragen. Daarbij worden vaste looproutes gevolgd. De bladeren worden door de mieren gekauwd en bevochtigd, waarna zij als voedingsbodem voor schimmels dienen. Deze schimmels dienen als voedsel voor de larven en de volwassen mieren. Zie ook Anuanu.

Balahú, Balaú - (Aruac W.I.) Balajú

ISTIOPHORIDAE

Taïno: Balajú, Island Carib: Bálaou.

Oorspronkelijk is Balajú de naam voor de Balao (*Hemiramphus brasiliensis*), een vis die behoort tot de familie der Halfbeaks (HEMIRAMPHIDAE). Eng: Halfbeak of Bally-Hoo. In het Papiamentu is de naam Balahú overgegaan op de Billfishes (ISTIOPHORIDAE). Dit zijn vissen die, hoewel zij zeer verschillend zijn, qua model met de Halfbeaks overeenkomen. Voor de Halfbeak is in het Papiamentu de benaming Boka largu nu algemeen. Balao, Balahoo is in onbruik geraakt,

Barbekiú - Zie Barbakoa.

Bashaca (Aruba) - Zie Badjaga

Batata - (Tupí-Guaraní en/of Aruac) Batata

Tupí-Guaraní: Batata, Taïno: Batata

In het Tupí-Guaraní wordt met Batata specifiek de zoete aardappel (*Ipomoea batatas*) aangeduid. Het woord zou volgens sommige schrijvers evenals het gewas, een Zuidamerikaanse oorsprong hebben. Andere auteurs zijn van mening dat het een typisch Taïno woord betreft (E. Tejera). Luis Hernández Aquino stelt dat het product (doch niet de naam) een Quechua oorsprong zou hebben, hetgeen zou blijken uit het feit dat in de tijd der Aruac op de eilanden de variëteiten cumara en apichu gekweekt werden. Aquino ontleent deze gegevens aan een studie van O.W. Barret "The Origin of the Food Plants of Puerto Rico". Het is waarschijnlijk dat de zoete aardappel vanuit het gebied van de Oostelijke Andes door de Aruac naar West-Indië en ook naar de Tupí gebieden in Zuid en Midden Brazilië verspreid is. Cayetano Coll y Toste stelt dat het woord Batata behalve op de zoete aardappel ook meer algemeen de betekenis van een verdikte wortel of wortelknol gehad heeft en refereert daarbij naar Las Casas en Oviedo. Las Casas merkt in zijn "Relación de Las Indias" het volgende op:

"Hay otras raíces que llamaron los indios ajes o batatas. Y llama yucaba la planta que produce la batata". ("Er zijn andere wortels die door de Indianen "ajes" of "batatas" werden genoemd. De plant die de "batata" (zoete aardappel) voortbrengt noemen zij "yucaba").

Het betreft hier dus meerdere soorten. Oviedo geeft de namen van zes verschillende variëteiten: aniguamar, atibunicx, guaraco, guacacara, cayca en guanagax. Dit kunnen niet uitsluitend variëteiten van de zoete aardappel geweest zijn.

In het Papiamentu wordt de gewone aardappel (*Solanum tuberosum*) ook batata¹¹ genoemd, of meer specifiek batata ardapel. De zoete aardappel is de batata dushi. Het woord batata heeft, evenals in het Aruac, ook meer algemeen de betekenis van knol b.v. batata di bellísima of batata di koko djamina.

De Yams (*Dioscorea* spp.) zijn gewassen die hun oorsprong hebben in Afrika en Azië. Zij werden reeds in een vroeg stadium der kolonisatie van de Amerika's naar West-Indië overgebracht. De oorspronkelijke naam ñame, nyami stamt uit West-Afrika. In het Zuiden van de Verenigde Staten wordt de zoete aardappel ten onrechte Yam genoemd.

¹¹ Ook het Nederlands: patat is van Batata afgeleid.

Batea - (Aruac W.I.) Batea

Taïno: Batea

Een grote diepe houten schaal of houten tobbe, een houten bak of een klein houten vaartuig dat uit één stuk hout is vervaardigd.

Behuku, Behuco - (Aruac) Bexuco, Behuco, Bejuco

Serjania curassavica

Taïno: Bexuco, Behuco, Bejuco

De Behuku is een klimplant met witte bloemen in langgerekte of pluimvormige trossen op dichtbehaarde stelen. De vruchten hebben drie vleugels.

Bexuco, Behuco, Bejuco is een Taïno woord dat als Bejuco in het Spaans opgenomen is. In het Spaans is Bejuco een algemene term voor liaan of klimplant. In het Papiamentu van Aruba wordt Behuco ook in deze betekenis gebruikt, om lianen aan te duiden waarmee maisstengels worden samengebonden. Zie ook Huku.

Beku - (Aruac) Beyuka, Beyakahu

Lokono: Beyuka, Beyukahu (De Goeje)

De Beku is een houten klarinet, die bestaat uit een holle houten steel, doorgaans van een Sorghum stengel gemaakt, met op het eind daarvan een kleine kalebas, die als klankkamer dient. Dit soort instrumenten treft men zowel in West-Afrika als bij vele Indiaanse stammen in Zuid-Amerika aan.

De Paraujano kennen een soortgelijk instrument, dat door Johannes Wilbert (1983) omschreven wordt als een soort houten klarinet. Deze klarinet heeft een steel met vier gaten en een kleine kalebas op het eind. De Warao kennen de zgn. “isimoi”, een vrijwel identiek instrument (Wilbert, 1972). De Guajiro kennen eenzelfde klarinet die i.t.t. de eerder genoemde van opzij wordt aangeblazen. Dit instrument heet “uótoroyo” of “totoy”. De Cumanagoto kenden een soortgelijk instrument met twee kleine kalbassen als klankkamer, de zgn. “purma” (De Civrieux, In “Los Cumanagoto”). Bij nog vele andere Indiaanse stammen in Zuid-Amerika treft men houten klarinetten, die al of niet met resonantiekamers uitgerust zijn. De Lokono kennen de Beyuka of Beyukahu. Dit is een fluit van bamboe (De Goeje). Wij hebben niet kunnen achterhalen wat voor fluit dit precies is.

Gansemans meent dat de Beku duidelijk verwant is aan soortgelijke instrumenten die in West-Afrika gebruikt worden, maar kan de naam van dit instrument niet in Afrika terugvinden. Dit i.t.t. andere muziekinstrumenten die uit Afrika stammen en die aantoonbaar Afrikaanse namen hebben zoals b.v. de: Agan, marimba, marímbula en benta. Een verschil tussen de Beku op Curaçao en Bonaire en de Afrikaanse klarinetten is dat deze laatste een grotere kalebas gebruiken. Hieruit volgt dat de Beku in dit opzicht meer overeenkomst vertoont met de Indiaanse klarinetten. De Papiamentu benaming Beku houdt dan ook hoogstwaarschijnlijk verband met het Lokono: Beyuka, Bcyakahu. Zie ook Gogorobí, Gogobí.

Bera - (Aruac W.I.) Bera

Guaiacum sanctum

Caquetío: Bere = bitter

In Cuba komt er een boomsoort voor die Bera heet (Pichardo). Deze boom is niet dezelfde als de Bera op deze eilanden, maar het hout van beide soorten, is hard en compact en vertoont overeenkomst. Synoniemen voor Bera in het Papiamentu zijn Bulabari en Wayaká machu (Op Aruba zegt men: Wayaká macho). Zie ook Bulabari.

Boa - (Tupí-Guaraní) Boia, Boiaçu, Boassu, Mboy

De Boa is een wurgslangsoort, welke voorkomt in Zuid- en Midden-Amerika. De *Boa constrictor* is de grootste boa, deze kan een lengte van meer dan 4 m bereiken; exemplaren van deze lengte worden thans nog slechts zeer zelden aangetroffen. De *Boa constrictor* wordt in het Tupí ook Boiaçu, Boassu genoemd. Daarnaast zijn er een aantal kleinere soorten boa's (*Corallus* spp.), die een lengte van ongeveer 1,5 m kunnen bereiken.

De toevoeging açu, açù, assu slaat in het Tupí-Guaraní op grotere of woestere soorten. B.v. Jacaré is een kaaiman; de Jacaré açu is de zwarte kaaiman welke groter is dan andere soorten kaaimans en ook sneller en feller. Tatú is een gordeldier, de Tatu açu een reuzengordeldier.

Bohi, Bohí, Buhí (Aruba) - Bohío

Op Aruba kent men het woord Bohi, Bohí, Buhí. Dit is een schoof maisstengels die als een wigwam samengebonden is. Daar deze structuur de vorm heeft van een primitief hutje is het waarschijnlijk dat Bohi, Bohí, Buhí verband houdt met Bohio. Zie Bohío

Bohio - (Aruac W.I.) Bohio, Buhío, Bujío

Een Bohio is oorspronkelijk een Indiaanse hut. Op Cuba werd een vierkante of rechthoekige hut Bohío genoemd, een ronde of meerhoekige hut werd Caney genoemd. Oviedo beschrijft de Indiaanse hutten van Hispaniola en geeft een iets andere interpretatie. Bohío of Eracra zou in de taal van Haïti (Hispaniola) een algemene term voor een Indiaanse hut zijn. De Caney is volgens hem een bepaald soort Bohío, welke rond of meerhoekig is. Daarnaast bestonden er ook grotere rechthoekige Bohío's waarin o.a. de Caciques woonden. In het Papiamentu is Bohio een hutje of klein krot.

Bonaire - (Aruac) Buynari, Buinari, Buinaire, Bojnaj

De oudste bronnen waaruit Curaçao en Bonaire bekend staan zijn enkele brieven van Amerigo Vespucci, die als navigator deelnam aan de reizen van Alonso de Ojeda in 1499. Uit de beschrijvingen blijkt dat de expeditie Curaçao en Bonaire heeft aangedaan, maar deze namen worden niet vermeld.

In een reisverslag van de Duitser Nicolaas Federmann, die begin 1530 vanuit Sanlúcar de Barrameda in Spanje naar Coro afreisde, wordt de naam Buynari genoemd. Dit reisverslag werd in 1557 in Hagenau, Duitsland, gepubliceerd.

Federmann reisde in opdracht van de Duitse bankiers de Welsers, die Venezuela van de Koning van Spanje ter exploitatie in concessie verkregen hadden. Federmann schrijft dat zij bij het eiland Buynari aankwamen op zeven Duitse mijl van de Venezolaanse kust (een Duitse mijl = 7420 m). De loods of de kapitein meende dat dit een ander eiland was dat verder ligt en Curazao heette. Daarom verlegden zij de koers recht naar het vasteland, hetgeen een juiste koers geweest zou zijn (naar Coro), indien dit eiland inderdaad Curazao geweest zou zijn. Gedurende de nacht zagen zij plots enige Indianen die met fakkels aan het vissen waren. Onmiddellijk begrepen zij dat zij reeds in ondiep water beland waren en te dicht op de kust zaten. Men ging voor anker. De volgende ochtend bleek dat het schip bijna op een rotsige kust gelopen was en dat zij aan een groot gevaar ontsnapt waren. Men ging met een boot aan land. Na een verkenningstocht belandden de troepen in een gehucht met enige Indiaanse hutten. Uit de beschrijving blijkt dat dit gehucht niet ver van het huidige dorp Macolla heeft gelegen. De expeditie bleek in het Noordwesten van Paraguaná aan wal gegaan te zijn. Het eiland waarvan zij gedacht hadden dat het Curazao zou zijn, en dat door Federmann voor Buynari werd aangezien, is vrijwel zeker Aruba geweest. Aruba ligt inderdaad ongeveer op zeven Duitse mijl afstand Noordelijk van de plaats waar Federmann en de zijnen aan wal gingen. Zowel Curaçao als Bonaire liggen aanzienlijk verder van de kust en ook veel verder Oostelijk.

Ernst (zie ook onder Aruba) meent op grond van mogelijke parallellen die er zouden zijn met het Tupí-Guaraní, dat Buynari, Buinare door metathese uit Burinaî ontstaan zou kunnen zijn. Buri = iets dat uit het water steekt, Naî = een beetje. Buinari zou dan laag eiland betekenen.

Bulabari - (Aruac)

Guaiacum sanctum

Deze plant wordt ook Wayaká shimaron, Wayaká machu of Bera genoemd; het is een kleinere soort wayaká met een ruwe bast (Eng: Roughbark lignum vitae, Bastard lignum vitae).

In het Caquetío treffen wij Bara = Boom, Baru = Dunne boom (Esteves).

Bari betekent waarschijnlijk kleine boom; kan een samenstelling zijn van Bara en i, bí.

Op grond van overeenkomsten met het Lokono is echter ook een andere interpretatie mogelijk. In het Lokono wordt het suffix -balli veel gebruikt in de namen van planten (Stahel). -balli betekent gelijkend op, verwant aan. Zo heet b.v. de Kalebasboom (*Crescentia cujete*) Iwida en de kanonskogelboom (*Couroupita guianensis*) Iwidaballi. Deze bomen hebben vruchten die op elkaar lijken. Indien -bari overeenkomt met -balli zou Bulabari gelijkend op de Bula (Bera?) betekenen. De naam Bera is in het Papiamentu een synoniem voor de Bulabari. Caquetío: Bere = bitter.

Burubunu - (Aruac Ven.)

Burubunu is een plaatsnaam op Aruba (Pos Chikito). In de Staat Falcón, in Venezuela, nabij het dorp Zazárida is er een gehucht dat Borobuno heet (Esteves). In Paraguaná, eveneens in de Staat Falcón, is er ook een plaats met de naam Cujibuno (González Batista, 1984). Ook is er op Aruba de plaatsnaam Cababuna. Was dit oorspronkelijk wellicht Cababuno of Cababunu?

Bushi - (Aruac Ven.) Bushe, Püshe

Melocactus sp.

Guajiro: Püshe, Sp Ven.: Buche

Bushi is de Arubaanse en Bonaireaanse benaming voor de bolcactus (*Melocactus* sp). In het Spaans van Venezuela wordt deze Buche genoemd.

Wellicht is het originele Aruac in het Papiamentu Bushi beter behouden gebleven dan in het Venezolaanse Buche. In het Guajiro: Püshe.

Volgens Coll y Toste gebruikten de Aruac talen de letter P oorspronkelijk niet, en is er, wanneer men deze letter bij Aruac woorden welke met P beginnen toch aantreft, veelal sprake geweest van een latere omzetting van B naar P. Dit verschijnsel zou men met name in Venezuela vaak aantreffen.

In het Guajiro wordt de letter P wel gebruikt. Het Guajiro Püshe slaat ook op een dwergcactus (zie Kadushi pushi). De witte pluizen van de bloeiwijze van de bolcactus werden gebruikt om er vuur mee aan te maken.

Tevens kent men op Bonaire de namen Bushi pretu voor de zwarte zeeappel (*Diadema Antillarum*) en Bushi di laman voor de witte zeeappel (*Tripneustes ventricosus* en *Lytechinus variegatus*). Op Aruba worden zeeappels ook Bushi genoemd.

In het moderne Papiamentu wordt een (beroeps)duiker ook Bushi genoemd, deze term is echter afgeleid van het Spaans: bucear (duiken).

Bushicuri - (Aruac)

Morisonia americana

Naam van een plant op Aruba.

Bushiri - (Aruac)

Plaatsnaam op Aruba. De naam betekent mogelijk "sterke, harde Bolcactus". Zie Bushiribana.

Bushiribana - (Aruac)

Plaatsnaam op Aruba. Wellicht is dit een samenstelling van Bushi = bolcactus, Ri = sterk, hard, duurzaam en Bana = groot, wijd.

Afhankelijk van het verband kan Bana verschillende, aanverwante betekenissen hebben, b.v.:

Maracapana = Maracabana (een plaatsnaam in Falcón en ook in Sucre, Morro de Maracapana = Morro de Barcelona).

Maraca = kalbasboom en Bana = groot.

Sabana = vlakte, llanura Bana = wijd.

Baní = Bana en ní = watervlakte, veel water.

In Falcón komt men vele plaatsnamen tegen die op -bana eindigen, voorbeelden zijn: Caracubana, Carirubana, Cuabana, Capubana, Judibana, Tibana, Tausabana, Yarabana etc. In het Caquetío van Paraguaná zou Bana, volgens Esteves, in veel plaatsnamen de betekenis van heuvel hebben.

Op Aruba is dit niet het geval. Bushiribana, Siribana, Shiribana, Tarabana en Wakubana zijn alle plaatsen waar het terrein vlak is. Hudishibana is een verhoogd, vlak kalkterras (23 m). Turibana is een vlak gebied met een kleine heuvel (39 m) die (thans?) dezelfde naam heeft. Shishiribana is een heuvel op Bonaire, die uit een vlakte verrijst en een smalle vlakke top heeft. De situatie doet vermoeden dat de naam van de heuvel betrekking kan hebben op de vlakte waar de heuvel op uitziet of op de top van de heuvel.

Volgens Oliver is Bana in het Caquetío hetzelfde als het Lokono: Apana en Guajiro: Apanāi. Bana kan blad betekenen, dat immers vaak vlak is maar ook bladerkroon, bedekking, dak en zelfs huis. Ook betekent bana lever; de lever heeft drie lobben en zou wellicht als een bladachtige structuur beschouwd kunnen worden. Wakaubana is in het Caquetío een ondergrondse kreek, bana slaat hier op het afgedekt, bedekt zijn van een poel. Vgl. de plaatsnaam Wakubana op Aruba. Was er hier een grot met water? Of was er een overdekte put? Wakurebo zou kreek met water betekenen (Oliver).

C

Cabuya - Zie Kabuya

Cacao - Zie Kòkou

Cacique - (Aruac) Cacique, Caçique, Caziqui

Een Cacique is een Indiaans opperhoofd. Op Aruba werd deze uitdrukking veel gebruikt als amicale groet; in de zin van "Hey chef". Thans raakt deze uitdrukking in onbruik. Cacique is ook een bekend merk Venezolaanse rum.

Cadushi - Zie Kadushi

Caiman - Zie Kaiman

Camuru - (Aruac Ven.) Amuru

Crescentia cucurbitina

Guajiro: Amuru, Sp Ven.: Camúro, Taíno: Maguïra (Pichardo)

Op Aruba in gebruik zijnde naam voor een bepaalde soort kalebasboom en vrucht. Dit type kalebas wordt gebruikt om er een raspa muziekinstrument van te maken

(zie Gansemans). De vruchten zijn langer dan die van de kalbas di mondi (*Crescentia cujete*).

Canoa - Zie Kanoa

Caracasbaai - (Carib Ven.) Waarschijnlijk afgeleid van Caraca, Caraque

Op een oude Nederlandse kaart van Curaçao van Gerard van Keulen treft men aan Krake Baai. Een Kraak of Caraque is een soort schip. De Kraak is een scheepstype dat stamt uit de late middeleeuwen en dat gebruikt werd in de 15e en 16e eeuw. Ten tijde van de Nederlandse bezetting van Curaçao was de Kraak een type schip dat niet meer gebruikt werd. Om deze reden is het onwaarschijnlijk dat de Caracasbaai in de Nederlandse periode een ankerplaats voor Kraken geweest zou zijn. Niettemin vinden wij in het Spaanse water ook de namen Krakebaai en Krakeboei. Op de oudere Spaanse kaarten komen deze namen niet voor. Een Kraak is ook een grote inktvis of mythisch zeemonster. Deze naam is afgeleid van het woord Krake dat uit een Noors dialect afkomstig is (Van Veen en Van der Sijs). Het is waarschijnlijker dat de naam Krake baai op Caraca, Caraque betrekking heeft. Op een kaart uit 1763 en ook in latere geschriften treft men de schrijfwijze Caraguesbaay. De naam Caracas heeft betrekking op de Indiaanse stam der Caracas (Indios Caraca), welke op hun beurt naar een bepaald type cacao genoemd werden. Deze cacao welke Caraca, Caraque genoemd werd, groeide in wat nu de vallei van Caracas is, en ook in andere delen van Venezuela. In het Nederlands werd deze cacao de Cacao Caraque genoemd.

Carebe, Karebe - (Aruac Ven.) Carebe, Kariëpa

Guahibo: Kariëpa

Op Aruba is Carebe de benaming voor een lepel die gemaakt is van een overlans gesneden kalebas (*Crescentia cujete*). De lepel is een segment van ongeveer een achtste deel. Het woord Carebe komt ook voor op de Indiaanse woordenlijsten van Pastoor Van Koolwijk en van A.L. Pinart. Carebe is een woord dat in West Venezuela gebruikt wordt en dat waarschijnlijk stamt uit het Guahibo, Guagibo (de Guahibo noemen zichzelf Hiwi). Dit is een Aruac taal uit de llanos gebieden van Oost Colombia en Zuidwest Venezuela (in de Staat Apure), in het stroomgebied van de Río Meta, welke niet tot de Maipure groep van Aruac talen behoort.

Volgens Alvarado heeft het Guahibo dit woord waarschijnlijk uit een der talen van het (nabijgelegen Venezolaanse) Andesgebied overgenomen:

“...el Guagibo kariëpa, cuchara, que indica ser voz tomada de algún dialecto Andino, pues en el Oriente es desconocida la voz carébe.” (... het Guagibo, kariëpa, lepel, dat waarschijnlijk uit een Andestaal opgenomen werd, want in het Oosten van Venezuela kent men het woord carébe niet.)

Het lijkt erop dat Alvarado er moeite mee heeft om aan te nemen dat dit woord direct vanuit het Guahibo in het Spaans van West Venezuela zou zijn opgenomen

en daarom deze connectie naar de (Venezolaanse) Andestalen maakt. Dit is niet verwonderlijk want de Guahibo gebieden liggen ver Zuidelijk in de llanos van Oost Colombia. In Venezuela treft men alleen het Cuiva, een Guahibo dialect uit het Zuiden van Apure, langs de benedenloop van de Río Meta. Dit zijn zeer afgelegen gebieden die ook vandaag de dag nog vrijwel onbewoond zijn, van waaruit er nauwelijks enig contact met West Venezuela geweest kan zijn.

Men kan zich afvragen of het woord Carebe, Carébe ook in het Jirajara bestaan heeft en wellicht vanuit deze taal in het Spaans van West Venezuela werd opgenomen. Het Jirajara, wordt niet beschouwd als een Andestaal, maar werd in delen van de Venezolaanse Andes gesproken, in het gebied van de huidige staten Lara en Trujillo. Volgens meer recente onderzoeken zou het Jirajara niet tot de groep van Macro-Chibcha talen behoord hebben, maar verwant geweest zijn aan het Cuiva.

Het woord Kalèmbè, dat op Curaçao voor een soortgelijke lepel gebruikt wordt, is waarschijnlijk een variant van Karebe. Men kan zich voorstellen dat er een omzetting van Karebe naar Kalebe, Kalembe heeft plaatsgevonden. Het lijkt erop dat de toevoeging van de letter M, zodat een mb of mp klank ontstaat, een – waarschijnlijk Afrikaanse – invloed is, die men vooral in het Papiamentu van Curaçao aantreft. Zo treffen wij b.v. ook de volgende omzettingen:

Mapurite (Sp. Ven.) - Mampuritu (Pap.),

Macabí (Taíno en Pap. Aruba) - Makambí (Pap. Cur.),

Tapaña (Paraujano) - Tapañá (Pap.).

Zie ook Chamba, Kasambitu (onder Kasabi) en Manaria.

In Venezuela en ook op Cuba kent men voor lendendoek het woord Calembe (Sp. Cuba: Calembé) dat van Afrikaanse oorsprong is en afgeleid zou zijn van de woorden Kalembe en Kalenge die uit de Afrikaanse taal het Luganda stammen. De betekenis van Calembe, Calembé komt overeen met het Papiamentu: Kalambé, Kalambea. Wel is er een klein betekenisverschil opgetreden ten opzichte van de taal van oorsprong. Het Luganda: Kalembe is namelijk niet alleen maar een lendendoek, maar ook een lap of oud kledingstuk. Kalenge is het touw van een dergelijk kledingstuk, dat als riem dient.

Cariatávo, Careotabo - (Aruac)

Dit is de oude naam van een inham Oostelijk van het Schottegat. Vermoedelijk is dit de lagune aan de Oostzijde van het Princess Beach Hotel, welke nu geheel dichtgeslibd is (Hartog). Deze lagune bevond zich ongeveer op de plaats waar nu de rooi komende van Koraal Specht uitmondt. De meest Oostelijke vleugel van het Princess Beach hotel, ten Westen van de rooi, is op heipalen gebouwd. Er bevinden zich hier zachte sedimenten die turfresten van mangroven bevatten, die naar wij mogen aannemen langs of in deze lagune gestaan hebben. Uit grondonderzoek is gebleken dat men verder naar het Oosten aan de overzijde van de rooi deze man-

groventurf ook aantreft, tot op een afstand van ongeveer 70-100 m van de rooi. Dit wijst erop dat de lagune in vroeger tijden vrij groot was. Het valt moeilijk te zeggen hoe groot de lagune nog was ten tijde dat de Caquetío op het eiland woonden.

Cari = kust, oever Abo = plaats Tabo = vertakking van een boom of rivier, monding van een rivier in een andere, inham. Cariatávo = Cariatabo = inham aan de kust.

Caribe - Zie Karibe

Casibari - (Aruac)

Plaatsnaam op Aruba, op deze locatie bevinden zich de grootste diorietblokken van Aruba. In deze naam vinden wij de vormen Ka = "Er zijn", Siba¹², Quiba = rots, steen, Rí = sterk, hard, duurzaam. Anderzijds kan dit ook een samenstelling zijn van Casi en Bari = kleine boom. De interpretatie is waarschijnlijk ook afhankelijk van de oorspronkelijke uitspraak en klemtoon.

Catashi - (Aruac)

Phyllanthus botryanthus

Naam van een plant die op Aruba in gebruik is. Synoniemen in het Papiamentu zijn Lòkilòki en Karkidaki. Catashi is ook een plaatsnaam op Aruba (bij Sta. Cruz).

Cawama - Zie Kawama

Chamba - (Carib Ven.) Cachama

Pomacanthus arcuatus en *Holacanthus ciliaris*

Het Papiamentu kent twee soorten Koraalvissen die Chamba heten. Dit zijn de Chamba (*Pomacanthus arcuatus*) en de Rei di Chamba (*Holacanthus ciliaris*). De Engelse namen van deze vissen zijn respectievelijk Grey Angelfish en Queen Angelfish. Dezelfde vissen worden in Venezuela Cachama Blanca en Cachama de Piedra genoemd. Ook kent men in Venezuela de Cachama Negra (*Pomacanthus paru*) die in het Engels: French Angelfish genoemd wordt (Pap: Sheú).

¹² Ook de naam van het eiland Saba is waarschijnlijk van Siba afgeleid (Vgl. de Engelse bijnaam van het eiland "The Rock"). Er wordt wel beweerd dat deze naam op de koningin van Sheba, in het Spaans: La Reina de Saba, betrekking zou kunnen hebben. Toen Columbus op zijn tweede reis langs Saba zeilde zou hij in zijn bijbel de passage over de ontmoeting van Salomon met de Koningin van Sheba gelezen hebben. Dit is echter zeer onwaarschijnlijk. In het logboek van Columbus wordt dit nergens vermeld. Dit verhaal is ook onwaarschijnlijk omdat Columbus dit eiland San Cristóbal gedoopt heeft (en het dus niet naar de koningin van Sheba genoemd heeft). Deze naam is later overgegaan op St. Kitts (Saint Christopher) dat oorspronkelijk van Columbus de naam San Jorge kreeg (Morison).

De naam Cachama is afkomstig uit het Carib van Venezuela. De Cachama is een zoetwatervis (*Colossoma macropomus* syn. *Piaractus macropomus*), die in het Orinoco- en Amazonegebied voorkomt. In Brazilië wordt deze soort Tambaqui genoemd. Bovengenoemde koraalvissen hebben evenals de Cachama uit de rivieren een grote, ovale lichaamsbouw. Zeer waarschijnlijk zijn zij om deze reden naar de zoetwater Cachama genoemd. De naam Chamba is afgeleid van Cachama. Waarschijnlijk heeft deze naam Afrikaanse invloeden ondergaan. Men kan zich een omzetting voorstellen van Cachama naar Cachamba (zie voorbeelden van dit type omzettingen onder Carebe) en van hier naar Chamba.

Charomba - (Aruac)

Oude Indiaanse naam van een zoutpan bij Ascencion op Curaçao (Hartog).

Chayote - (Náhuatl) Chaiotl

Sechium edule

Klimplant en ook de eetbare vrucht daarvan; de vruchten worden doorgaans gestoofd. De plant behoort tot de familie der komkommerachtigen (CUCURBITACEAE).

Chibichibi - (Aruac of Carib Ven) Chiví

Coereba flaveola

Dit is op Bonaire de naam van het suikerdiefje. Op Bonaire wordt ook de naam Bachi Pretu gebruikt. Op Aruba zegt men Pecho hel en op Curaçao Barika Hel. In Venezuela worden een groot aantal nauwverwante soorten Chiví genoemd (Eng: warblers). Het suikerdiefje heet in Venezuela Reinita Común. Deze Spaanse naam heeft de oorspronkelijke naam, die zeer waarschijnlijk ook Chiví was vervangen.

Chihumè - (Aruac)

Dit zou de oorspronkelijke naam voor het huidige landgoed Girouette op Curaçao zijn. De betekenis van dit woord zou "Rijkenberg" zijn, onder welke naam het landhuis en het landgoed ook wel bekend stonden (Huijgers).

Chimichimi - (Aruac?)

Argemone mexicana

Een stekelig onkruid, 30-60 cm hoog. De plant bevat gelig melksap. De bladeren zijn blauwgroen met wit gemarmerd en hebben gestekelde randen en ook stekels op de nerven. Er is een alleenstaande lichtgele, soms iets oranjegele bloem. De plant behoort tot de familie der PAPAVACEAE. De plant stamt uit tropisch Amerika doch is door (ongewild) menselijk transport ook naar tropische en subtropische gebieden in andere werelddelen overgebracht. In het Papiamentu wordt deze plant ook Pòlbu shimaron genoemd. Eng: Yellow Thistle, Sp Ven.: Cardosanto.

Chinchirinchi - (Aruac?, Venezolaanse Andestaal?) Chi-Chirinche? of Chichirre?

Zonotrichia capensis

De Chinchirinchi is in het Papiamentu het vrouwtje van de Chonchorogai, de Andesmus.

Guajiro: Chi = Hij, Hij die. Chi wordt in deze betekenis als voorvoegsel gebruikt Chirinche = Een brandy van suikerstroop die de Guajiro bereiden en drinken. Chi-Chirinche "Hij die van Suikerbrandy houdt?". Quechua: Chichi = iets kleins.

Chinchó - (Indiaanse talen van het Orinocogebied) Chinchorro

De benaming voor het landgoed St. Joris en de St. Jorisbaai. Chinchó is een afkorting van Chinchorro; deze laatste naam treft men aan op oude kaarten. Ook wordt de “Jagüey de Chinchorro” genoemd in een verklaring die Juan Matheos op 1 November 1634 tegenover de Gouverneur van Caracas aflegde. Juan Matheos was een Spaanse inwoner van Curaçao, die na de Nederlandse inname van het eiland aan de autoriteiten in Caracas inlichtingen over het eiland verstrekke (Cardot).

Chinchorro is een net of een als een net geweven hangmat. Het woord Chinchorro stamt uit het stroomgebied van de Orinoco en wordt aangetroffen bij de Otomacos, Salivas, Chaimas en de Warao stammen in dit gebied en de Maypure aan de Boven-Orinoco (Peña Vargas).

Het woord Chinchorro werd in het Spaans van de Amerika's opgenomen. Dit gebeurde echter pas in een later stadium. Peña Vargas treft het woord Chinchorro voor het eerst aan in een “Vocabulario Español, e Italiano” van Franciosini uit het jaar 1620. De volgende vroegst bekende bron is de “Descubrimiento del río Apure” van F.J. Carvajal uit 1648. “*Y de dos en dos crecidos y gruesos troncos para la cuelga de sus amacas y chinchorros*” (aan elke kant twee grote en dikke boomstammen om hun hangmatten en netvormige hangmatten aan op te hangen). Een veel latere bron, is de kroniekschrijver Padre José Gumilla S.J. Deze bezocht de Warao Indianen in de Orinocodelta en vermeldt in zijn boek “El Orinoco Ilustrado y Defendido” (2e ed.1745) specifiek dat deze Indianen beschikken over “*redes para dormir, que llaman chinchorros*” (netten om in te slapen, die zij chinchorros noemen). Ook de Italiaan S. Gilij vermeldt in zijn boek “Saggio di Storia Americana” uit 1782, dat de Indianen dit soort hangmatten gebruiken en deze “Cinciorri” noemen (zie Peña Vargas). Dit impliceert dat het woord Chinchorro tot in de 18e eeuw in het Spaans nog geen algemeen gebruikt woord was. Het feit dat wij op Curaçao reeds in 1634 de naam “Jagüey de Chinchorro” treffen, doet vermoeden dat dit woord waarschijnlijk ook in het Caquetío bestond en wellicht niet via het Spaans werd opgenomen.

Chipichipi - (Aruac Ven.) Chipechipe, Chipichipi

In Venezuela is Chipechipe een klein tweekleppig schelpdier (*Donax variabilis*), dat eetbaar is. Op Isla de Margarita wordt de variant Chipichipi ook gebruikt voor dit schelpdier (mond. med. C.P. de Haseth). In Falcón worden kleine zaadjes van een plant zo genoemd. In het Guajiro treffen wij shipitá wat druppelen betekent. In het Papiamentu betekent Chipichipi een klein beetje (b.v. De naam die de locale kranten gebruikten voor de kerstgratificatie die de overheid haar ambtenaren eind 1989 als verkiezingsstunt gaf).

Choco, Shoco - (Aruac Ven.) Shokóhin
Guajiro: Shokóhin

Speotyto cunicularia

Dit is een kleine holenuil welke op Aruba voorkomt.

In het Guajiro heet de holenuil Shokóhin. De algemene benaming voor uil is Shóchi of Shóti. In Paraguana wordt de holenuil Ségue genoemd.

Chogogo - (Carib en Aruac Ven.) Tokoko, Tóguku *Phoenicopterus ruber*
Guajiro: Toko'ko, Island Carib: Tóguku, Karina: Tokoko, Carib Ven.: Tokóko,
Spaans Ven.: Tococo.

Chogogo is de benaming van de Flamingo op Bonaire.

De mening dat het woord Chogogo misschien een Taíno woord zou zijn dat via het Spaans naar Bonaire werd overgebracht is niet juist (De Goeje 1936/37, blz 36 voetnoot no 5 en ook Hartog, Bonaire). In het Aruac van Lucaya en Cuba (sub-Taíno) werd de Flamingo Biaya of Bambiaya genoemd (Pichardo).

Choloma - (Aruac Ven.?) Choleh má, Cholón ma

Gebied aan de Zuidzijde van de St. Joris baai op Curaçao. Wellicht is er een verband met het Guajiro. In het Guajiro is Choleh má iets dat in water of andere vloeistof ondergedompeld is en Cholón ma het geluid van een voorwerp dat in vloeistof valt.

Chonchorogai - (Aruac? Andestalen? Ven.) Chorchor *Zonotrichia capensis*
Eng: Rufous collared sparrow, Ned: Andesmus

De Andesmus is een vogel welke voorkomt van Zuid Mexico tot Tierra del Fuego. De naam Chonchorogai is opgebouwd uit Chorchor en gai. In Venezuela wordt dit vogeltje Chorchor genoemd (zie W.M. Hoyer en A.J. Maduro 1960). Het mannetje, dat een kuifje heeft, verschilt van het wijfje. Het Papiamentu gai betekent haan, haantje. Het wijfje van de Chonchorogai wordt Chinchirinchi genoemd. De Chonchorogai is op Aruba en Curaçao een broedvogel. Op Bonaire werd deze vogel ingevoerd en is deze vrij zeldzaam. Op Bonaire wordt (werd) de kleine grijze vliegenvanger (*Elaenia martinica*) Chonchorogai genoemd en wordt Wied's vliegenvanger (*Myarchus tyrannulus*) Chonchorogai grandi genoemd.

Choromí - (Aruac?) *Stemodia maritima*

Dit is een kruid dat op zilte gronden groeit. Deze plant heeft in het Papiamentu drie verschillende namen: Choromí, een Indiaanse naam, Puta Luango, Puta Luangu, een (geheel of gedeeltelijk?) Afrikaanse naam, en Sanseli. De naam Sanselie houdt mogelijk verband met het Nederlands: salie (*Salvia officinalis*) of kranssalie (*Salvia verticillata*).

Chucho, Chuchu - (Aruac) Chucho
Algemene term voor rog.

Chuchubi - (Aruac Ven.) Chuchube *Mimus gilvus*

Dit is de spotlijster (*Mimus gilvus*). De naam is een onomatopoe. In Ecuador zegt

men Cucube. De Groove-billed Ani (*Crotophaga sulcirostris*) wordt in het Papiamentu Chuchubi pretu genoemd. De naam Aní, stamt uit het Tupí- Guaraní. Deze beide vogels lijken niet op elkaar en zijn niet aan elkaar verwant. Beide hebben echter eenzelfde stijl van opvliegen, waarschijnlijk is de Chuchubi pretu om deze reden naar de Chuchubi genoemd.

Chukulati, Chuculati - (Náhuatl) Chocolatl, Xocoatl

Oorspronkelijk was de Chocolatl een drank bereid van geroosterde cacaobonen die werden fijngestampt en gemengd met maïs en Spaanse peper (*Capsicum* sp.). Daar de cacaobonen zeer duur waren was dit alleen een drank voor de rijke Indiaanse klassen. De Mexica (Aztec) noemden deze drank, welke meer weg had van een dikke brij, Chocolatl. Ook de Maya en andere Middenamerikaanse volkeren gebruikten deze drank, maar onder een andere naam. Er bestond ook een variant waarbij de cacaobonen met vanille werden gemengd. De Spanjaarden introduceerden al spoedig een versie waarbij de geroosterde en fijngestampte cacaobonen met suiker en vanille¹³ gemengd werden. Deze drank werd in Spanje, Italië en Frankrijk in het begin van de 17e eeuw populair en spoedig daarna ook in Holland, Duitsland en Engeland. De Cacao was in die tijden zeer duur en alleen de rijken konden zich deze luxe permitteren. Er ontstonden zgn. chocoladehuizen welke vaak het karakter van een exclusieve club hadden. In 1828 vond de Nederlander Van Houten een procédé uit waarmee een groot deel van het vet van de cacaobonen verwijderd kon worden en de chocoladedrank hierdoor smakelijker en lichter verteerbaar werd. Het afgescheiden vet, de cacaoboter, wordt onder meer in cosmetica en in farmaceutische middelen gebruikt. Ook speelt het een rol bij de produktie van chocoladerepen. Zie ook Kòkou.

Ciguatera - (Aruac) Zie Kiwa

Coca - Zie Koka

Cocoí - Zie Kokof

Cododo, Kododo - (Aruac)

Cnemidophorus spp

Op Aruba en Bonaire de benaming voor de *Cnemidophorus* hagedis. Op Aruba is dit *Cnemidophorus arubensis* (syn. *Cnemidophorus lemniscatus arubensis*). Op Bonaire *Cnemidophorus murinus ruthveni*.

¹³ Vanille is een Nederlandse verbastering van het Spaans: Vainilla. De vainilla is afkomstig van de vainilla orchidee (*Vanille fragrans*). De vainilla orchidee is afkomstig uit Mexico en Midden-Amerika. De vruchten van deze orchidee worden gefermenteerd en gedroogd en lijken dan op langwerpige, dunne bonen. Uit deze zgn. "vanillebonen" wordt de vainilla geëxtraheerd. De kweek van de vainille orchidee en het fermentatie- en drogingsproces werden ontwikkeld door de Totonac in Vera Cruz, Mexico.

Corcó - Zie Korkó

Cucui - Zie Kukui

Cunucu - Zie Kunuku

Curaçao - Zie Kòrsou

D

Dabaruida, Yaga Dabaruida - (Aruac)

Pithecellobium unguis-cati

Op deze eilanden komen er twee soorten *Pithecellobium* voor:

De *Pithecellobium platylobum* en de *Pithecellobium unguis-cati*. Dit zijn beide heesters of kleine bomen, met witachtige bloempjes in bolvormige bloeiwijzen. Bij de *P. unguis-cati* is de peulvrucht tot 10 cm lang en sterk gekromd. Bij de *P. platylobum* is de peulvrucht tot 15 cm lang, plat en 2-3 cm breed. De benaming Dabaruida, Yaga Dabaruida wordt alleen op Aruba gebruikt voor de *P. unguis-cati*, die op Curaçao en Bonaire ook voorkomt en daar Uñagatu genoemd wordt. Op Aruba komt de *P. platylobum* voor, welke op Curaçao en Bonaire niet voorkomt, en deze wordt daar Huñagatu genoemd. Op Curaçao wordt de *P. unguis-cati*: Uñagatu, Uña di Pushi of Bèshi di Yuana genoemd. Ook de *Mimosa distachya*, welke op alle drie de eilanden voorkomt, wordt op alle drie de eilanden Uñagatu genoemd (Aruba: Huñagatu, Huñahuña, Huña di pushi). Dit is een 1-2 m hoge heester, met flexibele takken en stekels in de vorm van weerhaken. Deze heester heeft lila bloempjes in 2-3 cm lange op katjes gelijkende bloeiwijzen. (N.B. De vernaculaire naamgeving welke hierboven aangegeven is wijkt enigszins af van die welke in de Zakflora vermeldt staat). De naam Dabaruida, houdt vrijwel zeker verband met het (moderne) Lokono Dabáda = Nagel, Klauw of met Dabára = Haar en Ida = Omgeven door, Huid, In, Met (N.B. dit zijn aanverwante betekenissen). De Yaga Dabaruida heeft vele stekels welke op kleine klauwen lijken. Om deze reden lijkt een verband met Dabáda waarschijnlijk. Dabádaida staat niet ver af van Dabaruida.

In woordenlijsten uit 1594-95 van het Arawak of Lokono van Trinidad (Shebayo) treft men de varianten Dabodda en Dabádoh voor Nagel, Klauw (Taylor). In een woordenlijst van Pastoor Van Koolwijk (zie Hartog, Aruba) met Indiaanse woorden, welke rond 1880 op Aruba werden opgetekend, treffen wij Dabaroida (Dabádoh-ida?). Daar de bloemen van deze plant opvallende, lange, harige meeldraden hebben is een verband met Dabára ook mogelijk. In de Indiaanse woordenlijst van Alphonse Louis Pinart uit 1890 treffen wij de naam Dabaraida. Pinart geeft ook de volgende formule welke gediend zou hebben om cactusstekels uit het menselijk lichaam te verwijderen: “*Una areya rafayete dudrea ebanero a bono, caburo copudado daburi*”. De “daburi” zouden de cactusstekels kunnen zijn.

Datu - (Aruac Ven.) Datu, Jatu, Yatu

Lemaireocereus griseus

Aruac Ven.: Datu, Jatu, Yatu, Sp. Ven.: Dato

Datu, Yatu is een zuilcactus. Op Bonaire wordt de benaming Yatu gebruikt. Beide benamingen zijn origineel Aruac. Datu sloeg oorspronkelijk op de vrucht, Yatu op de plant. Ook Kadushi is oorspronkelijk de naam van een cactusvrucht.

Volgens Oliver duidt het suffix -ato in het Caquetío op een familierelatie. D-ato zou letterlijk dochter betekenen, de vrucht, de dochter van de Yatu. Dit roept de vraag op wat dan de betekenis is van Yato, Yatu. In het Lokono is dochter otu, uttu (De Goeje).

In het Papiamentu heet de vrucht van de Kadushi, Tampangá en wordt de vrucht van de Datu, Dader genoemd. Op Aruba zegt men Drado. Ook de benaming Tampangá is zeer waarschijnlijk een Aruac woord dat op een familierelatie duidt (zie Tampangá). Dader zou afgeleid kunnen zijn van dadel (geen Indiaans woord) waarmee deze vrucht een oppervlakkige gelijkenis vertoont. Jatu Bacu, Yatu Baku is een plaatsnaam op Bonaire. Zie ook Yatu Baku, Kadushi.

Dividivi, Dibidibi - (Aruac) Dividivi, Livilivi

Caesalpinia coriaria

Deze plant wordt ook Watapana genoemd. In de Indiaanse woordenlijst van A.L. Pinart geeft deze aan dat Dividivi de naam van de peulvrucht betreft, terwijl Watapana de naam van de boom is (zie ook E. Tejera, Pichardo). In het huidige Papiamentu is deze distinctie verloren gegaan en zijn Dividivi en Watapana synoniemen. De peulen van deze plant werden vroeger geëxporteerd. Uit deze peulen werd tannine gewonnen, dat als looistof gebruikt werd. De peul wordt ook Parí di Watapana genoemd; Watapana is hier duidelijk de naam van de boom (Men zegt nimmer: Parí di Dividivi). Parí is afgeleid van het werkwoord Pari = baren, vrucht dragen, vrucht geven.

Djaka - (Aruac?) Jaka?

In het Papiamentu is Djaka een rat (wordt ook figuurlijk gebruikt). Zowel de zwarte als de bruine rat zijn uit de Oude Wereld ingevoerd. Er waren op deze eilanden Amerikaanse soorten ratten en muizen (Fam. CRICETIDAE) welke nu zeer zeldzaam of uitgestorven zijn. In het Guajiro treffen wij het woord Jaka. Volgens de Diccionario Guajiro-Castellano is dit een Mapurite pequeño, flaco (een Mapurite is een Zuidamerikaans stinkdier; wordt met Mapurite pequeño, flaco een kleine magere das of soort wezel bedoeld?).

De Dj klank in Djaka is geen Aruac klank. Dit roept de gedachte op dat Djaka wellicht een Afrikaans woord zou kunnen zijn. In een aantal werken over Afrikaanse zoogdieren (o.a. Booth) werd echter geen Afrikaanse naam voor ratten of muizen aangetroffen die enige gelijkenis met Djaka vertoont. Voor zover negatief bewijs bewijs kan zijn, versterkt dit de gedachte dat het hier een Indiaans woord betreft en dat de J klank later in Dj werd omgezet. Dit verschijnsel treft men in het Papiamentu wel meer aan b.v. Julius wordt Djul, Jozef wordt Djòs etc.

Dori Maco - (Aruac W.I.) Maco

Pleuroderma brachyops

Taïno: Maco

De Dori Maco is een kleine lichtbruine kikker die lijkt op een pad.

Op Hispaniola was de Maco een kleine groene kikker. Volgens Tejera betreft het *Eleutherodactylus auriculatus* (moet zijn *auriculatoides*, zie Schwarz). In het Spaans van de Dominikaanse Republiek worden een tweetal soorten padden Maco genoemd.

Dori is waarschijnlijk een onomatopée, Dori Maco zou dan de kikker zijn die dori kwaakt, waarbij Maco aangeeft dat het om een kikker gaat en dori om welke kikker het gaat.

De *Eleutherodactylus* soorten hebben een wijde verspreiding van Zuidelijk Noord-Amerika tot Noord Amazonia. Het zijn overwegend boomkikkers (o.a. de coquí), doch er zijn ook grondkikkers bij. Er zijn soorten die zeer sterk op *Pleuroderma* lijken, een genus uit Zuid- en Midden-Amerika dat op de Westindische eilanden niet voorkomt. De eilanden langs de noordkust van Venezuela, van Aruba tot en met Trinidad en Tobago (Grenada is een overgangsgebied) hebben een overwegend Zuidamerikaanse flora en fauna met slechts weinig Westindische elementen en worden in de zoögeografie niet tot het Westindisch gebied gerekend. *Pleuroderma* en *Eleutherodactylus* zijn overigens nauw verwant. Beide behoren tot de familie der LEPTODACTYLIDAE. De Dori Maco is op Curaçao en Bonaire uit Aruba ingevoerd, op Curaçao ca. 1910 en op Bonaire in 1928 (Wagenaar Hummelinck, 1940).

E

Ekaks, Ecacs - (Aruac) Hicaco, Icaco

Chrysobalanus icaco

Taïno: Hicaco, Icaco, Jicáku, Island Carib: Icacou, Guajiro: Kaáko

Een heester of boom met ronde witte vlezige vruchten die een groot zaad hebben. Ook de vruchten, die eetbaar zijn, worden Ekaks genoemd. Eng: Cocoa, Cocoplum.

Enchorro, Chinchorro - (Aruac)

Enchorro is de oude naam voor het gebied dat later Zuykertuintje genoemd werd en thans Suikertuintje heet (Hartog). Volgens Visman was de oorspronkelijke naam Chinchorro, evenals de naam Chinchorro, van het gebied dat aan de St Joris baai is gelegen en de baai zelf (zie Chinchorro). Chinchorro is een Indiaans woord. Indien Enchorro inderdaad van Chinchorro is afgeleid betreft het hier een Indiaans woord. Indien Enchorro echter op de aanwezigheid van water, of een cascade slaat kan dit woord uit het Spaans afkomstig zijn. Het Spaans: chorro, een straal water, een waterval of cascade is van oorsprong geen Indiaans woord maar is afgeleid van het Latijn: Susurru.

F

Fofoti - (Aruac)

Conocarpus erecta

Naam van een type mangrove op Aruba

G

Gobi - (Aruac?, Afrikaans?) Lobi?

Een kleine kalebas. Het “bi” in dit woord, waarschijnlijk in de betekenis van klein, doet denken dat het hier een Aruac woord betreft. Anderzijds is het zo dat de Aruac talen de G klank vrijwel niet gebruiken. Deze treft men wel aan wanneer het later uit andere talen opgenomen woorden betreft en ook in de combinatie Gua = Wa = Hua. De G wordt veelal een H. Is Gobi misschien een latere vervorming van Hobi of Lobi? Lobi kan ook op een kleine Patia of Papaya betrekking hebben en was wellicht ook op een kleine kalebas van toepassing. Of is Gobi een Afrikaans woord?

Gogorobí, Gogobí - (Aruac?, Afrikaans?) (O)totobí?, Tótohi?

Guajiro: Tótohi

Een kleine fluit, ocarina, meestal met drie gaten, gemaakt van een kalbas largu (*Lagenaria siceraria*), van een gewone kalebas (*Crescentia cujete*) of soms ook van aardewerk. Ook hier treffen wij de wortel “bi”, waarschijnlijk in de betekenis van klein wat doet denken dat het een Aruac woord zou betreffen. Er is een gelijkenis tussen de woorden Kokorobana en Kokorobí; slaat Kokoro op een vlezig blad of vlezige schil? Ook is er een gelijkenis, zowel naar vorm als betekenis, tussen de woorden Lobi en Gobi. Deze overeenkomsten doen sterk vermoeden dat Gogorobí, Gogobí ook een Aruac woord is. De Aruac talen gebruiken de G klank echter zelden. Is er hier wellicht sprake van een latere omzetting van H naar G, van Hohorobí naar Gogorobí? of van T naar G, Tótohi naar Gogobí?

Een meer voor de hand liggende interpretatie zou kunnen zijn dat Kokorobana de betekenis heeft van dik, vlezig blad gelijkend op een lege kalebasvrucht c.q. -schil. Hoewel het blad van de Kokorobana niet per se lijkt op een lege kalebasschil of vrucht, zou men b.v. in het Nederlands beide als “leerachtig” kunnen omschrijven; dit terwijl zij strict gezien geen van beide op leer lijken. Kokorobí heeft dan de betekenis van “kleine lege kalebasschil, kleine lege kalebasdop”. Gogorobí zou dan ontstaan zijn uit Kokorobí via een transformatie van K naar G, zoals wij die b.v. ook bij Krabèt en Grabèt aantreffen (zie pg. 175). Andere voorbeelden van een dergelijke omzetting zijn Cododo en Gododo (Aruba), Kabinete en Gabinete. Ook elders in het Caribisch gebied vinden wij dit type omzetting (b.v. bij de visnamen Carmot en Garmot, Kweriman en Geweriman, zie Zaneveld). De omzetting kan ook in omgekeerde richting, van G naar K, van Gogorobí naar Kokorobí plaatsgevonden hebben. Een dergelijke omzetting vinden wij b.v. bij Tortuga naar

Tortuka. Een omzetting van K naar G ligt echter meer voor de hand. Aanvankelijk waren Kokorobí en Gogorobí dan synoniemen; het huidige verschil in betekenis is dan pas later ontstaan. De ocarina is een muziekinstrument dat bij vele Indiaanse stammen gebruikt werd. Op het eiland Dominica, waar nog veel invloed van de Island Carib is, wordt een identieke fluit van kalebas aangetroffen.

Sommigen menen dat het Papiamentu werkwoord Gogorá = boren uit het Spaans afkomstig zou zijn en afgeleid zijn van agujer(e)ar. Dit zou dan slaan op de gaatjes in de fluit. Of heeft Gogorá wellicht een andere herkomst? Het Guajiro kent boren = ototo en ook kent het Guajiro een type fluit met de naam Tótohi. Gogobí, Gogorobí kan uit het Caquetío stammen en mogelijk eenzelfde oorsprong hebben als het Guajiro: Tótohi. Is deze Tótohi een kleinere variant van de Totoy ? (zie Beku).

Of is Gogorobí wellicht een Afrikaans woord? De uitgang bí wordt ook in sommige Afrikaanse talen aangetroffen, maar niet in de betekenis van “klein”. Ook in Afrika en andere werelddelen komt de ocarina voor. Gansemans heeft de naam Gogorobí, Gogobí bij zijn uitgebreide studies over Afrikaanse muziekinstrumenten niet aangetroffen. Voor zover negatief bewijs bewijs kan zijn, versterkt dit de indruk dat het hier inderdaad een Aruac woord betreft.

Guacamole - (Náhuatl)

Moes van de Awakati, zie Awakati

Guana - (Aruac W.I.) Guana *Bourreria succulenta* syn. *Beureria succulenta*
Taíno: Guana

Een boom met kleine witte bloemen en geeloranje ronde vruchtjes.

Synoniemen in het Papiamentu zijn: Watakeli, Shimaruku di Baka, Bèshi di Lora.

Guyaba - (Aruac) Guayaba *Psidium guajava*

Taíno: Guayaba, Island Carib: Ualiaba, Tupí: Guaiaua

De Guyaba is een grote heester of kleine boom welke tot 10 m hoog kan worden, doch meestal kleiner is. De boom geeft gelige ronde of peervormige vruchten welke een zoet pulp bevatten met vele kleine zaden. De vrucht heeft een karakteristieke geur. De vruchten worden gebruikt voor de productie van jam en Guava pasta. Guava's bevatten veel vitamine C.

De Guava is afkomstig uit de tropische delen van Zuid- en Midden-Amerika en kwam ook voor op de Westindische eilanden. Ook deze plant uit de Nieuwe Wereld werd al snel na de ontdekking van Amerika naar andere tropische gebieden verspreid.

H

Hamaka - (Aruac) Hámaka, Jamaka

Oviedo geeft de volgende beschrijving van de Indiaanse hangmatten in Hispaniola, welke van katoen waren met aan de uiteinden touwen van Cabuya of Henequén:

"...la cual cama llaman hamaca; y es de aquesta manera: una manta tejida en parte, y en partes abierta, a escaques cruzados, hecha red (porque sea más fresca). Y es de algodón hilado de mano de las indias, la cual tiene de luengo diez o doce palmos, y más o menos, y del ancho que quieren que tenga. De los extremos desta manta están asidos e penden muchos hilos de cabuya o de henequén. (...) aquestos hilos o cuerdas son postizos e luengos, e vánse a concluir, cada uno por sí, en el extremo o cabos de la hamaca, desde un trancahilo (de donde parten), que está fecho como una pulguera de una cuerda de ballesta, e así la guarnescen, asidos al ancho, de cornijal a cornijol, en el extremo de la hamaca. A los cuales trancahilo ponen sendas sogas de algodón o de cabuya, bien fecha, o del gordor que quieren; a las cuales sogas llaman hicos (porque quiere decir lo mismo que sogas, o cuerda); y el un hico atan a un árbol o poste, y el otro al otro, y queda en el aire la hamaca, tan alto del suelo como la quieren poner." ("...welk bed zij "hamaca" noemen; en het is als volgt: een deels geweven, deels open kleed, in blokken geweven, tot een net gemaakt (opdat het koeler zij). En het is van gesponnen katoen, dat door de Indiaanse vrouwen met de hand wordt gesponnen, en ongeveer tien of twaalf spannen (= 210 of 252 cm) lang, en zo breed als ze het willen maken. Aan de uiteinden van dit kleed zijn vastgebonden of hangen vele draden van "cabuya" of van "henequén". (...) deze draden of touwen zijn voor de sier en ze zijn lang en elk ervan strekt zich uit tot aan de uiteinden van de "hamaca", vanaf een lus (waar ze beginnen), die gemaakt is als het oog van de pees van een schietboog, en zo versterken zij hem in de breedte vastzittend, van hoek tot hoek, aan het uiteinde van de "hamaca". Aan de lus maken zij touwen van katoen vast of van stevige "cabuya" of zo dik als ze zelf willen; welke touwen ze "hicos" noemen (aangezien dit hetzelfde betekent als (het Spaanse) "soga" of "cuerda" (welke beide in het Nederlands dik touw of koord betekenen); en het ene uiteinde van de ene "hico" binden zij aan een boom of paal vast en het andere uiteinde van de andere "hico" aan een andere boom of paal, en de "hamaca" hangt dan in de lucht, even hoog boven de grond als zij hem willen hebben".)

Het is aannemelijk dat er op deze eilanden soortgelijke hangmatten gebruikt werden; zowel katoen als cabuya waren lokaal beschikbaar. In de oerwoudgebieden en savannes van Zuid-Amerika worden Indiaanse hangmatten meestal gevlochten van vezels welke afkomstig zijn uit de bladstelen of jonge nog opgerolde bladeren van palmen. Met name de Moriche palm (*Mauritia flexuosa*), welke in Brazilië Ité of Murití heet, wordt voor dit doel gebruikt. In Venezuela en Brazilië wordt ook de Cumare palm (*Astrocaryum vulgare*) voor dit doel gebruikt. In Brazilië gebruikt men, naast de beide reeds genoemde palmen, voorts nog de jonge bladeren van de Burití (*Mauritia vinifera*) en de Buritirana (*Mauritiella aculeata*).

Hapa - (Aruac?) Haba, Jaba

Taïno: Jaba, Haba, Lokono: Habba

Hapa is in het Papiamentu een type pot van aardewerk met brede opening. Het Taïno woord Jaba slaat op een bepaald type mand, van soortgelijke vorm. Waarschijnlijk bestaat er een verband tussen deze twee zaken.

Henekin - (waarschijnlijk Maya, misschien Taïno)

Henequén, Néquen, Néque, Jenequén, Jeniquen.

Agave fourcroydes

De Henequén is een uit Yucatan afkomstige Agave welke voor het gebruik van zijn vezels gekweekt wordt. Ook deze Agave werd in de vorige eeuw op Malpaïs (Curaçao) aangeplant.

Het woord Henequén is waarschijnlijk uit het Maya afkomstig. Deze plant werd reeds eeuwenlang door de Maya om haar vezels gekweekt. De Henequén plant kwam ten tijde van Columbus reeds voor op de Grote Antillen waar deze plant en waarschijnlijk ook de naam ervan via de handel tussen Indiaanse volkeren vanuit Yucatan geïntroduceerd is. Misschien ook zouden de Taïno deze plant haar naam gegeven hebben en deze niet uit het Maya overgenomen hebben. De naam zou dan uit het Taïno afkomstig zijn en later door de Spanjaarden in Yucatan geïntroduceerd zijn. Las Casas zegt hierover het volgende: "*La cabuya es más gruesa y áspera, y el nequen más suave y delgado: ambos son vocablos desta isla Española*" ("De 'cabuya' is dikker en ruwer en de 'nequen' is zachter en dunner; beide zijn het woorden afkomstig van dit eiland Hispaniola."). Oviedo zegt dat de Indianen in de provincie Cueba in Panama het woord Henequén gebruikten en dat dit woord hiervandaan zou stammen (zie ook Pichardo). Het is echter waarschijnlijker dat de Taïno en de Indianen in Panama deze naam van het Maya hebben overgenomen (zie Alvarado, Corominas en Purseglove). Zie ook Kukuïsa, Pita, Sisal.

Hikotea, Hicotea - (Aruac W.I.) Hicotea, Jicotea.

Trachemys spp. syn. *Chrysemys* spp. syn. *Pseudemys* spp.

Taïno: Hikotea, Jicotea, Lokono: Hikkuli

Hikotea is in het Papiamentu een benaming voor zoetwaterschildpadden. Meestal betreft het de red-eared slider, maar deze benaming wordt ook voor andere zoetwaterschildpadden gebruikt. Tegenwoordig hoort men deze benaming slechts zelden en spreekt men van Tortuga, Turtuga, Tortuka, Turtuka (di awa dushi).

Het Taïno Hicotea, Jicotea had oorspronkelijk betrekking op de red-eared Slider turtles van de Grote Antillen. Volgens Oviedo werden andere soorten schildpadden (bedoeld worden de op Hispaniola voorkomende zeeschildpadden) ook zo genoemd. "...*Tortugas muy grandes ó otras pequeñas, que los indios llaman hicoteas.*" ("...Zeer grote schildpadden en/of andere kleine, die de Indianen hicoteas noemen.")

Het Lokono: Hikkuli heeft betrekking op een landschildpad.

Taïno: Joba, Hoba, Island Carib: Ubu, Lokono: Hobu

Sp: Jobo (de boom), Joba (de vrucht)

De Hoba is een grote boom welke men aantreft op de Westindische eilanden en ook op het Amerikaanse continent van Midden Mexico tot in Peru en Brazilië.

In vele Indiaanse legenden van Aruac volkeren zoals de Taïno's, maar ook bij andere Indiaanse volkeren uit de tropische gebieden van Zuid-Amerika, speelt de Hoba een belangrijke rol. Zo is er het bij vele volkeren steeds terugkerend thema van de voorouders der mensheid welke vanuit de aarde of uit grotten voortkwamen. Een versie van deze legende bij de Taïno's luidde als volgt:

De voorouders der mensheid leefden in een grot waar zij door de zon gevangen werden gehouden. Enkel wisten 's nachts uit deze grot te ontsnappen. Later werden zij door de zon verrast en in Hoba bomen veranderd. Op deze legende zijn er diverse variaties. Ook in de mythologische verhalen over het ontstaan van de vrouw speelt de Hoba een belangrijke rol. In sommige verhalen treffen wij sexloze op vrouwen lijkende wezens welke zich tussen de takken van een Hoba boom bewegen. Een aantal dezer werd gevangen genomen. Een specht veranderde deze sexloze wezens vervolgens in vrouwen door met zijn snavel een vagina aan te brengen. Op deze wijze werd het mogelijk dat de mensheid zich weer kon voortplanten. De specht hield er een rode kop aan over.

Ook zijn er verhalen waarbij een tovenaarsvrouw maakt uit het hout van de Hoba, welke echter onvolmaakt, sexloos is. Dit wezen wordt door een specht tot vrouw gemaakt. Ook van deze legende bestaan er diverse varianten.

Naast de rol welke de Hoba in deze legenden vervulde waren er ook meer praktische aspecten. In droge tijden kan uit de wortels van deze boom water verkregen worden. Ook hier vervult de Hoba de rol van de boom die leven geeft. Oviedo schrijft hierover:

"...que cuando en el campo no se halla agua, por la cual falta acaese morir los hombres de sed (como quien que el agua es tan principal parte de la sustanci3n de la vida), si oviere destos 3rboles, cavan en las ra3ces dellos, e cortando un tronco de la ra3z en aquel poniendo en la boca, y por el otro extremo a cabo de tal raz3n teni3ndole alto levantado con el pu3o el dar3 tanta agua que baste a quitar de trabajo a cualquier sediento, porque luego gotea, e desde a poco espacio a chorro cae el hilo del agua de la tal ra3z. Eso he yo probado e mucho con la misma sed e necesidad, y esto aprend3o de los indios" ("...want als op het land geen water te vinden is, bij gebrek waaraan de mens van de dorst zou sterven (aangezien water zo'n voornaam middel is waarmee de mens zich in leven moet houden), indien deze bomen er staan, graven zij de wortels ervan op en door een stuk van een wortel af te snijden en een van de uiteinden ervan in de mond te doen en het andere uiteinde hoger te houden, geeft deze wortelstronk zoveel water, dat dit voldoende is om welke dorstige ook van zijn pijn te verlossen, want daarna komt er druppelsgewijs water uit en direkt daarop stroomt het water met stralen uit de wortel. Dit heb ik zelf meegemaakt en vaak met dezelfde dorst en behoefte, en dit

heb ik van de Indianen geleerd.”)

De Hoba heeft eetbare gele vruchten. De Spanjaarden noemden deze mirabolano, hetgeen de naam is van een soort pruim welke in Spanje voorkomt. Het hout en de hars werden als wierook gebruikt (R.E. Alegría).

Hobada, Hubada - (Aruac)

Acacia tortuosa

Deze naam wordt op Aruba en soms ook op Bonaire gebruikt als naam voor de Wabi. In de Indiaanse woordenlijst van A.L. Pinart uit 1890 wordt deze plant Hobada Tarabada genoemd.

Hudishibana - (Aruac)

Hudishibana is de naam van een verhoogd kalkterras (23 m) bij de Noordwest punt van Aruba. Op dit terras staat de vuurtoren en is er thans een golfbaan aangelegd. Juri, Judi, Hudi betekent wind, Bana is breed, vlakte.

Hudishibana betekent waarschijnlijk windig plateau, terras, windige vlakte.

Huku (Palu di) - (Aruac?)

Jacquinia armillaris syn. *Jacquinia barbasco*

Een kleine boom met groene naar beneden gekrulde leerachtige bladeren en een grijze stam. De bloemen zijn wit, de vruchten oranje-rood. De bladeren en takken van deze boom bevatten gifstoffen welke vissen bedwelmen. In vroeger jaren werden de takken en bladeren van deze boom gebruikt om er vis mee te vangen; deze vis blijft geschikt voor consumptie. Andere namen zijn Matapiská (doodt vissen) en Steenhout. In het Spaans wordt deze boom Barbasco genoemd. Er zijn echter ook nog andere soorten bomen welke ook zo genoemd worden.

De benaming Huku houdt zeer waarschijnlijk verband met het Taïno: Bexuco, Behuco, Bejuco dat als Bejuco ook in het Spaans opgenomen is. Bejuco betekent liaan of klimplant. De Huku is beslist geen liaan of klimplant, doch bevat evenals sommige lianen gifstoffen welke vissen bedwelmen. De Huku werd op soortgelijke wijze voor de visvangst gebruikt. Er is een groot aantal planten dat dergelijke voor vissen bedwelmende middelen bevat, welke voor de visvangst gebruikt kunnen worden. Deze planten treft men aan in de families der SAPINDACEAE, PAPILIONACEAE, EUPHORBIACEAE, COMPOSITAE en THEOPHRASTACEAE. De Huku behoort tot de THEOPHRASTACEAE. Afhankelijk van de plantenfamilie is het werkzame bestanddeel veelal een rotenonverbinding, een saponine of een polyacetyleenverbinding. De saponinen verlagen de oppervlaktespanning van het water, waardoor de vissen geen zuurstof meer krijgen. Rotenonverbindingen tasten het epitheel van de kieuwen aan en werken op het zenuwstelsel in.

Hurihuri - (Aruac)

Capparis flexuosa

Heester of kleine boom met leerachtige bladeren. De bloemen zijn groenig wit met lange meeldraden. Huri = Ure = wortel. De wortels van deze boom worden gebruikt als diureticum. Andere benamingen in het Papiamentu zijn: Palu di Lora, Stòki, Raba.

I

Indju - (?)

Prosopis juliflora

Deze boom staat ook bekend onder de naam Cuihi, Kuihi, Kwihi (Aruba) en Kuhí, Kuí, Kuida (Bonaire). Afkomstig van het Aruac: Cují, Qui, Cuida.

De Indju is een boomsoort van aride gebieden waarvan er vele verschillende variëteiten bestaan. Het oorspronkelijke verspreidingsgebied van deze boom strekt zich uit vanaf het Zuidwesten van de Verenigde Staten, over heel Midden-Amerika tot in Colombia en Venezuela. Op Aruba, Curaçao en Bonaire is de Indju een inheemse boom. Deze eilanden behoren qua flora en fauna tot het Zuidamerikaanse gebied. Op de Westindische eilanden is de Indju ingevoerd. Ook op Hawaï en in veel aride tropische gebieden van de Oude Wereld werd deze boom ingevoerd.

Andere namen voor deze boom in de omringende landen zijn o.a. Mesquite, Bayahonda, Cují, Cují yaque, Yaque. In Nicaragua wordt deze boom ook Indju genoemd.

Volgens A.J. Maduro is de naam Indju afkomstig van het Quechua: Inga. In de familie der MIMOSACEAE, waar de *Prosopis juliflora* toe behoort, treffen wij ook een groep bomen welke aangeduid wordt met de benaming *Inga* (als "Latijnse" benaming voor het genus). Het betreft o.a. *Inga laurina*, *Inga vera* en *Inga quaternata*. *Inga quaternata* komt voor in Ecuador en Peru en wordt in Peru Shimbillo genoemd.

De benaming Indju wordt ook gebruikt in het Spaans van Nicaragua in gebieden waar Náhuat gesproken wordt (rond Masaya en Granada), maar is geen algemene Spaanse benaming, die elders ook gebruikt wordt. Dit valt moeilijk te rijmen met een Quechua herkomst, al sluit het deze niet uit. In het Náhuatl wordt deze boom Misquitl genoemd (Sp: Mesquite).

Ipecacuana - (Tupí) Ipecacuana, Ipecacuanha, Ipecacoanha

Cephaëlis ipecacuanha

De Ipecacuana is een plant uit de ondergroei van de Braziliaanse bossen. Deze plant behoort tot de familie der Rubiaceae. De gedroogde wortel van deze plant wordt Ipecac genoemd. De wortel bevat het werkzame bestanddeel emetine. Dit middel heeft geneeskrachtige werking tegen amoebeninfecties. In de apotheek is Ipecac verkrijgbaar als stroop en ook als tinctuur. De stroop wordt, in combinatie met andere middelen, gebruikt als hoestdrank en de tinctuur als braakmiddel bij vergiftigingen. De naam Ipecacuanha heeft letterlijk de betekenis van "kruipende plant die braken veroorzaakt". De Braziliaanse Ipecacuanha wortel staat in de handel bekend als Rio of Brazil Ipecac. De wortels van een aanverwante soort de *Cephaëlis acuminata* worden Cartagena, Nicaragua of Panama Ipecac genoemd.

Fig. 8 Balahú, Balaú

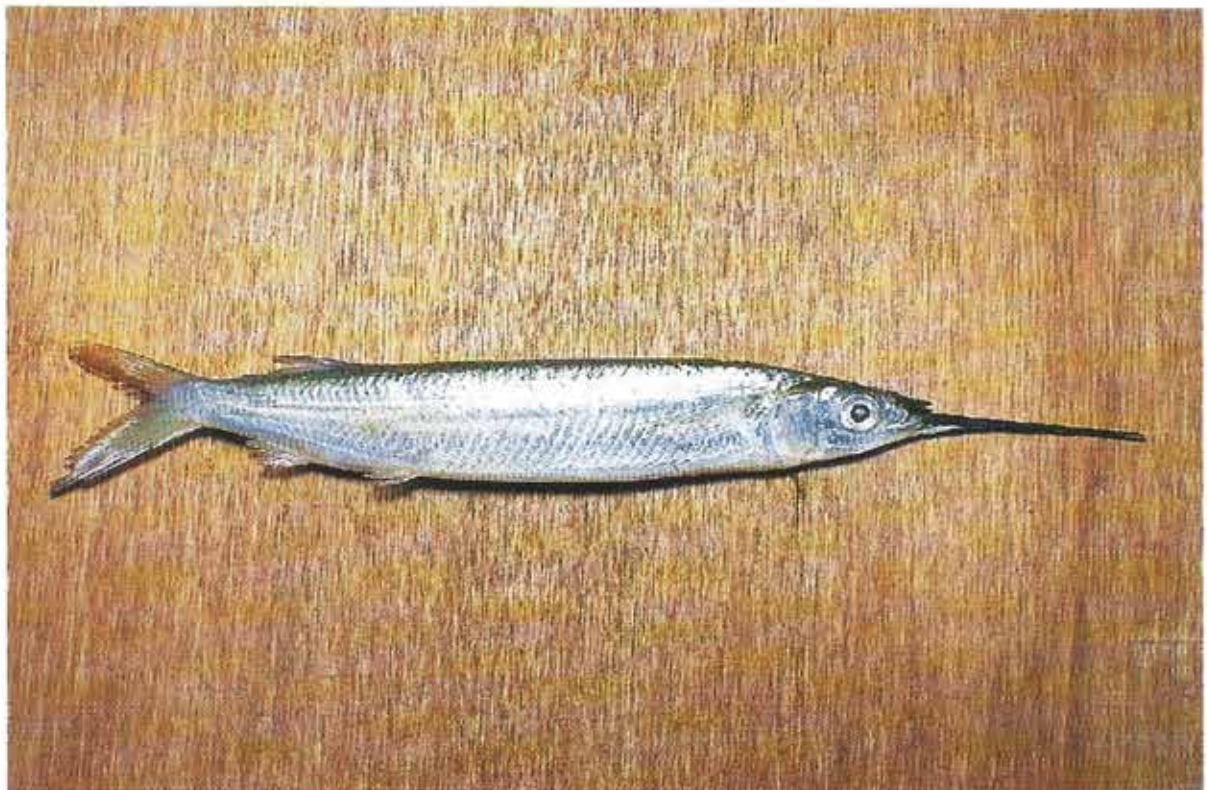

Fig. 9 Balao, Balahoo

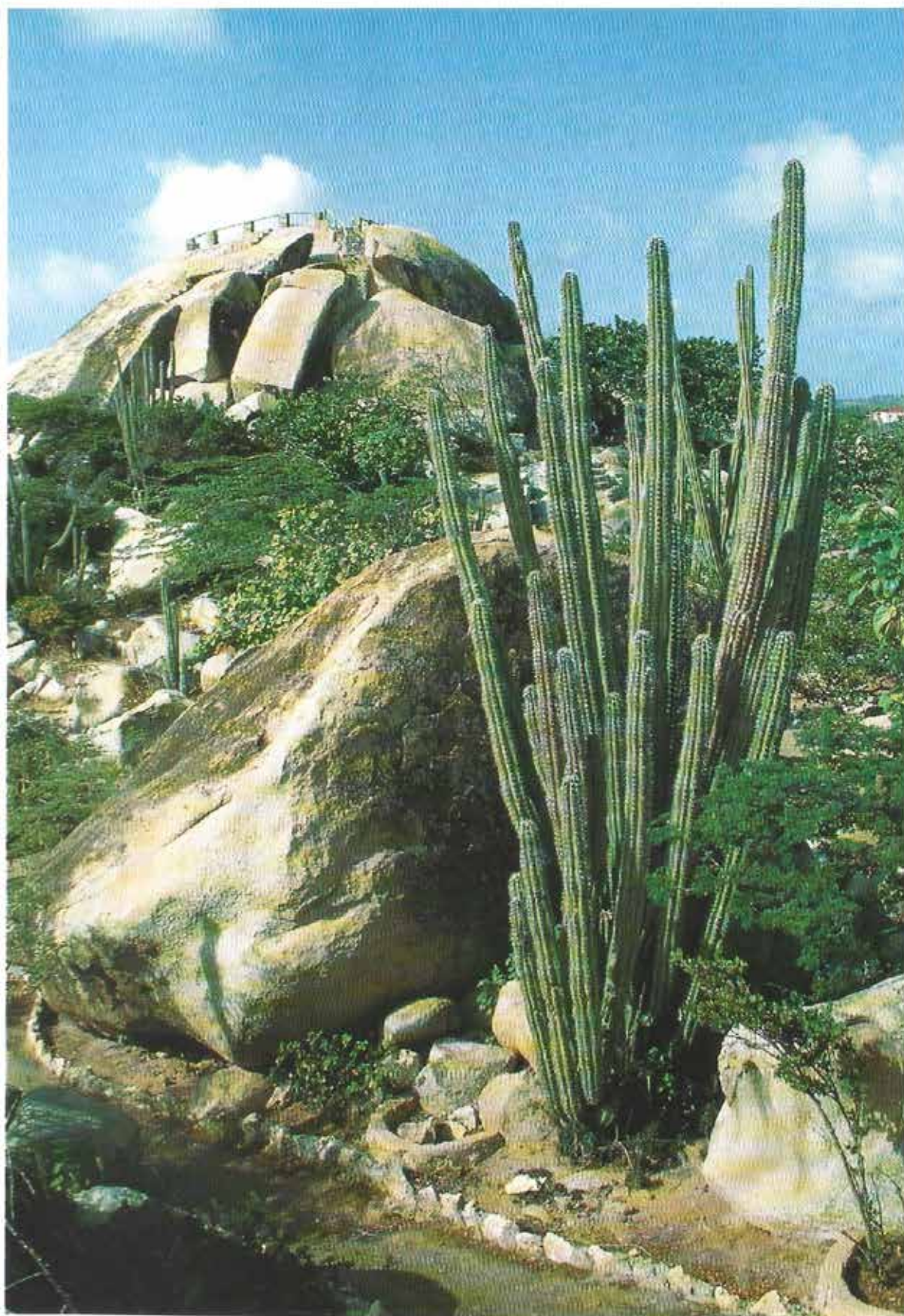

Fig. 10 Casibari

Fig. 11 Chamba

Fig. 12 Dori Maco

Fig. 13 Chimichimi

Fig. 14 Chayote

Fig. 15 Ekaks

Fig. 16 Hoba

Fig. 17 Gogorobí, Gogobí (Curaçaosch Museum)

Fig. 18 Hudishibana

Fig. 19 Kanoa (Kanoa te Bubali, Aruba, 1905)

Fig. 20 Kanoa

Fig. 21 Karèt

Fig. 22 Kawama

Fig. 23 Karawara

Fig. 24 Kayuda

Daarnaast zijn er nog diverse andere planten, met een soortgelijke of aanverwante werking die in het Spaans ook Ipecacuana (Tupí, Port: Ipecacuanha) genoemd worden, zoals b.v.: Ipecacuana blanca (*Ionidium ipecacuanha*), Ipecacuana bastarda (*Pedilanthus thithymaloides*), Ipecacuana de las Antillas (*Asclepias curassavica*), Ipecacuana de Eva (*Naregamia alata*), Ipecacuana española (*Brionia dioica*) en Ipecacuana falsa (*Euphorbia ipecacuanha*).

Ishiri - (Aruac)

Crateva tapia

Naam van een plant op Bonaire. Ishiri is ook een plaatsnaam op Bonaire (ten Noorden van het Lac).

J

Jaga - Zie Yaga

Jaguar - Zie Yaguar

Jatu - Zie Datu en Yatu

Jatu Bacu - Zie Yatu Bacu

Jatu Langu - Zie Yatu Langu

Jicotea - Zie Hicotea

Jiwiri - Zie Yiwiri

Juchi - Zie Yuchi

K

Kabuya, Cabuya - (Aruac en Carib) Cabuya

Taíno: Cabuya, Island Carib: Káboya, Karina: Kabuia, Chaima: Kabuya, Caquetío: Makoya

In het Papiamentu is Kabuya een algemene benaming voor touw. Oorspronkelijk was Kabuya touw dat gemaakt werd van vezels uit de bast van de Majagua (Mahoe, *Hibiscus tiliaceus*) of van vezels uit de bladeren van de Pita (*Agave* spp.).

Het woord Majagua was oorspronkelijk een benaming voor meerdere soorten bomen die een bast hebben met vezels welke geschikt zijn voor de vervaardiging van Kabuya. Later is Majagua in het Spaans meer specifiek de aanduiding voor de Mahoe geworden.

Kachapa - (Carib Ven.) Kachapa, Cachapa

Een Kachapa is een soort pannenkoek, welke gemaakt wordt van jonge, nog niet geheel rijpe maïs. Deze jonge maïs bevat nog veel suiker, hierdoor krijgt de Kachapa een zoete smaak. De Kachapa is een typisch gerecht uit het Oosten van Venezuela. De naam stamt uit het Carib van dit gebied (Alvarado). In vroeger jaren werden op deze eilanden Kachapa's gemaakt en werd dit woord ook in het Papiamentu gebruikt.

Kadushi, Cadushi - (Aruac Ven.) Caduchi

Cereus repandus

Caquetío: Caduchi, Guajiro: Kayúsi, Kayúsí

Dit is de zuilcactus *Cereus repandus*. In het Caquetío sloeg het woord Caduchi oorspronkelijk op de vrucht van deze cactus. De gedachte dat dit woord van het Nederlandse Kardoes afgeleid zou zijn is onjuist, daar het in Paraguaná en La Guajira gebruikt wordt en daar als een Aruac woord bekend staat. Reeds in 1579, dus voor de Nederlanders zich in 1634 op Curaçao vestigden, maakt de "Relación de Nueva Segovia" hier melding van in een beschrijving van Paraguaná:

"... Hay unos árboles que comúnmente se llaman Cardones de ramas y estas ramas espinosas que no llevan hojas sino solamente espinas y muy espesas de manera que no se puede tomar con la mano y son tan largas como una aguja y otras menos y estos arboles serán del alto de una lanza y unos mas y otros menos llevan dos maneras de fruta a manera de ciruelas de monje en la hechura y en cantidad mucho mayor.(...) llamanla en lengua de indio Caduchi que nosotros llamamos brevas, la otra fruta se llama en lengua de Indios, Dato."

("... Er zijn bomen die gewoonlijk boomcactussen genoemd worden en deze doornige bomen die geen bladeren hebben, maar stekels en erg dicht op elkaar, zodat men de stengels niet met de hand kan vastpakken en ze zijn zo lang als een naald en andere minder lang en deze bomen zijn ongeveer zo hoog als een lans en sommige hoger en andere korter. Deze geven twee soorten vruchten, die lijken op "ciruelas de monje" (lett. "monnikspruim") als zij rijp zijn en in veel grotere hoeveelheid. (...) zij noemen de vrucht in de Indianentaal "Caduchi", welke wij "brevas" noemen, de andere vrucht heet in de Indianentaal "Dato".") (Gasparini et al, Paraguaná pg. 18).

Het Papiamentu Kadushi ligt waarschijnlijk dichterbij de originele Aruac uitspraak dan het Venezolaanse Caduchi.

Kadushi pushi is een kleiner soort zuilcactus (*Cephalocereus lanuginosus*). Pushi houdt waarschijnlijk verband met het Guajiro Púshe, dat een bolcactus of een dwergcactus aanduidt. Het is waarschijnlijk dat het woord Púshe een familierelatie t.o.v. andere cactussen aangeeft, zie ook Tapushi.

Kadushi is ook de naam van een eilandje in het Schottegat.

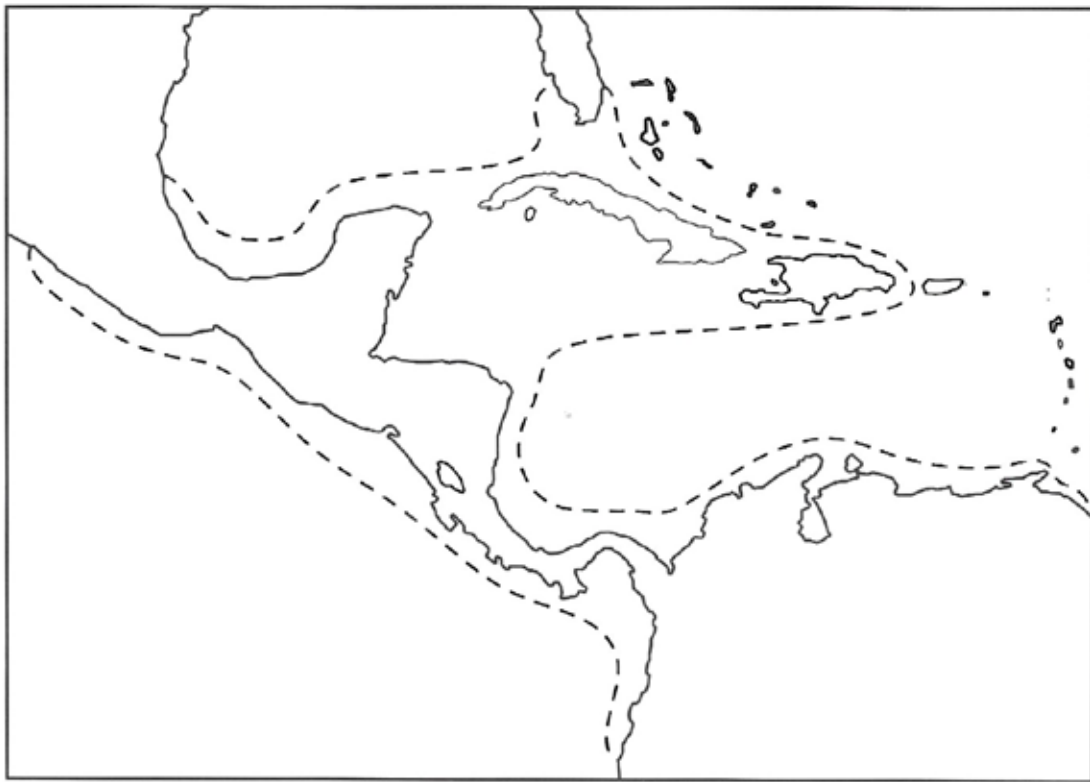

Fig. 25 Het voormalig verspreidingsgebied van de Amerikaanse krokodil (*Crocodylus acutus*).

Kaiman, Caiman - (Aruac en Carib Ven.) Caimana

Taïno: Caimana, Caimanah, Amana, Carib Ven.: Acagoumán, Akayumán, Guajiro: Kayúshi.

Kaiman betekent in het Papiamentu zowel kaaïman als krokodil. Tegenwoordig wordt in het Papiamentu de term krokodil ook gebruikt.

Caimana is de oorspronkelijke Taïno benaming voor de Amerikaanse krokodil (*Crocodylus acutus*), die nu nog op Hispaniola, Cuba, Isla de Pinos en in Zuid Florida voorkomt. In Cuba werd ook de alleen op Cuba en Isla de Pinos voorkomende Cubaanse krokodil (*C. rhombifer*) caimán genoemd. Thans noemt men deze op Cuba Cocodrilo om haar van de Amerikaanse krokodil, welke men Caimán is blijven noemen, te onderscheiden. De Amerikaanse krokodil begeeft zich ook in zout water, legt soms grote afstanden overzee af en kan op eilanden aangetroffen worden. De soort kwam vroeger ook op de Bahamas, Cayman Islands en op Jamaica voor. Op het vasteland treft men deze krokodil bij de Caribische kust van Colombia en Venezuela aan. Het Guajiro Kayúshi slaat op deze krokodil (de kaaïman wordt in het Guajiro Ma'lua genoemd). Ook in gebieden aan de Venezolaanse kust welke hemelsbreed niet erg ver van Aruba, Curaçao en Bonaire liggen, trof men de Amerikaanse krokodil aan, in Zulia en in Falcón (b.v. bij Pta. Caimán, even ten zuiden van Pto. Cardón en ook nabij Chichiriviche in een gebied dat nu het Parque Nacional Cuare is). Deze krokodil was vroeger langs de Venezolaanse kust zelfs zeer algemeen. Tot in de jaren '40 kwam deze krokodil ook op Isla de Margarita voor. De soort is langs de Venezolaanse kust nu zeer

zeldzaam. Vroeger trof men deze aan langs de Caribische kust van heel Midden-Amerika tot Tampico in Mexico. Deze krokodil wordt aan de Pacifische kust van Ecuador, Colombia, Midden-Amerika en Mexico nog wel aangetroffen.

Begin jaren '30 is er op Klein Curaçao een "kaiman" aan land gegaan. Na een periode van hevige regenval in het tegenoverliggende Venezolaanse kustgebied kwam een dergelijk dier het strand oplopen (afkomstig uit Chichiriviche?). Het dier was vrij groot ("basta grandi"); het bleek nogal agressief te zijn en werd na enige dagen door de vuurtorenwachters gedood. Dit alles is destijds niet goed gedocumenteerd. Het vermoeden is dat het hier een Amerikaanse krokodil betrof. Met name het agressieve gedrag van het dier wijst in die richting. In 1910 ging een krokodil aan wal op Grenada. Het betrof hier een Orinoco-krokodil (*C. intermedius*). De brilkaaiman (*Caiman sclerops*) is een continentale soort die niet op de eilanden voorkomt of voorkwam (met uitzondering van Trinidad, dat een continentaal eiland is). In Venezuela en Colombia wordt de kaaiman Baba genoemd, terwijl met de benaming Caimán de Amerikaanse krokodil (*Crocodylus acutus*) en ook de vroeger zeer algemene, doch nu zeer zeldzame, Orinocokrokodil (*Crocodylus intermedius*) aangeduid worden. In Midden-Amerika is dit niet het geval en wordt de kaaiman als caimán aangeduid en wordt de Amerikaanse krokodil Cocodrilo genoemd. In het Karina, het Carib van de Guyana's, worden de brilkaaiman en de wenkbrauw-kaaiman (*Paleosuchus palpebrosus*) beide Akare genoemd. De krokodil komt/kwam in deze gebieden niet voor. In Brazilië komen geen krokodillen voor. De daar voorkomende kaaimansoorten worden Jacaré (Tupí-Guaraní) genoemd. Het woord krokodil is van Griekse oorsprong.

Het verschil tussen de begrippen kaaiman en krokodil is niet alleen een semantische kwestie of slechts een voor velen subtiel verschil in biologische indeling¹⁴. De krokodil is doorgaans agressief en levert met name voor kinderen een groot gevaar op. Zelfs relatief kleine exemplaren kunnen zeer agressief zijn. De enige kaaiman welke voor de mens gevaarlijk kan zijn is de grote zwarte kaaiman (*Melanosuchus niger*) uit het Amazonegebied. In het Tupí-Guaraní wordt dit dier Jacaré açu genoemd. Zowel de Amerikaanse als de Orinocokrokodil worden aanzienlijk groter dan welke kaaiman dan ook. De brilkaaiman kan een lengte van ongeveer 2,10 m bereiken, de zwarte kaaiman kan ruim 4 m lang worden, de Amerikaanse krokodil ruim 5 m, terwijl de Orinocokrokodil zelfs een lengte van meer dan 6 m bereikt. In Zuid-Amerika kan men de locale bevolking, inclusief kleine kinderen, zien zwemmen in wateren waar in de directe nabijheid brilkaaimannen leven.

¹⁴ De belangrijkste uiterlijke verschillen tussen Krokodillen, Kaaimans en Alligators zijn de volgende: Krokodillen hebben een lange, vrij spitse snuit. De 4e tand in de onderkaak steekt naar buiten wanneer de bek gesloten is, en valt in een groeve in de buitenrand van de bovenkaak. De kaaimans hebben een vrij korte driehoekige snuit. De alligators hebben een zeer brede, afgeronde snuit en zijn donker van kleur; dit is een aanpassing aan koudere streken. Bij de kaaimans en de alligators staan de ogen hoger op de kop dan bij de krokodillen. Het Eng: Alligator is afgeleid van het Sp: El Lagarto (de hagedis) dat op zijn beurt is afgeleid van het Latijn: Lacerta via het vulgair Latijn: Lacertu en de dialectvorm Lacartu (Dicc. Vox).

Daarentegen dient men in streken waar krokodillen voorkomen zelfs bij het benaderen van de waterkant grote voorzichtigheid te betrachten. Hoewel deze krokodillen niet even gevaarlijk zijn als andere soorten in Afrika, Zuidoost Azië en Australië is de gedachte dat zij niet gevaarlijk zouden zijn onjuist (Niell). Deze gedachte vindt haar oorsprong in het feit dat deze dieren tegenwoordig grotendeels uitgeroeid zijn en men doorgaans alleen in afgelegen gebieden nog kleine exemplaren aantreft, welke bovendien schuw zijn geworden als gevolg van de jacht met vuurwapens. In Chiapas in Mexico zijn er gedocumenteerde gevallen van meest vrouwen en kinderen welke in vroeger jaren door krokodillen opgegeten zijn (Alvarez del Toro). In Venezuela en ook in de Dominicaanse Republiek staat de krokodil (N.B! Die in deze landen Caimán genoemd wordt) als gevaarlijk bekend.

Kaketío, Caquetío - (Aruac) Kaquetío

De Caquetío leefden in het gebied dat overeenkomt met de huidige staten Falcón en Lara, en ook op Aruba, Curaçao en Bonaire. Daarnaast waren er ook aan de Westzijde van de Golfo de Venezuela en het Meer van Maracaibo enkele Caquetío dorpen: in La Guajira en Zuid-Oost van Maracaibo (Oliver). In Paraguaná waren er twee verschillende Caquetío stammen, de Amuayes en de Guaranaos.

In het Lokono betekent Kakitho: Mensen, levende wezens.

In het Noordoostelijk deel van het Spaanse water op Curaçao, ten Oosten van Kurá Buricu, treffen wij de Playa di Kaketío. Nabij deze Playa di Kaketío bevond zich een Kaketío dorp.

Kalabari - (Aruac)

Zanthoxylum flavum syn. *Fagara flava*

Een grote boom, met groen-witte bloempjes in pluimen en een kleine vrucht (5 mm) met één of twee glimmend zwarte zaden.

Bara = boom, Bari is wellicht Bara en i, bi = kleine boom. In het geval van de Kalabari gaat deze interpretatie niet helemaal op daar deze boom vrij groot kan worden en een hoogte van 13 m kan bereiken. Het kan zijn dat de naam oorspronkelijk Kalabara geweest is en dat dit later, toen de betekenis van de naam verloren ging, Kalabari geworden is. Kalabari sluit beter aan bij de namen van andere bomen, welke alle op bari eindigen, dan Kalabara. Kalabari kan ook "lijkend op, verwant aan de Kala" betekend hebben. Dit naar analogie met het Lokono - balli (zie Bulabari).

Vergelijk ook de betekenissen van:

Bana = vlakte, blad, afdekking (zie Bushiribana).

Apaná, Apana, Abana = blad, bladerkroon (bladeren en takken), bedekking, dak (zie Kashá).

Bara (Caquetío) = Boom, Baru (Caquetío) = dunne boom.

Bala (Taíno), Bara (Lokono) = de zee, watervlakte.

Kamari, Camari - (Aruac) *Coccoloba swartzii* syn. *Coccoloba diversifolia*
Een plant die verwant is aan de zeedruif, dreifi di laman (*Coccoloba uvifera*).
Andere namen voor Kamari zijn Dreifi shimaron, Kamalia, Bèshi di kalakuna,
Mangel di Sabana, Palu di Laman.

Kamuru - Zie Camuru

Kanibal - (Aruac W.I.) Caníbal, Caríbal, Caniba, Canima

Bij de aankomst van Columbus in Cuba herhaalden de Indianen steeds het woord Caniba. Met deze benaming bedoelden de Aruac van Cuba en Hispaniola waarschijnlijk de Carib, met name diegenen die menseneters zouden zijn. Deze menseneters uit Caniba, Canima werden Caríbal of Caníbal genoemd. Op Vrijdag 23 november 1492 schreef Columbus in zijn dagboek:

“...Y otros que se llamaban caníbales, a quienes mostraban tener gran miedo.” (“... En anderen die kannibalen heetten, en die zij kennelijk erg vreesden.”)

Columbus trok de conclusie dat Caniba het land van de grote Khan zou zijn, dat dus dichtbij zou moeten liggen. Schepen van de Khan zouden Indianen gevangen genomen hebben, welke nimmer weergekeerd waren, zodat de achtergeblevenen meenden dat zij opgegeten zouden zijn.

“...De aquí torna el Almirante a afirmar lo que muchas veces ha dicho, que cree esta gente de Caniba no ser otra cosa sino la gente del Gran Khan, que debía ser de allí vecina, que tenían navíos con que los venían a captivar, y, como no tornaban creían que los comían...” (“... Vanaf dit moment bevestigt de Admiraal opnieuw wat hij al vaak gezegd heeft, dat hij denkt, dat deze bewoners van Caniba niets anders zijn dan onderdanen van de Grote Khan, die waarschijnlijk hun burens waren, die grote schepen hadden, waarmee zij de Indianen gevangen namen en wegvoerden en, aangezien deze niet terugkeerden, zij geloofden dat zij dezen opaten...”) Las Casas. Zie ook Karibe.

Kanoa, Canoa - (Aruac W.I.) Canoa

Taíno: Canoa, Island Carib: Kanáua

Tot begin deze eeuw werd op Aruba, Curaçao en Bonaire nog gevist met kano's van uitgeholde boomstammen. Dit is te zien op enige foto's uit 1905 welke genomen werden door J. Boeke (zie deel I van zijn “Rapport betreffende de zeevisserij en de industrie van Zeeproducten in de Kolonie Curaçao” dat in 1907 verscheen). Een van deze foto's is hier opgenomen als fig. 19. Later is het woord kanoa in het Papiamentu overgegaan op kleine open vaartuigen met een scherpe voorsteven en een smalle achtersteven. Dit vaartuig vertoont veel overeenkomst met de Portugese Dory (zie fig. 20). Deze vaartuigen werden vooral gebruikt voor het vissen met treknetten. Een foto van deze vaartuigen in actie is te vinden in de eerste editie van de Encyclopedie van de Nederlandse Antillen uit 1969 op pg. 572.

Met de komst van de buitenboordmotor was het nodig de achtersteven te verbreden

en te verzwaren en is de kanoa praktisch geheel in onbruik geraakt.

In het W.I. Aruac was een klein houten vaartuig een Cayuco en werd met Canoa een veel groter vaartuig bedoeld. Deze vaartuigen werden uit één boomstam vervaardigd. Columbus zegt hierover in het verslag van zijn tweede reis:

"Los indios tenían en todas estas islas muchas canoas como nuestros botes, unas grandes; otras pequeñas, pero la mayor parte más grandes que un bote de diez i ocho asientos". ("Op al deze eilanden hadden de Indianen veel "Canoas" als onze boten, sommige ervan groot; andere klein, maar het merendeel groter dan een boot met achttien zitplaatsen.")

In Baracoa (Cuba) zag Columbus een Canoa van 60 voet lengte, welke 150 personen kon vervoeren. Cayuco, Coyuco was een kleine Canoa zonder kiel. Deze woorden hebben dus een andere betekenis dan het Nederlandse kajak en kano. In het Carib van Zuid-Amerika is een kleine of middelgrote Canoa een Curiara, Kuriala (Ned: Korjaal), terwijl een grote Canoa Piragua wordt genoemd. Het Papiamentu Kayuka is een Cayuco en geen Kajak. Een Canoa was een korjaal. Op Curaçao treffen wij de plaatsnamen Hala Kanoa en Playa Kanoa.

Het Oud-Spaans gebruikte voor een vaartuig van een uitgeholde boomstam de benaming Almadía. In het tegenwoordige Spaans wordt hiermee een bepaald type kano uit India aangeduid.

Karawara, Kawara, Carawara, Cawara, Cohara, Kohara, Koahara,

Koahari - (Aruac) Coahara, Cautaro

Cordia alba syn. *Cordia dentata*

Sp Ven.: Caujaro

Struik of heester met witte bloempjes en witte kleine ronde slijmerige vruchten. De Karawara Spañó (*Cordia sebestena*) is een ingevoerde plant welke uit de Noordelijke Westindische eilanden afkomstig is, en oorspronkelijk niet de naam Carawara had.

In het Spaans zijn de namen van bomen meestal mannelijk, en die van hun respectievelijke vruchten veelal vrouwelijk,

b.v. Naranjo - Naranja, Manzano - Manzana. De Aruac -a uitgang zal in het Spaans in een -o veranderen wanneer de boom aangeduid wordt. Coahara, Caujara, Caujaro.

In het Oostelijk deel van Bonaire vinden wij de Rooi Koahara, Koahari.

Karebe - Zie Carebe

Karèt - (Carib) Karet, Care, Careta, Cararu

Eretmochelys imbricata

Island Carib: Karet, Karina: Care, Cararu, Carib Ven.: Caret, Careta, Sp: Carey

- De karetschildpad is een kleine tot middelgrote zeeschildpad. Dit is de meest tropische zeeschildpad, die meer naar het Noorden in b.v. de Bahamas, Florida

en Bermuda zelden voorkomt. Deze schildpad eet in de natuur vrijwel uitsluitend sponzen die op tropische koraalriffen groeien en wordt daarom vooral op koraalriffen aangetroffen. In het Papiamentu heet deze schildpad Karèt.

- Het hoornmateriaal van de schildplaten wordt in het Papiamentu ook karèt genoemd. Dit werd vroeger o.a. gebruikt voor de fabricage van brilmonturen, lampen etc. Karèt di lus is de doorzichtige afdekking van b.v. het achterlicht van een auto.
- Een gemarmerde tekening, gemarmerd patroon (dat op de tekening van de Karet hoornplaten lijkt), zoals b.v. in Buní Karèt (de Skipjack tuna, welke op de rugzijde een gemarmerd vlekkenpatroon heeft). Zie ook Kiwa Karate, Kiwa Karati.

Karibe, Caribe - (Aruac W.I.)

Het woord Caribe is van oorsprong een Aruac woord. De Taïno gebruikten deze naam voor de Island Carib (zie ook Kanibal). De Island Carib noemden zichzelf Eiland-Callínago (Kalina) en geen Caribe. -go of -ko zou een meervoud aangeven (De Civrieux) of een honorifiek partikel zijn (Taylor).

Over de betekenis van het woord Caribe bestaan er verschillende meningen. Volgens E. Tejera had dit woord oorspronkelijk de betekenis van sterke man. De Caribe woonden in het land Caniba. De Taïno bedoelden met het land Caniba waarschijnlijk de kleine Westindische eilanden waar de Island Carib woonden. Dit was althans de interpretatie die Columbus aan het woord Caniba gaf na zijn eerste ontmoetingen met de Taïno. Volgens Taylor zijn de namen Karina, Karibna, Kanibna alle terug te voeren tot de oorspronkelijke naam Karipona. Taylor meent dat deze naam een Aruac oorsprong heeft en waarschijnlijk afgeleid is van: Kaniriphuna, hetgeen "leden van de Cassaveclan" zou hebben betekend. De betekenis van "sterke man" en "lid van de Cassaveclan" sluiten elkaar overigens niet uit. Zie ook: Kanibal.

Karishuri - (Aruac)

Cordia curasavica syn. *Cordia cylindrostachya*

Karishuri is een kruid of kleine heester die een sterke geur verspreid. De takken zijn donkergrijs of zwart van kleur. Een andere naam voor deze plant in het Papiamentu is Basora pretu. De plant wordt gebruikt voor medicinale doeleinden.

Karkidaki - (Aruac?) zie Lòki-lòki

Karmau, Kalmau - (Frans?, Aruac?)

Mugil brasiliensis

Lokono: Kweriman, Sranang tongo: Kweriman, Geweriman, Fr: Mulet Cabot, Fr. Martinique: Camo, Carmot, Dominica: Garmot, Sp Ven.: Lebranche

De Karmau is een soort harder. In het Papiamentu worden de harders Aldu (Ned: harder, aarder) genoemd. De Karmau is een soort Aldu die een bredere, meer

afgeplatte kop heeft dan de *Mugil curema* of Waranawa. Ook onderscheidt de Karmau zich doordat deze bij het uit het water springen met de staart of zijdelings in het water terugvalt, terwijl de *M. curema* met de kop in het water terugduikt. In het Spaans van Venezuela wordt de *Mugil curema*, Lisa genoemd; in Paraguaná zegt men Guaranaro. De *Mugil brasiliensis* wordt Lebranche genoemd. Het woord Karmau komt voor op de Indiaanse woordenlijst van A.L. Pinart. Deze lijst bevat echter ook een aantal woorden welke zeker geen Indiaanse woorden zijn. In het Lokono en in het Sranang tongo heet de *Mugil brasiliensis* Kweriman. De Goeje geeft aan dat de herkomst van dit woord in het Lokono onzeker is. Het kan een origineel Aruac woord zijn waarbij de uitgang -man, -mana slaat op een waterdier (vgl. Caiman, Caimana), of ook uit het Sranang tongo afkomstig zijn. Het Sranang tongo kent een aantal woorden die op -man eindigen en die van het Eng: man afgeleid zijn b.v.: leriman (geleerde man, voorlezer), loweman (wegloper, marron, gevluchte slaaf), lukuman (ziener, genceesheer), granman (stamhoofd v/d bosnegers), tutuman (hoornblazer), wiziman (witchman, tovenaer). In deze gevallen echter slaat man duidelijk op een persoon, man en niet op een waterdier. Voor zover het Lokono woorden uit de Europese talen of uit het Sranang tongo heeft opgenomen betreft het vrijwel altijd benamingen voor nieuwe gebruiksvoorwerpen en planten en dieren die uit de Oude Wereld ingevoerd werden. Om deze reden lijkt het aannemelijk dat Kweriman, de naam van een zeer algemene locale vis, een Aruac woord is. Van Donselaar beschouwt Kweriman als een Indiaans woord en geeft als oudste vindplaats van dit woord:

Herlein, J.P. Beschrijvinge van de Volk-Plantinge Zuriname. Leeuwarden, Meindert Injema 1718. In dit werk treft men de variant Querman. Karmau is mogelijk te herleiden via Karmau = Karman = Kwarman = Kwerman (Querman) = Kweriman; beide woorden kunnen eenzelfde oorsprong hebben. Zie ook Oromani.

Een andere mogelijkheid is dat de naam Karmau uit het Frans afkomstig is.

In het Frans van Martinique, wordt de verwante soort *Mugil cephalus*, Camo genoemd. In Frankrijk, waar dezelfde vis ook voorkomt, wordt deze Mugil Cabot genoemd. De omzetting van Cabot naar Camo; de introductie van de letter m kan een Afrikaanse invloed zijn. Zaneveld geeft als Franse namen in het Caribisch gebied voor *Mugil brasiliensis*, Carmot, Carneau en Garmot. Het is echter niet uitgesloten dat ook het Frans: Carneau verband houdt met Querman, Kweriman en niet met Cabot. Op de Franse eilanden werd Island Carib gesproken, een taal die nauw verwant is aan het Lokono.

Kasabi, Kasabe - (Aruac) Cazabi, Cazabí, Caçabí, Cazabe, Casabe.

De oorspronkelijke betekenis van Cazabí of Casabe is een soort grote platte koek welke gemaakt werd van geraspte Yuca, de wortel van de *Manihot esculenta*. Yuca was de naam van de wortel, de plant werd Yucubia of Yucabia genoemd. Yucabia moet niet verward worden met Yucaba, waarmee de plant van de zoete aardappel werd bedoeld (*Ipomoea batatas*).

Oviedo zegt hierover het volgende:

“...O hacen destas mazorcas o yucas unas tortas grandes que llaman cazabi; i este es el pan ordinario desta (Española) e muchas otras islas...” (“... Of zij maken van deze wortels of “yucas” grote koeken die ze “cazabi” noemen; en dit is het gewone brood van dit eiland (Hispaniola) en van vele andere eilanden...”)

Fernando Colón schrijft hierover:

“...llegó (el Almirante) al cabo de la Cruz a 18 de Julio, donde fue recibido de los indios amigablemente; trajeron mucho Cazabi, que es el nombre que dan a su pan, hecho de raíces raspadas...” (“... (de Admiraal) kwam op 18 juni bij Cabo de la Cruz aan, waar hij als vriend door de Indianen werd ontvangen; zij brachten veel “Cazabi” mee, hetgeen de naam is die ze geven aan hun brood dat van geraspte wortels wordt bereid...”)

De Taïno (en ook andere Cassave etende volkeren) bereidden hun cassavebrood en -koeken op kleine oventjes, welke aan de bovenzijde uit een ongeveer twee duim dikke, vlakke, ronde kleiplaat bestonden. Deze kookplaten welke Burén¹⁵ genoemd werden, werden ook gebruikt voor de bereiding van Erepá's. Las Casas geeft hiervan de volgende beschrijving:

“...La harina, así limpia e aparejada, tienen ya los hornos calientes, tres e quatro si quieren hacer cantidad de pan; estos hornos son como unos suelos de lebrillos en que amasan e lavan las mujeres de Andalucía; son hechos de barro, redondas e llanos; de dos dedos en alto como una rodela grande, toda llana; llamabanlos burén, aguda la última. Tiénelos puestos sobre tres o quatro piedras, e debajo todo el fuego que cabe...” (“... Wanneer het meel eenmaal schoon en klaargemaakt is, zijn de ovens al heet, drie en vier, als ze een grote hoeveelheid brood willen bakken; deze ovens lijken op bodems van kommen waarin de vrouwen van Andalucía kneden en wassen; ze zijn vervaardigd van klei, zijn rond en plat; twee vingers hoog, als een groot, geheel vlak, rond schild; zij noemden ze “burén”, met nadruk op de laatste lettergreep. Ze plaatsen ze op drie of vier stenen en daaronder al het vuur dat er maar onder kan ...”).

Tegenwoordig wordt in het Papiamentu met Kasabi of Kasabe de wortel, het cassavebrood of de koek en soms ook de plant bedoeld. Oorspronkelijk werd de vorm Kasabi gebruikt. Tegenwoordig ziet men op markten en in supermarkets ook Casabe, Kasabe. De koek wordt in de omringende Spaanssprekende landen Torta de Casabe, Casave genoemd.

¹⁵ In het Musée Départemental d'Archéologie te Fort de France, Martinique, zijn een aantal van deze kookplaten te zien. De kookplaten van de Igneri waren geheel vlak, die van de latere Carib stammen waren van versierde poten voorzien. In andere gebieden hadden deze kookplaten andere namen. In Venezuela noemt men deze Budáre. Dit stamt uit het Island Carib: Butáli, Chaima; Putari, Lokono: Búddale. In het Náhuatl wordt een dergelijke kookplaat Comal genoemd. De kookplaten welke in Venezuela gebruikt werden voor het bakken van arepá's zijn iets kleiner en enigszins concaaf (Alvarado).

Andere benamingen voor de Cassave, welke men in veel talen aantreft zijn Yuca, Manioc, Mandioca. Deze begrippen slaan tegenwoordig op de plant en de wortel, doch niet op het brood of de koek. Zie ook Yuca, Tapioca.

Het Papiamentu kent ook een vis die Kasambitu heet (Zaneveld). Deze vis (*Chloroscombrus chrysurus*) heet in het Spaans van Cuba en Pto. Rico: Casave en wordt in Haïti Casabe genoemd. De vis heeft een afgeplatte, ovale vorm, doet denken aan een (kleine) "Torta de Casave". Hier zien wij weer een voorbeeld van een woord waarbij er in het Papiamentu een M toegevoegd wordt, om een mb-klank te vormen.

Kashá, Kasha - (Aruac Ven.) vermoedelijk Kashápana *Acacia tortuosa*
Guajiro: Kasha'panai

Kashá is een synoniem voor de Wabi; een andere naam voor deze boom is Hobada. In het Guajiro treffen wij Kasha'panai.

Het Guajiro Kashá = iets dat lekt, het bloeden van een kleine wond of schram, Sha = bloed. Apanai komt overeen met het Lokono: Apaná, abana = blad (Taylor). Vgl. Watapana. Volgens Oliver heeft apana, abana ook aanverwante betekenissen zoals Bladerkroon (Bladeren en takken), bedekking, dak.

Kasha'panai, Kashapana betekent vermoedelijk "bladeren en takken die wonden of schrammen veroorzaken".

Kashu (Curaçao, Bonaire), **Casho** (Aruba) - (Tupí-Guaraní) Acajou, Acajú
Anacardium occidentale

Tupí-Guaraní: Acajou, Eng: Cashew, Sp: Merey, Sp Dom Rep: Cajuil, Port Braz: Cajou (Spreek uit: Kazjoe)

De Kashu is een plant van zandige gronden in de wat drogere savannes van tropisch Amerika. Ook de eetbare vruchten en de zaden, welke geroosterd worden, worden Kashu genoemd. In het Papiamentu maakt men onderscheid tussen Kashu (di) kashupete (ook kashipete) en Kashu (di) Sürnam. Deze laatste plant stamt uit Zuid Oost Azië en is niet aan *Anacardium* verwant. De vruchten van de Kashu (di) Sürnam hebben eenzelfde vorm als die van de Kashu (di) kashupete, om deze reden wordt deze soort ook Kashu genoemd.

Kasike - Zie Cacique

Katana - (Aruac) Kutána
Guajiro: Kutána

Het Papiamentu kent de zgn. Maíshi Katana. Dit is een maiskolf van de *Zea mays* waar de korrels nog aanzitten (i.t.t. de Tusa, een kolf zonder korrels). Met Maíshi Katana worden soms ook maïskolven met grote korrels of met donkergekleurde korrels bedoeld. In het Guajiro is de benaming Kutána van toepassing op bepaalde typen mais met grote kolf en grote korrels.

Kaubati - Zie Koubati

Kaumati - Zie Koumati

Kawama, Cawama - (Carib) Kahuame

Caretta caretta

Karina: Kahuame, Sp: Cahuama, Caguama

Dit is de loggerhead zeeschildpad (*Caretta caretta*).

P. Henríquez Ureña ("Para la Historia de los Indigenismos") is van mening dat het hier een van oorsprong Aruac woord betreft dat in het Carib werd opgenomen. Het Papiamentu kent ook de uitdrukking: "E parse Kawama bieeuw" (Hij lijkt op een oude Kawama d.w.z. Hij ziet er erg oud uit).

Kayuda, Cayuda - (Aruac) Cayure, Cayúde

Annona glabra

Aruac W.I.: Cayure, Aruac Ven.: Cayúde

Vrucht en boom (*Annona glabra*). De Kayuda is een kleine tot middelgrote boom. De bloemen zijn roomkleurig. De vrucht lijkt op die van de zuurzak (*Annona muricata*), die aan de Kayuda verwant is. De Kayuda is echter gladder en lichter van kleur. Het vruchtvlees is vaalgeel tot donkergeel. De vrucht is eetbaar, doch niet erg smakelijk (De gustibus non disputandum).

Op Curaçao vinden wij bij Knip de Rooi Kayuda en Pos Kayuda.

Kayuka - (Aruac W.I.) Cayuco, Coyuco

Een klein houten vaartuig zonder kiel uit één stuk hout vervaardigd. Zie ook Kanoa.

Kedebe, Kedebi - (Aruac?) Kebé, Kibi?

Lokono: Kebé, Kibi

Een op Bonaire gebruikte uitdrukking waarmee een kanjer, een groot exemplaar van een bepaalde soort aangeduid wordt. B.v. E yuana ei ta kedebi (dit is een kanjer van een leguaan). Gutu kedebi kan een grote gutu zijn of ook meer specifiek de blauwe papegaaivis (*Scarus coerulus*). Eng: Blue parrotfish. Dit is een aanzienlijk grotere soort (zelfs tot maximaal 1 m).

In het Lokono is Kibi, Kebé heel erg; het geeft een overtreffende trap aan (Eng: very, zie De Goeje). Mogelijk houdt Kedebe hier verband mee, -de- zou een extra accentuering of actie kunnen aangeven; in het Lokono heeft de letter d vaak deze functie (De Goeje).

Kedebèshi - (Aruac Ven.) Quedebé

Capparis linearis

Sp Ven.: Quedebé, Quebebé

Een kleine boom met harde leerachtige bladeren, die donkergroen zijn. De witte bloemen staan in trossen. De vrucht is een peulvrucht die zaden bevat. In Venezuela heet deze boom Quedebé, Quebebé. Mogelijk geeft deze naam aan dat de Quedebé groter is dan een andere daar veel op lijkende soort; b.v. een van de andere *Capparis* soorten die in het Noorden van Zuid-Amerika voorkomen (zie Kedebe, Kedebi).

De Kedebèshi heeft geen bessen. Het -bèshi in dit woord sloeg oorspronkelijk niet op het Nederlands “besje”, maar is een latere omzetting. Kedebèshi is wellicht te beschouwen als een volksetymologische synthese van de begrippen Quedebé en besje. Het Papiamentu kent een aantal plantennamen die wel direct van het Nederlands “besje” afgeleid zijn zoals: Bèshi di Yuana, Rambèshi, Bèshi di Kabritu, Bèshi di Kalakuna, Bèshi di Tinta, etc. Al deze planten hebben besvormige vruchten.

Kenepa - (Tupí-Guaraní) Quenepa

Melicocca bijuga

De Kenepa is een grote, altijd groene boom welke 15 tot 20 m hoog kan worden. De boom heeft ronde groene vruchten, welke een grote pit bevatten. Om deze pit zit een gelatineuze massa die eetbaar is. De pitten kunnen geroosterd worden. De boom is inheems in het Noorden van Zuid-Amerika. Op de Westindische eilanden is deze boom ingevoerd. Het Papiamentu kent ook de Kenepa spiritu (*Casearia tremula*), een synoniem is Guyaba baster, dit is een kleine op de Kenepa gelijkende boom, met vruchten die niet eetbaar zijn. Op Curaçao kennen wij de plaatsnaam Kenepa, in het Nederlands omgezet in Knip.

Kina - (Quechua) Quina, Quinquina, Quinaquina

Chinchona sp.

De bast van de Chinchonaboom en poeder, dat hiervan gemaakt werd als medicijn tegen malaria, wordt Kina genoemd. Sp (Am): Agua Kina is tonic water.

Kinikini - (Aruac?)

Falco sparverius

De Amerikaanse torenvalk.

Kiviti - (Aruac)

Croton niveus

Een heester of boom, met witte bloemen in kleine trossen.
Synoniemen zijn Bara blanku, Lumbra blanku.

Kiwa - (Aruac W.I.) Sigua, Quigua

Cittarium pica, vroeger *Livona pica*, *Turbo pica*

Taïno: Sigua, Cigua, Quigua, Carib Ven.: Chíua, Eng: West Indian Topshell, Sp: Cigua, Quigua

De Kiwa is een herbivore zeeslak die wordt aangetroffen op rotskusten met een vrij sterke waterbeweging. Soms kan dit dier oorzaak zijn van een visvergiftiging welke naar dit schelpdier ciguatera genoemd wordt, doch welke men ook kan oplopen door het eten van bepaalde vissoorten. Deze vergiftiging vindt haar oorsprong in eencellige algen (*Gambierdiscus toxicus* e.a.). Dit zijn DINOPHYCEAE welke als epiphyt op andere algen groeien. In streken waar deze algen voorkomen, komt het gif in de herbivore vissen (en slakken) terecht die deze algen grazen en hoopt zich verder op in de voedselketen in die vissen welke deze herbivore dieren eten. Er zijn diverse soorten visvergiftigingen, welke verschillende oorzaken hebben, de symptomen zijn echter grotendeels dezelfde, de behandeling die symptomatisch

is vaak ook. Bij ernstige ciguateravergiftiging treedt echter een omkering van de gevoelszin voor warmte en kou op, hetgeen een karakteristiek symptoom voor de ciguatera is. De vergiftiging kan dodelijk zijn. Thans is er een nieuwe behandelingsmethode. Ernstige patiënten worden behandeld met een infuus van mannitol. Hiermee zijn spectaculaire resultaten bereikt, zonder dat echter duidelijk is hoe dit mogelijk is. Hoe kan een eenvoudige suiker de werking van een complex gif neutraliseren?

Het Carib gebruikte het woord Chíua voor de Cigua en in het Carib van Cumaná (Cumanagoto of Shoto) werd een schelpdier, Chiuata genoemd (waarschijnlijk *Astraea caelata*, zie verder). Hiervan is het Papiamentu shuata afkomstig. Zie Shuata.

Het Papiamentu kent ook de Kiwa indjan en de Kiwa Karate, Kiwa Karati. Volgens sommige informanten (de meesten) is Kiwa indjan een synoniem van Kokolishi indjan. De Kokolishi indjan is een zeeslak die enigszins op de Kiwa lijkt, doch iets kleiner is en enige ribbels op de schelp heeft. Zowel *Astraea caelata* als *Astraea tecta* (syn. *Astraea imbricata*) worden Kiwa indjan, Kokolishi indjan genoemd (niet te verwarren met de Karkó indjan, *Melongena melongena*). De Kiwa indjan, Kokolishi indjan is doorgaans eetbaar, maar kan soms giftig zijn. Dit schelpdier wordt daarom meestal niet gegeten en wordt ook wel Shuata genoemd (een soort Chiton met lange haren wordt ook Shuata genoemd).

Wellicht slaat het Carib (Cumanagoto) Chíuata op dit schelpdier en niet op de Kiwa. Bij een bezoek aan de eilandengroep Los Testigos in Oostelijk Venezuela in 1992 werden enige vissers geïnterviewd. De aldaar wonende vissers bleken de Kiwa (*Cittarium pica*) Longo te noemen. Wel kenden zij het woord Kiwa (sic) als synoniem van Longo. De *Astraea caelata* werd door hen Chigua genoemd, maar deze benaming was niet van toepassing op de *Astraea tecta*. Men maakt hier dus onderscheid tussen Kiwa en Chigua waarmee verschillende schelpen bedoeld worden.

De Kiwa indjan of Shuata zou wanneer deze voedselvergiftiging veroorzaakt, huidtintelingen en jeuk veroorzaken (deze symptomen treft men ook aan bij de ciguateravergiftiging). “*E ta shuatabu mal shuatá, pone bo kurpa grawatá mashá mahos mes, mesora*”. (Je loopt er een ernstige voedselvergiftiging van op, het geeft je onmiddellijk vreselijke jeuk), zoals een informant het mogelijke gevolg van het eten van Kiwa indjan of Shuata aangaf. Volgens andere informanten is de Kiwa indjan niet dezelfde als de Kokolishi indjan. Kiwa indjan zou de naam zijn van *Nerita* spp.; dit zijn kleine herbivore slakken die men op rotsen bij de waterlijn aantreft. Deze schelpdieren zijn eetbaar; zij zijn echter zeer klein en bevatten nauwelijks enig voedsel. In vroeger jaren werden deze dieren gegeten en zelfs in zakken op de markt verkocht. De gangbare naam in het Papiamentu voor deze schelpdieren is Yakarou, Djakarou (Bonaire) en ook Rakayou, Rakiou, Rakelyou (Curaçao).

Kiwa Karate, Kiwa Karati - (Aruac- en/of Carib Ven.) *Turbo castaneus?*

Kiwa Karate, Kiwa Karati is een naam die thans niet meer gebruikt wordt. Sommige ouderen kennen dit woord nog, doch geen der informanten kon met absolute zekerheid zeggen wat het betekent. Volgens enkele informanten is de Kiwa Karate een zeeslak die veel op de Kiwa lijkt, doch zeldzamer is. De Kiwa Karate heeft volgens hen i.t.t. de Kiwa bruine of rood-bruine i.p.v. grijs-blauw-zwarte vlekken. Deze beschrijving doet denken aan de *Turbo castaneus*, de associatie met bruine vlekken en de gelijkenis qua vorm doen denken dat dit de Kiwa Karate kan zijn. De Kiwa Karate werd ook beschreven als "*kubrí ku lana*" (bedekt met haren, met een vacht, wollig). Sommige levende schelpdieren bezitten aan de buitenzijde van de schelp een hoornachtig vlies, soms dun soms dikker, dat met haren bedekt kan zijn (het zgn. periostracum). *Turbo castaneus* heeft geen periostracum, maar is wel een schelp die veelal bedekt is met zand en algen. Misschien ook zou de Kiwa Karate een soort Cowrie kunnen zijn. Het is ook mogelijk dat de naam Kiwa Karate betrekking kan hebben op meer dan één soort schelp, met een bruin/wit vlekkenpatroon.

In Venezuela en andere omringende tropische landen, komt bij diverse Indianenvolken een huidziekte voor welke veroorzaakt wordt door een schimmel (*Aspergillus* sp.). Deze ziekte wordt in Venezuela Carare of Carate genoemd (L. Alvarado). De huidziekte Carate veroorzaakt een vaal vlekkenpatroon en het woord Carate kan ook deze betekenis hebben (Dicc. Vox). Zie ook Karèt.

Op Bonaire vinden wij de plaatsnamen Seru Karati, Kibrá di Guarati, Garati en Pos Garati.

Kododo - Zie Cododo

Koka - (Quechua of Aymara) Coca, Cuca, Kuka *Erythroxylum coca*

"... *Traen una hierba, ...quando andan en la guerra è fuera de ela, que con los polvos desta hierba se pueden sostener dos días sin comer é sin beber, con solamente traerlos en la boca: à esta hierba llaman coca.*" ("... Ze hebben een bepaald kruid bij zich, ... als ze op oorlogspad zijn en ook bij andere gelegenheden, want met het poeder van dit kruid kunnen ze het twee dagen zonder eten en zonder drinken uithouden, louter en alleen door het in de mond te houden: dit kruid noemen ze "coca"). Oviedo 1550.

De term Kokaina is van latere datum en slaat op het werkzame alkaloïde in de Koka. Ook in de naam Coca-Cola vinden wij de term Coca. In de Coca-Cola werd vroeger enige Coca verwerkt en ook extract van Afrikaanse Cola noten.

Kokoí, Cocoí - (Aruac?) *Colinus cristatus*

Kuifkwartel, synoniemen in het Papiamentu zijn Sloke, Sokle.

In Zulia, West Venezuela is er een vogel die Chorococói heet (Alvarado). Alvarado

kent de juiste wetenschappelijke naam van deze soort niet en geeft als vermoedelijke “Latijnse” naam *Thamnophilus naevius* ? De *Thamnophilus* soorten worden in het Engels “Antshrikes” genoemd en lijken niet op kwartels. Nochtans zou er sprake kunnen zijn van een zekere overeenkomst in gedrag of geluid etc.(vgl. De Chuchubi en de Chuchubi pretu).

Kokorobana, Cocorobana - (Aruac)

Mallotonia gnaphalodes syn. *Tournefortia gnaphalodes*

Eng: Sea purslane, White lavendel

Heester met dikke vlezig bladeren en witte bloemen. Dit is een halofiele plant die langs de kust en bij zoutpannen groeit. Een andere naam hiervoor in het Papiamentu is Tabaku di piskadó. Bana = Blad, Kokoro = dik, vlezig blad (gelijkend op een lege kalbasvrucht c.q. schil)? Zie Kokorobí en Gogorobí.

Kokorobí, Cocorobí - (Aruac?)

Een kleine (bí) overlans doorgesneden kalebas welke doorgaans als waterschep gebruikt wordt (of soms ook een kleine drinkbeker van een halve kalebas). Dit schepje kan worden gemaakt van de vrucht van de Kalbas di mondi (*Crescentia cujete*) of van de Kalbas largu (*Lagenaria siceraria*). Kokorobí is zeer waarschijnlijk een Aruac woord; Kokoro (vlezige of dikke schil?) komen wij ook tegen in de plantennaam Kokorobana en het bí heeft hier waarschijnlijk de betekenis van klein. Zie ook Wiri, Kokorobana en Gogorobí.

Kòkou, Cacao - (Náhuatl) Cacahuatl

Theobroma cacao

“...tornando á la fruta del coco ó cacao ó cacaguat, porque de todas tres maneras le nombran...” (“... om terug te komen op de vrucht van de “coco” of “cacao” of “cacaguat”, want zij noemen hem op al deze drie manieren...”) Oviedo.

De Cacao is een kleine boom die in natuurlijke omstandigheden in gebieden met een regenval van minimaal 125 cm/jr groeit. Vaak treft men deze boom aan in de ondergroei van tropische bossen en ook langs de oevers van rivieren. Het is een strikt tropische boom welke geen lage temperaturen verdraagt en goed gedraineerde diepe bodems vereist. De kweek van Cacao is veeleisend, er komt veel bij kijken om tot optimale productieniveau's te geraken.

In het Engels worden de boom en de vruchten vaak Cacao genoemd, terwijl de bonen en de producten welke van deze bonen verkregen worden Cocoa genoemd worden. Purseglove prefereert voor het Engels het gebruik van de benaming Cocoa voor boom, vruchten, bonen en producten. Het Spaans kent dit onderscheid niet en gebruikt alleen Cacao.

Er zijn een twintigtal verschillende soorten Cacao. Deze soorten hebben hun oorsprong in Zuid-Amerika; waarschijnlijk in het Amazonegebied en in de Westelijke Colombiaanse Andes tot aan de Pacifische kust. Alleen de *Theobroma cacao* is van commercieel belang. Van enige andere soorten worden de bonen lokaal

gebruikt en wordt de zoete pulp, in de vrucht rond de bonen, gegeten. Het is waarschijnlijk dat de Cacao in Midden-Amerika nooit in wilde populaties voorkwam, maar dat deze reeds in een vroeg stadium door de mens vanuit de oorsprongsgebieden in Zuid-Amerika naar Midden-Amerika is overgebracht. Overigens deelt niet iedereen deze mening. De Colombiaanse botanicus Cuatrecasas is van mening dat de soort *Theobroma cacao* oorspronkelijk in wilde vorm vanaf het Amazonegebied tot in Zuid Mexico voorkwam. Hoe het ook zij, zeker is dat deze soort in het gebied van Mexico tot Zuid Costa Rica al reeds lang gecultiveerd wordt (waarschijnlijk al 2000 jaar). In Midden-Amerika is de *Theobroma cacao* duidelijk een gecultiveerde vorm¹⁶. Wilde soorten of rassen komen in dit gebied niet (niet meer?) voor. Deze Midden-Amerikaanse variëteit wordt Cacao Criollo genoemd. Met de opkomst van de chocolade industrie zijn er later nog andere commerciële variëteiten ontwikkeld, vaak vanuit Zuidamerikaanse wildvormen (zoals o.a. de Cacao Caraque). In Midden-Amerika is de Cacao altijd een zeer waardevol product geweest. De bonen werden als betaalmiddel gebruikt en de boom werd als een geschenk van de goden beschouwd. In Zuid-Amerika heeft Cacao nooit deze waarde en functie gehad. Op de Westindische eilanden kwam de Cacao niet voor. Deze werd al spoedig na de verovering van Mexico door de Spanjaarden geïntroduceerd.

Komehein - (Aruac W.I.) Comején

ISOPTERA

Taíno: Comején, Comixén

"...*Hay otras que llaman comixen, las quales son pequeñas, é tienen las cabezas blancas, é son muy perjudiciales en los edificios...*" ("... Er zijn andere die ze "comixen" (de /x/ in dit woord werd ten tijde van Oviedo als een /sh/ uitgesproken) noemen, die klein zijn en een witte kop hebben en ze zijn erg schadelijk voor gebouwen...") Oviedo 1535.

Er bestaan ongeveer 1700 verschillende soorten termieten welke ook wel witte mieren genoemd worden. Meestal zijn deze "witte" mieren niet wit doch is alleen de kop wit en zijn de dieren zelf lichtbruin. Andere soorten zijn in het geheel niet wit. Termieten zijn in feite ook geen mieren doch vormen een aparte groep (ISOPTERA), welke nauw verwant is aan de kakkerlakken. In de natuur hebben deze dieren de functie om dood en levend hout af te breken zodat de voedingsstoffen die dit hout bevat weer vrij komen, en opnieuw door planten opgenomen kunnen worden.

¹⁶ Gecultiveerde vormen bezitten meestal een hoge mate van homozygotie. Dit als gevolg van de sterke selectie welke door de mens uitgeoefend is. De genetische variatie is bij deze vormen doorgaans gering. Bij die wilde soorten, welke een grote verspreiding hebben is er vrijwel altijd een grote genetische variabiliteit. Indien de variabiliteit bij wilde soorten gering is, kan het zijn dat deze in een voor de geschiedenis van de soort recent verleden, uit een kleine geïsoleerde populatie voortgekomen zijn. Ook andere factoren kunnen een rol spelen. De argumenten van Cuatrecasas komen er op neer dat de *Theobroma cacao* in Midden-Amerika een wilde vorm was die een isolatieproces ondergaan heeft en later door de mens verder uitgeselecteerd is.

Een aantal soorten tast uitsluitend dood hout aan, terwijl andere soorten zich ook met levend hout voeden. In koudere streken komen ook een aantal soorten voor, doch de meeste soorten treft men aan in tropische gebieden. De termieten zijn in een aantal families ingedeeld, waarvan men er in het Caribisch gebied een drietal aantreft: de NASUATERMITIDAE, RHINOTERMITIDAE en de KALOTERMITIDAE. Op Curaçao vindt men tot nu toe alleen NASUATERMITIDAE en de KALOTERMITIDAE. De NASUATERMITIDAE bouwen grote ovale nesten welke men op bomen aantreft. Soorten welke tot de beide andere families behoren hebben een meer verborgen levenswijze, met ondergrondse nesten, of nesten welke in het hout verborgen zijn. De NASUATERMITIDAE tasten alleen dood hout aan, terwijl de KALOTERMITIDAE ook levend hout eten. De termieten bezitten bacteria en ook protozoa welke in hun darmen leven, en die in staat zijn cellulose af te breken. Zonder deze bacteria en protozoa zijn zij, zoals uit laboratoriumproeven gebleken is, niet in staat om hout af te breken. Termieten zijn sociale insecten. De levenscyclus van deze dieren vertoont overeenkomsten, doch ook belangrijke verschillen, met die van andere sociale insecten, zoals bijen en mieren. Er is een centrale kamer met een vruchtbare koning en koningin, welke zeer lang, soms tientallen jaren kunnen leven. Deze produceren in de loop der jaren miljoenen nakomelingen welke onder invloed van een hormoon dat de seksuele ontwikkeling remt, zich niet verder kunnen ontwikkelen, en steriel zijn. Er zijn werkmieren en vechtmieren of soldaten. De soldaten hebben verzwaarde koppen en versterkte knijpkaken waarmee zij zich echter niet zelf kunnen voeden. De werkmieren kauwen voedsel voor en voeden de soldaten. Bij tijd en wijle zetten de koning en koningin de productie van het remmend hormoon stop en worden er dan gevleugelde, vruchtbare nakomelingen geproduceerd. Deze vliegen uit op nachten met weinig wind, geschikte temperatuur en vochtgehalte. Een groot deel van deze vliegende dieren gaat verloren, doch enkele weten op geschikte plaatsen te landen. Na de landing worden de vleugels afgeworpen en zoeken de dieren een partner waarmee zij een nieuwe kolonie beginnen.

In sommige landen worden nesten van de NASUATERMITIDAE stuk geslagen en met warm water tot een modderpap geroerd. Dit mengsel wordt gebruikt om de lemen vloeren van hutten glad af te werken, er ontstaat dan een harde gladde bovenlaag (o.a. in Belize en Honduras). Op deze eilanden werden brokstukken van termietennesten gebruikt om vuur te bewaren. Deze brokstukken blijven nml. zeer lang branden en doven niet gemakkelijk uit.

Kóndor, Cóndor - (Quechua en Aymara) Kuntur
Quechua: Kuntur, Kúntur, Aymara: Kunturi, Cunduri

Korkó, Corcó - (Aruac of Carib Ven.) Corocoro *Haemulon flavolineatum*
Sp Ven.: Corocoro

De Korkó is een kleine koraalvis. De naam Korkó, Corocoro is een onomatopée; deze koraalvissen maken nml. knorrende geluiden (Eng: Grunts). De Korkó wordt in het Papiamentu vaak met het verkleinwoord Korkochi aangeduid en wordt ook Ròbèki (Ned: Roodbekje) genoemd. Op Aruba zegt men Robeki.

Korkobá, Corcobá - (Aruac) Cocoroba

Caranx spp.

Algemene aanduiding voor een aantal *Caranx* soorten (Eng.: Jacks, Ned.: fam. der horsmakrelen). Op Curaçao o.a. *Caranx hippos*, *Caranx latus*, *Caranx lugubris*. Deze laatste is de korkobá pretu.

Koroto - (? Ven.) Coroto

Rotzooi, rommel. In de oorspronkelijke betekenis was dit een lege schil van een kalebas. Later werd dit een term voor elk waardeloos object. Coroto is een Indiaans woord uit Venezuela. Het is (ons) niet bekend uit welke Indiaanse taalgroep dit woord afkomstig is.

Kòrsou, Corsow - (Aruac) Curaçao, Curazao

Er zijn vele schrijfwijzen voor de naam van Curaçao (zie Hartog).

De meest algemene schrijfwijzen, die men in het begin van de 16e eeuw aantreft zijn Curaçao en Curazao. Zo vinden wij in Curazao Hispánico van Cardot de volgende citaten van Las Casas en Oviedo:

Las Casas geeft de volgende beschrijving: “... y aquella debía ser la que llaman los indios Curaçao, la penúltima luenga...” (“... en dit moet het eiland zijn dat de Indianen Curaçao noemen, de voorlaatste lettergreep lang...”)

Oviedo geeft een korte beschrijving van de ligging van de eilanden ten Noorden van de Venezolaanse kust: “... más al poniente de las islas de las Aves está la isla Bonaire; más al poniente de la isla de Bonaire está otra que se llama de Corazante, más al poniente de Corazante está la isla llamada Aruba...(...)... A lo que la carta llama Corazante, llaman los indios Curazao...” (“...meer ten Westen van de Aves eilanden bevindt zich het eiland Bonaire; meer ten Westen van het eiland Bonaire is er een ander dat Corazante heet, meer ten westen van Corazante ligt het eiland dat Aruba heet...(...)... Wat op de kaart aangegeven wordt als Corazante, noemen de Indianen Curazao...”)

In deze beschrijving van de eilanden door Oviedo wordt Buinare reeds met de moderne naam Bonaire aangegeven; Federmann (1530) gebruikt de namen Curazao en Buynari (zie onder Bonaire).

Op Curaçao woonden de Indios Curaçao, welke een clan vormden van de Caquetío's. In Falcón bevond zich ten Oosten van Cumarebo een haventje dat de naam had van Puerto de los Curaçaos.

Dit haventje lag waarschijnlijk 3/4 mijl ¹⁷ ten Oosten van Cumarebo. Dit is vrijwel zeker het punt geweest vanwaar men de overtocht naar Curaçao maakte; vanuit deze locatie is de overtocht voor een kanoa (of thans voor een klein vaartuig of windsurfer) het gemakkelijkst.

De Relación van Antonio Barbudo, welke naar alle waarschijnlijkheid uit 1570 dateert, meldt het volgende:

“De la parte de Poniente deste Golfo (de Venezuela) están las sierras Coquibacoa alta y por la noticia que tengo de los indios de Curaçao, es tierra bien poblada”. (“Aan de westkant van deze Golf (van Venezuela) ligt het gebergte Coquibacoa alta en van berichten die ik van de Indianen uit Curaçao vernam, is het een behoorlijk bevolkt gebied.”)

Barbudo zegt hier van de “indios de Curaçao” vernomen te hebben, dat de bergen van Coquibacoa, die zich ten Westen van de Golfo de Venezuela, in La Guajira bevinden, goed bevolkt zijn. Dit impliceert dat de Indios Curaçao, zodanig met de bergen van Coquibacoa bekend waren dat zij hier inlichtingen over konden verstrekken c.q. dat zij naar deze regio voeren.

Koubati, Kaubati, Koushati - (Aruac)

Krugiodendron ferreum

Een plant die voorkomt op Aruba, Curaçao en Bonaire.

Koumati, Kaumati - (Aruac)

De Seru Kaumati is een heuvel met gedeeltelijk afgebrokkelde kalkkap bij Onima op Bonaire. Het Aruac ti betekent hoog.

Kuihi, Cuihi, Kwihi, Kuhí, Kuí, Kuida - (Aruac) Qui, Cuida, Cuji

Prosopis juliflora

Op Aruba: Cuihi, Kuihi, Kwihi

Op Bonaire: Kuhí, Kuí, Kuida. Zie Indju.

Kuki indjan, Kuku - (Aruac Ven.) Cucúi, Cocúi, Cucuy, Cocuy

Er zijn op deze eilanden een zestal inheemse Agavesoorten, de kleinere soorten worden Kuki indjan genoemd, de grotere Pita. *Agave arubensis* (Aruba), *Agave holdinghiana* en *Agave vivipara* worden Kuki indjan genoemd. Bij de *A. vivipara* is de top van de bladeren naar buiten gebogen. Zie ook Pita. In Venezuela wordt de *Agave cocui*, Cucúi genoemd. Het woord Pita is afkomstig uit het Taíno.

De Kuki indjan is eetbaar. De stekels langs de bladranden en de punten van de bladeren werden weggesneden. Daarna werd de gehele kern van de Agave, met onderstam en bladeren, gestoofd in een oven. Oorspronkelijk bestond deze oven uit een gat in de grond, waarvan de wanden met vuurvaste stenen bekleed werden.

Hiervoor werden op Curaçao harde, nog onverweerde, diabaas- of basaltstenen gebruikt. De bodem van het gat werd met houtskool gevuld en de Kuki indjan werd hierboven op stenen gestoofd. Aan de bovenzijde werd het gat met stenen en overige Agavebladeren toegedekt.

¹⁷ Dit kunnen Duitse of Spaanse mijlen geweest zijn; 3/4 Duitse mijl is ongeveer 5 km, 3/4 Spaanse mijl is ongeveer 4 km.

In later jaren werden ook andere soorten ovens gebruikt. Het onderste deel van de stam levert het gerecht dat “Kuki indjan” heet. Het is niet duidelijk of dit woord afkomstig is van Kuki di Indjan: Indiaanse koek of van Kuku Indjan: Indiaanse Kuku. De inhoud van de bladeren werd ook gegeten en bevatte een zoet vocht. Tot vrij recent werd de Kuki indjan nog op deze wijze bereid en gegeten. Op Curaçao gebeurde dit tot in de jaren '30. Op Bonaire heeft deze traditie, met name rond Rincon, langer standgehouden; in de jaren '60 werd de Kuki indjan nog gegeten en zelfs nu gebeurt dit nog bij feestelijke gelegenheden. In Paraguana werden deze Agaven op dezelfde wijze bereid en gegeten. De “Relación de Nueva Segovia” geeft hier reeds in 1579 een gedetailleerde beschrijving van:

“Susténtanse (los indios) de unas pencas a manera de cardo de España y las pencas son mas gordas y mas anchas hay gran cantidad de ellos que los naturales le llaman Cocuy e nosotros la apropiamos al Cardo como dicho es y cortanla aquella cabeza y pencas... (las) cuecen en un horno con mucha piedra caliente e debajo de tierra y alli se cuece y cuando lo sacan e comen da el zumo a manera de arrope dulce, comen de las pencas el zumo y la cabeza en invierno” (“Zij (de Indianen) voeden zich met enige vlezige bladeren die lijken op de distel uit Spanje en de vlezige bladeren zijn dikker en breder er zijn er een groot aantal van welke de inboorlingen met “Cocuy” aanduiden en waar wij zoals gezegd de naam “Cardo” aan geven en zij snijden er de top en de vlezige bladeren van af ..., zij stoven (deze) in een ondergrondse oven met veel hete stenen en daarin worden deze gebakken en als zij ze eruit halen en opeten geven (de bladeren) een soort zoet sap af, zij eten van de vlezige bladeren het sap en de top in de winter/regentijd.”).

Kukui, Cucui - (Aruac Ven.) Cocúi, Cocuy

De Kukui is een alcoholische drank welke bereid werd uit Agaven.

Oorspronkelijk was de Kukui een licht alcoholische drank, die vergelijkbaar was met het Mexicaanse Pulque. De top van de centrale bladkegel van de Agave werd afgesneden. Dit doet men bij Agaven waarvan de bloeiwijze zich begint te vormen¹⁸. In de holte verzamelt zich vocht dat gaat gisten, deze holte wordt met een blad afgedekt. Het vocht wordt verzameld, verder doorgegist en gedronken.

In later tijden werd dit vocht gedestilleerd.

Nog later werd de Kukui industrieel geproduceerd. Agaven, waarvan de wortels en bladpunten worden afgesneden, worden in grote ketels met stoom geëxtraheerd. Het extract wordt door toevoeging van gist gefermenteerd en gedestilleerd. In Coro was er een destilleerderij van de Firma Napoleón Ramírez die de zgn. Cocuy 56, welke 56% alcohol bevatte, produceerde (Martinez). Dit product is vergelijkbaar met het Mexicaanse mezcal¹⁹.

In Mexico wordt de Pulque nog steeds op grote schaal op de oorspronkelijke, traditionele wijze geproduceerd. Het is bekend dat de Caquetíos de Cocuy drank al kenden (Von Hagen). In de droge kustgebieden van Venezuela en Colombia wordt de Cocuy eveneens nog steeds op dezelfde wijze geproduceerd. Op deze eilanden

werd tot in het begin van deze eeuw ook op deze wijze Kukui gemaakt. Soms ook werden delen van de Agave in een grote ketel uitgekookt en werd het extract vergist. Op Aruba wordt, door de firma Licores Aruba Cucui, Kukui geproduceerd. Deze Kukui wordt bereid uit geïmporteerde alcohol, waaraan extracten worden toegevoegd. Op Aruba is de Kukui een traditionele drank, die vooral rond het jaareinde wordt gedronken.

Kukuisa, Cucuisa - (Aruac of Carib? Ven.) Cucuisa, Cucuiza

Fucraea gigantea

Sp Ven.: Cocuisa, Cocuiza

Synoniemen voor *Fucraea gigantea* zijn *Fucraea foetida* en *Agave foetida*.

Oorspronkelijk was Kukuisa de naam van de vezels uit de bladeren van de Cocuisa (*Fucraea gigantea*) en ook de naam van het touw dat van deze vezels gemaakt werd. De *Fucraea*'s zijn planten welke behoren tot de AGAVACEAE en nauw verwant zijn aan de Agaves. De vezels van de Cocuisa zijn langer, dunner en witter dan die van de Sisal, maar zijn minder sterk. Er zijn vele Agave en *Fucraea* soorten die vezels leveren. Zo kende men Cantala, Henequén, Salvador Henequén, Istle (Ixtli), Jaumave, Sisal, Sisal azul etc. De optimale groeiomstandigheden voor de diverse soorten zijn verschillend. Ook verschillen de vezels van de diverse soorten kwalitatief. Deze werden dan ook tegen uiteenlopende prijzen verhandeld.

In later jaren is de benaming Kukuisa op Curaçao ook wel gebruikt als een algemene aanduiding voor vezels uit andere Agave soorten. Volgens Brenneker werden Sisal vezels Kokuisa genoemd. Daar de Kukuisa duidelijk een andere vezel is dan de Sisal is het aannemelijk dat er in de tijden dat deze vezels geproduceerd en verhandeld werden ook op Curaçao onderscheid tussen Kukuisa en Sisal gemaakt zal zijn. Thans is de benaming Kukuisa op Curaçao geheel in onbruik geraakt en kunnen alleen ouderen zich deze benaming soms nog herinneren. Op Aruba wordt de naam Cucuisa nog steeds gebruikt. Zie ook Kabuya, Kuki (di) indjan, Pita en Sisal.

¹⁸ Om energie vrij te maken voor de vorming van de bloeiwijze, produceert de plant enzymen om haar zetmeelreserves te kunnen versuikeren. Nu de zich vormende bloeiwijze afgesneden is komen deze suikers in het vocht in de centrale holte terecht. Na gisting verkrijgt men een hoger alcoholgehalte.

¹⁹ Tequila is een soort Mezcal, de zgn. Mezcal de Tequila d.w.z. Mezcal afkomstig uit Tequila. Tequila is een stad in de staat Jalisco. De Tequila wordt bereid uit een blauwe Agave, de *Agave tequilana* (mezcal azul). Andere agavesoorten produceren andere smaken. Om deze reden zijn er verschillende soorten Mezcal. De Cocuy 56 was dus een soort Mezcal, maar geen Tequila. De natuurlijke gisting bij Agaven is uitzonderlijk, daar het hier een bacteriële gisting betreft. Bij de industriële processen waarbij Mezcal geproduceerd wordt, wordt het Agave extract met gisten gefermenteerd. Deze gisting is minder gevoelig en beter te beheersen dan de bacteriële gisting. Mezcal is dan ook niet hetzelfde als een gedestilleerde Pulque; er hebben andere gistingsprocessen plaatsgevonden (Barrios). Niettemin is het waarschijnlijk dat de Mezcal oorspronkelijk wel uit gedestilleerde Pulque ontstaan is, toen de Spanjaarden destillatietechnieken in de Nieuwe Wereld introduceerden. De benaming Mezcal moet niet verward worden met Mescal, wat de naam is van de hallucinogene peyote cactus.

Kunuku - (Aruac) Kunuku, Cunúcu, Conuco

Taïno: Kunuku, Cunúcu, Conoco, Lokono: Conoco

In het Taïno was Kunuku een bebouwde akker, in het Lokono is Conoco een woord voor bos. In het Papiamentu heeft dit woord de betekenis van bebouwde akker, plantage of platteland.

Kunuku is een van de Aruac woorden die in het Papiamentu de vermoedelijk originele uitspraak behouden heeft, welke volgens Coll y Toste Kunuku was.

Zo ook: Batata, Yuana, Shagüey.

L

Lama - (Quechua en Aymara)

Lama spp.

Quechua: Llama, Aymara: Lama

Lataí - (Aruac) Yatay

Coccothrinax spp.

Taïno van Haïti: Yatay, Taïno van Pto. Rico: Yaray, Island Carib: Alátani

Lataí is de Papiamentu benaming voor vezels van de Jaray palm, die in de vorige eeuw en begin deze eeuw in de hoedenvlechtindustrie op Curaçao gebruikt werden. Men sprak in die tijd van Lataí stro. Er werden ook andere soorten vezels gebruikt, vooral het Piapa en ook het Cogollo “stro”. Het woord stro heeft in feite betrekking op de stengels van grassoorten, en deze vezels zouden nu niet meer als stro aangeduid worden. De benaming Lataí sloeg op de vezels van een aantal soorten *Coccothrinax* palmen, welke op de Westindische eilanden voorkomen. In het Créole van Haïti en ook op de Franse Westindische eilanden worden deze *Coccothrinax* palmen Latanier genoemd. Zowel in Haïti als op de Westindische eilanden kent men de benaming Latanier A’Balai; in Haïti is dit de *Coccothrinax montana* en op de Franse eilanden de *Coccothrinax barbadensis*. In Cuba wordt de *Coccothrinax guantanamoensis* Lataí genoemd. In Puerto Rico wordt de *Coccothrinax alta* Yaray genoemd. Al deze palmen produceren vezels welke geschikt zijn voor vlechtwerk. Op Curaçao werd de benaming Lataí gebruikt voor vezels welke uit Cuba ingevoerd werden en afkomstig waren van de zgn. Jaray de Cuba of Lataí (*Coccothrinax guantanamoensis*, vroeger bekend als *Thringis laxa*).

Andere soorten vezels welke voor het vlechten van Panamahoeden werden gebruikt waren die van de vezelplant *Carlodovia palmata* (CYCLANTHACEAE). Deze vezels stonden bekend onder de naam Piapa en werden geïmporteerd uit Venezuela, Ecuador, Colombia en Panama. De Piapa vezels leverden de hoeden van de beste kwaliteit. Ook werden vezels van enige soorten Sabal palmen gebruikt, het zgn. “cogollo” stro (zie Henriquez en ook Nauman en Sanders).

Het Nederlands lataanpalm is afgeleid van het Frans: Latanier en slaat thans op andere soorten (*Latania* spp. o.a. Eng: Blue Lattan, Red Lattan), alle afkomstig uit de Mascarene eilanden in de Indische oceaan, voormalig Frans gebied.

Latania vertoont een oppervlakkige gelijkenis met *Coccothrinax*, de bladeren zijn echter veel zwaarder.

Lobi - (Aruac?) Bi

Lobi is een uitdrukking die op Aruba gebruikt wordt en welke klein betekent. Vaak wordt Lobi als uitroep gebruikt in de betekenis van: "wat klein!". Op Curaçao kent men de term (patia) lobi, een kleine patia. Lobi heeft dan specifiek betrekking op een kleine patia of soms ook een kleine papaya.

Waarschijnlijk is er een verband met het Taïno bi dat de betekenis van klein, begin, leven kan hebben. Dit zijn begrippen welke uiteraard verband met elkaar houden. Bi vindt men b.v. terug in de naam van het eiland Viequez bij Pto. Rico, dat vroeger Bieque, Beke ofwel Bike heette. Bi betekent hier klein en Ke land of locatie. Bequia, de naam van een eiland in de Grenadines is eveneens afgeleid van Beke, Bike en betekent ook klein land. Bequia wordt ook nu nog uitgesproken als Bèki'a. Bi vinden wij ook terug in de naam Biminí, Beminí van een klein eiland in de Bahama's. Deze naam houdt verband met de Indiaanse legende van de fontein, bron van de jeugd. Bi heeft hier meer de betekenis van begin, leven en Ní slaat op water. Dus ongeveer de betekenis van "Het water dat weer klein maakt" (Coll y Toste). Ook het Lokono gebruikt Bi en Be in de betekenis van klein. Bi en Be betekenen hetzelfde en zijn praktisch verwisselbaar; volgens De Goeje zou er echter soms een subtiel verschil tussen het gebruik van deze vormen bestaan. Lo zou een prefix kunnen zijn dat een mannelijk enkelvoud aanduidt: Hij (is) klein, c.q. Wat klein! In het Lokono is l(o)- een pronominaal prefix dat de 3e persoon mannelijk aanduidt (De Goeje).

Lòki-lòki, Liki-loki - (Aruac?)

Phyllanthus botryanthus syn. *Phyllanthus euwensii*

Een heester welke meer dan twee meter hoog wordt, met trosachtige bloemen. Deze plant wordt op alle drie de eilanden aangetroffen. Een synoniem is Karkidaki. Op Aruba wordt deze plant ook Catashi genoemd. Op de plantage Sta. Barbara op Curaçao, treft men de Rooi Lòki-lòki en de Cueva (di) Lòki-Lòki.

Lora - (Aruac W.I.?, Carib Ven.?) Roro, of (Maleis ?) Lori

Island Carib: Roro, Tamanaco: Roro

In het Island Carib werd één bepaald soort papegaai Roro genoemd (Oviedo). Het Tamanaco kende dit woord ook (Vaquero).

Het Spaans Loro, waar het Papiamentu Lora van afgeleid is, zou hiervan afkomstig zijn. Anderen (o.a. E. Tejera, Van Veen en Van der Sijs) menen echter dat de term Loro via het Portugees Louro, Loiro van het Maleis Luri, Lori werd overgenomen. Daar het hier om een onomatopée gaat en dit soort vogels overal ter wereld soortgelijke geluiden maken, is de overeenkomst tussen het Island Carib, Carib Ven.: Roro en het Maleis: Lori niet verwonderlijk.

Het is moeilijk voorstelbaar dat, bij een omzetting van Roro naar Loro, slechts de eerste R naar L omgezet zou worden zonder de tweede mee te trekken, al is dit wellicht niet onmogelijk.

Het Spaans: Papagayo, Ned: Papegaai is afgeleid van het Arabisch: Babagá. Papegaaien waren ook in de Oude Wereld bekend.

M

Mabi - (Aruac) Mabí

Colubrina reclinata

Van de bast van de Mabí boom wordt een drank gemaakt, welke in het Papiamentu Mabi genoemd wordt. Deze drank wordt uit Pto. Rico en uit de Dominikaanse Republiek geïmporteerd, of plaatselijk bereid uit geïmporteerde bast.

Taíno: Mabí, Island Carib: Mábi = zoet, Mábi-míti = Zoete Kassave.

Lokono: Mába = honing, Guajiro: Mapá = honing

De wijziging van het tonale patroon (van het Taíno Mabí naar het Papiamentu Mábi) is karakteristiek voor het Papiamentu. Eng: Soldierwood.

Macabí (Aruba) - Zie Makambí

Machuri - (?)

Poecilia sphenops

Soort tandkarper of killyfish, welke voorkomt in zoete en zoute binnenwateren. Ook *Rivulus marmoratus*, een vis uit soortgelijke wateren, wordt Machuri genoemd.

Macutu - Zie Makutu

Mahawa - (Aruac?)

Paranthias furcifer

Een rifvis die tot de familie der zeebaarzen behoort (SERRANIDAE). De vis is roodbruin, zalmkleurig aan de buikzijde. Eng: Creole fish.

Maho - (Aruac W.I.) Maho

Hibiscus tiliaceus

Taíno: Majagua, Damajagua, Damahagua, Majao, Island Carib?: Maho

Eng: Sea Hibiscus.

De naam Maho is evenals de boom vanuit de Westindische eilanden op deze eilanden geïmporteerd. Uit de bast van deze boom werden vezels voor de fabricage van touw verkregen. Zie Kabuya.

Mahòk - (Aruac W.I.) Mahagoni

Swietenia mahagoni, *Swietenia macrophylla*

Lucayo: Mahagoni

De Westindische mahonie (*S. mahagoni*) stamt van de Westindische eilanden. Het Lucayo: Mahagoni betrof oorspronkelijk deze Westindische mahonie. Het hout

van de W.I. mahonie is donkerder, zwaarder en ook duurzamer en van betere kwaliteit dan dat van de Honduras mahonie (*S. macrophylla*). De Honduras mahonie is afkomstig van Midden-Amerika en het Noordelijk deel van Zuid-Amerika. In het Papiamentu wordt het hout van beide soorten Mahòk genoemd. Soms wordt de Westindische mahonie Mahòk machu genoemd.

In dit geval heeft het Papiamentu het Lucayo woord opgenomen, en niet het Taïno: Caoba, Caobán, dat in het Spaans overgenomen werd (Sp: Caobo = de boom, Caoba = het hout). Dit wijst erop dat het woord Mahòk waarschijnlijk via het Engels en/of Nederlands overgebracht is.

Het Papiamentu kent ook de Mahòk di mondi, dit is de *Ficus brittonii* of Mata Palu.

Mahoso, Mahos - (Aruac) Muhusu, Mujusu

In het Papiamentu betekent mahoso lelijk, niet mooi en ook lelijk in de zin van slecht. In het Guajiro treffen wij Muhusu, Mujusu hetgeen slecht betekent. Het Lokono kent Maisu-ini met dezelfde betekenis. Op Aruba treffen wij de Boca Mahos.

Mahubari, Mashibari, Macubari - (Aruac)

Guapira pacurero syn. *Pisonia bonairensis*

Een heester of kleine boom. Andere namen in het Papiamentu zijn: Musti samber, Labra, Mangel shimaron. Bari = kleine boom, of lijkend op, verwant aan.

Maíshi, Mahinshi - (Aruac) Maisí, Maíz, Mahiz, Máhici

Zea mays

Taïno: Maisí, Maíz, Mahiz, Máhici, Guajiro: Maiki, Lokono: Marisi, Marishi

Zea mays wordt in het Papiamentu maíshi (grandi) genoemd. Op Bonaire treft men ook de vorm Mahinshi en op Aruba de vorm Mainshi. De Maíshi chikí is de gierst, *Sorghum vulgare*, een van oorsprong Afrikaans gewas, dat in de Nieuwe Wereld niet voorkwam. Op Aruba noemt men de gierst maíshi (di) rabo. Het Papiamentu kent ook de maíshi katana (zie Katana).

Makambí, Macambí, Macabí - (Aruac W.I.) Macabí

Elops saurus

Taïno: Macabí

Een vis die men aantreft in ondiepe lagunes; deze kan een lengte van 1 m bereiken. Deze vis is minder geschikt als consumptievis vanwege de vele graten. Eng: Ladyfish. In Cuba, de Dominikaanse Republiek en op Pto. Rico wordt de naam Macabí gebruikt voor de *Elops saurus*. Deze naam wordt ook op deze eilanden gebruikt voor de *Elops saurus*, op Aruba gebruikt men de originele Aruac vorm Macabí; op Curaçao zegt men Makambí. De toevoeging van de m is een mogelijk Afrikaanse invloed die men ook in enkele andere woorden aantreft (zie Carebe).

In Venezuela wordt de bonefish (*Albula vulpes*) Macabí en ook Ratón genoemd (zie Warashi). In het Papiamentu heet de bonefish Hermanchi en op Bonaire Warashi. De *Elops saurus* wordt in Venezuela Malacho genoemd. *Elops saurus* en *Albula*

vulpes lijken op elkaar en zijn aan elkaar verwant, beide bevatten zeer veel botjes en graten.

Makuaku (Curaçao), **Makuaka** en **Makuakua** (Bonaire) - (Aruac?)

Fregata magnificens

Zie Maniwa

Makurá - (Aruac)

Abrus precatorius

Eng: Jumby beans, Liquorice plant, Sp (Am): (Bejuco) peonía.

Een klimplant welke kleine zaden heeft die rood zijn met een zwarte stip. Deze plant komt voor op het Amerikaanse vasteland van Mexico tot het Noorden van Zuid-Amerika. De zaden zijn zeer giftig. In het Nederlands worden deze wel paternosterboontjes genoemd, daar de zaden gebruikt werden om er rozekransen van te maken. Vgl. Lokono: ikira = tranen, ma-kira = geen tranen, opdrogen (De Goeje). Makurá = droge tranen?

Makutu - (Carib?, Aruac?)

In het Spaans van Venezuela en Colombia wordt het woord Macuto gebruikt. Dit is een van natuurlijke vezels gevlochten mand. Het Créole van Haïti kent het woord Macoute ²⁰.

De oorsprong van dit woord is omstreden. Volgens de Real Academia Española is de oorsprong het Carib. In het Karina is een Matutu een bepaalde soort mand. P. Henríquez Ureña ("Para la Historia de los Indigenismos") meent dat het hier een van oorsprong Aruac woord betreft dat in het Carib werd opgenomen. Volgens Gomez en Ballesteros is Macuto een Aruac woord, dat vroeger ook op Pto. Rico werd gebruikt. Er zouden drie woorden zijn geweest, om drie verschillende soorten manden aan te duiden: Jaba, Macuto en Catauro.

Sommige auteurs menen, zonder overigens te ontkennen dat Macutu, Matutu een Indiaans woord is, dat het Spaanse Macuto ook van het Afrikaanse Mn-kutu afgeleid zou kunnen zijn. Het Congo kent het woord Mn-kutu, Ma-Kutu dat de benaming is voor een zak die van vezels gevlochten is en ook de betekenis van balzak, scrotum heeft. In het Spaans van Amerika, het Créole en in het Papiamentu heeft Macuto, Macoute, Makutu de Indiaanse betekenis van mand. In deze talen treft men de Afrikaanse betekenis van een gevlochten zak van vezels of van balzak, scrotum niet aan. Wellicht is er in sommige gevallen wel sprake geweest van een zekere volksetymologische synthese van deze begrippen Vgl. b.v. De Haïtiaanse Tonton Macoute met de Bogeyman van de Engelse eilanden.

²⁰ Tonton Macoute was in Haïti oorspronkelijk een boeman met een grote mand die kinderen stal (later werd de geheime politie van Papa Doc hiernaar genoemd en ontstond ook de persiflage Tonton M'écoute). Op de Engelse eilanden kent men de Bogeyman (baggyman, bagman). Deze verhalen zijn van Afrikaanse oorsprong.

Malatí - Afgeleid van (Aruac en Carib) Manatí

Taíno: Manatí, Guajiro: Manaschi.

Een Malatí (Sp: Látigo de Manatí) is een type zweep welk oorspronkelijk gemaakt werd van de dikke huid van de Manatí (Caribische zeekoe, *Trichechus manatus*). Later werden ook zweepen van andere materialen zo genoemd. Dit soort zweepen werd vooral misbruikt om er slaven mee af te ranselen.

Manatí betekent ook borst, in dit woord treffen wij de wortel tí = hoog, een punt of top. De zeekoe heeft duidelijke tepels en ligt vaak op de rug in het water met de borst naar boven. Volgens Rafinesque betekent Manatí in Haïti letterlijk vertaald “Berg die beweegt” (zeekoe, vrouwenborst). Zie E. Tejera.

Mamaya, Mamaña - (Aruac W.I.) Mamaya

Mammea americana

Eng: Mamey apple.

Een grote groene boom welke 15 m hoog kan worden. Deze boom is afkomstig uit tropisch Amerika. De vruchten zijn rond, 10-15 cm in diameter, met een dikke oranje schil. Het vruchtvlees is oranje en wordt tot jam verwerkt. De vruchten van deze boom, die in droge streken niet goed groeit, worden op deze eilanden geïmporteerd. Op de plantage Sta. Barbara hebben vroeger enige bomen gestaan (mond. med. May Henriquez). In het Papiamentu slaat Mamaya, Mamaña op de vrucht. Koló di Mamaya is oranjekleurig.

Mamparia Cutu, Manparia Gutu

Dit is een plaatsnaam op Bonaire, langs de Oostkust even ten Noorden van de Willemstoren. Op deze locatie treft men veel zeewaaiers, een soort hoornkoralen aan (*Gorgonia flabellum* en/of *Gorgonia ventalina*), welke Wampanaria of Manaria genoemd worden. Waarschijnlijk is er een verband met Mamparia, Manparia.

De locatie en naam Mamparia Cutu is op Bonaire geassocieerd²¹ met het voorkomen van zeemeerminnen. Hierover is enige speculatie mogelijk; er zou een verband kunnen bestaan met Indiaanse legenden over “Ciguapa’s” of met het voorkomen van zeehonden.

In veel Indiaanse legenden, zowel in Midden als in Zuid-Amerika komt men het thema van de “ciguapa” tegen. Dit zijn mythische vrouwen welke al of niet gevaarlijk kunnen zijn en die in of bij stille wateren wonen. In de Maria Lionza cultus in Venezuela b.v. vindt men elementen hiervan terug. Maria Lionza houdt degenen die haar rijk ontheiligd of geschonden hebben, in grote luchtbellen gevangen, onder het water van een vijver in het bos. Hier worden zij bewaakt door zeer grote Boa’s en Anaconda’s. De Maria Lionza cultus heeft haar oorsprong in Chivacoa in de staat Yaracuy.

²¹ Het is beslist onjuist dat Manparia Cutu op Bonaire zeemeermin zou betekenen; op deze locatie zouden zeemeerminnen gezien zijn.

Het Guajiro kent de Pulowi, dit zijn vrouwelijke verschijningen die óf onder de grond óf onder water leven en die jonge mannen verleiden en naar hun rijk ontvoeren.

De Westindische zeehond of Westindische monniksrob *Monachus tropicalis* (Eng: Westindian Monk Seal, Sp: Foca Fraile) werd begin deze eeuw uitgeroeid. Dit waren vrij grote zeehonden welke tot 2.40 m lang konden worden en een gewicht van meer dan 200 kg konden bereiken. Deze dieren werden vooral gejaagd om hun traan. In 1911 werd op de Triangle Keys bij Yucatan een laatste kolonie van ongeveer 200 ex. door vissers gedood. In 1952 werd nog een laatste exemplaar bij de Seranilla bank (Jamaica) gezien. Ten tijde van de “ontdekking” van Amerika kwam deze zeehond voor op de Bahama’s, Cuba, Hispaniola, Jamaica, en langs de kusten van het vasteland van Midden-Amerika van Yucatan tot de Noordkust van Honduras. Ten Noordnoord-westen van Anguilla treft men de eilanden Seal island en Little Seal island en bij opgravingen op St. Kitts werden resten van deze zeehond gevonden. Ook op Guadeloupe kwam deze zeehond voor, in 1667 werden hier exemplaren gezien (van Bree). In 1992 werden bij opgravingen bij een Caquetío nederzetting op de plantage Sta. Barbara op Curaçao door het AAINA, onder leiding van Dr. Jay Haviser resten van een Westindische zeehond gevonden. Hiermee is er thans een concreet bewijs, dat eerdere vermoedens (van C.P. de Haseth) over het tot vrij recent voorkomen van deze zeehond op deze eilanden bevestigd. Er zijn tot nog toe geen verdere meldingen over het voorkomen van deze zeehond in tussenliggende gebieden, ten Zuiden van Guadeloupe en ten Zuiden van Honduras.

Op 16 februari 1643 gaven de Directeur (P. Stuyvesant) en Raden van de Westindische Compagnie op Curaçao, een resolutie uit waarbij het jacht de Paroquiet o.a. er op uitgestuurd wordt om op Klein Curaçao robben te gaan vangen:

“Wijders alsoo ‘t eiland ende de jachten onversien sijn van traen, sonder welcke qualick in see te gaen is, hebben goetgevonden ‘t jacht de Paroquiet eens opwaarts aen te senden naar Clein Curaçao om enige robben vandaar te halen...” (Westindisch Plakaatboek Deel I pg. 10, 11.).

Bij een eerder bezoek aan Klein Curaçao midden november 1635, waarbij “de nieuwe boot” er door Johan van Walbeeck op uit gezonden wordt om Klein Curaçao te verkennen, wordt niets over zeehonden vermeld (Hartog pg. 159). Dit hoeft op zich geen bewijs te zijn dat deze daar niet voorkwamen. In de Bahamas kwamen deze zeehonden vroeger alleen gedurende de paartijd in de wintermaanden op de kust. De aanwezigheid van deze dieren op eilanden en zandbanken was ook elders steeds seizoengebonden. Latere berichten van Klein Curaçao reppen niet meer over robben of zeehonden.

De dichtstbijzijnde historisch bekende kolonie van deze zeehonden bevond zich op het eiland Alta Vela, bij de meest Zuidelijke punt van Hispaniola. Reeds in 1494 maakte Columbus op zijn tweede reis melding van deze kolonie. De bemanning

ving enkele van deze dieren. Alta Vela bevindt zich op ongeveer 450 nm (832 km) van Klein Curaçao. Deze afstand is kleiner dan die tussen Jamaica en Yucatan en ongeveer even groot als de afstand tussen Jamaica en de kust van Honduras. In dit gebied hebben, naar men aanneemt, zeehonden geleefd die tot één populatie behoord hebben. Men kan zich voorstellen dat er ook een meer Oostelijke populatie bestaan heeft, ten Oosten en ten Zuiden van Alta Vela en dat deze populatie ten tijde van de ontdekkingsreizen reeds op haar retour was. St. Kitts ligt op ongeveer 708 nm (1309 km) ten Oosten van Alta Vela. Zeehonden op Curaçao en naar alle waarschijnlijkheid ook Aruba en Bonaire kunnen deel uitgemaakt hebben van een dergelijke populatie.

Midden zestiger jaren werd door C.P. de Haseth bij de resten van een Indiaanse nederzetting te Klein St. Michiel op Curaçao een bot gevonden dat door Dr. D.A. Hooijer, paleontoloog van het Rijksmuseum voor Natuurlijke Historie te Leiden, tentatief geïdentificeerd werd als een vingerkootje van een zeehond. Uiteraard is een positieve identificatie op grond van één enkel bot moeilijk, nochtans scheen dit bot van een zeehond afkomstig te zijn.

Nabij de Sero di Arikok op Aruba bevinden zich enige rotsblokken die Sero di Bonchi genoemd worden. Bij deze rotsen is er een Indiaanse rotstekening welke sterk op een zeehond lijkt (zie Wagenaar Hummelinck Rotstekeningen III fig. 42). Deze tekening is echter nooit als een zeehond beschreven, omdat er waarschijnlijk van uitgegaan is dat er in deze streken nooit zeehonden geweest zijn. Ook heeft deze "zeehond" twee stekels op de rug welke niet op een zeehond thuis horen. Indien deze tekening inderdaad een zeehond voorstelt, zouden deze stekels opstaande rugharen of speren waarmee het dier gevangen wordt kunnen weergeven of een symbolische betekenis kunnen hebben. In het licht van de recente vondst op Sta. Barbara is het waarschijnlijk dat deze tekening inderdaad een zeehond voorstelt. De thans nog levende Hawaiian Monk Seal (*Monachus schauinslandi*), die nauw aan de Westindian Monk Seal verwant is, heeft vaak een voorkeur voor stranden en strandjes bij vrij ondiepe ruwe kusten. Het ruwe water, rotsen en de op dit soort locaties groeiende gorgonen bieden de jongen bescherming tegen predatoren. De locatie op Mamparia Cutu zou een geschikt biotoop hebben kunnen zijn.

Mampuritu - (Carib Ven.) Mapurichi

Porophyllum ruderale syn. *Porophyllum macrocephalum*

Cumanagoto: Mapurichi, Sp Ven.: Mapurite, Eng. Trinidad: Mapiurite

Een kruid met geelgroene bloempjes. In Venezuela wordt de plant *Petiveria alliacea* (PHYTOLACCACEAE) Mapurite genoemd. In Trinidad & Tobago heet dezelfde plant Mapiurite. De Mapurite, Mapiurite is een struik met diepe wortels die een ranzige knoflookgeur afgeeft. Deze plant wordt gebruikt voor medicinale doeleinden en kan ook gebruikt worden voor de visvangst. Aangezien deze plant een sterke, onaangename geur afgeeft houdt de naam zeer waarschijnlijk verband met de naam

Mapurite, wat de naam is van het Zuidamerikaans stinkdier (*Conepatus gumillae*). In Trinidad kent men de uitdrukking “to stink like a Mapiurite” waarmee de plant bedoeld wordt (Mendes). De naam van de Mapurite is afkomstig uit het Carib van Venezuela (Cumanagoto). De oorspronkelijke vorm was Mapurichi (De Civrieux). De Mampuritu op deze eilanden is niet dezelfde plant als de Mapurite, Mapiurite in Venezuela en Trinidad, doch wordt voor soortgelijke medicinale doeleinden gebruikt. Zeer waarschijnlijk is dit kruid om deze reden naar de plant in Venezuela genoemd.

Een synoniem in het Papiamentu is Anamú. Zie Anamú.

Manaria - (Carib) Manari

Karina: Manari, Sp Ven.: Manáre, Guajiro: Manái

In het Papiamentu is Manaria een zeef welke van zeewaaier, een soort hoornkoraal (*Gorgonia flabellum* en/of *Gorgonia ventalina*), gemaakt is. In vroeger jaren werd dit soort zeven gebruikt om er meel mee te zeven. De zeewaaiers zelf worden Manaria of Wampanaria genoemd. Het prefix Wa- duidt hier waarschijnlijk op een meervoud en een bezit: Wampanaria = Wapanaria = “heeft veel zeven”. In Venezuela en de Guyana’s is Manari, Manáre, Manái een zeef die van vezels of dunne takken gevlochten is. Zie ook Wampanaria.

Manchebo - (Aruac)

Manchebo is een plaatsnaam op Aruba. In het Caquetío zou rebo: weg, pad betekenen (Esteves), b.v. Cumarebo in Falcón, hetgeen “De weg, het pad van Cacique Cumare” zou betekenen. In het Lokono zou -rebo, -ribo (als in Paramaribo) “aan het water” betekenen (De Goeje). Beide bovengenoemde betekenissen zijn aan elkaar verwant daar het water in het woud vaak de enige weg is. Vgl. Wakurebo waarvan de betekenis in het Caquetío volgens Oliver “kreek met water is”. Wij kunnen dit als volgt verder interpreteren. Waka, Waku is een gat, een geul; rebo een weg, dus een geul die een weg, waterweg is c.q. bevaarbaar, met water gevuld is.

Mangel - (Aruac) Mangle

Taïno: Mangle

Benaming voor verschillende soorten mangroves: *Rhizophora mangle*, *Avicennia nitida* syn. *Avicennia germinans* e.a.

“... ciertas raíces de arboles en la mar, que, segun la lengua desta Española, se llaman mangles.” (“...bepaalde wortels van bomen in de zee, die, in de taal van (dit eiland) Española mangles heten.”) Las Casas.

Het Engels: Mangrove is afgeleid van het Taïno: Mangle + Eng: grove.

Maniguacoa - (Aruac)

De oorspronkelijke naam van de Piscaderabaai op Curaçao (Hartog, Curaçao Deel

I pg. 70). Er zijn een tweetal verschillende interpretaties over de betekenis van deze naam mogelijk:

- Er kan een verband bestaan met het Taïno: Manigua. In het Taïno van Cuba werd met dit woord een dicht laag struikgewas bedoeld (Pichardo, zie ook A.J. Maduro, 1962). - coa is een accentuering van plaats.
- Er kan een verband bestaan met de naam Maniwa welke op Bonaire voor de fregatvogel wordt gebruikt. Zie Maniwa.

Maniwa, Maniwá, Manua, Manuwa - (Aruac?, Engels?) *Fregata magnificens*

Dit is op Bonaire de naam van de Fregatvogel. Van Meeteren meent dat Manua, Manuwa afgeleid is van het Engels Man o' war (Bird). Inderdaad is het zo dat een Papiamentu naam voor het Portugees oorlogsschip, een gevaarlijke zeekwal (*Physalia physalia*) die in het Engels Portuguese Man o' war heet, Maniwal geworden is. Dit doet vermoeden dat dit voor de fregatvogel, die in het Engels Man o' war bird heet ook het geval zal zijn. Als deze term uit het Engels komt is het vreemd dat deze juist op Bonaire wordt aangetroffen en niet op de andere eilanden. Voor de fregatvogel treft men op Bonaire zowel de variant Manua als Maniwá en ook Maníwa (Vgl. Onima). Op Curaçao bestond de naam Maniguacoa = Maniwa-coa = Plaats van de fregatvogels? Aan de ingang van de Piscaderabaai was er vroeger een mangrovebos dat een geschikt biotoop voor fregatvogels heeft kunnen zijn. Ook zou er vroeger op het meest Westelijke Aves eiland (Aves de Sotavento) een poel tussen de mangroven geweest zijn, waar veel fregatvogels te vinden waren die Manuabo heette (mond. med. S. Domacassé). Deze poel zou nu niet meer bestaan. Deze vormen doen vermoeden dat het hier een Aruac woord betreft.

Makuaku, Makuaka en Maniwa kunnen synoniemen zijn die andere aspecten van de fregatvogel beschrijven (al of niet in dezelfde Aruac taal). Indien Maniwa inderdaad een Aruac woord zou zijn, dan zijn wellicht ook de volgende interpretaties mogelijk: Maniwa bevat de wortel Ní wat op water slaat, verdere interpretatie is al moeilijker. Ma kan groot beteken (Taïno, zie Coll y Toste) of ook een ontkenning zijn b.v. geen, leeg, zonder (Lokono, zie De Goeje). Ook deze voor ons zo verschillende betekenissen houden verband met elkaar;

leeg = uitgestrekt (Eng: vast) = groot. - Wa kan, wanneer het als suffix gebruikt wordt een afstand of stilstand aangeven, maar ook andere betekenissen hebben. Maniwa zou grote-water-vogel kunnen beteken, of vogel die niet te water gaat, in de lucht hangt, stilstaat? Met dit voorbeeld is slechts bedoeld om aan te geven dat er vele interpretaties mogelijk zijn.

Manuweri, Maniwiri - (Aruac) *Amoreuxia wrightii* syn. *Amoreuxia palmatifida*

Een droogteresistent kruid met een knolvormig verdikte wortel, welke eetbaar zou zijn. De bloem is relatief groot en geel.

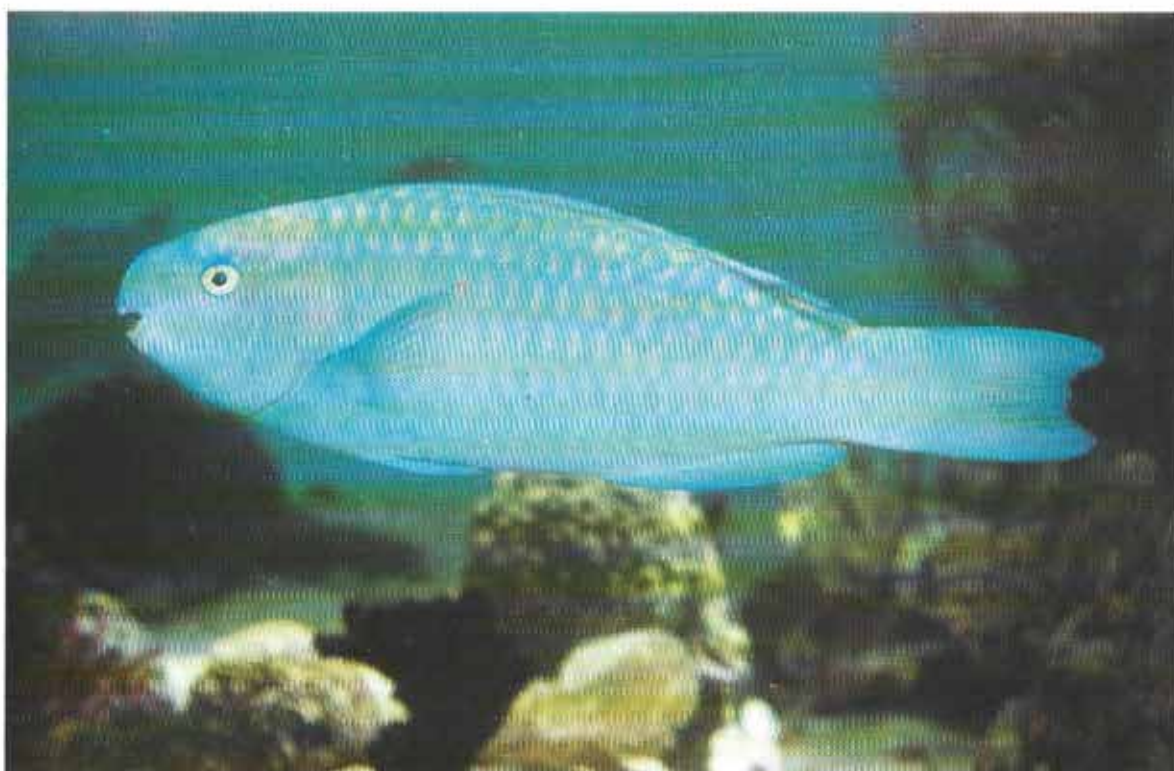

Fig. 26 Kedebe (Gutu Kedebe)

Fig. 27 Kiwa

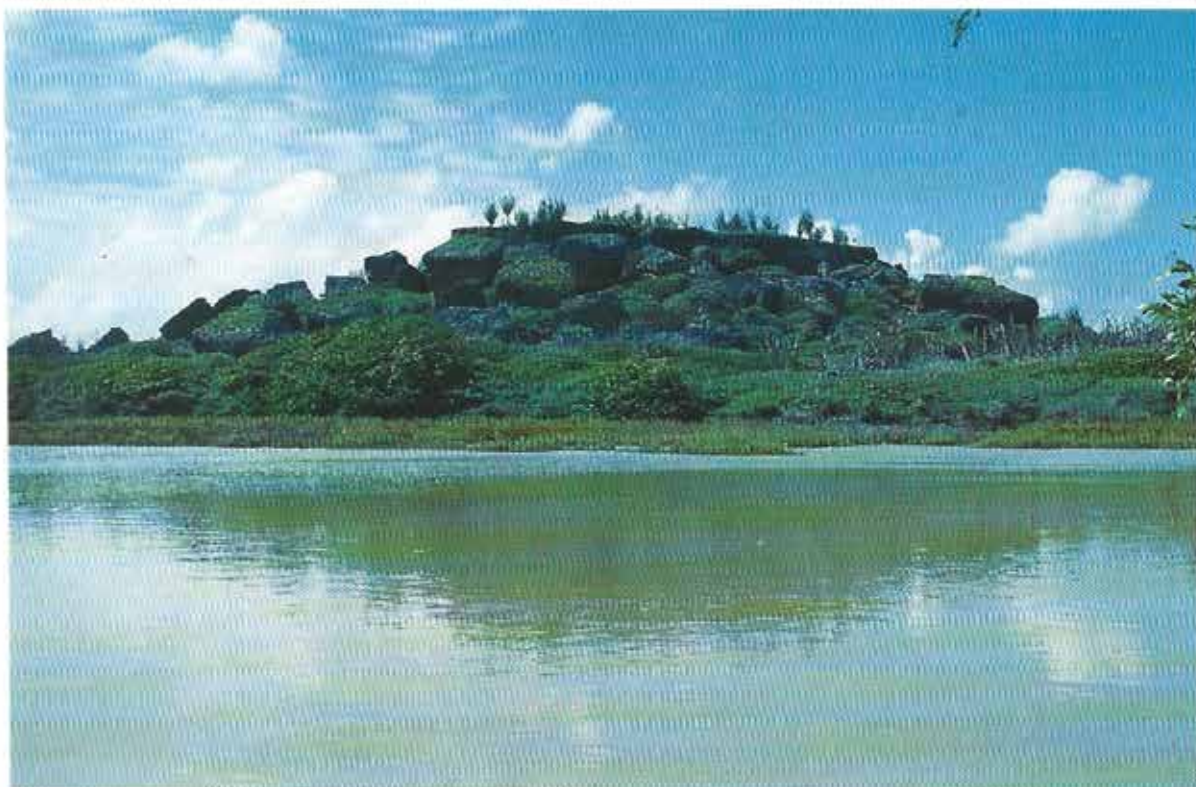

Fig. 28 Koumati

Fig. 29 Morkoi

Fig. 30 Makurá

Fig. 31 Markusa

Fig. 32 Marihuri (vgl. fig. 44)

Fig. 33 Watakeli

Manihot esculenta var. *dulcis*

Manihot carthagenensis

Fig. 34 Marihuri (Knol van de Marihuri vgl. met een knol van de Yuka)

Fig. 35 Pita

Fig. 36 Sisal

Fig. 37 Piapa, Ipiapa

Fig. 38 Túa-Túa

Fig. 39 Trupial

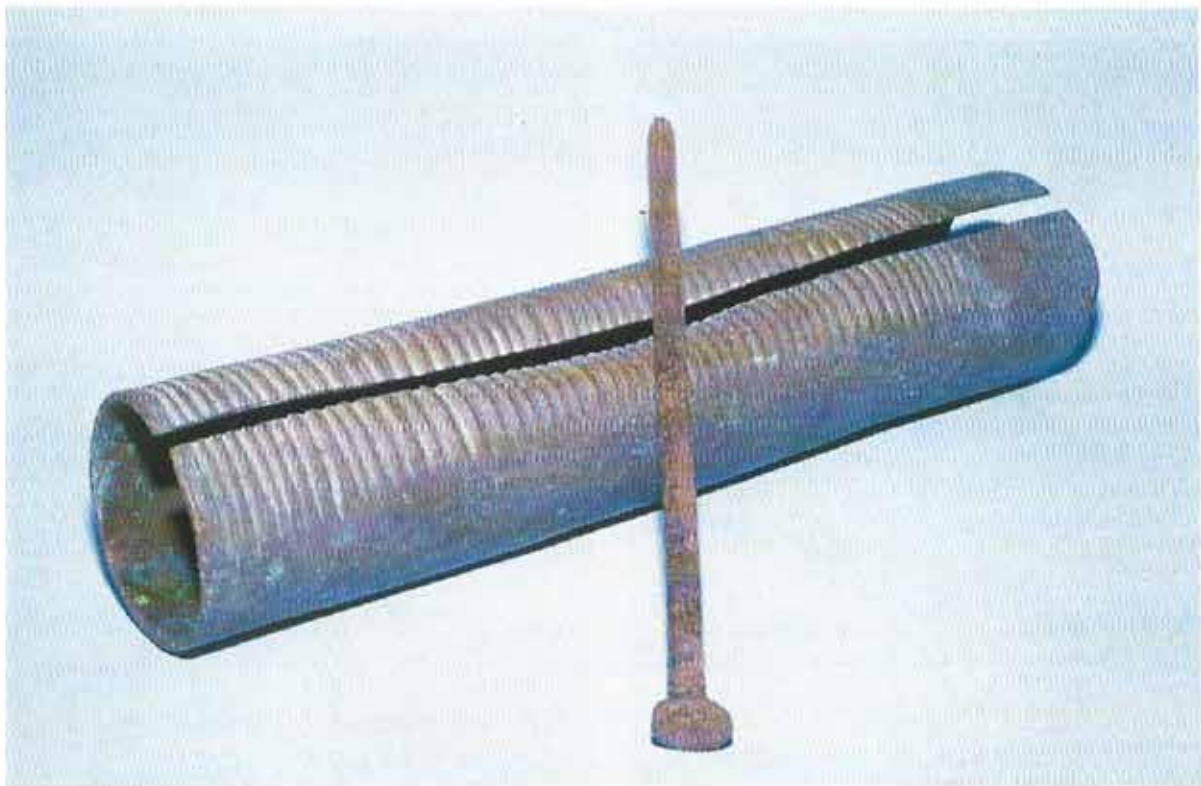

Fig. 40 Wiri (Curaçaosch Museum)

Fig. 41 Papaya

Fig. 42 Tayer

Fig. 43 Yoroyoro

Fig. 44 Yuka

Mapiri - (Carib Ven.) Mapiri, Mapirit

Cumanagoto: Mapiri, Chaima: Mapirit, Mípirit.

In het Papiamentu was Mapiri een soort mand met handvat (Brenneker). Ook dit is een voorbeeld van een woord dat vroeger in het Papiamentu gebruikt werd, maar thans geheel niet meer bekend is.

Maraka, Maraca - (Tupí-Guaraní) Maracá, Mbaracá,

Island Carib: Malágali, Karina: Maraka, Taíno: Maraca, Lokono: Maraca

- Muziekinstrument bestaande uit een kleine kalebas waar een stok doorgestoken is. De oorsprong van dit woord is naar alle waarschijnlijkheid het Tupí-Guaraní. In deze taal betekent Maracá ook Kalebas (Tejera). Maraca is nog een voorbeeld van een woord dat binnen drie verschillende taalgroepen eenzelfde vorm en functie heeft. Zie Markusa.
- Maraka, Maraca is ook een benaming voor de *Passiflora foetida*. Dit is een klimheester met wit-lila, paarse bloemen en groene ovaalronde vruchten van ongeveer 3 cm lengte. Deze vruchten vertonen gelijkenis met het Maraka muziekinstrument. Synoniemen in het Papiamentu zijn Korona di la Birgen, Kruizebloem, Markusá, Shoshori, Shonshon, Yerba di Krus.
- De plant *Crotalaria retusa* wordt ook Maraka genoemd. Dit is een staand kruid dat tot de vlinderbloemigen (PAPILIONACEAE) behoort en gele of geel-rode bloemen heeft. In het Nederlands heet deze plant Leeuwenbekje. De plant heeft een peulvrucht die ongeveer 3 cm lang wordt. Wanneer men de droge peul met zaden schudt, geeft dit een geluid als van een Maraka.

Marihuri - (Aruac)

Manihot carthagenensis

Een op Curaçao en Bonaire voorkomende plant. Andere namen in het Papiamentu zijn: Yuka amara, Kasabi di Mondí, Kasabi marga.

Deze zeer droogteresistente wilde Yuca is vrijwel zeker door de Indianen ingevoerd. De wortels en ook de bladeren van deze plant zijn eetbaar en worden door Indianen in Venezuela gegeten. De wortels (en bladeren) zijn giftig en moeten eerst voorbewerkt worden om het gif te verwijderen. Op deze eilanden werden de knollen van deze plant in vroeger jaren gebruikt om er honden en katten mee te vergiftigen. Op de locaties waar men deze plant aantreft/aantrof is deze duidelijk door mensen aangeplant. De Guajiro gebruiken, wanneer er voedselschaarste is, drie verschillende soorten wilde Yuca's, waaronder ook de *Manihot carthagenensis*. De Marihuri werd op deze eilanden ook in de koloniale tijden na de Indiaanse periode nog geplant. Zeer waarschijnlijk was dit een voedsel waar de bevolking, in tijden van grote droogte en hongersnood, op terug kon vallen en werd deze plant niet uitsluitend aangeplant om er honden en katten mee te vergiftigen. Nu de wilde Yuca niet meer door de mens in stand wordt gehouden is het niet onmogelijk dat deze op den duur

in het wild zal verdwijnen. Slechts op enkele plaatsen op deze eilanden zijn nog enkele exemplaren van deze plant te vinden. Hoewel de plant zeer droogteresistent is kunnen er ook andere factoren zijn die bepalen of een plant zich zonder hulp van de mens in het wild kan handhaven (b.v. dieren die benodigd zijn voor de verspreiding der zaden, windgevoeligheid e.d.). Deze plant is zeer gevoelig voor spint (mijten).

De wortelknollen van de wilde Yuca zijn veel lichter van gewicht dan die van de zoete kassave, bevatten minder zetmeel en hebben dus ook een lagere voedingswaarde, daarentegen zijn zij lang houdbaar. De wortelknollen van de zoete kassave zijn niet lang houdbaar. Nadat deze uit de grond gehaald zijn, zijn deze binnen een week of twee bedorven. De wortelknollen van de giftige soorten zijn beter houdbaar. De knollen van de Marihuri zijn zelfs maanden houdbaar. De uitgang -huri vinden wij ook terug in de plantennamen Hurihuri en Karishuri. Dit zijn beide planten waarvan de wortels voor medicinale doeleinden gebruikt worden, wat aannemelijk maakt dat huri overeen zou komen met ure = wortel. Zie ook Yuka.

Markusá, Marcusá - (Tupí- Guaraní) Maracujá
Zie Maraka en Shoshori.

Passiflora foetida

Markusa, Marcusa - (Tupí-Guaraní) Maracujá *Passiflora edulis* f. *flavicarpa*
Tupí-Guaraní: Maracujá, Lokono: Merekuja

Een klimplant met een ronde, ovale vrucht met leerachtige schil. De eetbare vrucht bevat een zacht sappig vruchtvlees met een aantal zachte pitten. De Markusa is een tropische variëteit van de Parchita, welke laatste een plant uit subtropische gebieden is, die ook goed groeit in tropische hooglanden. De vruchten van de Markusa zijn geel, die van de Parchita paars. Het sap van de Markusa is wat zuurder dan dat van de Parchita. De Markusa wordt in het Spaans ook Parchita amarilla genoemd of Parchita Maracujá. Het woord Maracujá betekent zoiets als "In een kalebas (Maraca) voorbereid gerecht" (F.J. Hoyos 1989). Zie ook Parchita (*Passiflora edulis*) en Maraka.

Mashibari - Zie Mahubari

Matividiri - (Aruac Ven.)

Plaatsnaam op Aruba. In Paraguaná is er een heuvel die Matividiro heet, met vlakbij een gelijknamig dorpje.

Mokassin - (Algonkin) Mohkussin, Mockasin.

Algonkin: Mohkussin, Powhatan: Mockasin.

Dit woord werd vanuit het Engels of het Frans in het Papiamentu overgenomen. Het stamt van de Noord-amerikaanse Algonkin Indianen (van Veen en v/d Sijs).

Morkoi - (Carib en Aruac Ven.) Molo'kono, Morrocoyo *Geochelone* spp.
Guajiro: Molo'kono

In het Papiamentu is Morkoi de naam voor een landschildpad. Morrocoy is een in het Spaans van Venezuela en Colombia gebruikte benaming voor landschildpadden. Het betreft *Geochelone denticulata* en ook *Geochelone carbonaria* (Eng: South American Yellowfooted tortoise en South American Redfooted tortoise). Hoewel dit woord zowel in de Aruac als Carib talen van Venezuela en ook in het Carib van Guyana wordt aangetroffen is het waarschijnlijk oorspronkelijk uit het Carib afkomstig.

N / Ñ

Ñapa - (Quechua) Ñapa, Llapa, Yapa
Toegift.

Nawati, Náhuati - (Aruac)

Nawati is een plaatsnaam op Bonaire. Deze locatie bevindt zich aan de Noordelijke zijde van Noord Salina, bij de voet van Seru Largu. Rond 1750 vestigde zich hier een Indiaan met de naam Nawati, tezamen met zijn eigen en enige andere families. Eerder had deze groep Indianen bij de Seru Lagun in enige ondiepe grotten gewoond (Nooyen, zie ook Haviser).

Nicula - Zie Adicora

Niwa - (Aruac) Nigua *Pulex penetrans* syn. *Tunga penetrans*
Taïno: Nigua, Guajiro; Nííwa

De Nigua is een zandvlo, die in Hispaniola, op andere eilanden en op het vasteland voorkomt en zeer gevreesd was. Oviedo zegt hierover het volgende:

“Hay en esta isla y en todas estas Indias, islas e Tierra firme, el mal que e dicho de las búas (syphilis), y otro que llaman de las niguas. Esto de las niguas no es enfermedad, pero es un mal acaso; porque la nigua es una cosa viva e pequeníssima, mucho menor que la menor pulga que se puede ver. Pero, en fin, es genero de pulga, porque, así como ella, salta, salvo que es más pequeña. Este animal anda por el polvo, e donde quiera que quisieren que no le haya, hace a barrer a menudo la casa. Entrase en los pies y en otras partes de la persona, y en especial, las más veces, en las cabezas de los dedos, sin que se sienta hasta que está aposentada entre el cuero e la carne e comienza a comer de la forma que un arador e harto más; y después, cuanto más allá está, más come.(...) se anida, e hace una bolsilla, entre cuero y carne, tamaño como una lenteja (e algunos como garbanzo), llena de liendres, las quales todas se tornan niguas.(...) muchos perdían los pies por causa de estas niguas, o a lo menos algunos dedos dellos (...) Pero aquesto es fácil de

remediar presto, sacándolas al principio."

("Er is op dit eiland en in geheel Westindië, de eilanden en het Vasteland, de ziekte die ik de bubo (syfilis) heb genoemd, en een andere die ze de "niguas" noemen. De "niguas" is geen ziekte, maar is misschien veeleer een kwaad; want de "**nigua**" is een levend en piepklein wezen, veel kleiner dan de kleinste vlo die nog zichtbaar is. Maar, enfin, het is een soort vlo want, evenals de vlo, springt hij, alleen is hij kleiner. Dit beestje treft men in stof aan, en waar men ook zou willen dat het zich niet bevond, door zijn toedoen moet men telkens het huis vegen. Het dringt op dusdanige wijze in de voeten en in andere delen van de mens en in het bijzonder, meestentijds, in de topjes van de tenen, dat men het pas voelt als het zich al tussen de huid en het vlees heeft genesteld en het begint te eten gelijk een mijt en nog veel erger; en daarna, hoe langer het daar is, hoe meer het eet (...) het nestelt zich en maakt een beursje tussen huid en vlees, zo groot als een linze (en sommige als een kikkererwt), vol neten, welke later "niguas" worden (...) velen verloren hun voeten vanwege deze "niguas", of tenminste enkele tenen. (...) Maar dit kan gemakkelijk snel verholpen worden, door de nigua's vanaf het begin eruit te halen.")

De Niwa kwam op de Benedenwindse eilanden niet voor; dit waarschijnlijk als gevolg van het droge klimaat, misschien ook om andere redenen. Wel was men hier met deze ziekte bekend daar mensen uit de omringende landen hiermee op deze eilanden aankwamen (mond. med. A.J. Maduro). Thans is dit een term die alleen nog bij oudere Papiamentusprekers bekend is.

O

Onima, Oníma - (Aruac)

Plaatsnaam op Bonaire, Cueva di Onima, Boca Onima.

Het ní in deze naam slaat op water.

Taíno: Ní = water, Lokono: Óni = regen, Oníabo = water (Taylor),

Caquetío: Ima, Nima = vochtig (Esteves).

Orkan - (Quiche Maya, Aruac W.I.)

Quiche Maya: Hurakán, Taíno: Huracán, Juracán, Furacán, Igneri: Urogán, Island Carib: Yuracán, Hyoracán

Een orkaan is een grote cycloon, een tropische wervelstorm. Tijdens een orkaan verlegt de wind geleidelijk aan van richting, hetgeen bij andere soorten stormen doorgaans niet het geval is. Deze verandering van windrichting draagt bij tot de destructieve kracht van de storm. Al spoedig nadat de Spanjaarden zich op Hispaniola vestigden maakten zij kennis met dit fenomeen.

Oviedo geeft de volgende beschrijving: "*Huracán, en lengua desta isla (Española), quiere decir propiamente tormenta o tempestad muy excesiva; porque en efecto,*

no es otra cosa sino grandísimo viento e grandísima y excesiva lluvia, todo junto, o cualquier cosa destas dos por sí.” (“Huracán betekent eigenlijk in de taal van dit eiland (Hispaniola) storm of buitensporig onweer; want in feite is het niets anders dan een enorm krachtige wind, gepaard gaande met overvloedige en buitensporige regen tezamen of enkel één van deze twee verschijnselen.”)

Las Casas en Oviedo beschrijven hoe bij orkanen in 1494, 1508 en 1509 vele schepen en manschappen verloren gingen. Oorspronkelijk gebruikten de Spanjaarden voor deze wervelstormen de woorden *tifón* of *tempestad*, maar al spoedig werden de Indiaanse benamingen overgenomen. Deze vindt men nu terug in diverse Europese talen:

Spaans	Huracán
Portugees	Furacão
Frans	Ouragan
Italiaans	Uragano
Engels	Hurricane
Nederlands	Orkaan
Duits	Orkan

Orkaan heeft betrekking op het Atlantisch en Caribisch gebied en ook op het Oostelijk deel van de Pacifische Oceaan. In het Westelijk deel van de Pacifische Oceaan noemt men deze stormen tyfoon. Dit woord is van Japanse oorsprong (Tai-Fu).

Vele auteurs menen dat het woord Huracán oorspronkelijk uit het Quiche Maya stamt. In het Quiche Maya is Hurakán de hemelgod en ook de god van de stormen. Deze god komt voor in het verhaal van de Popol Vuh. Maya variaties op Hurakán zijn Hura-ac-Kan, Hunrakán, Junrakán. Hurakán heeft ook de betekenis van boze geest, duivel. Alleen in het Quiche Maya betekent Hurakán ook orkaan of storm. In andere Maya talen en dialecten is dit niet het geval. In het Kachiquel Maya is Hurakal een duivel.

In vele andere Indiaanse talen vindt men deze naam terug, meest in de betekenis van geest, boze geest, duivel.

Varianten met deze betekenis vindt men bij vele Aruac en Carib volkeren op het Zuidamerikaanse vasteland, met name in gebieden waar orkanen niet voorkomen.

Aruac	• Caquetío	• Curicaneri (land van de wind)
	• Guajiro	• Yóluja (geest van de overledene)
	• Paraujano	• Yorgua
Carib	• Karina	• Yuracán, Hyoracán
	• Chaima	• Yorocan, Yurocan
	• Oayana*	• Yolocan
	• Ipurucoto	• Yureca
* Oayana = Wayana = Roucouyenne.		

Ook in andere taalgroepen vindt men verwante vormen. Bij de Warao is Oroan een bosgeest. Bij de Chorotega is Curicán een hemelgod.

De zeer wijde verspreiding van deze vormen en de evolutie van zo vele variaties wijst erop dat het hier om een zeer oude herkomst gaat (E. Tejera).

Oromani - (Aruac) Óriman, Órimana?

Echidna catenata

De Oromani is een kleine murene welke men doorgaans in ondiep water, onder stenen, aantreft. Het lichaam is donkerbruin tot zwart met dunne gele banden, welke de ondergrond in een vlekkenpatroon verdelen. Deze murene wordt doorgaans niet langer dan ongeveer 45 cm. Het ligt voor de hand om te veronderstellen dat Oromani een samenstelling van het Spaanse Oro = goud en het Engels Man zou zijn. Oro zou dan op de gele goudkleurige strepen slaan. Een dergelijke samenstelling met een Engels en een Spaans deel, in één woord, is echter op deze eilanden, zeker in het oudere Papiamentu minder voor de hand liggend. Ook is het niet aannemelijk dat deze benaming uit het Sranang tongo overgenomen zou zijn. De Oromani is een typisch dier van koraalgebieden, dat niet wordt aangetroffen op de Surinaamse zand- en modderkusten. In het Sranang tongo treft men deze benaming niet aan; ook niet als naam van een ander op de Oromani lijkend dier. Het is waarschijnlijker dat Oromani het Aruac Óri = slang bevat met de toevoeging -man, -mana welke men in veel namen van vooral waterslangen en ook andere waterdieren aantreft (Taylor). Oromani heeft dan de betekenis van waterslang.

Vgl: Taïno: Caïman, Caïmana, Carib: Akáyuman.

Island Carib: Makáyuman = Een kreeft

In het Panare: Amaná = Een koraalslang.

Guajiro: Ayalamuna = Een mythologisch waterreptiel.

Lokono: Oroli = Mythische grote slang.

P

Papaya - (Carib en Aruac)

Carica papaya

Aruac: Papáya, Carib: Ababaya, Abábai

Weekstammige boom, zelden vertakt. De vrucht die aan de stam groeit is groot en bevat oranjegeel vruchtvlees met veel pitten in een centrale holte.

Volgens Coll y Toste gebruikten de Aruac talen oorspronkelijk de P klank niet. Waar men in het Aruac, of bij Spaanse versies van Aruac woorden toch de letter P aantreft is er veelal sprake geweest van een latere omzetting van B naar P. Het woord Papáya zou vanuit het Carib opgenomen zijn, waarbij het Carib AB in P werd omgezet. Aquino is ook van mening dat dit woord van oorsprong Carib is. Andere auteurs delen deze mening niet en beschouwen dit als een Aruac woord uit Haïti. Zij verwijzen o.a naar Oviedo, die het woord Papaya in Haïti aantrof en vermeldt dat de Papaya ook in "Tierra Firme" (het Zuidamerikaanse vasteland) voorkwam en vandaaruit naar de eilanden overgebracht zou zijn. Oviedo schrijft

dat deze vrucht het op dit (Hispaniola) en ook op andere eilanden goed doet en hier (in Haïti) Papaya genoemd wordt. Haïti (Haití) is de oorspronkelijke Indiaanse naam voor het hele eiland Hispaniola en wordt door Oviedo in deze zin gebruikt. “...e se truxeron a este e otras islas e se ha fecho mui bien, e aquí los llaman papayas...” (“... en ze werden naar dit (eiland) en andere eilanden overgebracht en ze gedijen er goed en hier worden ze “papayas” genoemd...”). Op het vasteland, in Nicaragua, werd deze vrucht olocoton genoemd (Náhuat). Oviedo zegt niets over de naam van deze vrucht bij de Cariben.

Parchita - (Aruac W.I.) Parcha (Barcha?)

Passiflora edulis

Klimplant met een ronde paarse vrucht. De plant stamt uit Zuid Brazilië, Paraguay en Noord Argentinië. Het is een subtropische plant welke ook goed groeit in tropische hooglanden. De Marcusa is een meer tropische variëteit van de Parchita met gele vruchten. (*Passiflora edulis* f. *flavicarpa*). Zie Markusa. Volgens Aquino was het woord Parcha een woord uit het Taíno van Puerto Rico; het is niet duidelijk welke *Passiflora* soort hiermee bedoeld werd.

Patalewa - (Aruac)

Tyto alba

Volgens Teenstra (1836) is dit de naam van de kerkuil, de Palabrua. Thans wordt deze naam, zij het zeer zelden gebruikt voor de Falki (witstaartbuiserd) of de visarend. Teenstra is in het algemeen een zeer betrouwbare bron. Het lijkt dan ook aannemelijk dat de naam Patalewa van de kerkuil op deze andere soorten is overgegaan. Wanneer benamingen nog slechts zeer zelden gebruikt worden, kan de betekenis makkelijk op andere soorten overgaan. De overeenkomst in klank tussen Patalewa en Palabrua doet denken aan een volksetymologische synthese.

Patimari - (Carib Ven.) Catumari, Catumare

Tamanaco: Catumari, Maquiritare: Catumare

Een Patimari is een omhulsel van palmtakken gevlochten, waar in vroeger jaren slaven in begraven werden (Brenneker).

Bij een aantal Indianenstammen worden/werden de doden in een omhulsel gewikkeld dat van palmtakken (of ook andere materialen zoals boomschors of *Heliconia* bladeren) gevlochten is. Het lichaam wordt in deze cocon op een stellage geplaatst. Wanneer het lichaam geheel ontbonden is worden de beenderen in een urn of in een dicht gevlochten mand overgeplaatst. Deze urnen of manden worden begraven, in grotten bijgezet, of aan het dak in de hutten opgehangen. In Venezuela treft men deze wijze van begraven aan bij de Maquiritare, Piaroa, Maco, Taparito en Warao. Bij de Guahibo is Catumare de naam van de manden waarin de beenderen van de overledenen in grotten worden bijgezet. L. Alvarado geeft een uitgebreid overzicht van de verschillende begrafenisriten bij de verschillende Indiaanse volkeren in Venezuela (Datos etnográficos de Venezuela).

Pauwís, Pawis, Pòwis - (Carib-Nederlands synthese)

Pavo cristatus

In het Papiamentu wordt de Indische pauw (*Pavo cristatus*) Pauwís genoemd. Deze vogel heeft haar oorsprong in India en Ceylon (Sri Lanka) en kwam in de Nieuwe Wereld niet voor. Het woord pauw is een onomatopée. De benaming pauw stamt vermoedelijk uit het Perzisch en was in Nederland al in de Middeleeuwen bekend (Van Veen en Van der Sijs).

In Zuid-Amerika treffen wij de Paují, Pauxí. Deze naam stamt uit het Carib. Het zijn Hoenderachtigen (GALLIFORMES), evenals de pauwen. Deze vogels hebben een soortgelijke leefwijze als de Indische pauw. Zij maken soortgelijke geluiden. Ook de naam Paují, Pauxí is een onomatopée. In Suriname noemt men deze dieren Powies, Powisi, Pauwies (Van Donselaar).

Het Papiamentu Pauwís als benaming voor de Indische pauw moet wellicht als een volksetymologische synthese van de begrippen Pauw en Paují, Pauxí gezien worden. In het Nederlands vinden wij een dergelijke synthese bij de begrippen Hamaca en Hangmat.

Piache - (Carib Ven.) Piache, Piai

Een op Aruba gebruikte term voor kruidendokter, wonderdokter, medicijnman.

Piapa, Ipiapa - (Cayapa ?) Jipijapa

Carlodovica palmata

In de Curaçaose hoedenvlechtindustrie werden vezels van verschillende soorten planten gebruikt. Men sprak in die tijd van hoedenvlechtstro.

Het Piapa of Ipiapa "stro" werd gebruikt voor het vlechten van Panamahoeden. Deze vezels zijn afkomstig van *Carlodovica palmata*, de zgn. Panamahoedenplant. Deze plant behoort tot de CYCLANTHACEAE en lijkt op een kleine palm. De vezels zijn van hoge kwaliteit en werden gebruikt voor luxe hoeden. Deze vezels werden op Curaçao ingevoerd uit Maracaibo (Venezuela), maar ook uit Colombia, Panama en Ecuador. De naam Piapa, Ipiapa is afkomstig van Jipijapa, een plaatsnaam in Ecuador, en tevens de naam van de *Carlodovica palmata* in Ecuador. "Sombré di Piapa" is in het Papiamentu een Panamahoed.

Pímpiri - (Aruac W.I.) Guatibirí

Tyrannus dominicensis

Taíno: Guatibirí, Sp. Am.: Pitirre, Ned: Grote grijze vliegenvanger,

Eng: Grey Kingbird.

De Pímpiri is een grote vliegenvanger die op de Chuchubi lijkt. De Papiamentu naam Pímpiri is ontstaan onder invloed van het Spaans: Pitirre. Ook hier zien wij wederom het verschijnsel van de toevoeging van de M klank, een vermoedelijk Afrikaanse invloed. De naam Pitirre wordt gebruikt in het Spaans van Pto. Rico, Cuba en Venezuela, voor deze vliegenvanger en ook voor een aantal nauw verwante soorten. In het Taíno heette deze vogel Guatibirí (Aquino). De naam Guatibirí is een onomatopée. Omdat het hier een onomatopée betreft is het in principe mogelijk dat de namen Guatibirí, Pitirre en Pímpiri onafhankelijk van elkaar ontstaan kunnen zijn. Dit lijkt echter minder waarschijnlijk. Vrijwel zeker is er een beïnvloeding geweest van Guatibirí, wellicht via tibirí, pitirí, naar Pitirre en zo verder naar Pímpiri. De toevoeging van de M klank zal de t in een p doen veranderen.

Pita - (Aruac W.I.) Pita

Agave spp.

Taíno: Pita

In het Papiamentu worden grotere Agave soorten Pita genoemd. Kleinere soorten heten Kuki indjan. De vezels welke uit de bladeren van deze Agaven verkregen worden, worden ook Pita genoemd. Kabuya di Pita is een lichtbruin opbindtouw, vliegertouw. Saku di Pita was een zak die van pita vezels gevlochten was, thans is dit de benaming voor een jute zak. Zie ook Henekin, Kabuya, Kuki indjan en Sisal.

Puma - (Quechua en Aymara) Puma, Poma

Felis concolor

Pushi (als in Kadushi pushi) - Zie Kadushi en Bushi

Q

R

Ratania - (Quechua) Rataña

Krameria ixina

Dit is een in het wild groeiende struik, met kleine knoesten. De plant werd gebruikt voor medicinale doeleinden, o.a. als diureticum. Een synoniem in het Papiamentu is Pegasaya shimaron.

Ruku - (Tupí) Roucou, Urucú

Bixa orellana

Tupí: Urucú, Island Carib: Roucou, Karina: Kusewe, Aruac: Achiote, Achote, Anatto, Ned: Orleaan.

Dit is een grote heester of kleine boom welke rode behaarde vruchten heeft. Deze vruchten hebben een groot aantal zaadjes welke een bruinrode kleurstof bevatten. Deze kleurstof werd door vele Indianenstammen gebruikt om zich te beschilderen. Tegenwoordig wordt deze kleurstof nog steeds gebruikt om er etenswaren mee te kleuren. De zaden worden in olie gebakken en het voedsel wordt dan met deze olie of met gemalen zaden gekleurd.

S

Sabana - (Aruac) Sabana

Sabana betekent vlakte, grote vlakte, savanne, llanura. Er zijn op Aruba, Curaçao en Bonaire veel plaatsnamen die het woord Sabana (Sabana Langu, Sabana di Baca etc.) bevatten, of andere vormen en verbasteringen daarvan zoals b.v.: Sabaneta, Savaneta, de Savaan.

Sawaka - (Aruac)

In het Papiamentu heeft Sawaka de betekenis van hiernamaals, onderwereld of dodenrijk. Men kent de uitdrukking "Baha na Sawaka", dus afdalen naar Sawaka,

overlijden (A.J. Maduro). Dit idee is in overeenstemming met Indiaanse mythologieën (Taïno e.a.) waarbij het dodenrijk, het hiernamaals, zich ondergronds bevindt en de mens via de shaman in grotten, bij diepe poelen etc. met deze wereld in contact kan geraken. In het moderne Papiamentu heeft Sawaka de betekenis gekregen van Dood!, Morsdood!, Mortibus est.

De structuur van dit woord doet vermoeden dat het hier een Indiaans woord betreft. Sawaka is samengesteld uit Sa en Waka. Sa geeft een klein meervoud, een vergroting aan. Waka slaat op ondergronds. Sawaka is het grote ondergrondse, de onderwereld. Vgl. ook: Sabana, Sawáwa, Wakubana.

Wakaubana betekent volgens Oliver in het Caquetío ondergrondse kreek, waarbij bana op het afgedekt zijn slaat. Ook noemt Oliver Wakurebo; dit is een kreek die met water gevuld is. Wij kunnen dit als volgt verder interpreteren. Waka, Waku is een gat, een geul; rebo een weg, dus een geul die een weg, waterweg is c.q. bevaarbaar, met water gevuld is.

Maria Vaquero vermeldt bij het woord Guaca (Wa werd in het Spaans: Gua) het volgende: In het Spaans van Colombia is guacar iets begraven, begrafenis en “cavar guacas” gaten graven. De Taïno op Hispaniola kenden een grot die Guacayarima heette, in deze grot woonde een groot mythisch monster. Yarima betekent anus, Guaca streek, ondergrondse streek; Guacayarima is “de anus die toegang geeft tot de onderwereld”.

In het Lokono is wakaia iets slechts, het kwaad (De Goeje). Ook citeert Vaquero Fray Pedro de Aguado²². Fray Pedro de Aguado schrijft in het tweede deel van zijn “Probanza de Servicios” dat op Venezuela betrekking heeft over de naam van de rivier de Guaca:

“...río del Guaca, porque cerca de su orilla estaba el bohío o sepultura del diablo al que llamaban con el mismo nombre.” (“... de rivier de Guaca, want dicht bij haar oever bevond zich de hut of het graf van de duivel, welke laatste met dezelfde naam werd aangeduid.”)

Guaca zou verband houden met het Quechua Huacka, Waka een afgod, familiegod, tempel of kapel voor deze goden.

In Cuba en Costa Rica is Guaca een gat in de grond waar bananen en andere vruchten in gelegd worden om sneller te rijpen.

²² Fray Pedro de Aguado is de auteur van een manuscript dat “Probanza de Servicios” heet. Dit manuscript werd in 1575 door Aguado vanuit Cartagena naar Spanje overgebracht. De Probanza bestaat uit twee delen. Het eerste deel handelt over Colombia, het tweede deel over Venezuela. Het tweede deel is nooit voltooid. Deze manuscripten bevinden zich in de bibliotheek van de Real Academia de la Historia in Madrid. In 1918 werd dit tweede deel van de “Probanza de Servicios” in Madrid uitgegeven door J. Bécker onder de titel Segunda parte, Historia de Venezuela.

Sawáwa - (Aruac?)

Sawáwa is een grote golf (Brenneker). Dit is een woord dat thans niet meer gebruikt wordt. In het Guajiro treffen wij het woord Wáwáta. Wellicht bestaat hier een verband mee. Wáwáta slaat op vliegen in passieve zin, iets dat door de wind gedragen door de lucht zeilt; het heeft ook de betekenis van golven (Diccionario Guajiro-Castellano).

Sa kan een klein meervoud aangeven b.v. 2 - 6 (De Goeje). In het (moderne) Lokono treffen wij de volgende voorbeelden: Sarapa = Een driepuntige pijl of een dubbelloops geweer. Sálabalada to-kónde = Een zeskantig potlood. Vgl. ook: Sabana = grote vlakte.

Shagüey, Shagwei, Xagüey, Xaguai - (Aruac) Shagüey

Taíno: Shagüey, Sp: Jagüey

Dit is een ondiepe put, een depressie met water waar men lopende het water kan bereiken. Op oude kaarten van Curaçao ziet men dit woord verschillende malen aangegeven. Het woord Shagüey wordt op Bándabou nog wel gebruikt, maar de benaming Pos di Baka is veel algemener. Wellicht hebben deze woorden toch niet precies dezelfde betekenis (gehad). De Pos di Baka is voor vee toegankelijk. Een Shagüey zou oorspronkelijk ook een ondiepe put hebben kunnen zijn, waar men, al of niet via een lemen trap of ladder van takken, het water kon bereiken (Pos di Pia). Toen de Nederlanders Curaçao bezetten troffen zij rond het Schottegat diverse "waterkuilen" aan met daaromheen tuintjes (Hartog pg. 120-122).

Shimaruku, Shimarucu - (Aruac) Cemaruco, Semerúca

Malphigia emarginata syn. *Malphigia puniceifolia*

Heester met kleine ronde, rode vruchten met grote pit. De vruchten zijn sappig en eetbaar. Zij bevatten een hoog gehalte aan Vitamine C.

Het Lokono: Seme = zoet (De Goeje). Het Papiamentu kent ook de Shimaruku Machu (*Trichilia trifolia*) en de Shimaruku di Baka (*Bourreria succulenta* syn. *Beureria succulenta*).

Shingot, Shingó - (Aruac?)

Een grot op de vlakte van Hato op Curaçao. In deze grot bevindt zich een poel met brak, doch drinkbaar water. In deze grot zou vroeger een Indiaan gewoond hebben (Brenneker). Waarschijnlijk is dit een Indiaanse naam; de naam zou echter ook verband kunnen houden met got, goot (zie Goto, pg: 170 en 171)

Shoco - Zie Choco**Shoshori, Shoshoro, Shonshon, Sosoro - (Aruac?)**

Passiflora foetida

Shoshori is ook een benaming voor de *Passiflora foetida*. Dit is een klimheester met wit-lila, paarse bloemen en groene ovaalronde vruchten van ongeveer 3 cm lengte. Synoniemen in het Papiamentu zijn Korona di La Bírgen, Krùizeblum, Markusá, Maraka, Yerba di Krus.

Shuata, (werkwoord, zelfst. naamwoord), **Shuatá** (bijv. naamwoord) - (Carib Ven.) Chiuata. Op Aruba zegt men ook: **Shiwata**

Taïno: Sigua, Cigua, Quigua, Carib Ven.: Chiuata

In het Papiamentu is Shuata een algemene term voor het oplopen of veroorzaken van voedselvergiftiging. Het woord had oorspronkelijk betrekking op de ciguatera (zie Kiwa), een vorm van visvergiftiging. In het Guajiro is Chíwatá het hebben van diarree (een der verschijnselen van voedselvergiftiging). Het Taïno: Cigua, Quigua (Pap: Kiwa) is een zeeslak die deze vergiftiging kan veroorzaken. Het Papiamentu kent ook een zeeslak en een bepaalde soort chiton (Kakalaka di laman) die Shuata genoemd worden; beide kunnen voedselvergiftiging veroorzaken. De zeeslak die Shuata genoemd wordt is zeer waarschijnlijk een *Astraea* soort. Waarschijnlijk is de Shuata een synoniem voor de Kokolishi indjan, Kiwa indjan; dit schelpdier is eetbaar, maar kan soms voedselvergiftiging veroorzaken. Dit schelpdier is wellicht hetzelfde dat in het Carib van Venezuela Chiuata genoemd werd. Men kan zich afvragen of het Papiamentu Shuata als werkwoord via het Spaans aciguatar (A.J. Maduro), of direct van de naam van de Shuata is afgeleid. Het feit dat op Aruba de vorm Shiwata vaker gebruikt wordt dan Shuata en ook Suata (med. M. Dijkhoff) doet denken dat dit woord niet via het Spaans aciguatar werd opgenomen. In ieder geval hebben woorden als Cigua, Quigua, Chiuata en Chíwatá eenzelfde oorsprong.

Sigá - (Maya) Zigar

Ciq of Ziq was een algemene Maya benaming voor het roken, maar ook voor rookbare kruiden en substanties. Meestal betrof dit tabak of tabak vermengd met andere kruiden. De uitdrukking kon echter ook op andere rookbare kruiden betrekking hebben. De zigar bevatte meestal, doch niet noodzakelijkerwijs, tabak. De Maya kenden verschillende typen van deze zigar:

Kleine zigar; een soort sigaret met omhulsel van tusa, dit is het gedroogde beschermblad van een maïskolf. Deze bestaan nog en worden nu cigarrillo de tusa genoemd.

Zigar van holle rietstengels; deze holle rietstengels werden ook zigar genoemd wanneer de tabak nog niet ingebracht was.

Zigar met een buitenblad van de tabaksplant, dus ongeveer de sigaar zoals wij die kennen. Deze dekbladen werden met een speciale lijm (Cocom) gelijmd. Daarnaast waren er nog diverse soorten zigar waarbij bladeren van andere planten als dekblad gebruikt werden (Nance, Zapote, Pimienta). Zie Robicsek.

Sisal - (Maya)

Agave sisalana

De Sisal is een soort grote agave welke een natuurlijke vezel van zeer goede kwaliteit levert. De vezel die uit het blad verkregen wordt heet ook Sisal. In de tijden dat er nog geen synthetische vezels beschikbaar waren, was dit een zeer gewild product dat hoge prijzen opbracht. De Sisal is afkomstig uit Mexico en Midden-Amerika. In de vorige eeuw werd er op Curaçao Sisal aangeplant. Op Malpaïs en op een aantal plaatsen op Bándabou zijn er nog sisalplanten te vinden. Het blad van de

Sisal is smaller en langer dan dat van de andere agavesoorten welke op Curaçao voorkomen. De Sisal agave is genoemd naar de (Maya) naam van een havenstadje in Noordwest Yucatan, vanwaar de Sisal geëxporteerd werd.

Stakamahachi, Stakamahakchi - (Náhuatl?, Aruac?) *Rivina humilis*

Stakamahachi is de naam van een heesterachtig kruid. Deze naam vertoont veel overeenkomst met de naam Takamahak die uit het Náhuatl stamt (Thekomahyyak). De Takamahak is een boom, die een gomachtig hars afscheidt. Is er ergens een overeenkomst tussen de Stakamahachi en de Takamahak? B.v. in de vorm van de bladeren, gebruik van gom, medicinale werking, etc? Zie Takamahak.

Stanibari - (Aruac) *Antirrhoea acutata*

Dit is een kleine, sterk vertakte heester met dunne twijgen, smalle leerachtige bladeren en helderwitte bloempjes in pluimen. Deze plant groeit op koraalpuin en kalkrotsen. Synoniemen in het Papiamentu zijn: Kuchara, Plaka Chikitu, op Aruba: Beishi.

Surun - (Aruac?) *Crataeva tapia* syn. *Crataeva gynandra*

Surun, Surun di mondi is de naam van een boom. Deze boom komt voor van Mexico tot Brazilië, de boom is op deze eilanden een ingevoerde boom. De boom heeft een 2-7 cm ronde groene of gele vrucht met wit pulp; de vrucht heeft een onaangename geur maar is eetbaar en heeft een zoete smaak. De naam Surun komt ook voor op de Indiaanse woordenlijst van Pinart, deze geeft als (oude) wetenschappelijke naam *Cratera gynandra*.

T

Tabaku - (Aruac W.I.) Tabaco *Nicotiana tabacum*

Taïno: Tabaco, Guajiro: Tawáku

Tabaco had in het Taïno de betekenissen van: pijp, sigaar en tabak, het roken en de rook. Er bestaat enige onduidelijkheid of met dit woord oorspronkelijk ook de tabaksplant en de tabak zelf bedoeld werden, of alleen de middelen om deze te roken, zoals pijp en sigaar, de rook en het roken zelf.

Oviedo geeft de volgende beschrijving van de tabaco:

“...Cierta instrumento de madera o caña hecho a manera de Y griega mayúscula, cuyos dos cañones superiores acomodaban los indios a las ventanillas de la nariz, para perceber el humo de la planta Cohoba (...) e tomaban el aliento e humo para sí una e dos e tres e más veces, quanto lo podían porfiar, hasta, que quedaban sin sentido grande espacio, tendidos en tierra o adormidos de un grave o mui pesado sueño (...) el humo, o las cañuelas que es dicho llaman los indios tabaco, e no a la hierva o sueño que les toma (como pensaban algunos)...” (“... Een instrument van hout of riet, gemaakt in de vorm van een hoofdletter Griekse Y, waarvan de Indianen

de twee bovenste buisjes in hun neusgaten plaatsten, om de rook van de “Cohoba” plant op te nemen (...) en zij namen de walm en de rook een-, twee- en driemaal op, zo vaak zij dit maar aan konden, totdat zij voor lange tijd bewusteloos op de vloer bleven liggen of in een diepe slaap vielen (...) zoals gezegd is het de rook of de buizen, die de Indianen “tabaco” noemen, en niet (zoals sommigen dachten) het kruid noch de slaap die hen bevangt...”)

De Taïno gebruikten meest neuspipen zoals hier door Oviedo beschreven. Daarnaast rookten zij ook diverse soorten sigaren, puros, welke ook tabaco genoemd werden. Las Casas zegt hierover “...*Estos mosquetes, o como los llamaremos, llaman ellos tabacos*” (“... Deze kolven, of hoe we ze ook mogen noemen, noemen zij “tabacos”).

In een andere passage geeft Las Casas de volgende beschrijving: “*Usaban los indios desta isla (Española) entre otro sus vicios, uno mui malo, que es tomar unas ahumadas que ellos llaman tabaco, para salir del sentido. I esto hacían con el humo de cierta hierva...*” (“De Indianen van dit eiland (Hispaniola) kenden onder hun slechte gewoonten, een heel erge, namelijk het inhaleren van rook die zij “tabaco” noemen, om bewusteloos te geraken. En dat deden ze met de rook van een bepaald kruid...”)

De vroege kroniekschrijvers, zoals Columbus, Oviedo, Las Casas en anderen geven duidelijk aan dat het woord tabaco op de pijp, de sigaar, de rook of het roken slaat en niet op de tabaksplant, welke Cohiba, Cojiba zou heten. Ook wijzen zij erop dat het roken een bedwelmende, narcotische werking heeft. Latere geschiedschrijvers noemen de plant echter wel Tabaco en ook Oviedo spreekt in een van de latere delen van zijn “Historia General y Natural de las Indias Occidentales” van “...*una hierba que llaman (los indios) tabaco...*” (“... een kruid dat zij (de Indianen) “tabaco” noemen...”)

Een mogelijke verklaring hiervoor is dat de tabak niet in zuivere vorm werd gerookt maar Cohoba, Cojiba bevatte dwz. de bedwelmende zaden van de *Piptadenia* plant. Cohoba, Cojiba sloeg waarschijnlijk niet of niet alleen op de tabaksplant. Een andere mogelijke verklaring is dat de term tabacco op de plant overging omdat de Spanjaarden reeds bekend waren met een bedwelmend kruid uit de Oude wereld dat de Arabische naam Tubbaq, Tabbaq had (Corominas).

Het roken van tabak al of niet gemengd met bedwelmende stoffen was een algemeen verschijnsel in de Amerika's. De Taïno en diverse stammen in Zuid- en ook Midden-Amerika gebruikten sigaren en neuspipen. De Noordamerikaanse Indianen rookten hun tabak in pijpen, terwijl de Indianen in Mexico en de Maya meest sigaren en sigaretten rookten. Elders in Zuid- en Midden-Amerika werden nog pijpen, neuspipen en ook wierookbranders voor tabak gebruikt, om er de dampen van te inhaleren. Bij opgravingen te San Juan op Curaçao werd een pijp van klei gevonden (Van Heekeren). Op Aruba werd bij Seru di Noka een wierookbrander gevonden (Boerstra fig. 24 pg. 60).

Behalve *Piptadenia* zaden (Cohiba, Cojiba) werden er door diverse andere Indianenstammen nog vele andere bedwelmende middelen door de tabak gemengd, of direct gerookt, zoals b.v. giftige paddestoelen, *Datura* en *Atropa* soorten, en bij sommige stammen ook huiden van giftige kikkers. Sommige Zuidamerikaanse volkeren gebruiken Yopo. Dit is een kruidenmengsel dat wordt bereid uit de zaadcapsules van *Anadenanthe peregrina* en de bast van *Virola elongata*. Yopo wordt gerookt of gesnoven.

Bij de Maya en ook andere volken werden niet alleen de *Nicotiana tabacum* maar ook andere soorten tabak zoals de *Nicotiana rustica* gerookt. Deze soorten kunnen veel hogere nicotine-concentraties (9,5%) bevatten en ook hogere concentraties van andere soorten alkaloiden welke men in tabak aantreft. Ook dit is een mogelijke verklaring voor de bedwelmende werking die door vele geschiedschrijvers geconstateerd werd. In het dagelijks leven werd meest gewone tabak gebruikt, terwijl de “special effects” tabak voor diverse rituelen en religieuze ceremonies gereserveerd werd (F. Robicsek).

Volgens Hartog (Curaçao, pg. 85) zou de tabak door de Spanjaarden op Curaçao (en Aruba, Bonaire) ingevoerd zijn. Dit is zeer onwaarschijnlijk. Met enige irrigatie groeit de tabak hier zeer goed en weet zich vaak ook in verwilderde toestand te handhaven (deze wordt/werd ondermeer aangetroffen op koraalpuinwallen op Bonaire, zie Fr. Arnoldo 1971). In de ons omringende gebieden werd overal tabak verbouwd en gebruikt. Het is bekend dat de Caquetío op het vasteland tabak verbouwden en sigaren rookten. Zoals eerder vermeld werden bij opgravingen op Curaçao en Aruba een pijp van klei en een wierookbrander gevonden. Het is dan ook zeer aannemelijk dat ook op deze eilanden door de Indianen reeds enige tabak geplant werd. Zo trof Amerigo Vespucci in 1499 op het eiland Margarita Indianen aan, die naar zijn zeggen continu tabak aan het pruimen waren, “alsof het vee was; zo dat zij nog nauwelijks konden praten” (zie Robicsek). Margarita is een eiland met klimatologische omstandigheden en een vegetatie die veel gelijkenis vertonen met die van Curaçao. Alleen aan de oostzijde kent Margarita een iets hogere regenval (Curaçao 300-700 mm/jr, Margarita 300-1000 mm/jr).

In de 17e en 18e eeuw werd op Curaçao tabak verbouwd (o.a. bij Koraal Tabak). Bij proeven welke in de jaren 1838-1841 door Van Raders gedaan werden om te trachten op Curaçao en Bonaire een tabaksteelt op te zetten, bleek dat er slechts bladeren werden geoogst die “zeer sterk en olyachtig” en zelfs niet rookbaar waren (zie Renkema). De tabak is van oorsprong een subtropische plant. In voltropische laaglanden verkrijgt men doorgaans een zeer zware tabak welke naar moderne begrippen hooguit als pruimtabak te gebruiken is. Uiteraard kan de normwaardering van dit soort tabak bij de Indianen heel anders geweest zijn.

Takamahak - (Náhuatl) Thekomahyyak

Bursera tomentosa

De Takamahak is een boom, die voorkomt van Mexico tot het Noorden van Zuid-Amerika. De boom is bekend om zijn hars dat onder meer als wierook en voor medicinale doeleinden gebruikt wordt. De Takamahak is verwant aan de Palu di Sía Kòrá (*Bursera simaruba*) en de Palu di Sía Blanku (*Bursera bonariensis*) en is van deze beide te onderscheiden doordat de bladeren een gekartelde rand hebben. De takken van deze bomen wortelen zeer gemakkelijk, vaak werden en worden zij als staken voor omheiningen gebruikt. Zie ook Stakamahachi.

Tampañá - (Aruac Ven?) Tapaña

Paraujano (Añú): Tapaña

De Tampañá is in het Papiamentu de vrucht van de Kadushi. Wellicht is er een verband met het Paraujano: Tapaña. In het Paraujano is Tapaña de aanduiding voor de overgrootouders van een man. Wellicht is de vrucht die vele kleine zaadjes in zich draagt te zien als overgrootouder van nieuwe generaties. Vgl. in dit verband ook de woorden Datu, Tapushi, Bushi en Pushi (als in Kadushi pushi), welke alle verband houden met familiërelaties.

Tapara - (Carib Ven.)

Crescentia cujete

Dit is de benaming voor de vrucht van de kalebas of een beker of opbergpotje dat hiervan gemaakt is. Meestal wordt tapara figuurlijk gebruikt; tin algu den Tapara betekent iets in petto hebben.

Op Aruba totomo, tutumba. Op Curaçao soms ook tutumba.

Tapioca, Tapioka - (Tupí-Guaraní). Tapioca, Tipioca, Tipyoca, Tipyóca.

Tapioca wordt bereid van geraspte cassavewortels. Het zetmeel wordt uitgewassen. Daarna wordt dit zetmeel langzaam verhit op een kleiplaat, of tegenwoordig op een ijzeren plaat; er vormen zich dan kleine ronde korrels. Zie ook Kasabi, Yuka.

Tápir - (Tupí-Guaraní) Tapira, Tapiruçu, Tapiira.

Tapushi - (waarschijnlijk Aruac)

Tapushi is de bloeiwijze en ook de aar van de maíshi (grandi) (*Zea mays*), de maíshi chikí (*Sorghum vulgare*) en kan ook op andere aren betrekking hebben. Het Guajiro kent verschillende woorden welke bepaalde familiërelaties aanduiden zoals b.v. Apüshí, Tapü'shi, Püpüshi, Jüpü'shi en Jüshi. Apüshi is iemand die deel uitmaakt van een kleine matrilineale familie of clan. Dit zijn de moeder, haar echtgenoot, de vrouwelijke kinderen met hun echtgenoten en hun kinderen en de ongehuwde mannelijke kinderen. Verder haar zusters met hun vrouwelijke en ongehuwde mannelijke kinderen en ook haar ongehuwde broers. Verder verwante familieleden, ook al behoren deze tot de matrilineale lijn worden weer met andere benamingen aangeduid. In onze samenleving volgen de families een patrilineale lijn. De vader,

zijn echtgenote, de mannelijke kinderen met hun echtgenoten en kinderen, de ongehuwde vrouwelijke kinderen etc. dragen dezelfde familienaam. De vorm Tapü'shi ontstaat als het woord Apüshi met een voorvoegsel gebruikt wordt. Tapü'shi duidt dus op een familierelatie en omvat de leden van dezelfde clan. De aar of bloeiwijze kan gezien worden als iets dat een familierelatie heeft met andere delen van de plant; een matrilineale clan is van de plant, met ieder zaad als familielid. Vgl. in dit verband ook Yatu en Datu, waarbij de betekenis van Datu waarschijnlijk de dochter, de vrucht van de Yatu is. Het Papiamentu kent b.v. ook de uitdrukking Parí di Watapana, waarmee de peulen van deze plant, die oorspronkelijk Dividivi genoemd werden, bedoeld worden. Parí is afgeleid van het werkwoord Pari = baren, vruchten geven, vrucht dragen.

Taratata, Tatarata - (Aruac Ven.)

Taratata, Tatarata is een plaatsnaam op Aruba. In de staat Falcón in Venezuela treft men de toponiemen Taratara, Taratare en Tatatarare (Esteves).

Tata - (Aruac Ven?) Táta

Guajiro: Táta betekent vader en ook grootvader. Taíno: Baba

Náhuatl: Tatli, Quechua: Táita.

In het Papiamentu betekent Tata vader. Tata wordt ook als bijnaam gebruikt. In het Spaans van Mexico en Midden-Amerika wordt Tata ook gebruikt.

Overigens wordt Tata, Taita in de betekenis van vader ook in vele andere talen aangetroffen, o.a. in vele Bantu talen, waaronder sommige talen in de Kongo (A. Alvarez) en ook in de Slavische talen (b.v. het Pools). Tata hoeft dus niet noodzakelijkerwijs vanuit een Indiaanse taal in het Papiamentu te zijn opgenomen.

Tawa - (Zeer waarschijnlijk uit het Quechua van Ecuador) Tagua

Tawa slaat op de vruchten van de Tagua palm en het plantaardig ivoor dat uit deze vruchten verkregen werd. Het "marfil vegetal" zoals dit plantaardig ivoor in het Spaans genoemd wordt, is afkomstig van de vruchten van een aantal nauw verwante soorten palmen, die alle met de benaming Tagua aangeduid worden. Het betreft *Phytelephas macrocarpa* en een aantal andere *Phytelephas* soorten en ook *Palandra aequatorialis*. In de periode van rond 1865-1945 was dit plantaardig ivoor voor een aantal Zuidamerikaanse landen een belangrijk exportproduct. Ecuador was de grootste producent. De meeste Tagua noten kwamen uit de provincie Esmeraldas aan de Pacifische kust. De Tagua noten werden vooral gebruikt voor het draaien van knopen. In het Papiamentu worden deze "Botón di tawa" genoemd. Na 1945 kwamen er knopen van nylon en andere kunststoffen op de markt en zijn de knopen van Tawa en daarmee ook deze benaming in onbruik geraakt. Thans worden deze knopen soms weer gebruikt in zekere modieuze kleding (Barfod).

De benaming Tagua stamt zeer waarschijnlijk uit het Quechua van Ecuador. In het Quechua van Peru heet deze palm Yarina of Yarinilla (een kleinere soort). Andere

Quechua namen voor dezelfde palmen, welke in het laagland van Peru gebruikt worden, zijn Pullipuntu en Homero (schr. med. Barfod).

Tayer - (Carib en Tupí) Taya

Xanthosoma sagittifolium e.a.

De *Xanthosoma sagittifolium* is een uit het Noorden van Zuid-Amerika afkomstige voedselplant waarvan de knollen en het blad eetbaar zijn. Deze plant werd/wordt zowel door de Carib als door de Tupí Taya genoemd (Hoff). De *Xanthosoma* behoort tot de ARACEAE (Aroïden of Aronskelken). Ook de in de Guyana's voorkomende *Xanthosoma belophyllum* wordt in het Surinaams Nederlands Tayer genoemd (Van Donselaar). Het Sranang tongo gebruikt voor beide het woord Taya. In Zuid- en Midden-Amerika en ook op de Westindische eilanden zijn er nog diverse andere *Xanthosoma* soorten, welke door de Indianen in deze gebieden gecultiveerd en gegeten werden (Purseglove). Andere namen voor de *Xanthosoma* soorten zijn Tannia, Yautia, Yautia Ocumo en Cocoyam.

In later tijden zijn de benamingen Tayer (Sur. Ned) en Taya (Sranang tongo) overgegaan op diverse andere soorten Aroïden. Zo wordt ook de *Colocasia esculenta* Tayer genoemd. De *Colocasia* soorten zijn afkomstig uit India, Zuidoost Azië en het Pacifische gebied. Andere namen voor de *Colocasia* zijn Taro, Dasheen en Cocoyam. Een bepaalde variëteit, de *Colocasia esculenta* var. *antiquorum*, wordt Eddoe genoemd. In het Papiamentu wordt een bepaalde cultuurvorm van de *X. sagittifolium*, Tayer of Tayerblad genoemd (Sranang tongo: Taja-wiwiri). Tayerblad is de naam van deze cultuurvorm en van het blad van deze plant dat als groente gegeten wordt (dit gewas wordt lokaal verbouwd).

Pòm tayer is in Suriname de naam voor een andere, veel grotere, variëteit van de *Xanthosoma sagittifolium* (Van Donselaar) en ook van een gerecht, dat bereid wordt met kippevlees, gezouten vlees en de geraspte pòm tayer wortel. Deze cultuurvorm van de *X. sagittifolium* wordt op deze eilanden niet verbouwd; in het Papiamentu slaat Pòm Tayer op het gerecht dat vanuit Suriname ook hier bekend geraakt is. In de locale supermarkets zijn thans uit Suriname geïmporteerde geraspte *X. sagittifolium* knollen in plastic verpakt te koop. Deze pakjes dragen het opschrift Pon Taja (Pon en Pòm zijn afgeleid van Pan = brood, zie Van Donselaar).

Tebenk, Tebenc, Tebink, Tebinc - (Aruac W.I.) Tebenc, Tebenque

Pectis febrifuga

Tebenk machu

Pectis prostrata en *Pectis linifolia*

Tebenk en Tebenk machu zijn kruiden die behoren tot de familie der COMPOSITAE. De bladeren en bloemen van de Tebenk worden gebruikt om er een soort thee van te trekken.

Tibushi - (Aruac)

Plaatsnaam op Aruba. Betekent waarschijnlijk "hoge, puntige bolcactus".

Ti = Hoog, Puntig, Bushi = Bolcactus

Titiaara - (Carib- en/of Aruac Ven.) Titiára.

Musa cv.

In het Papiamentu is de Titiaara een kleine, zeer zoete consumptiebanaan.

Titiaara is de naam van een *Heliconia* soort, uit de lager gelegen Venezolaanse llanos (Alvarado). De *Heliconia*'s zijn planten uit de Nieuwe Wereld die nauw verwant zijn aan de bananen. De naam van de Titiaara banaan is van deze *Heliconia* afkomstig.

De bananen (*Musa* spp.) zijn oorspronkelijk afkomstig uit tropische laaglandgebieden in India, Burma en Thailand. Van hieruit werden zij over de rest van tropisch en sub-tropisch Azië verspreid. Waarschijnlijk werden zij reeds vroeg naar Afrika overgebracht via verschillende routes. Sommige variëteiten bereikten de Afrikaanse Rode Zee-kust en werden vandaar over het continent verspreid. Andere werden rond het jaar 500 via een zeeroute vanuit Indonesië naar Madagascar overgebracht (Simmonds, in Purseglove). Vanuit Madagascar werden zij naar en over het Afrikaanse continent verspreid. In de 15e eeuw troffen de Portugezen reeds bananen aan in West-Afrika. De Portugezen introduceerden de banaan op de Canarische eilanden, en in 1516 werden de eerste bananen van hieruit naar Hispaniola overgebracht.

Tomati - (Náhuatl) Tomatl

Lycopersicon lycopersicum

De wilde tomaat is afkomstig uit de kustgebieden van Ecuador, Peru en Noord Chile. In Mexico werd de tomaat gecultiveerd en vanuit deze gecultiveerde vorm zijn de tegenwoordige cultuurvormen van de tomaat ontwikkeld. Het is niet duidelijk hoe de Tomaat vanuit de Zuidamerikaanse oorsprongsgebieden in Mexico terecht gekomen is. In Mexico en Midden-Amerika zijn er geen wildvormen. Dit wijst erop dat de tomaat waarschijnlijk in een vroeg stadium door de mens naar Mexico overgebracht is, waar de gecultiveerde vorm ontstond. (zie ook voetnoot bij Kòkou). De Tomaat behoort tot de familie der SOLANACEAE en wordt soms ingedeeld in het genus *Solanum* (*Solanum lycopersicum*). Reeds in 1523 werd de Tomaat door de Spanjaarden vanuit Mexico naar Europa overgebracht, waar deze zich verder verspreidde. In Nederland kwam de Tomaat pas begin deze eeuw op de markt. Aanvankelijk werd de Tomaat in veel Europese landen vnml. als medicijn gebruikt en nog niet gekweekt voor algemene consumptie.

Totèki - (Aruac Ven. of Carib Ven.) Tuqueque, Tuteque

Bij dit woord treft men een veranderende (veranderde) betekenis aan. In het huidige Papiamentu wordt de *Anolis*, een Amerikaanse boomhagedis, totèki genoemd (Aruba, Curaçao: *Anolis lineatus*, Bonaire: *Anolis bonairensis*). Deze boomhagedissen noemt men ook wel Kaku. In vroeger jaren noemde men de *Anolis* soorten Waltaka, Kaku of Lagadishi di palu.

In Venezuela bedoelt men met Tuqueque en Tuteque gekko's (*Phyllodactylus*, *Gymnodactylus* spp.). In het Papiamentu worden deze Pegapega genoemd, maar vroeger ook totèki, turtiki, totèki pegapega, turtèki pegapega. Zie Wagenaar

Hummelinck. De naam totèki is dus in het moderne Papiamentu van gekko's op anolis soorten overgegaan. *Anolis* is ook een Indiaans woord dat afgeleid is van het Taïno: anaóli.

Totomo, Tutumba - (Carib Ven.) Totumo, Totuma

Op Aruba wordt Totomo of Tutumba gebruikt voor de eerder onder Tapara aangegeven betekenissen (zie Tapara); op Curaçao soms Tutumba.

Tribon - (Aruac en Tupí)

Taïno: Tiburo, Tiburón, Tebura, Tupí: Ipero, Iperrú, Iperúaçù, Uperu, Tuberám.

Tribon is in het Papiamentu een algemene term voor haai.

"Hay en la mar i entran también en los ríos²³, unos peces de hechura de cazones o al menos todo el cuerpo, la cabeza bota, i la boca en el derecho de la barriga, con mucho dientes, que los indios llamaron tiburones, bestia bravísima i carnícera de hombres" ("Er zijn in zee en er komen ook de rivieren²³ op, vissen met de bouw van een "cazón" (kleine Europese haai, behorend tot de familie der SQUALIDAE), of tenminste het hele lichaam, met een stompe kop, en met de mond in het midden van de buik, met veel tanden, welke de Indianen "tiburones" noemen, een uiterst woest dier, afslachter der mensen")...Las Casas. Oviedo geeft de benaming weer als Tebura.

In het Tupí zijn er een aantal benamingen voor haaien welke duidelijk aan het Aruac Tiburo verwant zijn (de toevoeging açù duidt op een grotere of woestere vorm, zie ook Boa).

Het Spaans heeft het Aruac Tiburón overgenomen, terwijl het Portugees het Tupí woord Tubarám als Tubarão opgenomen heeft.

Trupial - (Carib Ven.) Turpiára

Icterus spp.

De Trupial is een vogel die lijkt op en verwant is aan de in Europa voorkomende wielewaal. Er zijn op deze eilanden twee soorten nml. *Icterus icterus*, de gewone Trupial of Trupial sabí, en ook *Icterus nigrogularis*, de Trupial kachó. De gewone Trupial is oranje met zwart gekleurd. De Trupial kachó is iets kleiner en is geel met zwart gekleurd. Trupials maken, bij voorkeur hoog in de bomen, hangende nesten.

Túa-Túa - (Aruac W.I.) Tau-Túa, Túa-Túa

Jatropha gossypifolia

Dit is de Flaira (Aruba: Scida cora). De zaden van deze plant werden/worden als laxans gebruikt. Andere delen van deze plant werden voor diverse andere medicinale doeleinden gebruikt. Eng: Bastard French physic-nut, Spanish physic-nut.

Tukan - (Tupí-Guaraní) Tucaña, Tucano.

²³ De Bull shark (*Carcharhinus leucas*) wordt in vele rivieren aangetroffen, vaak zelfs ver stroomopwaarts. De Bull shark kan, vooral in zoet water, zeer gevaarlijk zijn.

Tuna - (Aruac)*Opuntia* spp.

Schijfcactus of Spaanse juffer. Tuna wordt in het Papiamentu op Aruba en Bonaire meer gebruikt dan op Curaçao, waar infrou (spañó), voor de *Opuntia wentiana*, welke de meest algemeen voorkomende schijfcactus is, algemener is. De *Opuntia elatior* en andere soorten welke grotere bladschijven hebben, worden ook op Curaçao Tuna genoemd. Orea di Tuna zijn flaporen. Tuna in de betekenis van tonijn is afgeleid van het Grieks thynnos (thyncein = wegspringen, wegsnellen) via het Spaans atún, dat in Amerikaans Spaans tuna werd.

Tusa - (Waarschijnlijk Maya, misschien Taíno) Tusa

De Tusa is, zowel in het Spaans als in het Papiamentu, de overgebleven kern van een maïskolf, waarvan de korrels verwijderd zijn. Ook het beschermblad van de maïskolf wordt Tusa genoemd. In het Papiamentu worden ook de stijlen van de *Sorghum vulgare* (Maíshi chikí) Tusa genoemd. Tusa kan ook betrekking hebben op de vezels van een kokosnoot of op stijf, kroezig haar.

Tutumba - (Carib Ven.) Tutumo, Totuma, Totum

Het Carib: Totum betekent beker; Totumo, Totuma is de vrucht van de kalebas, een beker of opbergpotje gemaakt van de kalebas. Op Aruba zegt men Totomo of Tutumba, op Curaçao zegt men Tapara en soms ook Tutumba. Zie Tapara, Totomo.

Tuturutu - (Aruac)*Caesalpinia pulcherrima*

De Tuturutu is op deze eilanden een geïmporteerde plant. Het oorspronkelijke Aruac Tuturutu had geen betrekking op deze plant doch op de plant Prikichi (*Pedilanthus tithymaloides*). Zie A.J. Maduro.

U**Uli** - (Náhuatl) Ulli

Spaans: Hule

Impermeabel, met rubber geïmpregneerd, zeildoek (dat als bedzeil of tafelzeil gebruikt wordt). Ulli is Náhuatl voor rubber.

Urizján, Ulizján, Uruzján, Urushan, Oeroesjan, Orizján - (Aruac?, Náhuatl?)

Een op Bonaire in gebruik zijnde term voor een plek in een waterplas of tanki waar de modderige bodem zacht is en een (gevaarlijke) zuigende werking heeft. Op Bonaire treffen wij in de Cueva di Barcadera een waterplas welke Uruzján Blancu heet. Bij Yatu Bacu vinden wij de Cueva di Orizján (Kadasterkaart Bonaire 1982). De oorspronkelijke vorm van dit woord is waarschijnlijk Ulizján. Deze vorm wordt op Bonaire ook gebruikt (mond. med. C.W. Winkel). Het Uli zou dan op de rubberachtige en kleverige eigenschappen (uit de tijden dat de rubber nog niet ge vulcaniseerd werd) van de modderbodem kunnen slaan. Ulli is Náhuatl voor rubber.

V

W

Wacawa, Wakawa

Landgoed te Bándabou, Curaçao, gelegen tussen Savonet en Barber. In het Guajiro is Wákawá een roofvogel. Waarschijnlijk is Wakawa een synoniem voor Warawara.

Wacharaka, Wacharaca - (Carib Ven.)

Penelope spp.

Karina: Uasaráka, Tamanaco: Uacharaká, Cumanagoto: Wacharaka.

In het Papiamentu is Wacharaka een auto of ander voertuig dat een oud wrak is en aan alle kanten piept en kraakt. De naam stamt af van de naam van een vogel die in Venezuela en Colombia Guacharaca genoemd wordt (In het Spaans van Mexico en Midden-Amerika en in het Eng: Chachalaca). Deze vogels leven in kleine groepjes en maken veel lawaai terwijl zij door het bos trekken. De naam is een onomatopée, het geluid is ongeveer ua-chará-cá.

Volgens Brenneker is Wacharaka ook een synoniem voor het muziekinstrument dat "Matrimonial" genoemd wordt (zie Gansemans). Het geluid van dit instrument vertoont inderdaad enige gelijkenis met de zeer typische geluiden van een troep Guacharaca's die door het woud trekt. Ook in Colombia kent men een muziekinstrument dat Guacharaca heet, waarschijnlijk is dit hetzelfde instrument. De Breve Diccionario de Colombianismos beschrijft dit instrument als "*instrumento musical rústico, especie de carraca*" (volksmuziekinstrument, soort klepper).

Waïki, Waïki - (Carib Ven.) Huaïkur, Guayuco

Cumanagoto: Huaïkur, Chaima: Guayuco, Guajiro: Wüsi

In het Papiamentu was dit een maandverband van eigen maaksel, zoals het vroeger werd gebruikt (A.J. Maduro). In het Spaans wordt met Guayuco een lendendoek bedoeld (zie fig. 45). De oorspronkelijke Indiaanse Guayuco was van gesponnen katoen of van vezels van Agaven gevlochten. Huaïkur, Guayuco en Wüsi zijn namen van lendendoeken voor vrouwen. De lendendoeken welke mannen gebruiken hebben andere namen (Alvarado). Taïno en Caquetío mannen droegen veelal een kalebas aan een touw om het middel. Deze diende als peniskoker.

Indian Female of the Arrouauka Nation.

Fig. 45 Arawak (Lokono) meisje dat een “Guayuco” draagt.
Uit: J.G. Stedman: “Narrative of a five years’ expedition against the revolted Negroes of Surinam in Guiana on the Wild Coast of South America from the years 1772 to 1777 etc, etc.”, London, 1792.

Wakalí - (Náhuatl) Huacalli

Crescentia cujete

Sp: Guacal

Wakalí is in het Papiamentu een krat van houten latten, welke voor het transport van groenten en fruit gebruikt wordt. Deze term wordt voornamelijk in tuinbouwkringen gebruikt. Wakalí is afkomstig van het Náhuatl Huacalli, wat de benaming is voor de kalbas di mondi (*Crescentia cujete*). Van de flexibele takken van deze boom werden ruwe manden gevlochten waar groenten, fruit of brandhout in getransporteerd werden. Deze benaming is op de latere houten kratten overgegaan. In het Spaans gebruikt men de benaming Guacal (Zie Diccionario Vox).

Wakubana - (Aruac Ven.) Wakaubana

Wakubana is een plaatsnaam op Aruba.

Wakaubana is in het Caquetío een ondergrondse kreek, bana slaat hier op het afgedekt, bedekt zijn van een poel. Is hier een grot met water? Of was er een overdekte put? Wakurebo zou kreek met water betekenen (Oliver), meer letterlijk waterpad of waterweg.

Wakura - (Aruac)

Randia aculeata

Dit is een synoniem voor de Palu di Lele. De Wakura is een grote heester of kleine boom welke vele kleine ronde groene vruchtjes heeft, die wanneer zij rijp zijn zwart worden. Vgl. Lokono: ikira = tranen, Wu, Wa kan een meervoud en een bezit aangeven, b.v. ons, heeft veel. Wakura = veel tranen? Zie ook Makurá.

Waltaka, Walsaka - (Aruac)

Anolis lineatus

Deze benaming wordt op Aruba gebruikt voor de *Anolis lineatus*, welke thans in het Papiamentu van Curaçao Totèki genoemd wordt. Zie Totèki.

Wama - (Quechua) Huanu

Met Wama werd Guano bedoeld, dat op deze eilanden uit grotten weggegraven werd, en ook fosfaat dat uit fosfaathoudende kalkrotsen werd gewonnen. Thans wordt hiermee zowel fosfaatkunstmest bedoeld, alsook kunstmest welke niet noodzakelijkerwijs fosfaat hoeft te bevatten.

Wampanaria - (Aruac)

Gorgonia flabellum, Gorgonia ventalina

Zeewaaier van hoornkoraal (*Gorgonia flabellum* en/of *Gorgonia ventalina*). Deze zeewaaiers groeien in ondiep water op plaatsen met een sterke waterbeweging. Zie Manaria.

Wanapa - (Aruac) Wanapaï, Guanapay, Genipa

Wanapa is een plaatsnaam op Curaçao (ten westen van Dein). Ook op Bonaire (Noordwestzijde van het Lac) vinden wij de plaatsnaam Wanapa; bij deze locatie heeft zich vroeger een Indiaanse nederzetting bevonden (Nooyen, Haviser).

Misschien houdt de naam Wanapa verband met het Guajiro Wanapaï. De Wanapaï, Guanapay of Genipa (*Genipa caruto*) is een grote boom welke tot de familie der RUBIACEAE behoort. Deze boom komt voor in droge gebieden van Zuid Mexico tot Argentinië. De vrucht van deze boom is 6 à 10 cm lang, ellipsvormig en licht behaard. Het vocht in de schil van de vrucht bevat een blauwe kleurstof, welke gebruikt wordt om er de huid mee te beschilderen.

In vochtiger gebieden van Zuid- en Midden-Amerika en ook op de Westindische eilanden groeit de *Genipa americana*. Dit is een nauw verwante boom waarvan de vrucht niet behaard is. Ook de vrucht van deze boom levert kleurstof. Sommige auteurs beschouwen de *Genipa americana* en de *Genipa caruto* niet als aparte soorten, maar vinden dat er sprake is van één soort met twee variëteiten; *Genipa americana* var. *americana* en *Genipa americana* var. *caruto*.

Het is mogelijk dat de Indiaanse inwoners van deze eilanden vroeger een aantal *Genipa caruto* bomen aangeplant hebben, of dat de vruchten ingevoerd werden. Men kan zich voorstellen dat deze boom op Curaçao en Bonaire zou hebben moeten kunnen groeien, maar zich zonder de mens op den duur niet kon handhaven (vgl. de Marihuri, welke in het wild praktisch uitgestorven is). Een andere mogelijkheid is dat de naam Wanapa op deze eilanden op een geheel andere plant, welke ook kleurstof levert, betrekking had.

Wanuwanu - Zie Anuanu

Waranawa - (Aruac Ven.) Waranaro

Mugil curema

Caquetío: Waranaro, Sp Paraguaná: Guaranaro, Sp: Lisa

De Waranawa is een soort harder. Het woord Waranaro wordt reeds aangetroffen op een Spaans-Caquetío woordenlijst uit de 16e eeuw (Oliver). De benaming Guaranaro wordt alleen in Paraguaná gebruikt. In de overige delen van Venezuela heet deze vis Lisa. Er wordt in Venezuela onderscheid gemaakt tussen twee soorten harders van commercieel belang, de Lisa (*Mugil curema*) en de Lebranche (*Mugil brasiliensis*). Deze harders worden vaak gezouten of gerookt en werden vanuit Paraguaná via Pto. Cabello geëxporteerd, ondermeer naar Curaçao (Martinez). Bij de Venezolaanse barkjes in de havens van Aruba, Curaçao en Bonaire kan men ook nu nog Waranawa kopen. Het woord Waranawa heeft in het Papiamentu vooral betrekking op deze gezouten vis en niet zozeer op de levende *Mugil curema*, die Aldu genoemd wordt. Een Papiamentu spreekwoord luidt: Bo por skonde Waranawa, ma bo n'por skonde su oló (Je kunt een Waranawa verbergen, maar zijn lucht/stank is niet te verbergen).

Warapa - (Quechua) Huarapu, Huarapo

Quechua: Huarapo, Huarapu, Sp Am.: Guarapo

Een zoete drank van uitgeperst suikerriet, tamarinden of andere zoete vruchten. Oorspronkelijk had Huarapo betrekking op water met honing.

Warashi - (Aruac)*Albula vulpes*

Warashi is op Bonaire de naam voor de bonefish. Op Curaçao wordt deze in het Papiamentu Hermanchi genoemd. De Warashi is een vis die zich voedt met kleine ongewervelden, die uit de bodem worden losgewoeld; deze vis wordt dan ook op zandige en modderige bodems, vaak in lagunes aangetroffen. De Warashi kan een lengte van 60-80 cm bereiken. Het vlees is eetbaar, doch bevat zeer vele botten en graten. Op Aruba wordt de uitdrukking "piscá warashi" in algemene zin gebruikt, om vissoorten die veel graten bevatten aan te duiden.

Warawara - (Aruac Ven., Carib, Tupí-Guaraní?)*Polyborus plancus*

Tupí-Guaraní: Caracara, Karakara, Carib: Karákara, Taíno: Guaraguo

De naam Warawara is een onomatopee. In het Aruac van de Westindische eilanden werd deze roofvogel Guaraguo genoemd, van Warawara en Guaraguo is het Nederlandse warwouw afgeleid hetgeen men in oude verslagen terugvindt (A.J. Maduro). Een wouw is een roofvogel met een gevorkte staart, welke weinig op een warawara lijkt en daar ook niet aan verwant is.

Warbacoa, Warbakoa, Warbacowa, Warwacoha, Barbacoa - (Aruac) Wakokwa*Columba corensis*

Sp Ven.: Guacoa, Guacóa, Lokono: Wakokwa

Zie Barbacoa.

Warero - (Aruac Ven.) Guarero*Cissus sicyoides*

Warero is de naam van een plant (*Cissus sicyoides*) op Aruba. *Cissus trifoliata* wordt op Aruba Warero Crus genoemd. In Venezuela (Zulia) treft men de naam Guarero, echter is het daar de *Cryptostegia grandiflora* die zo genoemd wordt (A.J. Maduro, 1966). Op deze eilanden heet deze plant Palu di Lechi.

Warwarú - (Aruac W.I.)

Wervelstorm, Windhoos.

A.J. Maduro citeert uit de Westindische Gids, WIG, 38, 1958 pg. 107/108:

"Another possible and perhaps more likely etymon for warrawarou and warwarau is a word meaning 'thunder' (or 'thunderstorm'), which Sir Wm. Young recorded in 1792, from a Vincentian Caril in Tobago, as warawiarou. Some 150 years earlier, Breton had recorded this word's Dominican equivalent as ouallouhúyourou; and some 150 years later, I recorded its Central American Island-Carib equivalent as uaiuhúuru. The phonetic changes present no difficulty."

Ook citeert hij uit de Diccionario Hispánico Universal, Barcelona, het volgende:

"Hurivarí. Nombre que dan los habitantes de las Antillas a una especie de huracán o golpe fuerte de viento que sopla súbitamente en todas direcciones, y que suele venir acompañado de descargas eléctricas". ("Hurivarí. Naam die de bewoners van de Antillen geven aan een soort orkaan of sterke windvlaag die plotseling opsteekt en uit alle richtingen komt, en die gewoonlijk gepaard gaat met onweer en bliksem.").

In het Guajiro treffen wij het woord wawái voor cycloon of tornado (Diccionario Guajiro-Castellano)

Washiri - (Aruac)

Naam welke op Bonaire gebruikt wordt voor een leguanenei.

Watakeli, Wakeri - (Aruac Ven.) Guatacaro, Guatacare

Bourreria succulenta syn. *Beureria succulenta*

Een altijd groene boom met kleine witte bloemen en geeloranje ronde vruchtjes. Synoniemen in het Papiamentu zijn: Guana, Shimaruku di Baka en Bèshi di Lora. Op Aruba zegt men ook Mata di Yuana.

Watamula - (Aruac?)

Inham en gebied daaromheen ten Noorden van Playa Kalki op Curaçao. Misschien houdt deze naam verband met het Guajiro Walamulu. Dit is volgens de Diccionario Guajiro-Castellano, een donkere roofvogel met witte borst, welke ongeveer even groot is als een caracara. Dit zou onze Falki of Witstaartbuizerd kunnen zijn, welke ook in La Guajira voorkomt.

Watapana - (Aruac) Guatapana

Caesalpinia coriaria

De Watapana is een middelgrote boom. De betekenis van Watapana zou mogelijk "boom met veel blaadjes" kunnen zijn. Wa, Wu kan een meervoud en een bezit aangeven, b.v. ons, heeft veel. Apaná, abana betekent blad (Taylor). De T is dan een lexicografisch tussenvoegsel om de uitspraak te vergemakkelijken, dit noemt men epentesis.

In de Indiaanse woordenlijst van A.L. Pinart geeft deze aan dat Dividivi de naam van de peulvrucht betreft, terwijl Watapana de naam van de boom is (zie ook E. Tejera en Pichardo). In het huidige Papiamentu is deze distinctie verloren gegaan en zijn Dividivi en Watapana synoniemen.

De peulen van deze plant werden vroeger geëxporteerd, uit deze peulen werd tannine gewonnen, dat als looistof gebruikt werd.

Watapanaso = Een afranseling die met takken van de Watapana toegediend werd. Het Papiamentu kent ook de Watapana shimaron (*Acacia glauca*) welke ook Mata galiña genoemd wordt.

Sommige auteurs (Alvarado, De Civrieux) menen dat Guatapana afgeleid is van Arahuata pane dat in het Carib van Venezuela "het oor van de brulaap" betekent (Sp Ven.: Araguata). Dit zou dan op de vorm van de vrucht slaan. Deze interpretatie is echter onwaarschijnlijk daar het woord Guatapana van oorsprong duidelijk een Aruac woord is dat b.v. ook in het Taíno werd gebruikt. De naam slaat duidelijk op de boom en niet op de vrucht die Dividivi, Divedive, Livilivi werd genoemd. De Guatapana groeit vnl. in droge streken waar men geen brulapen aantreft (zekere

overlap is echter niet onmogelijk). Ook komen/kwamen er op de Westindische eilanden geen brulapen voor.

Het Carib (Shoto): pane houdt verband met het Aruac: apana; ook het oor is een bladachtige structuur.

Wawuya - (Aruac?)

Zonotrichia capensis

Een synoniem voor de Chonchorogai. Zie Chonchorogai.

Wayaká - (Aruac) Guayacán

Guaiacum officinale

Taïno: Guayacán

Ned: Pokhout, Eng: Lignum vitae, Sp: Guayacán.

Een altijd groene boom met paarse bloemen en gele vruchtjes. Het hout is zwaar en hard en heeft, doordat het bepaalde harsen bevat, zelfsmerende eigenschappen. Het werd vooral gebruikt voor de afdichting van scheepsassen, waar deze door de scheepswand gaan. Op sommige oudere schepen treft men dit type afdichting ook nu nog aan. Thans worden voor dit doel synthetische materialen gebruikt. Het hout van de wayaká werd ook gebruikt voor de fabricage van blokken van katrollen.

In vroeger jaren werd een extract van het spinthout, dat saponinen (zeepachtige stoffen) bevat, als medicijn tegen syfilis gebruikt. De Taïno gebruikten de Wayaká reeds voor dit doel. Vanaf begin 1500, toen er, na de eerste contacten van de Spanjaarden met de Indianen in Amerika, in Europa een syfilis²⁴ epidemie uitbrak, werd de Wayaká als medicijn naar Europa geëxporteerd en bracht daar goede prijzen op. Deze epidemie begon in Spanje, verspreidde zich aldaar met de Spaanse troepen naar Italië en vervolgens naar Frankrijk en de rest van Europa. Oviedo merkt hierover het volgende op:

“Muchas veces, en Italia me reía oyendo a los italianos decir el mal Francés, y a los franceses llamarle el mal de Nápoles; y en la verdad, los unos y los otros le acertaran el nombre si le dijeran el mal de las Indias. Y que esto sea así la verdad, entenderse ha por este capítulo y por la experiencia grande que ya se tiene del palo sancto y del guayacán con que especialmente esta terrible enfermedad de las búbias, mejor que con ninguna otra medicina, se cura e guaresce;...” (“Toen ik in Italië was, moest ik vaak lachen als ik de Italianen hoorde spreken van “de Franse ziekte” en de Fransen van “de ziekte van Napels”; en eigenlijk zouden beide groepen er de juiste naam aan gegeven hebben, als ze de ziekte “de ziekte uit Indië” zouden noemen.

²⁴ Over de vraag of de syfilis vanuit de Nieuwe Wereld naar Europa werd overgebracht, ofwel reeds in de Oude Wereld voorkwam bestaat verschil van mening. Zeker is echter wel dat er na 1495 virulente strains in Europa opdoken die uit de Nieuwe Wereld waren overgebracht en dat deze begin 1500 een ware epidemie veroorzaakten (Diamond).

En dat dit waar is, zal uit dit hoofdstuk blijken en uit de grote ervaring die men er al heeft met “palo sancto” en met de “guayacán” (welke beide met pokhout worden aangeduid in het Nederlands of ook wel met respectievelijk de namen *lignum sanctae* en *lignum vitae*), waarmee vooral deze verschrikkelijke builen-ziekte, beter dan met welk ander medicijn, genezen wordt en waarmee men zich kan wapenen tegen deze ziekte ...”).

In later jaren kreeg de Wayaká boom in het Engels de bijnaam “Sailor’s cure”. Latere onderzoekingen hebben aangetoond dat de saponinen van deze boom inderdaad een zekere werking tegen spirochaeten, waaronder de verwekker van de syfilis, hebben. Voordat na 1909 arseenpreparaten beschikbaar kwamen, was dit het enige middel dat zekere verlichting tegen syfilis bood (D.G. Campbell). Er komt op deze eilanden nog een tweede soort voor: de Wayaká shimaron, Wayaká machu (*Guaiacum sanctum*), deze wordt ook Bera en Bulabari genoemd. In het Spaans wordt deze Palo Santo (oud Spaans: Palo Sancto) genoemd. Zie Bulabari.

Wimpiri - (Carib) Mapili, Mapiri

Karina: Mapili, Carib Ven.: Mapiri

Kleine fruitvliegjes die, vooral tegen de schemering, zeer hinderlijk kunnen zijn. Deze vliegjes steken niet, doch dringen neusgaten, oren etc. binnen. Waarschijnlijk betreft het *Drosophila* soorten.

Op Bonaire worden met Wimpiri kleine vliegende insecten bedoeld die wel bijten; deze worden op Curaçao praga genoemd. Sp: Jejenes.

Wiri - (Aruac) Huira, Wuirru, Wüir.

Island Carib: Huira, Guajiro: Wuirru, Paraujano: Wüir,

Taïno: Hibuera, Higüera, Jigüera

Sp Am.: Güire of Hibuero

De Wiri is een muziekinstrument dat oorspronkelijk gemaakt werd van de Kalbas largu (*Lagenaria siceraria*) of van andere *Lagenaria* soorten en soms ook van de Kalbas di mondi (*Crescentia cujete*). Op de nog halfgroene dikke schil van deze vrucht worden ribbels ingesneden. Als de vrucht geheel uitgedroogd is, wordt deze hard en kan men met een stokje over de ribbels heenstrijkend een rytmisch geluid produceren. Thans is de wiri meestal van staal, koper of hard plastic en wordt de oorspronkelijke wiri van kalebas, raspu of raspa genoemd.

De naam Huira, waar de Papiamentu naam van het muziekinstrument Wiri van is afgeleid, is zonder enige twijfel een Indiaanse naam. In sommige gevallen had/ heeft deze naam of een variant daarvan betrekking op de *Crescentia cujete*, in andere gevallen worden/werden hiermee *Lagenaria* soorten aangeduid.

Het Island Carib: Huira (in de taal der Carib vrouwen, welke ook wel Kalipona genoemd wordt, zie Alvarado) en het Taïno: Hibuera, Higüera slaan op de *Crescentia*

cujete. Las Casas zegt hierover:

“...Otro árbol hay muy provechoso en esta Isla (Española), y es el que llaman los indios hibüero, la sílaba penúltima luenga; éste produce unas calabazas redondas como una bola”. (“...Een andere zeer nuttige boom op dit Eiland (Hispaniola), is die welke de Indianen hibüero noemen, de voorlaatste lettergreep lang; deze (boom) heeft kalebassen die rond zijn als een bal”). Dit is duidelijk een beschrijving van de *Crescentia cujete*. Oviedo geeft de benaming weer als Higüera.

De kalbas largu is een klimplant welke tot de familie der CUCURBITACEAE behoort. De *Lagenaria siceraria* is het enige cultuurgewas²⁵ dat zowel in de Nieuwe als in de Oude Wereld voorkwam. Vermoedelijk heeft deze plant, waarvan de uitgedroogde vruchten drijven en de zaden zeewaterbestendig zijn, zich vanuit Afrika op natuurlijke wijze naar Amerika verspreid (Purseglove).

Het is niet onmogelijk dat de Wiri geen oorspronkelijk Indiaans instrument is, maar dat deze uit Afrika afkomstig is (Ganseman). In geen van de oude kronieken van Amerika wordt een beschrijving van dit instrument aangetroffen. L. Alvarado meent dat dit een Indiaans instrument is, maar geeft geen nadere verwijzingen of bijzonderheden. De oudste beschrijving uit Amerika die wij hebben kunnen aantreffen dateert van 1875 en stamt uit Cuba (Pichardo). Indien de Wiri van oorsprong een Afrikaans instrument is, is de Indiaanse naam van de kalebas op dit instrument overgegaan. De naam Wiri zou dan via het Spaans van Cuba: Güire op deze eilanden geïntroduceerd zijn.

In het Spaans wordt de *Lagenaria* klimplant Güiro, de vrucht Güira (op Cuba andersom) en het muziekinstrument Güire of Güiro genoemd. Andere namen voor deze plant zijn Guyey en Guajey. In Venezuela wordt ook de *Crescentia cujete* Güiro genoemd.

X

Xagüey, Xaguai - Zie Shagüey

Y

Yaga, Jaga - (Aruac)

Pithecellobium spp.

Op Aruba wordt de *Pithecellobium unguis-cati* Yaga, Yaga Dabaruida of Dabaruida genoemd en de *P. platylobum* Huñagatu. Zie Dabaruida.

²⁵ Ook de katoen is een cultuurgewas dat zowel in de Oude als in de Nieuwe Wereld werd aangetroffen. Het betreft hier echter cultuurvormen welke vanuit locale wilde soorten ontstaan zijn. De Amerikaanse soorten verschillen van die van de Oude Wereld (Purseglove).

Yaguar, Jaguar - (Tupí-Guaraní) Jaguareté, Jagoara été, Jauare, Yaguatî
Panthera onca

Het Tupí: Jaguareté is samengesteld uit Ya' wara = "Hij die mensen eet"
en e'té = "echte, ware". Yaguareté = "echte menseneter" (Almeida Costa)

Yatu, Jatu - (Aruac Ven.) *Lemaireocereus griseus*
Deze benaming wordt op Bonaire gebruikt voor de Datu. In het Guajiro wordt de
Datu (Sp Ven.: Cardón dato) Yosu genoemd. Andere soorten worden Jasa' genoemd.
Zie Datu.

Yatu Bacu, Jatu Bacu - (Aruac?) Yatu Baca ?

Een plaatsnaam op Bonaire.

In Venezuela treft men plaatsnamen met het achtervoegsel -baca dat een meervoud,
collectiviteit aangeeft. In Oost Venezuela treft men b.v. de plaatsnaam
Dauguaraubaca. Dauguaraubaca is een plaatsnaam aan de Río Amacuro, die langs
de grens met Brits Guyana loopt en ten Zuidoosten van de Orinocodelta in de
Orinoco uitmondt. In dit gebied wonen Aruac stammen (Lokono). Dauguarau is
een soort mangrove (*Conocarpus erecta*) en -baca geeft een meervoud aan, b.v.
samen, opeenhoping, bosje (Alvarado). Yatu Baca zal in de uitspraak gemakkelijk
naar Yatu Bacu overgaan. Inderdaad treft men op Yatu Bacu een dicht bos met
zuilcactussen.

Yatu Largu, Jatu Largu

Gebied op Bonaire ten Zuiden van Yatu Bacu.

Yiwiri, Jiwiri - (Aruac) Wiru *Leptotila verreauxi*

Lokono: Wiru, Tupí-Guaraní: Jurití

Op Bonaire in gebruik zijnde naam voor de Aladuru, een middelgrote grijsbruine
grondduif met een witomrande staart en een lichtgekleurde borst. In Brazilië heet
dezelfde vogel Juriti.

Yòrki, Yòrqui - (Quechua) Charqui

Gezouten en gedroogd vlees van geiten, schapen of varkens.

Yoroyoro - (Aruac) *Thevetia peruviana* syn. *Thevetia neriifolia*

Guajiro: Yotoyolo (de boom, het hout, zuilcactushout), Lokono: Sewejoe (de boom),
Yoroyoro (het hout, de rammelaar).

Eng: Yellow Oleander.

Yoroyoro is op Aruba een plantennaam. Deze naam komt voor op de Indiaanse
woordenlijsten van Pastoor Van Koolwijk en van A.L. Pinart. De Yoroyoro is een
ingevoerde plant. In het Guajiro heet deze plant Yotoyolo (Oliver). De Yoroyoro is
een heester of kleine boom met lichtgroene, langwerpige bladeren en gelige of
oranje bloemen. De vruchten zijn klein, lichtgroen of groengeel en zijn

quadrangulair. De Yoroyoro is een zeer giftige plant; deze plant bevat een aantal steroïde glucosiden, zoals: Thevetine, Nerifoline, Peruvoside en Thevefoline, die de werking van de gladde spieren beïnvloeden. Vooral de zaden zijn zeer giftig; vier zaden vormen reeds een voor een volwassene dodelijke dosis.

Het Guajiro Yotoyolo (Oliver), Yotoyoro (Alvarado) slaat niet alleen op de *Thevetia peruviana* plant, maar is ook de naam van het kernhout van een zuilcactus. De kern van zuilcactussen bevat een houten cilindervormige structuur, die, evenals de duigen van een ton, uit latten opgebouwd is. Deze latten kunnen makkelijk van elkaar losgemaakt worden. Het hout is licht, maar toch hard. De Guajiro gebruiken deze latten als dakbedekking (Alvarado). Het kernhout van de *Thevetia peruviana* is licht en hard, evenals het hout van de zuilcactussen. De Lokono gebruiken rammelaars die van dit hout gemaakt worden; deze rammelaars worden Yoroyoro genoemd. In de Lokono dorpen wordt de *Thevetia* speciaal voor dit doel aangeplant (Stahel). De harde houtige kernen (Ostendorf) van het *Thevetia* hout en/of de zaden van deze boom worden in een mandje gedaan, dat aan een stok is vastgebonden. De *Thevetia peruviana* boom zelf wordt in het Lokono: sewejoe genoemd (Ostendorf). Bij de Carib worden deze rammelaars en de *Thevetia* boom Karawassi genoemd. De Boslandcreolen gebruiken soortgelijke rammelaars, die zij bij het dansen aan een katoenen band boven de enkels dragen. De Boslandcreolen en het Sranang tongo hebben het woord Yoroyoro uit het Lokono overgenomen.

Yuana - (Aruac)

Iguana iguana

Taïno: Yuana, Iguana, Higuana, Carib: Ihuana, Iuana, Lokono: iuwana,

Guajiro: Yuana

Op de Benedenwindse eilanden komt alleen de Zuid- en Middenamerikaanse leguaan *Iguana iguana* voor; dit is een grote boomhagedis (Ned: Groene leguaan), die op deze eilanden meer het gedrag van een grondhagedis vertoont. Op een aantal van de Westindische eilanden komen of kwamen *Cyclura* leguanen voor (Eng: rock iguanas). Dit zijn grote bruine, bruinrode of bruingrijze grondleguanen, welke thans op sommige eilanden uitgestorven zijn en op andere nu zeldzaam zijn. Deze komen nu nog voor op Cuba, Jamaica, Hispaniola, Bahamas, Turks and Caicos, Cayman Islands, Isla Mona en Anegada en vroeger ook op Pto. Rico en St. Thomas. Op deze eilanden kwam de Groene of Zuid- en Middenamerikaanse leguaan (*Iguana iguana*) niet voor. In veel gevallen is deze later ingevoerd. De *Iguana iguana* kwam wel voor op de Caribische eilandenboog; is wellicht ingevoerd op de Virgin Islands. Van Anguilla tot en met Martinique treft men ook nog een andere groene leguaan aan, de *Iguana delicatissima*. Yuana, Iguana had niet alleen betrekking op de groene leguanen maar ook op de *Cyclura* soorten. *Ameiva* soorten werden Siguana genoemd. Dit zijn hagedissen die op onze Blousana (*Cnemidophorus*) gelijken. In sommige landen of streken worden andere soorten grote hagedissen zoals b.v. grote *Ameiva* en *Anolis* soorten (ten onrechte) Iguana genoemd. In het Panare, een Carib taal in Venezuela, heet de leguaan Iwana, terwijl met Yawaná een hagedis bedoeld wordt (Tosantos).

In het Papiamentu is de originele Aruac uitspraak Yuana bewaard gebleven.

“...Llámase yuana, i escríbese con estas cinco letras, i pronúnciase y, con poquísimo intervalo u, e después las tres letras postreras ana, juntas o dichas presto; así que en el nombre todo se hagan dos pausas de la forma que es dicho...” (“... Ze noemen hem “yuana” en dit wordt geschreven met vijf letters en uitgesproken “y”, direkt gevolgd door een “u”, en daarna de laatste drie letters “ana”, achter elkaar en snel uitgesproken; zodat er in de volledige naam (van de leguaan) twee rustpauzes zijn, zoals hiervoor weergegeven...”) Oviedo.

Het Papiamentu kent ook de Yuana di awa, dit is een zeevis die op de bodem leeft en die makkelijk van kleur verandert (*Trachinocephalus myops*). Ook *Synodus* spp. worden Yuana di awa genoemd.

Yuca, Yuka - (Aruac) Yuca, Yucca

Manihot esculenta

De Yuca, Cassave, Manioc of Mandioca is een struik met eetbare wortels. De wortels van deze plant bevatten een glucoside dat het giftige HCN bevat. In de natuur geeft dit de plant een goede bescherming tegen vraat; dit is in het algemeen de functie van gifstoffen in planten.

Het Aruac Yuca sloeg op de wortel, terwijl de plant Yucubia of Yucabia genoemd werd (Las Casas). Dit moet niet verward worden met Yucaba, waarmee de plant van de zoete aardappel (*Ipomoea batatas*) werd bedoeld. In Zuid-Amerika werd de Yucubia, Manioca genoemd. De naam Yuca houdt verband met de potentieel dodelijke kwaliteiten van deze wortels. Yuká betekent in het Tupí-Guaraní “doden”. In het Taíno heeft Yucá dezelfde betekenis (Coll y Toste).

Het Aruac Cazabi, Casabe sloeg op de broodkoeken welke uit de geraspte wortels bereid werden. Thans wordt met cassave het gerecht, de plant en ook de wortel bedoeld.

Men maakt onderscheid tussen zoete en bittere Cassave. Dit zijn rasvariëteiten van dezelfde soort die niet altijd gemakkelijk op het oog van elkaar zijn te onderscheiden. Beide variëteiten bevatten het zeer giftige HCN, dat eerst verwijderd moet worden. Bij de zoete Cassave bevindt het HCN houdende glucoside zich in de schors van de wortel. De zoete Cassave kan gegeten worden na verwijdering van deze schors. Bij de bittere Cassave moet de wortel, ook na verwijdering van de schors, geraspt, uitgeperst en gedroogd worden om het HCN te verwijderen. Het onderscheid tussen zoete en bittere Cassave is niet absoluut. Er bestaat in feite een heel scala van variëteiten welke al naar gelang hun giftigheid als zoete of bittere Cassave ingedeeld worden. Ook de groeiomstandigheden beïnvloeden de mate van giftigheid.

In het algemeen zijn er de volgende verschillen, welke echter geen absoluut karakter hebben (naar Olsen, gemodificeerd).

	Bittere Cassave	Zoete Cassave
Vorm v/d bladeren	scherpere punten, lang en smal	meer afgerond, korter en breder
Kleur v/d bladeren	donker groen, glanzend	lichter groen, niet glanzend
Kleur van de stam	donker grijs	lichter van kleur
Bladlittekens	duidelijk zichtbaar, dicht opeen	minder duidelijk, verder uiteen
Kleur van de wortelinhoud	gelig	wit
Houdbaarheid van de wortel	beter	slecht

De bittere Cassave wordt in het Spaans Yuca amarga genoemd. In sommige gebieden zoals o.a., in La Guajira, wordt ook een aantal soorten wilde yuca's gegeten. Deze wilde yuca's, welke "Yuca brava" genoemd worden, zijn alle giftig en moeten, evenals de bittere cassave, voorbehandeld worden om gegeten te kunnen worden. In het Guajiro worden deze Wayamala genoemd en maakt men onderscheid tussen drie verschillende soorten. In het Papiamentu kennen wij de Yuca amara of Marihuri (*Manihot carthagenensis*). Met het Papiamentu Yuca amara worden niet alleen de bittere cassave maar ook andere giftige soorten (Yuca brava) aangeduid.

De Cassave is een makkelijk groeiend gewas, dat in tropische laaglanden beter groeit dan maïs of aardappel. Deze laatste zijn andere belangrijke voedingsgewassen van de Amerika's, welke beter groeien in hooglanden. Ook geeft de Cassave goede opbrengsten op arme gronden. De Cassave werd al vroeg na de ontdekking van de Amerika's naar Afrika overgebracht. Het feit dat dit gewas bestand is (doch niet immuun) tegen vraat door sprinkhanen en de plagen van deze dieren kan doorstaan, is er mede de oorzaak van dat de Cassave in grote delen van Afrika een belangrijk volksvoedsel is geworden (Purseglove). Zie Kasabi, Tapioca.

De Yuca moet niet verward worden met de *Yucca* spp. De *Yucca* spp. zijn planten uit droge gebieden welke behoren tot de LILIACEAE (In sommige classificaties worden zij bij de AGAVACEAE ondergebracht). De bloemen van een aantal soorten worden

gegeten. Het Engels kent alleen de benaming *Yucca*, de *Manihot esculenta* wordt Cassava of Manioc genoemd. Het Spaans gebruikt de dubbele C niet als k, doch als ks; de namen van beide soorten planten worden als Yuca geschreven (*Yucca* is de "Latijnse" benaming). De *Yucca* spp. stammen uit het Zuiden van de Verenigde Staten, Mexico en Midden-Amerika. Op de Westindische eilanden kwamen zij oorspronkelijk niet voor. Het lijkt daarom minder waarschijnlijk dat de benaming *Yucca* ook uit het Taïno afkomstig zou zijn. Zeer waarschijnlijk is de naam van de *Yucca* spp. afkomstig uit een van de Indiaanse talen van Mexico of Midden-Amerika (Corominas).

Yuchi (Curaçao, Bonaire), **Yiuchi** (Aruba) - (waarschijnlijk Aruac) Juchi', Jüshi of Jouú, Joú

Guajiro: Jouú, Joú

In het Papiamentu is kind yu en is yuchi een kindje (Aruba: Yiu en Yiuchi). Yuchi wordt ook als bijnaam gebruikt.

In het Guajiro treft men voor een baby: Jouú, Joú. Het Guajiro kent ook Juchi', dit is een klein aapje (Sp: Mico. Eng: Marmoset). De Chaima en de Cumanagoto noemen een zuigeling: Mico (L. Alvarado). Dit is de naam van hetzelfde soort aapjes die de Guajiro Juchi' noemen. Hieruit blijkt dat althans bij deze stammen het woord voor zuigeling en Mico aapje hetzelfde is; mogelijk legden de Guajiro hetzelfde verband en verklaart dit de overeenkomst tussen de woorden Juchi en Jouú. Ook kent het Guajiro het woord Jüshi, dat een bepaalde familiërelatie aanduidt.

Z

IV. Lijst van enige woorden welke op Indiaanse woorden lijken, en/of woorden waarvan velen menen dat deze van Indiaanse oorsprong zouden zijn, alsmede hun herkomst

Papiamentu	Nederlands	Herkomst	Orginele vorm
Chapin	Koffervis	Spaans	Chapín (soort leren schoen)
Gabilan	Buizerd	Verm. Gotisch	Gabila - ans
Kalbas	Kalebas	Arabisch	Qar Yabis
Karau (na bela)	Portugees oorlogsschip	Portugees	Caravela
Karkó	Soort Zeeslak	Spaans	Caracol
Karpata	Teek	Pre Rom.Iberisch	Caparra
"	Wonderolie	"	"
Koko	Kokosnoot	Oost-Afrika	Cocos
Krabèt	Witte reiger	Frans	Crabier
Labizjan	Mandfles	Frans	Dame-jeanne
Pagai	Pagaai	Maleis	Pangáyong
Paniweri	Draagbaar	Spaans	Parihucla
Patia	Watermeloen	Arabisch	Batiha, Batíja
Sábalo	Tarpoen	Keltisch	Sabolos
Sauku	Cycas palm	Latijn	Sabuco
Shirishiri	Ingewanden	Afrikaans	Cerecere
Tarai, trai	Werpnet	Arabisch	Atarraha

Kalbas - Het Papiamentu Kalbas is waarschijnlijk opgenomen via het Spaans: Calabaza dat stamt van het Arabisch: Qar Yabis (Qar: een kalebas, soort pompoen, Yabis, Aybas: droog). Qar Yabis houdt verband met, of is wellicht terug te voeren naar het Perzisch: Karbuzeh (Van Veen en v/d Sijs).

De kalebas, die men in de Oude Wereld kent, is de vrucht van een klimplant die behoort tot de CUCURBITACEA. De vruchten van deze klimplant lijken veel op de vruchten van de Kalbas Largu (*Lagenaria* spp.), die ook tot de CUCURBITACEA behoort en ook op de vruchten van de Kalbas di mondi (*Crescentia cujete*).

De Kalbas di mondi is een kleine boom, die afkomstig is uit Midden- en Zuid-Amerika. Dit is een typisch Amerikaanse plant die in de Oude Wereld niet voorkomt. Op deze eilanden groeit de kalbas di mondi in het wild; waarschijnlijk echter is dit geen oorspronkelijk inheemse plant, maar werd deze door de Indianen ingevoerd.

Karau (na bela) - Karau na bela is een van de Papiamentu namen voor het Portugees oorlogsschip (*Physalia physalia*). Dit is een gevaarlijke soort kwal die bestaat uit een blauw/paarse blaas die op het water drijft, met daaronder lange tentakels met giftige netelcellen. De naam Portugees oorlogsschip houdt wellicht verband met de blauwe kleur. De vroegere Portugese vlag was blauw/wit. De Portugese naam voor deze dieren is Caravela. Karau na bela is zeer waarschijnlijk afgeleid van Caravela. Andere namen voor dit dier in het Papiamentu zijn Maniwal en Pèchi Portugues. De naam Maniwal is afgeleid van het Engels: Man o' war; in het Engels heet deze kwal Portuguese man o' war. Pèchi Portugues is een verwijzing naar de vorm van de blaas die lijkt op de Schotse mutsen, die Portugese zeevaarders droegen.

Karkó - Karkó (Curaçao en Bonaire), op Aruba zegt men ook Calcó, Kalkó, is de naam van een grote eetbare zeeslak (*Strombus gigas*). De naam is afgeleid van het Spaans: Caracol (slak). In het Taïno werd deze zeeslak Lambi genoemd. In het Carib van Venezuela werd de naam, Botóto, Botúto, Botutu gebruikt; syn. zijn Fotuto en Fututo. Het Cumanagoto gebruikte de vorm Botutu (Alvarado). In Venezuela gebruikt men ook de naam Guarura, die uit het Aruac van Venezuela stamt. Vermoedelijk komt de naam Guarura uit het Caquetío. Het Guajiro gebruikt de naam Warrúta.

Karpata - Karpata heeft in het Papiamentu twee betekenissen. Er kan een teek of de wonderolieplant (*Ricinus communis*) mee bedoeld worden. Deze beide betekenissen houden verband met elkaar daar de zaden van de Karpataplant zeer sterk op teken lijken. Het woord Karpata stamt uit het Spaans. In het Spaans wordt de teek Garrapata genoemd. De Ricinus en de olie die uit de zaden verkregen wordt, wordt Carapato genoemd. In het Portugees worden zowel de teek als de Ricinus Garrapata genoemd. Zowel Garrapata als Carapato zijn afgeleid van Caparra, een zeer oud woord uit het pre-romaanse Spanje, uit een taal welke aan het Baskisch verwant was. De teek heette oorspronkelijk Caparra, dit werd Gaparra, daarna vond er een omwisseling van de P en de R plaats (metathese) en ontstond Garrapata. In sommige Aruac en

Carib talen is dit woord opgenomen. In het Guajiro: Karra'pata.

De plant Karpata is een heester welke behoort tot de familie der EUPHORBIACEAE. De zaden bevatten olie (Eng: Castor oil, Ned: Wonderolie, Castorolie). Deze plant is oorspronkelijk uit Afrika afkomstig. De oude Egyptenaren gebruikten de olie uit de zaden reeds als lampolie. Reeds in een vroeg stadium van de kolonisatie van Amerika werd deze plant naar de Nieuwe Wereld overgebracht. In vele tropische en ook subtropische gebieden van de Amerika's, waaronder ook Aruba, Curaçao en Bonaire, is deze plant nu genaturaliseerd.

Het Carib kent het woord Carapa, Karapa, Carapacá, Klapa en het Aruac de vorm Caraba, Karaba. Hiermee worden twee onderling verwante boomsoorten aangeduid, de *Carapa guianensis* en de *Carapa procera* welke in de Guyana's voorkomen. (Eng: Crabwood, Ned: Surinaams mahonie, kraphout). Deze bomen hebben vruchten welke olie leveren, die door de Indianen gebruikt wordt om voedsel te bereiden. In Suriname wordt duidelijk onderscheid gemaakt tussen Krapa olie (uit de vruchten van de Krapaboom) en Krapa'ta olie (uit de zaden van de Ricinus). Zie Van Donselaar.

Dit verschil is ook in andere opzichten essentieel. De Ricinuszaden bevatten het giftige eiwit Ricine. Bij een zorgvuldige extractie komt de Ricine niet in de olie terecht, en hoeft de olie niet giftig te zijn, maar in de dagelijkse praktijk komt het erop neer dat de Castorolie niet voor de bereiding van voedsel kan worden gebruikt. De Castorolie wordt dan ook doorgaans als lampolie, als laxeermiddel of als medicinale olie voor uitwendig gebruik aangewend. Tijdens de eerste wereldoorlog was dit een belangrijk strategisch product. In die tijd was de castorolie een van de weinige oliën welke geschikt was voor vliegtuigmotoren.

Daar de woorden Garrapata en Carapato in Spanje reeds voor 1492 gebruikt werden, de Carapato een plant is welke in de Nieuwe Wereld niet voorkwam en een essentieel andere plant is dan de Krapa, is het niet aannemelijk dat het Papiamentu Karpata van het Carib Krapa afgeleid zou zijn.

Koko - Het woord Koko stamt zeer waarschijnlijk uit Oost-Afrika. Ten tijde van de reizen van Columbus kwam de kokosboom niet voor aan de Oostelijke kusten van het Amerikaanse continent. Ook aan de Westkust van Afrika kwam deze palm niet voor. In 1499 bracht Vasco da Gama de eerste kokosnoten mee uit Oost-Afrika. In het reisverslag van de eerste reis van Vasco da Gama, de zgn. "*Roteiro da primeira viagem de Vasco da Gama*", worden de eerste kokospalmen en hun noten beschreven bij aankomst van de Portugezen op het eiland Moçambique in Maart 1498 (het land Mozambique werd later naar dit eiland genoemd). "*As palmeiras desta terra dão um fruto tão grande como melões, e o miolo de dentro, é o que comem, e sabe como junça avelanada*". ("De palmen in dit land hebben vruchten die zo groot zijn als meloenen, en het is het binnenste deel dat men eet, het smaakt naar "junça", met ook enigszins de smaak van hazelnoten"). Het woord "junça" slaat op de

knollen van de wilde grassen van het geslacht *Cyperus*. Op Curaçao kennen wij de Koko Djamina (*Cyperus rotundus*). De knolletjes van de Koko Djamina lijken van binnen inderdaad zeer veel op kokos; om deze reden is dit gras dan ook naar de Kokos genoemd. Koko Djamina betekent Kokos uit (São Jorge) da Mina. De "Roteiro" beschrijft de kokosnoten, maar vermeldt in Maart 1498 nog niet hoe deze genoemd worden. Pas enkele maanden later, in September 1498, vermeldt de "Roteiro" terloops dat de Portugezen op de terugweg van Calicut een schip buitmaakten, dat o.a. Cocos aan boord had. "*E o mantimento era Cocos e ...*" ("En de levensmiddelen bestonden uit Cocos en ..."). Dit is het oudst bekende citaat van het woord Cocos; daarvoor was de vrucht in het Westen wel bekend, maar werd aangeduid met de Latijnse naam "*Nux Indica*". Het woord Cocos en een beschrijving ervan worden eveneens aangetroffen in een reisbeschrijving van een reis naar India in 1502 van Thomé Lopes en Ramusio. Deze reisbeschrijving werd echter pas in 1563 in Venetië gepubliceerd. Het volgende citaat is van belang:

"Portaua (il Zambuco) filo di noci, che loro chiamano, Cabaye et Cocos, et andando noi costeggiando alla via di Calicut" ("geladen (het vaartuig) met trossen noten, die men hier, Cabaye en Cocos noemt, voeren wij langs de kust op weg naar Calicut). De zeeroute naar India liep destijds langs de Oostafrikaanse kust, de oversteek naar India werd ter hoogte van Noord Kenia ingezet. De kokosnoten aan boord dienden zeer waarschijnlijk als proviand voor deze oversteek.

Sommigen zijn van mening dat de naam Cocos afgeleid is van het Arabisch "Djauz al hindi", wat eveneens "Noot uit India" betekent. Djauz wordt uitgesproken als Goz en Cocos zou ontstaan zijn uit het meervoud of de reduplicatie goz-goz. Het woord Cocos is zeer waarschijnlijk uit Oost-Afrika afkomstig. De Portugezen maakten immers in Oost-Afrika voor het eerst kennis met de kokosnoot. Niettemin is het niet geheel uitgesloten dat de naam Cocos uit de Maldiven of van de Westkust van India zou kunnen stammen en dat dit woord op de handelsroutes van India naar Oost-Afrika in gebruik was. Het is ook niet onmogelijk dat het woord Cocos inderdaad terug te voeren is naar het Arabisch "Djauz" en in een Oostafrikaanse taal werd omgezet tot "Goz-goz" of Cocos. De reduplicatie kan een Afrikaanse invloed zijn. Er was in de kuststreken van heel Oost-Afrika, van Somalia tot Mozambique, een sterke Arabische invloed. Met name de Bantu-taal, het Swahili, bevat veel Arabische invloed. De naam Swahili is afgeleid van het Arabisch Sahil (de kust), Swahili betekent kustvolk. Het Swahili gebruikt echter voor de kokosnoot de naam "Mnazi" (de noot). De naam Cocos is ook niet terug te vinden in de talen van India.

De kokosnoten werden al spoedig door de Portugezen naar São Tomé in West-Afrika en naar de Kaapverdische eilanden overgebracht. Vandaar werden zij verder verspreid naar het Caribisch gebied. Deze kokosnoten behoren tot het zgn. "Niu kafa" type. Dit is een kokosvariëteit die afkomstig is van de kusten en eilanden van Oost-Afrika (o.a. de Seychelles eilanden).

Aan de Westkust van Amerika kwam de kokosnoot zeer waarschijnlijk ook voor (zie Harries voor een uitgebreide beschrijving van de geschiedenis van de kokosnoot). Het betreft hier echter de zgn. “Niu Vai” variëteit. Peña Vargas meent dat het woord Coco uit het Aymara zou stammen. De bronnen die zij aanhaalt (o.a. Thomé Lopes en Ramusio) bewijzen echter het tegendeel.

De Pacifische kust van Amerika werd pas in 1513 bereikt door Vasco Núñez de Balboa en de eerste Europese contacten met de Quechua en de Aymara zijn van nog latere datum.

Labizjan - Een Labizjan is een grote mandfles, op Aruba treft men ook de variant Dabizjan. Deze naam is afgeleid van het Franse “Dame-jeanne”.

Paniweri - Een Paniweri is een draagbaar welke vroeger gebruikt werd om er afgesneden lengtes van zuilcactussen mee te vervoeren (Brenneker). Hiermee werden omheiningen geconstrueerd. Paniweri is afgeleid van het Spaans parihuela, wat op haar beurt waarschijnlijk oorspronkelijk uit het Latijn stamt en afgeleid zou zijn van Pallium.

Patia - De Patia (*Citrullus lanatus*) is een van oorsprong Afrikaanse plant. In het Arabisch had deze plant de naam Batiha, Batíja. Reeds in de prehistorie werd de Patia (watermeloen) naar India verspreid (Purseglove). Er ontstonden cultuurvormen. Het Arabisch Batiha sindiya, Batíja çindia sloeg op een cultuurvorm uit de Sind (de Sind is een streek in het oude Voor-Indië; deze maakt thans deel uit van Pakistan). In het Spaans werd Batiha, Batíja omgezet in Badea. In het Spaans wordt hier thans een soort watermeloen van inferieure kwaliteit mee bedoeld (een primitieve cultuurvorm, die op de wildvorm lijkt?). De algemene Spaanse benaming voor watermeloen Sandía is afgeleid van sindiya, çindia.

De Patia werd al spoedig na de ontdekking van Amerika naar de Nieuwe Wereld overgebracht. In een woordenlijst van het Island Carib, welke in de 17e eeuw door de Franse pater Breton werd samengesteld, treffen wij het woord Batía. In het huidige Central American Island Carib is dit Badía geworden (Taylor). In Venezuela treft men in enkele Carib en Aruac talen het woord Patilla, dat ook in het Spaans van Venezuela wordt gebruikt. Volgens sommige auteurs zou Patilla, Paitilla uit het Cumanagoto afkomstig zijn, daar dit woord al in een vroeg stadium in deze taal werd aangetroffen. De mening dat het hier een Venezolanisme betreft is echter niet juist. Het Portugees van Brazilië gebruikt ook het woord Patia en ook in Portugal wordt dit woord gebruikt, hoewel Melancia daar algemener is.

A. Rosenblat meent dat het Arabisch Batija rechtstreeks door Islamitische of geïslamitiseerde slaven vanuit Afrika naar Amerika is overgebracht en dat deze overbrenging niet via het Spaans of Portugees heeft plaatsgevonden. De varianten die men in Amerika aantreft nml. Batía in het Island Carib, Patía in het Papiamentu

en Patiya, Patilla in het Carib en Aruac van Venezuela staan dicht bij de originele Arabische vorm Batija dan het Spaanse Badea of het Oud-Portugees Bateka, Pateka.

Hartog (Aruba, blz. 10) veronderstelt dat o.a. de Curaçaose komkommer en verder Indiaanse vruchten zoals bananen, meloenen en watermeloenen (patía's) ook op Aruba de precolumbiaanse Indianen tot voedsel gediend zullen hebben. Dit zijn echter alle gewassen van de Oude Wereld welke in de Nieuwe Wereld niet voorkwamen. Ook de "Curaçaose" komkommer (Kònkòmber chikí, Westindian Gherkin, *Cucumis anguria*) is een cultuurvorm welke, vermoedelijk in West-Indië, vanuit een Afrikaanse wildvorm ontstaan is (Purseglove).

Sábalo - Sábalo is een Keltisch woord dat via het Spaans werd overgebracht. In Spaans Amerika wordt hier de Tarpon, Tarpoen mee bedoeld, in Spanje is dit de elft. De Tarpoen (*Tarpon atlanticus* syn. *Megalops atlanticus*) lijkt op de elft (*Alosa alosa*).

Sauku - Met Sauku worden op deze eilanden Cycaspalmen bedoeld. Dit zijn in feite geen palmen, daarom is het beter om te spreken van Cycadeeën. Sauku stamt van het Spaans: Saúco, dat weer is afgeleid van het Latijn: Sabuco (Dicc Vox). Sabuco is de Latijnse naam voor de *Sambucus nigra*, een plant die in Europa voorkomt; deze plant is geen Cycadee, maar de bladeren vertonen een oppervlakkige gelijkenis met de bladeren van sommige soorten Amerikaanse Cycadea (*Zamia* spp.).

Yolobí, Yonoví - Yolobí, Yonoví is volgens Brenneker de naam voor een mierenleeuw. De gebruikelijke naam hiervoor in het Papiamentu, is Nanzi (di) koko. De structuur van het woord Yolobí en de wortel "bí" doen vermoeden dat het hier een Aruac woord betreft. Zo treffen wij in het Lokono het woord Yuliwi wat de naam voor een vuurvlieg is (De Goeje, 1910). De mierenleeuw is een klein dier, het "bí" in de naam Yolobí zou hierop betrekking kunnen hebben.

Het lijkt echter waarschijnlijker dat het woord Yolobí, Yonoví geen synoniem is voor mierenleeuw, maar dat het stamt uit een rijmpje dat kinderen zingen wanneer zij proberen een mierenleeuw uit te graven (mond. med. A.J. Maduro). "Cha Nanzi, Cha Nanzi, Yolobí, Yonoví". Waarschijnlijk is dit van oorsprong Spaans: " Cha Nanzi, Cha Nanzi, yo lo vi, yo no vi." (Cha Nanzi, Cha Nanzi, Ik heb hem gezien, ik zag hem niet). Dit verklaart dan tevens het bestaan van de beide vormen Yolobí en Yonoví.

Goto(meer) - De plaatsnaam Goto(meer) op Bonaire is zeer waarschijnlijk geen Indiaanse naam, maar een variant van het Nederlandse goot. De naam Goto wordt gebruikt in combinatie met het achtervoegsel -meer, men spreekt van Gotomeer, d.w.z. het Gootmeer. Evenzo treft men op Bonaire het Pekelmeer. Het Gotomeer

stond via een door de rifwal gegraven waterkanaal in verbinding met de zee. Dit kanaal is begin deze eeuw dichtgeslibd. Op Curaçao wordt de soortgelijke verbinding van de Saliña te St. Michiel met de zee Gòt genoemd. In het Saramakaans (Suriname) treffen wij de Nederlandse benaming goot als Ngóto in de betekenis van goot, sloot en ook gracht. De omzetting van Goot naar Ngóto, Goto is een Afrikaanse invloed.

V. Enige opmerkingen bij de Indiaanse woordenlijsten van Pastoor Van Koolwijk en A.L. Pinart.

Bijna alle woorden die voorkomen in de woordenlijsten van Pastoor Van Koolwijk (1880 -1886) en A.L. Pinart (1890), welke op Aruba opgetekend werden bij daar wonende Indianen, zijn in de, in Hoofdstuk III van dit boek, opgenomen woordenlijst behandeld. Het woord Kajappa is voor zover bekend nooit in het Papiamentu gebruikt en is daarom niet in de lijst van Indiaanse woorden in het Papiamentu opgenomen.

Daarnaast komen wij in de lijsten van Van Koolwijk en Pinart een aantal woorden tegen, die vrijwel zeker geen Indiaanse woorden zijn en andere die wellicht wel Indiaanse woorden zijn, maar waarvan de oorsprong twijfelachtig is. Deze woorden worden hier behandeld, evenals het woord Kajappa dat wel een Indiaans woord is.

Eind vorige eeuw spraken de Indianen op Aruba hun eigen taal waarschijnlijk al niet meer. Indien dit wel het geval was zou Van Koolwijk hier zeker veel meer van hebben kunnen optekenen. Van Koolwijk woonde 6 jaar op Aruba (1880-1886) en deed daarvoor al aan archeologisch onderzoek op Curaçao en Bonaire. De Indianen waren op Aruba geen geheel geïsoleerde groep. Zij spraken vrijwel zeker reeds Papiamentu. Dit Papiamentu zal waarschijnlijk meer Indiaanse invloeden bevat hebben dan het Papiamentu van nu, maar het was Papiamentu. Eind vorige eeuw bestond het Papiamentu al geruime tijd en had dus reeds de nodige Afrikaanse en andere invloeden ondergaan, die zo ook bij de Indianen op Aruba terecht kwamen. Ook is het zeer onwaarschijnlijk dat deze Indianen eind vorige eeuw nog een geheel “raszuivere” groep vormden. Zeker zullen ook zij reeds vermengd geweest zijn met andere bevolkingsgroepen. Ook dit verklaart dan het voorkomen van Afrikaanse woorden in de woordenlijsten van Van Koolwijk en Pinart. De woorden zijn weer-gegeven zoals zij door Van Koolwijk en Pinart gespeld zijn.

De woordenlijst van Pastoor Van Koolwijk is te vinden in Hartog, Deel I, Aruba. Het manuscript van Pinart is te vinden als bijlage in Rotstekeningen van Curaçao, Aruba en Bonaire, Deel II van Dr. P. Wagenaar Hummelinck.

Pastoor Van Koolwijk

Kajappa - Volgens Van Koolwijk “Arbeiders om te planten”. In het Carib van Venezuela en Trinidad treft men dit woord ook aan; Cumanagoto: Callapas, Carib Trinidad: Gayapo. De betekenis is een groep arbeiders die, meestal op het land, werken zonder daarvoor salaris te ontvangen, doch wel tegen vergoeding van een maaltijd (Alvarado).

Pekenini - Een kind. Dit woord is afgeleid van het Portugees: pequeno of Spaans: pequeño (klein). Het Lokono voor kind is isa. Het Guajiro kent diverse aanduidingen: Jíntüi (m), Jintulu (v) 3 à 4 jaar oud, Tepi'chi (iets ouder), Jimóolu (pre-puber).

Van Koolwijk en Pinart

Waidanga - Van Koolwijk en Pinart geven waidanga als een synoniem van Totumba. Wai lijkt Indiaans, maar de uitgang -danga treft men aan bij woorden van Afrikaanse oorsprong. Waidanga zou mogelijk een Afrikaans equivalent van het Carib Totumba kunnen zijn. Mogelijk ook is Waidanga een Indiaans woord, dat Afrikaanse invloed heeft ondergaan.

Men treft b.v. op Curaçao de plaatsnaam Burundanga. Dit woord van Afrikaanse oorsprong treft/trof men ook aan op Cuba (Pichardo). Volgens Pichardo was de oorspronkelijke vorm Morondanga, dat de denigrerende betekenis heeft van "iets minderwaardigs".

Burundanga kan ook op eten van slechte kwaliteit slaan, een mengsel, zootje, of de betekenis van rotzooi hebben. Een ander voorbeeld van een Afrikaans woord met de uitgang -danga is het woord Candanga. In het Spaans van Venezuela betekent dit: sterk, geweldig (A. Alvarez). In het Papiamentu wordt dit woord niet gebruikt.

Pinart

Ginga - Ginga is de naam van de ballonvis (*Diodon hystrix*); tegenwoordig wordt dit als Djindja geschreven. De Aruac talen bezitten zelden woorden welke met G beginnen, veelal is dit een H, GH (wel kennen deze talen vele woorden welke beginnen met Gua = Wa). Is Ginga, Djindja wellicht afgeleid van het Spaans: Hincar = opzwellen? In Venezuela heet dit dier Corrotucho (espinoso).

In het Sranang tongo worden de beide in Suriname voorkomende soorten boomstekelvarkens Ginjamaka, Djindjamaka, Djiendjamaka genoemd (*Coendou prehensilis* en *Coendou melanurus*). Van Donselaar zegt hierover: "... (*Gindja* = *gember*; *maka* = *doorn*, *stekel*). *Waarom?* (*gember heeft geen stekels*). *Er zijn vele verwante schrijfwijzen en verwante namen in omloop. Die van de eerste soort beginnen in het algemeen met een a (Agidja e.a.), die van de tweede en beide samen met een g of een d ...*"

Indiaanse talen die in Suriname gesproken worden, zoals het Karina en het Lokono, gebruiken andere benamingen. De naam Coendou stamt uit het Tupí.

Waarschijnlijk stamt het woord Gindja uit Afrika. In de Oude Wereld c.q. Afrika komen een aantal soorten stekelvarkens voor (*Hystrix* en *Atherurus* spp.). Ook het feit dat er een variant bestaat waarbij de letter a als prefix gebruikt wordt duidt op een Westafrikaanse oorsprong. Vgl. Boma, Aboma (de Anaconda, in Afrika de python), Nanzi, Ananzi (de spin uit de legenden) etc.

In het Ewe, een taal die in Ghana en Togo (West-Afrika) gesproken wordt, wordt de Crested porcupine (*Hystrix cristata*) Dzirdza, Dzijrdzja genoemd (Booth).

Guruguru - Ook hier treffen wij hetzelfde bezwaar, nml. een Aruac woord dat met een G begint. De Guruguru is een graanboorder welke men in meel en meelproducten kan aantreffen. Guruguru is waarschijnlijk afgeleid van het Spaans: Gorgojo, wat de benaming is voor een meelworm (A.J. Maduro).

Kimakima - Dit is een benaming voor stekende, brandende kwallen. Waarschijnlijk is dit afgeleid van het Spaans: Quemar = branden.

Kipopò - De Kipopò wordt tegenwoordig Djipopo genoemd. De Djipopo is een paddestoel. Op deze eilanden is dit waarschijnlijk de witte langwerpige paddestoel die in de regentijd snel opschiet. Pinart geeft als wetenschappelijke naam, met daarbij een vraagteken *Agaricus?* Maduro (1992) wijst er op dat dit woord in het Saramakaans in Suriname ook wordt aangetroffen als dikpopo; dit ontleent hij aan de "Saramakaanse woordenschat" van A. Donicie en J. Voorhoeve. Het Saramakaans is een Creoolse taal, waarin vele Afrikaanse invloeden bewaard zijn gebleven; deze invloed is niet beperkt tot de grammatica, ook het lexicon bevat vele Afrikaanse woorden. De vroegste bosnegergemeenschappen in Suriname ontstonden in het Saramacca gebied ten Zuidwesten van Paramaribo. Reeds in het begin van de 18^e eeuw waren er hier al bosnegerdorpen. Het merendeel van de Marrones (gevluchte slaven) in deze dorpen bestond uit slaven die uit Afrika waren aangevoerd en niet in Suriname geboren waren. Nadat de koloniale autoriteiten verdragen sloten met deze bosnegers volgde een lange periode van isolatie. Als gevolg van deze voorgeschiedenis bevat het Saramakaans meer Portugese en Afrikaanse invloeden dan het Sranang tongo, waarin de (latere) invloed van het Engels en het Nederlands sterker is. De structuur van het woord Kipopò, Djipopo, Dikpopo doet denken dat het hier een Afrikaans woord betreft. Wellicht ook zou het Saramakaans dit woord uit de taal van hun buurvolk het Lokono kunnen hebben overgenomen; dit lijkt echter minder waarschijnlijk. In de Lokono woordenlijst van De Goeje is dit woord niet terug te vinden, maar wordt wel een ander woord voor paddestoel aangetroffen. Ook in de Karina woordenlijst van Hoff wordt dit woord niet aangetroffen.

C. Grégoire, Linguïste van het Museum voor Midden-Afrika te Tervuren, België meent dat er een verband kan bestaan met het Bantu -Jòbà dat op paddestoelen slaat. In sommige Bantu talen gebruikt men het prefix Ki-. De oorspronkelijke vorm zou wellicht Kijòbà hebben kunnen zijn (schr.med.).

Resumerend komen wij tot de conclusie dat Kipopò vrijwel zeker een Afrikaans woord is.

Krabete - Tegenwoordig zegt men meestal Krabèt, Krabèchi of Grabèt en ook treft men de vorm Garabèt. Dit is een kleine witte reiger met zwarte poten en gele tenen (*Egretta thula*), ook andere kleine reigers worden soms Krabèt genoemd. In het Nederlands wordt *Egretta thula* Kleine Amerikaanse zilverreiger genoemd. In het Engels noemt men deze Crabeater, Crabcatcher. Op de Franse eilanden zegt men Crabier. Teenstra (deel I, 1836) noemt de naam Krabbevreters, wat er op wijst dat deze term in het Nederlands op Curaçao gebruikt werd. De beschrijving die Teenstra geeft slaat echter op een soort kleine meeuw en niet op een reiger. Krabèt is vrijwel zeker van Krabbevreter, Crabier of Crabeater afgeleid. Indien wij de volgende bronnen op een rij zetten geeft dit een idee van de mogelijke evolutie van het woord Krabèt: Krabbenvreter (M.D. Teenstra, 1836), Krabete (A.L. Pinart, 1890), Krabèchi (A.J. Maduro, 1973), Garabèt (S.M. Joubert, 1991).

Lembelembe - Hiermee worden kleine fruitvliegjes bedoeld (zie ook Wimpiri). Op Aruba zegt men ook lebelebe. Dit lijkt geen Indiaans woord. Met Lebelebe of ook lèbèlèbè, wordt ook slijk, slib of iets glibberigs bedoeld.

Volgens C. Grégoire (schr. med.) zou Lembelembe de wortel -jémbé kunnen bevatten, de benaming voor de tsetse vlieg in het zgn. Proto-Bantu. In sommige Bantu talen, zoals b.v. het Kongo, begint dit woord met een l, dus -lémbé. Reduplicatie is een veel voorkomend verschijnsel in de Bantu talen en dit kan de omzetting van lembe naar lembelembe verklaren.

Mamondenga - Klein zwart insect met kort achterlijf. Waarschijnlijk is dit een sluipwesp. Pinart geeft als wetenschappelijke naam *Ichneumon niger*. Tegenwoordig zegt men Mamondènguè, Mamundènguè. Mamondènguè lijkt qua structuur een Afrikaans woord en zou uit een der Bantu talen kunnen stammen (schr. med. C. Grégoire).

Nandu - Nandu is een soort boon en de naam van de plant waaraan deze bonen groeien. Tegenwoordig zegt men Bonchi (di) Wandu, Wandu (*Cajanus cajan*). Op Aruba gebruikt men ook de naam Bonchi Kinchoncho. Dit gewas is afkomstig uit de Oude Wereld, de naam ervan is Afrikaans en zou uit het Conga stammen. De originele vorm is volgens A. Alvarez waarschijnlijk Wandú of Guandú. In het Engels wordt deze boon Angola pea of Pigeon pea genoemd, in het Spaans: Guandul. Het is niet verwonderlijk dat de Indianen op Aruba dit gewas kenden en verbouwden. Dit gewas is in droge gebieden, zoals ook Aruba, vrij makkelijk te kweken. Sommige Amerikaanse gewassen raakten, doordat zij in sommige gebieden duidelijke voordelen boden, in Afrika al snel ingeburgerd en werden een volksvoedsel (b.v. Cassave); zo ook raakten een aantal Afrikaanse gewassen al snel in de Nieuwe Wereld ingeburgerd (Sorghum, Wandu e.a.).

Paluli - De Paluli is een mangrovemossel (*Brachidontes exustus*). Het Carib kent het woord Paluli, waarmee een soort *Heliconia* wordt bedoeld. Mogelijk vertoont

de bloem van deze *Heliconia* gelijkenis met een mangrovemossel of met een trosje mangrovemossels. Het Papiamentu kent ook de Paluli di tera. Simons noemt deze naam in 1868 als volksnaam (Coomans). Deze naam wordt nu niet meer gebruikt. Volgens Coomans heeft Simons waarschijnlijk hiermee *Asaphis deflorata* bedoeld. Volgens A.J. Maduro is Paluli afgeleid van het Frans: Palourde. Dit woord wordt gebruikt in Haïti, Guadeloupe en Martinique. Het heeft echter betrekking op een heel andere schelp dan de mangrovemossel, nml. op *Venus decussata*. De Paluli di tera (*Asaphis*) lijkt overigens wel op schelpen uit het geslacht *Venus*.

Purantsi - Dit is een Papiamentu benaming voor een tweetal zeebaarzen (Eng: Grouper, Sp: Mero). Deze zijn gevlekt met kleine stippen. Tegenwoordig zegt men in het Papiamentu Purunchi.

Het Papiamentu kent de Purunchi, Purunchi Kabritu (*Cephalopholis cruentata* syn. *Epinephelus cruentatus*) en ook de Purunchi, Purunchi pretu, Purunchi barika blanku (*Cephalopholis fulva* syn. *Epinephelus fulvus*). Deze soort wordt/werd op Bonaire ook Rei di Punchi genoemd (Zaneveld). Een verwante soort *Epinephelus adscensionis* wordt Gatu of Gatu di mondi genoemd, deze soort is groter en heeft ook grotere stippen (zie Nagelkerken).

De Indiaanse namen die wij voor deze soorten hebben kunnen vinden lijken geen van alle op de naam Purunchi. In het Island Carib wordt *Cephalopholis fulva*:

Ouatalibí genoemd en *Epinephelus adscensionis*: Oualioua. De uitgang -bí slaat hier mogelijk op het feit dat het een kleinere soort betreft, of op de kleinere vlekken. Andere, vermoedelijk Indiaanse, namen die in de omringende landen voor dit soort vissen worden gebruikt zijn Aguaji, Guativere en Guasa.

De namen die wij aantreffen van verwante soorten uit West-Afrika, lijken evenmin op de naam Purunchi. In Teenstra deel I, 1836 gebruikt de schrijver de naam Paroente. Is er wellicht een verband met het Spaans: Parguete, een naam die in Venezuela voor de *Cephalopholis fulva* gebruikt wordt?

Purunchi betekent in het Papiamentu ook sproeten. Dit woord treft men niet aan in het Spaans (sproeten = pecos). Zijn de sproeten wellicht naar de vis genoemd? Is dit een Indiaans woord? In het Guajiro woordenboek hebben wij dit niet aangetroffen. Of is dit wellicht een verbastering van het Nederlands sproetenvis of sproetelvis? Zaneveld geeft als Nederlandse naam op de Antillen voor de purunchi pretu (*Cephalopholis fulva*) de naam zwarte sproetelvis. Kan er een omzetting plaatsgevonden hebben van b.v. Sproeten - Sproenchi - Proenchi - Purunchi?

VI. Register van Indiaanse toponiemen op Aruba, Curaçao en Bonaire

ARUBA

Anabui	Seru	29 m	Hadicurari		
Anamichi			Hadicuri		
Andicouri, Andicuri			Hubada		
Angochi			Hudishibana	Kalkterras	23 m
Araburu			Huliba		
Arashi			Jaburibari	Seru	90 m
Arikok, Avikok	Seru	188 m	Jucuri	Seru	63 m
Aruba, Oruba, Orua			Juditi		
Avikurari			Kadiwari		
Ayo			Kamai		
Balashi			Kamakuri		
Barbacoa			Katiri		
Basiruti			Kawara		
Behika, Behuku			Keito		
Boroncana			Kibaima		
Bubali			Kivarcu, Kivarco	Seru	74 m
Bucuti			Kodekoectu		
Budui	Boca		Koyari		
Bugurui, Bucurui	Seru	29 m	Kudarebo, Kudarebe		
Burubunu			Kudaweche, Kudaweche	Seru	35 m
Bushiri			Kukurui		
Bushiribana			Kurimiao		
Butucu			Mabon		
Cababuna			Macuarima		
Caburi			Macubari		
Cadushi	Seru	53 m	Madiki		
Cadushi Largo			Mahos	Boca	
Camari			Mahuma ?		
Canashito	Seru	94 m	Malmok ?		
Caoshiati	Seru	156 m	Manchebo		
Caruburi			Masiduri		
Cashero			Matividiri		
Cashunti	Baranca		Moko		
Casibari			Nanki ?		
Catashi			Noka	Seru	
Choroni			Paradera ?		
Cocodoro			Parawana (Paraguana)		
Cubeju			Sabana Basora		
Cubou			Sabana Berde		
Cucu	Seru	91 m	Sabana Blanco		
Curuburi, Corobori	Seru	55 m	Sabana Grandi		
Cuwana			Sabana Liber		
Damari, Daimari	Rooi, Boca		Sabana Lodo		
Eayac (Cuy Grandi)			Sasarawichi		
Fofoti			Savaneta, Sabaneta		
Guadirikiri	Cueva		Shaba		
Guarero	Seru	91 m	Shabururi, Shabiburi		

Shidaharaca	Seru	99 m	Wadirikiri		
Shiribana			Wakubana		
Siribana			Wao- Wao	Seru	78 m
Sividivi			Warawao		
Skepou ?			Warawara	Seru	90 m
Tarabana			Warerikiri		
Taratata, Tatarata			Wariruri		
Tibushi			Wayaca		
Tishi	Seru	39 m	Weburi		
Turibana			Wiriwari	Boca	
Uditi			Yamanota	Seru	198 m
Uliba ?			Yanana		
Una- Una ?			Yara		
Urataka	Seru	107 m	Yuana Morto		
Urirama	Boca		Yuwiti, Yuiti		
Utie					

CURAÇAO

Adicoura			Maco	Seru
Caracas(baai)			Macola	Baai
Cariatavo			Mahuma?	Seru
Charomba	Zoutpan		Makwuaku	Isla
Chihumè			Malmok ?	
Chinchó, Chinchorro			Maniguacoa	
Chobolobo ?			Nicula	
Choloma			Padiki (Patrick)	
Cocori	Seru	109 m	Parasasa ?	
Codoko			Sabana	bij Westpunt
Cudishi			Sabana Baca	
Curaçao, Curazao			Sabana Hindu	
Daaibooi?	Playa		Sabana Langu	
Hulu?	Playa		Sabana Meimei	
Kadushi	Isla		Savaan	
Kaketfo	Playa		Sabanet (Savonet)	
Kanoa	Playa		Shingot ?	Cueva
Kayuda	Pos, Rooi		Wakawa, Wacao	
Kenepa (Knip)			Wanapa	
Lòkilòki	Rooi, Cueva		Wandomi	Boca
			Wanota	
			Watamula	

BONAIRE

Amboina			Morotin	
Bacuna?			Nawati	
Bototó			Nikiboko	
Buynari, Buinare			Onima	Boca, Cueva
Cabuja	Seru	53 m	Orizjan	Cueva
Caracao	Seru	160 m	Roshikiri	Cueva, Pos
Casicunda	Seru	91 m	Sabana	
Curuburu			Shishiribana	92 m
Garati	Pos		Sorobon	
Guarati, Garati	Kibrá	58 m	Tuna	Rooi
Hobao	Seru	162 m	Uruzjan Blanku	
Huba	Rooi		Wamari	
Ishiri			Wanapa	
Jua, Juwa	Seru		Wanico	
Karati	Seru	148 m	Warahama, Warahami	
Kaumati	Seru	43 m	Wasao	Seru 124 m
Koahara, Koahari	Rooi		Washikemba,	
Macoshi	Playa		Washikemoa	Boca
Macutucuo	Seru	133 m	Watapana	
Malmok ?			Wayacá	
Mangel	Rooi, Pos		Wecua	Punta, Seru 160 m
Manparia Cutu			Yatu Bacu	
			Yatu Langu	
			Yuana	Seru 203 m

Opmerkingen bij de lijst van Indiaanse toponiemen

Mahuma - Visman meent dat de naam Mahuma (Mahoema) op Curaçao afgeleid is van Mahon. Deze plantage heette voorheen Lugtenberg. In een document uit 1758 wordt voor het eerst de naam Mahon aangetroffen. Visman meent dat dit een familienaam geweest zou zijn voor Mohammed, Mohammedaan. Er is echter geen informatie over een mogelijke islamitische plantage-eigenaar. Vanaf het begin van de 20^e eeuw wordt de naam Mahuma, Mahoema gebruikt. De naam Mahuma komt ook op Aruba voor. Het lijkt ons, mede daardoor, minder waarschijnlijk dat deze naam van Mohammed afgeleid zou zijn. Het lijkt waarschijnlijker dat Mahon, Mahoema, Mahuma de oorspronkelijke volksnaam is en dat deze naam later de officiële naam Lugtenberg weer verdrongen heeft.

Malmok - Het woord Malmok komt voor op alle drie de eilanden. Deze naam werd altijd beschouwd als een Indiaanse naam. Het is echter niet geheel uitgesloten dat er een verband zou kunnen bestaan met het Nederlands: Malmok. Er zou echter ook sprake kunnen zijn van een geheel toevallige overeenkomst met het Nederlands. Het Nederlands kent de Malmokalbatros (*Diomedea melanophrys*) en ook de Mallemok: Noordse stormvogel (*Fulmaris glacialis*). Deze namen zijn afgeleid van mal (dwaas) plus mok (meeuw), Fries: Mok (meeuw; stommerik). Ook Malmok komt voor. De vogels werden zo genoemd omdat zij zich makkelijk lieten doodslaan (Van Veen schr. med.). Op het eiland Texel kent men de plaatsnaam De Mok. Daar de locaties die op deze eilanden Malmok genoemd worden alle bij zee liggen, en er op of bij deze locaties zeevogels broeden of gebroed kunnen hebben, is het mogelijk dat er een verband is met een zeevogel. Zo werden op deze eilanden vroeger bruine Jan van Genten (Brown booby, *Sula leucogaster*) en ook andere zeevogels en hun kuikens gevangen om traan te verkrijgen. Op Curaçao kent men ook de Kaap Malmecuw. De naam Mameu heeft in het Papiamentu ook de betekenis van stommerd, idioot. Bij toponiemen van Nederlandse oorsprong treft men veelal een toevoeging, b.v. Gotomeer, Pekelmeer, Kaap Malmeeuw, Hoenderberg etc. Dit is echter niet altijd het geval, vide de plaatsnamen: Jan Kock, Jan Sofat etc. Als de naam Malmok uit het Nederlands afkomstig zou zijn, dan is het vreemd dat deze naam niet in een vorm zoals b.v. Kaap Malmok, Malmokpunt of Punta Malmok bewaard gebleven is. Op zich is dit echter geen bewijs dat de naam Malmok niet uit het Nederlands afkomstig zou kunnen zijn.

In een aantal gevallen is de huidige plaatsnaam geen Indiaanse naam, maar houdt deze daar duidelijk wel verband mee. Zo kan men wellicht niet beweren dat het Nederlands: Hangmat een Indiaans woord is, maar is het toch duidelijk dat deze naam afkomstig is van het Indiaanse woord Hamaca. Plaatsnamen zoals Sabaneta - Savonet, Padiki - Patrick, Chinchorro - San Jorge - St Joris, Buinare - Bonaire zijn op analoge wijze ontstaan.

Literatuur

Academia Colombiana - Breve Diccionario de Colombianismos. Bogotá, 1975.

Águas N. - Roteiro da primeira viagem de Vasco da Gama (Álvaro Velho) - Publicações Europa - América, L. da., Portugal, 1987.

Alegría, R.E. - Apuntes en torno a la Mitología de los Indios Taínos de las Antillas Mayores y sus Orígenes Suramericanos. Centro de Estudios Avanzados de Puerto Rico en el Caribe; Museo del Hombre Dominicano, 1978.

Almeida Costa, J., Sampaio e Melo, A. - Dicionário da Língua Portuguesa, 6.ª edição. Porto Editora, Porto, 1992.

Alvarado, L. - Glosario de Voces Indígenas de Venezuela.

Ministerio de Educación, Caracas, 1953.

(Reimpresión en: Obras Completas I, Fundación la Casa de Bello, Caracas, 1989)

Alvarado, L. - Datos Etnográficos de Venezuela.

Ministerio de Educación, Caracas, 1956.

(Repr. In: Obras Completas II, Fundación la Casa de Bello, Caracas, 1989).

Alvarez, A. - Malabí Maticulambí. Estudios Afrocaribeños. Monte Sexto S.R.L., Uruguay, 1987.

Alvarez del Toro, M. - Los Crocodylia de México. Inst. Mex. de Recursos renovables, México, D.F. 1974.

Aquino, L.H. - Diccionario de voces indígenas de Puerto Rico. Editorial Cultural Inc., Río Piedras, Pto. Rico 1977.

Arnoldo, Fr. M. - Zakflora. Natuurwetenschappelijke Werkgroep Nederlandse Antillen, Curaçao 1954.

Arnoldo, Fr. M. - Handleiding tot het gebruik van Inheemse en Ingevoerde planten op Aruba, Bonaire en Curaçao. Uitg.: Boekhandel St. Augustinus, Curaçao, 1967.

Arnoldo, Fr. M. - Gekweekte en nuttige planten van de Nederlandse Antillen. Natuurwetenschappelijke Werkgroep Nederlandse Antillen, Curaçao 1971.

Barfod, A. - The Rise and Fall of Vegetable Ivory. Principes, 33 (4) 1989 pg. 181-190.

Barrios, V.B. - A Guide to Tequila, Mezcal and Pulque. Ed. Minutiae Mexicana., Mexico, 1971.

Boeke, J. - Rapport betreffende een voorlopig onderzoek naar den toestand van de Visscherij en de Industrie van Zeeproducten in de Kolonie Curaçao. Deel I 1907, Deel II 1919.

Boer, B.A. de - Nos paranan, Onze vogels, Our birds. Curaçao/Bonaire/Aruba. Dierenbescherming Curaçao, Curaçao, 1993

Boerstra, E.H.J. - De Precolumbiaanse bewoners van Aruba, Curaçao en Bonaire. De Walburg Pers, Zutphen, 1982.

Booth, A.H. - Small mammals of West Africa (West African Nature Handbooks). Longmans, Green and Co. Ltd, 1960.

Bree, P. J. H. van - Enkele aantekeningen betreffende de Caraïbische Monniksrob.
In: De Horen en zijn Echo, Stichting Libri Antilliani, Zoölogisch Museum Amsterdam. pg. 76, 77, 1994.

Brenneker, P. - Benta. Curaçao, 1959.

Brenneker, P. - Sambumbu. Deel 1-10. Curaçao, 1969-1975.

Brenneker, P. - Mil palabra poko usá, Duizend vreemde woorden. Curaçao, 1978.

Burghardt, G.M., Rand, S.A. - Iguanas of the World, Their Behavior, Ecology and Conservation. Noyes Publications, New Jersey 1982.

Campbell, D.G. - The Ephemeral Islands. A Natural History of the Bahamas. Macmillan, 1978.

Cardot, C.F. - Curazao Hispánico (Antagonismo Flamenco - Español). Italgráfica S.R.I., Caracas, 1973.

Casas, B. de las - Historia de las Indias, Sevilla, 1552. Reimpresión: Vol. I, II, III, Ediciones del Continente, S.A., Hollywood, Florida, EE. UU., 1985.

Cavalli-Sforza, L.L. - Genes, Peoples and Languages. Scientific American, Vol. 265, no. 5 November 1991, pg. 72-78.

Cedeño-León, A. - Los Bachacos, aspectos de su Ecología. Fondo Editorial Acta Científica Venezolana, Caracas, 1984.

Cervigón, F.M. - Los Peces Marinos de Venezuela. Tomo I y II. Fundación La Salle de Ciencias Naturales, Monografía no. 11, Caracas, 1966.

Chiossone, T. - Diccionario toponímico de Venezuela. Ed. Monte Avila C.A., Caracas, 1991.

Civrieux, M. de - Los Cumanagoto y sus vecinos.
In: Coppens, W. (Ed.) - Los Aborígenes de Venezuela. Vol I. Fundación La Salle de Ciencias Naturales/ Instituto Caribe de Antropología y Sociología. Caracas, 1980.

Civrieux, M. de - Watunna, An Orinoco Creation Cycle. North Point Press, San Francisco, 1980. (Engelse vertaling van: Mitología Makiritare. Ed. Monte Avila C.A., Caracas, 1970.)

Cohen Henriquez, H.J. - Zie Henriquez

Coll y Toste, C. - Prehistoria de Puerto Rico. Academia Real de la Historia, San Juan, Pto. Rico 1979.

Coomans, H.E. - Volksnamen voor weekdieren op de Nederlandse Antillen. Uitgaven van de "Natuurwetenschappelijke Werkgroep Nederlandse Antillen" Curaçao. No. 19, 1970.

Coppens, W. (Ed.) - Los Aborígenes de Venezuela. Vol. I/II. Fundación La Salle de Ciencias Naturales/ Instituto Caribe de Antropología y Sociología. Caracas, 1980/83.

Corcuera, G.L. - Fauna Legendaria. Fundación Científica de los Llanos, Caracas 1984.

Corominas, J. - Breve Diccionario Etimológico de la Lengua Castellana. 3a ed., Editorial Gredos, Madrid 1976.

Day, D. - The Doomsday Book of Animals. A Natural History of Vanished Species. The Viking Press. New York 1981.

Diamond, J. - The Arrow of Disease. Discover, pp. 64-73 October, 1992.

Donselaar, J. van - Woordenboek van het Surinaams-Nederlands. Dick Coutinho, Muiderberg 1989.

Duellman, W.E. (Ed.) - The South American Herpetofauna: Its Origin, Evolution and Dispersal. Museum of Natural History, The University of Kansas Monograph no. 7, 1979.

Durbin, M. - A Survey of the Carib Language Family. In: Carib-Speaking Indians, Culture, Society and Language. Anthropological papers of the University of Arizona No. 28, pg. 23 - 38, The University of Arizona Press, Tucson, 1977.

Ernst, A. - Etimologías Zulianas. El Zulia ilustrado, Tomo I, no. 14, Maracaibo, 31 de enero 1890.

Esteves, J.C. - Topónimos indígenas de Paraguaná y otros topónimos indígenas del Estado Falcón. Lagoven, Caracas 1989.

Fagan, B.M. - The Great Journey. The Peopling of Ancient America. Thames and Hudson, London, 1987.

Fausto, C. - Fragmentos de História e Cultura Tupinambá.
In: História dos Índios no Brasil. Editora Schwarcz Ltda. São Paulo, 1992.

Ferrol, O. - La Cuestión del Origen y de la Formación del Papiamento. U.N.A., Curaçao, 1982.

Foster, N., Cordell, L.S. (eds) - *Chilies to Chocolate, Food the Americas gave the World*. Univ. of Arizona Press, Tucson, Arizona, 1992.

Freitas de, J.A. - *De Inheemse bomen van de Benedenwindse eilanden (Curaçao, Bonaire en Aruba)*. Stichting Carmabi, Curaçao, 1996.

Ganseman, J. - *Volksmuziekinstrumenten, Getuigen en Resultaat van een Interetnische Samenleving*. Koninklijk Museum voor Midden-Afrika, Reeks IN-8, Menswetenschappen nr. 128, Tervuren, België, 1989.

Gasparini, G., Gonzales, C., Margolies, L. - *Paraguaná*. Ernesto Armitano ed., Caracas 1985.

Goeje, C.H. de - *Études Linguistiques Caraïbes*. Verh. v.d. Kon. Ak. v. Wet. te Amsterdam, afd. Lett. nieuwe reeks dl. X no. 3, 1910.

Goeje, C.H. de - *The Arawak language of Guiana*. Verh. v.d. Kon. Ak. v. Wet. te Amsterdam, afd. Lett. nieuwe reeks dl. XXVIII no. 2, 1928.

Goeje, C.H. de - *Het Merkwaardige Arawaksch*. West-Indische Gids XI, pg. 11-28, 1930.

Goeje, C.H. de - *De Namen der Antillen*. West-Indische Gids XVIII, pg. 33-37, 1936/37.

Gómez, L., Ballesteros, M. - *Culturas Indígenas de Puerto Rico*. Editorial Cultural Inc., Río Piedras, Pto. Rico 1978.

González Batista, C. - *Historia de Paraguaná (1499-1950) Tomo I*. Mérida, 1984.

González Batista, C. - *Antillas y Tierra Firme. Refinería Isla (Curacao) S.A.*, 1990.

Greenberg, J.H. - *Language in the Americas*. Stanford Univ. Press, Stanford, California, 1987.

Greenberg, J.H., Ruhlen, M. - *Linguistic Origins of Native Americans*. Scientific American, Vol. 267 No. 5 pg. 60-65. November 1992.

Groot, A. de - *Woordregister Nederlands-Saramakaans, met context en idioom*. Paramaribo, 1977.

Gumilla, J. - *“El Orinoco Ilustrado y Defendido”*. Herdruk v/d 2 tweede ed. van 1745 Biblioteca de la Academia Nacional de la Historia, no 68, Caracas 1993.

Habibe, H. - *Historisch betoog doet geen afbreuk aan monogenetische theorie (kanttekeningen bij verhandeling van De Haseh)*. Amigoe, Ñapa, 9 Juni 1990.

Hagen, V.W. von - *The Gold of El Dorado*. Granada Publishing Ltd., 1974.

- Harries, H.C. - The Evolution, Dissemination and Classification of *Cocos nucifera* L. The Botanical Review. Vol. 44 No. 3, 1978.
- Harries, H.C. - Biogeography of the Coconut, *Cocos nucifera* L. Principes, 36(3), pp. 155-162, 1992.
- Hartog, J. - Geschiedenis van de Nederlandse Antillen. De Wit, Aruba.
Deel I, Aruba, 1953.
Deel II, Bonaire, 1957.
Deel III, Curaçao, 1961.
- Haseth, C.P. de - Een Bijdrage in de Discussie over het Ontstaan van het Papiamentu. De Gids, Amsterdam, 153 ste jrg. No. 7/8 pg. 548-557, 1990.
- Haseth, C.P. de - Alles wijst op polygenetische herkomst van Papiaments, Amigoc, Ñapa, 19 Mei 1990.
- Haseth, C.P. de - De monogenetische paal staat niet zo stevig boven water. Amigoc, Ñapa, 16 Juni 1990.
- Haviser, J.B. - The First Bonaireans. Reports of the A.A.I.N.A. no.10, Curaçao, 1991.
- Heekeren, H.R. van - Prehistorical Research on the Islands of Curaçao, Aruba and Bonaire in 1960. Studies on the Archeology of the Netherlands Antilles III. Uitg. Natuurwetenschappelijke werkgroep Nederlandse Antillen, no. 15, Curaçao, 1963.
- Henriquez, H.J.C. - Verslag van de reis naar het eiland Porto-Rico van H.J. Cohen Henriquez, in opdracht van het Bestuur van de Kolonie Curaçao. Curaçao 1912.
- Hoetink, H. (Ed.) - Encyclopedie van de Nederlandse Antillen, 1 ste editie, Elsevier 1969.
- Hoff, B.J. - The Carib Language. (Phonology, Morphonology, Text and Word Index). Verh. Kon. Inst. Taal, Land en Volkenkunde No. 55, 1968.
- Hoyer, W.M. - De naam "Curaçao". West-Indische Gids XX, pg. 225-227, 1938.
- Hoyer, W.M. - De naam "Aruba". West-Indische Gids XX, pg. 370-371, 1938.
- Hoyer, W.M. - Woordenlijst en Samenspraak. Nederlands - Papiamentu - Spaans. 7e druk Curaçao, 1980.
- Hoyos, F.J. - Flora de la Isla Margarita, Venezuela. Sociedad y Fundación La Salle de Ciencias Naturales, Monografía no. 34. Caracas, Venezuela 1985.
- Hoyos, F.J. - Frutales en Venezuela. Sociedad y Fundación La Salle de Ciencias Naturales, Monografía no 36. Caracas, Venezuela 1989.
- Huijgers, A.H.H.M. - Landhuizen van Curaçao. Curaçao, 1982.

- Johnson, F. - The Linguistic Map of Mexico and Central America.
In: The Maya and their neighbors. G.C. Valiant ed. D. Appleton-Century Co., Inc., New York 1940. Reprinted Dover 1977.
- Joubert, S. - Literatura Neerlandesantillana, Kristòf III-2, Curaçao, april 1976.
- Joubert, S. - Dikshonario Papiamentu-Hulandes / Handwoordenboek Papiaments-Nederlands. Curaçao 1991.
- Juliana, E. - Guia Etnológiko No.1., Drukkerij Scherpenheuvel, N.V., Curaçao, 1976.
- Jusayú, M.A., Zubiri, J.O. - Diccionario de la Lengua Guajira. Univ. Católica Andrés Bello, Centro de Lenguas Indígenas, Caracas, y Biblioteca Corpozulia.
Tomo I Guajiro - Castellano 1977.
Tomo II Castellano - Guajiro 1981.
- Jusayú, M.A., Zubiri, J.O. - Diccionario sistemático de la Lengua Guajira. Centro de Lenguas Indígenas. Univ. Católica Andrés Bello, Caracas 1988.
- Kingsley Noble, G. - Proto-Arawakan and its Descendants. International Journal of American Linguistics, Vol. 31, No. 3, 1965.
- Krain, E., Issa, J.A., Kullaya, A., Harries, H.C. - The Coconut Palm in East Africa. 2. The Pemba dwarf in Zanzibar. Principes, 38 (3), pp. 138 - 141, 1994.
- Lauffer, P. - Di Nos, Antologia di nos literatura. Curaçaosche Courant N.V. 1971.
- Little, E.L., Wadsworth, F.H. - Common trees of Puerto Rico and the Virgin Islands. Washington D.C., 1964.
- Maduro, A.J. - Ensayo pa yega na un ortografía uniforme pa nos Papiamentu. Drukkerij Scherpenheuvel, Curaçao, 1953.
- Maduro, A.J. - Loque a sobra den e Macutu, Corsou. 1960.
- Maduro, A.J. - Documentacion pa nos Historia. Corsou, 1962.
- Maduro, A.J. - Procedencia di Palabranan Papiamentu i otro Anotacionnan II (Letter N te Z), Corsou, 1966.
- Maduro, A.J. - Proverbio-, refran-, dicho- i ekspreshonnan Papiamentu i nan nificashon na Ulandes. 2e herziene uitgave. Scherpenheuvel, Curaçao 1969.
- Maduro, A.J. - Algun anotashon mas tokante nos Lengua i otro asuntunan, Kòrsou, 1973.
- Maduro, A.J. - Anotashonnan tokante e Vokabulario titulé mil palabra poko usá. Kòrsou, 1980.

Maduro, A.J. - Papiamentu, di un palu pa otro. Kòrsou, 1992.

Martinez, A.B. - Aquella Paraguaná. Ediciones Adaro, 1971.

(Bevat in annex 1 een Spaanse vertaling van het verslag van de reis van Nicolaas Federmann naar Paraguaná in 1530)

Mason, A. - The Native Languages of Middle America.

In: The Maya and their neighbors. G.C. Valiant (Ed.), D. Appleton Century Co., Inc., New York 1940. Reprinted Dover 1977.

Meggers, B.J. - The early History of Man in Amazonia. In: Biogeography and Quarternary History in Tropical America. T.C. Whitmore, G.T. Prance (Ed.), Oxford Science Publications. 1987. pg. 151-171.

Melatti, J.C. - Índios do Brasil. Editora Hucitec. São Paulo 1983.

Mendes, J - Cote ce, Cote la. Trinidad & Tobago Dictionary. Arima, Trinidad, 1986.

Moliner, M. - Diccionario de uso del Español. Editorial Gredos, Madrid, 1981.

Morales Méndez, F. - Los Hombres del Onoto y la Macana. Fondo Editorial Tropykos, Caracas, 1990.

Morison, S.E. - Admiral of the Ocean Sea, a life of Christopher Columbus. Little, Brown and Co. Inc., Boston, 1942.

Morton, J.F. - Fruits of Warm Climates. Creative Resource Systems, Inc. Winterville, N.C., 1987.

Nagelkerken, W.P., - Distribution and Ecology of the Groupers (Serranidae) and Snappers (Lutjanidae) of the Netherlands Antilles. Uitg. van de Natuurwetenschappelijke Studiekring voor Suriname en de Nederlandse Antillen no. 107, 1981.

Nauman, C.E., Sanders, R.W. - An Annotated Key to the Cultivated Species of Coccothrinax. Principes, 35 (1), 1991 pg. 27-46.

Neill, W.T. - The last of the Ruling Reptiles: Alligators, Crocodiles and their Kin. Columbia University Press 1971.

Nooyen, R.H. - Het Volk van de Grote Manaure. Willemstad, 1979.

Oliver, J.R. - The Archeological, Linguistic and Ethnohistorical evidence for the expansion of Arawakan into Northwestern Venezuela and Northeastern Colombia. Thesis, University of Illinois, Urbana-Champaign, 1989.

Olsen, F. - On the Trail of the Arawaks. Univ. of Oklahoma Press. 1974.

Ostendorf, F.W. - Nuttige planten en sierplanten in Suriname. Landbouwproefstation in Suriname, Bull. no. 79, Mei 1962.

Oviedo y Valdés, G.F. - Historia General y Natural de las Indias Occidentales. 1535 (Delen hiervan in: Oviedo/Las Casas Crónicas Escogidas. Ed. de la Fundación Corripio, Inc., Sto. Domingo 1988.)

Palm, J.Ph. (Ed.) - Encyclopedie van de Nederlandse Antillen. 2e editie, De Walburg Pers, Zutphen, 1985.

Peña Vargas, A.C. - Lenguas indígenas e indigenismos Italia e Iberoamérica 1492-1866. Biblioteca de la Academia Nacional de la Historia, no. 190, Caracas 1987.

Perrin, P. - El Camino de los Indios Muertos. Ed. Monte Avila, Caracas, 1980.
(Dit is een vertaling van: Le Chemin des Indiens morts, mythes et symboles Goajiro. Payot, Bibliothèque Scientifique, Paris, 1976)

Pichardo, E. - Diccionario provincial casi razonado de voces y frases Cubanas, La Habana 1836, 1849, 1862, 1875. Reimpr.: 4a Ed. 1875. Editorial de Ciencias Sociales, Instituto Cubano del Libro, La Habana, Cuba, 1976.

Pinart, A.L. - Aperçu sur l'île D'Aruba ses habitants, ses antiquités et ses pétroglyphes. Paris, 1890.

In: Wagenaar Hummelinck, P. - Rotstekeningen van Curaçao, Aruba en Bonaire Deel II. Uitg. Natuurwetenschappelijke werkgroep Nederlandse Antillen No. 6, 1957.

Purseglove, J.W. - Tropical Crops. Monocotyledons I, Dicotyledons II. Longman 1972.

Real Academia Española - Diccionario de la lengua Española. Vigésima ed. Madrid, 1984.

Renkema, W.E. - Het Curaçaose Plantagebedrijf in de negentiende eeuw. De Walburg Pers, Zutphen, 1981.

Rivero, J.A. - Los Anfibios y Reptiles de Puerto Rico (The Amphibians and Reptiles of Puerto Rico). Español/English. Univ. de Puerto Rico, Editorial Universitaria, 1978.

Robicsck, F. - The Smoking Gods; Tobacco in Maya Art, History and Religion. University of Oklahoma Press, Norman 1978.

Rona, J.P. - Elementos Españoles, Portugueses y Africanos en el Papiamentu. Watapana, no. 3 April 1971.

Rosenblat, A. - Buenas y Malas Palabras en el Castellano de Venezuela. Tomo II 4a Ed. Editorial Mediterráneo, Madrid, 1974.

Ross, Ph.E. - Hard words, Trends in Linguistics. Scientific American, April 1991 pg. 71-79.

- Rouse, I. - Ancestries of the Taínos: Amazonian or Circum-Caribbean.
In: Proceedings of the thirteenth International Congress for Caribbean Archaeology. Curaçao, Netherlands Antilles, 1991.
- Rouse, I. - The Tainos: Rise & Decline of the people who greeted Columbus. Yale University Press, 1992.
- Schiltkamp, J.A., de Smidt, J.Th. (Red.) - West Indisch Plakaatboek Curaçao, Aruba, Bonaire. Deel I 1638-1672. S. Emmering, Amsterdam, 1978.
- Schuiling, M., Harries, H.C. - The Coconut Palm in East Africa. 1. East African Tall. Principes, 38 (1), pp. 4 -11, 1994.
- Schwarz, A. - The Herpetofauna of Hispaniola, West Indies. Studies on the Fauna of Curaçao and other Caribbean Islands. Vol. LXI, Utrecht 1980.
- Siertsema, B. - Negertalen. Intermediair, VII 1971.
- Sopena, R. (Ed.) - Americanismos, Diccionario Ilustrado de Sopena, Ed. Ramón Sopena, S.A. Barcelona, 1982.
- Stahel, G. - Notes on the Arawak Indian Names of Plants in Surinam. J. of the New York Botanical Garden 45:268 - 279, 1944.
- Stedman, J.G. - Narrative of a five years' expedition against the revolted Negroes of Surinam in Guiana on the Wild Coast of South America from the years 1772 to 1777 etc, etc., London, 1792.
- Stringer, C., Mc Kie, R. - African Exodus; The origins of modern humanity. Jonathan Cape, London, 1996.
- Taylor, D. - Languages of the West Indies. John Hopkins Univ. Press 1977.
- Teenstra, M.D. - De Nederlandsch West-Indische eilanden. Twee delen 1836-1837. Repr: S. Emmering, Amsterdam, 1977.
- Tejera, E. - Indigenismos. Tomo I y II. Editora de Sto. Domingo S.A. 1977.
- Tejera, M.J. - Diccionario de Venezolanismos Tomo I A-I, Academia Venezolana de la Lengua. Univ. Central de Venezuela, Caracas 1983.
- Tosantos, G. - Apuntes sobre el Idioma Panare. Univ. de Oriente, Cumaná 1977.
- Turner, L.D. - Africanisms in the Gullah dialect. The University of Chicago Press, 1949.
- Valeriano Salazar, C. - A comparison of the Papiamentu and Jamaican Creole verbal systems. Mc Gill University, 1974.

Vaquero, M.T. - Fray Pedro de Aguado: Lengua y Etnografía. Biblioteca de la Academia Nacional de La Historia, no. 148, Caracas, 1981.

Veen, P.A.F. van, Sijs, N. van der - Etymologisch Woordenboek. Van Dale 1989.

Veeris, D. - Remedi i Kustumber di nos Bieunan. 5e ed. Curaçaosche Courant, 1991.

Visman, M.A. - De herkomst van onze streek- en plantagenamen. Waya, Jrg. 8 Dec. 1983.

Voous, K.H. - The Birds of the Netherlands Antilles. De Walburg Pers, Zutphen, 1983.

Vox - Diccionario General Ilustrado de la Lengua Española, tercera ed. Bibliograf S.A., Barcelona, 1977.

Wagenaar Hummelinck, P. - De Agave als verbruiksplant. Succulenta, Jrg. 9, Afl. 8/9, 10, 11, 's-Gravenhage, 1927.

Wagenaar Hummelinck, P. - Notes on Agave in Aruba, Curaçao, Bonaire and some parts of the South American Continent. Extrait du Recueil des Travaux botaniques néerlandais, Vol. XXXIII, pg. 224 - 249, 1936.

Wagenaar Hummelinck, P. - Notes on Agave in the Netherlands West Indies and North Venezuela. Extrait du Recueil des Travaux botaniques néerlandais, Vol. XXXV, pg. 14-28, 1938.

Wagenaar Hummelinck, P. - Studies on the Fauna of Curaçao, Aruba, Bonaire and the Venezuelan Islands. Dissertatie, Utrecht 1940.

Wagenaar Hummelinck, P. - Rotstekeningen van Curaçao, Aruba en Bonaire Deel III. Uitg. Natuurwetenschappelijke werkgroep Nederlandse Antillen No. 13, 1961.

Wagenaar Hummelinck, P. - De Rotstekeningen van Aruba. 228 pp. Uitg. Presse-papier, Utrecht, 1991.

Wagenaar Hummelinck, P. - De Rotstekeningen van Bonaire en Curaçao. 209 pp. Uitg. Presse-papier, Utrecht, 1992.

Wilbert, J. - Survivors of Eldorado; four Indian cultures of South America. Praeger Publishers, New York, London, 1972.

Wilbert, J. - Los Añú (Paraujano).

In: Coppens, W. (Ed). - Los Aborígenes de Venezuela. Vol. II. Fundación La Salle de Ciencias Naturales/ Instituto Caribe de Antropología y Sociología. Caracas, 1983.

Zaneveld, J.S. - Caribbean Fish Life. Index to the local and scientific names of the marine fishes and fishlike invertebrates of the Caribbean area. Leiden, Brill. 163 pp., 1983.

Fotoverantwoording

De foto's werden gemaakt door de volgende personen:

Jan Beaujon Jr.: fig. 9, 10, 12, 18, 20, 23, 24, 28,
32, 35, 36, 41, 42, 43, 44.

J. Boeke: fig. 19.

J.J. Brandt Corstius: fig. 30.

Gerard van Buurt: fig. 14, 29.

Gordie Cox: fig. 21, 22.

Docco Engels: fig. 17, 40.

Curd L. Evertsz: fig. 8.

Lisa de Haseth: fig. 15, 27, 38.

Paul Hoetjes: fig. 26.

Sedncy Jansen: fig. 13, 16.

Janine Rojer: fig. 31, 33, 37.

Jeffrey Sybesma: fig. 11.

Carlos Tramm: fig. 39.

Chris W. Winkel: fig. 34.

Index

In deze index zijn de trefwoorden uit de Indiaanse woordenlijst en de lijst van niet-Indiaanse woorden alsmede de toponiemen uit de lijst van toponiemen niet opgenomen.

A

Achagua 38, 39
açu 60
Adícora 53
Agua Kina 101
Aguado, de P. 138
Aguaji 176
Akare 92
Alablanka 57
Aldu 96, 153
Alligator 14, 92
Alta Vela 117, 118
Alvarado, L. 12
Amapá 39, 40, 44
Amarizina 39
Amerindische talen 29
Ampiés, J. de 18
Amuayes 39, 93
Andestalen 52
Andicouri 53
Angelfish 66
Angola pea 175
Aní 70
Anolis 147, 152, 161
Apure 40
Aquino, L. 12
Arawak 39, 151
Arnoldo, M. 13
Aruac Ven. 14
Aruac W.I. 14
Ascención 20, 21
Aymara 52
Aztec 35, 70

B

Baba 92
Bahamas 37
Bambiaya 69
bananen 147

Barbasco 79
Barbudo, A. 108
Basora pretu 96
Beck, J. 21
Bejarano, L. 18
Bequia 112
Bèshi di kalakuna 94
Bèshi di lora 75, 155
Biaya 69
Billfishes 56
Black Carib 38
Blue parrotfish 100
boekaniers 57
Bogeyman 115
Bonchi Kinchoncho 175
Botutu 166
Brenneker, P. 12
brilkaaiman 92
Bucán 57
Budáre 98
Bull shark 148
Burén 98
Burití 76
Buritirana 76
Burundanga 173

C

Cacao Caraque 64, 105
Cacao Criollo 105
Cachama 66
Caney 60
Caquetío 13, 20, 38, 39, 109, 143, 150
Carate 103
Casas, de las 11
Castorolie 167
Central American Island Carib 38, 41
Chananá 7
Chango 7
Chiapas 12, 93
Chigua 102

Chobo-lobo 7
 Chollan 35
 Chorococói 103
 Chuchubi pretu 70
 Ciboney 35
 ciguapa 116
 ciguatera 101, 140
 Civrieux, M. de 12, 35
 classificatie van Migliazza 38
 Coca-Cola 103
 Cocoa 104
 Cocoplum 73
 Cocoyam 146
 cogollo 111
 Coll y Toste, C. 12
 Comal 98
 Coquibacoa 108
 Coro 20, 21
 Creole fish 113
 Cubaanse krokodil 91
 Cuica 34
 Cuiva 34
 Cujibuno 62
 Cumanagoto 44
 Cumare 76

D

Dalfinger, A. 19
 Djakarou 8, 102
 Djipopo 174
 Dreifi shimaron 94

E

Eiland-Callínago 38
 emetine 89
 Eracra 60
 Eskimo-Aleut 29
 Ewe 174
 Eyeri 38

F

Falcón 20, 91, 93
 Falki 135, 155
 Federmann, N. 20, 60, 61, 107
 Fregatvogel 120
 Fuggers en Welsers 18, 19

G

Galibi 44
 Gama, Vasco da 167
 Garabèt 14, 175
 Garifuna 38
 Ge (Jê) 49
 Goeje, C.H. de 12
 Gómez, J. 21
 Greenberg, J.H. 29, 30, 31
 Guaca 138
 Guacayarima 138
 Guahibo 34, 64, 135
 Guaiquerí 34, 45
 Guajiro 13, 22
 Guanahatabey 35
 Guaranaos 39, 93
 Guaranaro 97
 Guaraní 49
 Guarura 166
 Guasa 176
 Guativere 176
 Guayuco 150, 151
 Gumilla, J. 68
 Gutu kedebi 101
 Guyaba baster 101

H

Halfbeaks 56
 harder 96, 153
 Hermanchi 114, 154
 hoedenvlechtindustrie 111, 136
 holenuil 69

I

Igneri 35, 38
 Indios Aruba 18
 Indios Curaçao 13, 17, 107, 108
 isimoi 59
 islas inútiles 18

J

Jacaré 60, 92
 Jacaré açu 92
 jajato 53
 Jejenes 55, 157
 Jirajara 34, 35, 65

Jirajara's 18, 19
Jumby beans 115
Jusayú 9

K

Kaapverdische eilanden 25
Kakalaka di laman 140
Kalina 38
Kalipona 157
Karawau 8
Karel I 19
Karina 38, 44
Kasabi di mondi 129
Kasabi marga 129
Kasambitu 99
katoen 76, 158
Kechwa 52
Keltisch 165, 170
Kenepa spiritu 101
kerkuil 135
killyfish 113
Kipopò 174
Klein Curaçao 92, 117, 118
Koko Djamina 58, 168
Kokolishi indjan 102
Kokólode 7
Koolwijk, Van 12, 172, 173
korkobá pretu 107
Korkochi 106
Korona di la bîrgen 139
kranssalie 69
Krapa 167
Krûizeblum 139
Kuchara 141
Kuifkwartel 103
Kweriman 97

L

Labra 114
Lambi 166
lataanpalm 111
Lauffer, P. 7, 22
lexicostatistische methode 41
Loggerhead zeeschildpad 9, 100
Lokono 13, 35, 39
Lori 112

Lucaya's 18
Lucayo 37, 113
Lugtenberg 180

M

Macolla 61
Macro-Chibcha 35
Maduro, A.J. 12, 27
Maipure 35, 38, 39, 40, 64
Maleis 112, 165
Malmeeuw 180
Malmok 180
Malpaïs 77, 140
Manatí 116
Manaure 21, 39
Mangrove 119
mangrovemossel 175
Maracapana 62
Maracujá 130
Maria Lionza 116
Mata di yuana 155
Mata galiña 155
Matheos, J. 68
Maya 35
Maypure 37
Merey 99
Mescal 110
Mesquite 80
metathese 166
Mexica 35, 70
Mezcal 110
Migliazza 34, 38, 40
mirabolano 79
Miskito 36, 57
Mixtec 35
monogenese der talen 29
monogenetische theorie 24
Moriche 76
Mosquitia 36
Motilones mansos 44
Musti samber 114

N

Na-Dene 29
Náhuat 35, 80
Náhuatl 35
Nicarao 35

Nicula 53
Niu kafa 168
Niu Vai 169
Noble 34
Nooyen, R.H. 12
Nux Indica 168

O

Olitu 8
Oliver 34, 37, 40, 42
Orinocokrokodil 92
Ouatalibí 8, 176
Oude Wereld 22, 113, 158
Oviedo 11

P

Padiki 22
Palabrua 135
Palo Santo 157
Palu di laman 94
Palu di lechi 154
Palu di lele 152
Palu di lora 79
Paluli 175
Panare 55
Papegaai 113
Parasasa 8
Paraujano 13, 38
Parque Nacional Cuare 91
Patalewa 17
Pèchi Portugues 166
Pedra Furada 30
pegapega 147
Pegasaya shimaron 137
periostracum 103
Pernambuco 25
peyote cactus 110
physic-nut 148
Pigeon pea 175
Pinart, A.L. 12, 21, 172, 173
Pipil 35
Piragua 95
Plaka chikitu 141
polygenetische theorie 24
Popol Vuh 135
Portugees oorlogsschip 166
Portugese Dory 94

praga 55, 157
Pre-Romaans Iberisch 28, 165
Prikichi 149
Proto-Aruac 40
Proto-Carib 44
Proto-Maipure 34, 40
Pulowi 117
Pulque 109, 110
purma 59
Purunchi 176
Putu Luango 69

Q

Quechua 52
Quechuamaran 52
Quiché 35
Quichua 52

R

Raba 79
reduplicatie 26, 168, 175
Reinita Común 67
Relación de Nueva Segovia 109
Río Ozama 11
Ròbèki 106
Rochefort, C. de 53
rotenon 80
Roucuyenne 133

S

Saba 67
Sabal palmen 111
Saladoid 38
San Jorge 22, 180
Sanseli 69
saponine 80
saponinen 157
Saramakaans 171, 174
Schabel, M.A. 21, 39
Sea Hibiscus 113
Shebayo 39
Shoto 35, 44
Siguana 160
Sloke 103
Soldierwood 113
sproetelvis 176
Sta. Ana 20

Stòki 79
 sub-Taïno 37
 Suikertuinje 73
 Surinaams mahonie 167
 Swadesh, M. 41
 Swahili 168
 syfilis 131, 132, 156, 157

T

Tabaku di piskadó 104
 Tagua palm 145
 Taïno 34
 Tambaqui 67
 tannine 72
 Tapatapa 8
 Tapuyá 49
 Tarpon 170
 Tatú 60
 Tatuacu 60
 Taylor, D. 35
 Tejera, E. 12
 Tequila 110
 termieten 105
 terrastoontalen 27
 Timoto 34
 Toca de Esperança 30
 tonijn 149
 Tonton Macoute 115
 toontalen 26
 Torta de Casave 99
 Totonac 70
 totoy 59
 Tupí 40, 49
 Tupí-Guaraní 49
 Tupinambá 49
 tyfoon 134

U

Uñagatu 71
 Uto-Aztec 35

V

vainilla 70
 Venezuelan Coastal Carib 35
 Viequez 112
 visarend 135

Voous, K.H. 13

W

Warao 34, 45
 Wayuu 38
 Westindische eilanden
 9, 73, 75, 146, 163
 Westindische zeehond 117
 Windhoos 154
 witstaartbuizerd 135, 155

Y

Yakarou 8, 102
 Yam 58
 Yautia 146
 Yellow Oleander 159
 Yellow Thistle 67
 Yerba di krus 139
 Yucaba 58, 161
 Yucatec 35
 Yucaya 37
 Yucubia 97
 Yuka amara 129
 Yuko/Yukpa 44, 45

Z

zeekoe 116
 Zubiri 9
 zwarte kaaiman 92

ISBN 99904-0-145-4

9 789990 401455

ADDENDUM

“Stemmen uit het Verleden”

pg. 68 - **Chinchó** - Chinchorro is ook een Portugees woord. Het woord Chinchorro komt voor in het reisverslag van de reis van Pedro Álvares Cabral. Op deze reis op weg naar India werd de Braziliaanse kust bereikt. Dit verslag is te vinden in de vorm van een brief aan Koning Dom Manuel I van Portugal. Deze brief werd geschreven door Pêro Vaz de Caminha en is gedateerd 1 mei, 1500. Het volgende citaat is van belang: “*E alguns marinheiros, que ali andavam com um chinchorro, pescaram peixe miúdo, não muito*”. “Enkele zeelui, die daar (op het strand van een eilandje) rondliepen met een treknet, vingen enkele vissen, maar niet veel”. Chinchorro is een klein net (beach seine) en dit woord had en heeft in het Portugees niet de betekenis van netvormige hangmat. Volgens de Dicionário da Língua Portuguesa van Almeida Costa en Sampaio e Melo (6e ed.) zou dit woord echter uit het Spaans stammen. Volgens de Spaanse Dicc VOX is het een term die uit Colombia en Venezuela afkomstig is. De vroegste Spaanse bron die Peña Vargas voor dit woord vond dateert uit 1620. Het is vreemd dat de Warao en andere stammen in het Orinocogebied dit woord gebruikten voor hun netvormige hangmatten, en dat noch de Spaanse geestelijke Padre José Gumilla, noch de Italiaan S. Gilij dit woord als een Spaans woord (her)kenden. Indien Chinchorro toen al een in Venezuela ingeburgerd Spaans woord geweest zou zijn, zouden zij dit woord zeker reeds gekend hebben. Ook Carvajal noemt dit woord alleen in verband met een tocht naar het gebied van de Apure. Een traditioneel Indiaans gebruiksvoorwerp als een hangmat zal niet gemakkelijk een Portugese of Spaanse naam gekregen hebben. Het is dan ook waarschijnlijker dat de benaming voor deze netvormige hangmatten, die veel op een Chinchorro net lijken, toevalligerwijs gelijk was aan “Chinchorro” of hier zeer veel op leek. Gilij spreekt van “Cinciorri”, Gumilla gebruikt het woord “Chinchorro”. Waarschijnlijk is er hier sprake van een volksetymologische synthese.

Zie: A.M. de Azevedo e M.P. Caetano e Neves Águas (2000) - Carta de Pêro Vaz de Caminha a El-Rei D.Manuel sobre o achamento do Brasil (1 de Maio de 1500). Publicações Europa-América, Mem-Martins, Portugal.

pg. 69 - **Chogogo** - De Guajira in Colombia gebruiken voor de flamingo behalve de benaming Tococo ook de benaming Chicloco.

Zie: Krzysztof Dydzinski (1995) - Colombia, Lonely Planet travel survival kit (travel guide) 3e ed. zie pg.268

pg. 103 - **Kiwa Karate** - de Kiwa Karate is zeer waarschijnlijk de Cowrie schelp *Cypraea zebra*, syn. *Talparia zebra*. Deze heeft een lichtbruine kleur met bleke vlekken. De schelp lijkt niet op de Kiwa, maar kan evenals de Kiwa (Cigua) voedselvergiftiging veroorzaken.

pg. 124 (Fig.34) en ook pg. 129 – Er is een discussie geweest of *Manihot carthagenensis* juist is of dat het *Manihot carthaginensis* moet zijn. De in het boek gebruikte vorm *M. carthagenensis* blijkt de juiste te zijn, hiervoor dank aan Antonie van den Bos (zie verder).

pg. 148 - **Trupial** - niet alle troepiaals maken hangnesten, de oranje troepiaal *Icterus icterus* maakt een takkennest

Toevoegingen:

Gutu - papegaaivis kan een omzetting zijn van kutu, K naar G omzettingen zijn frequent. De root –utu betekent vis

Kasha Kutu – De tiger grouper, *Mycteroperca tigris*. Vgl. Gutu en ook de plaatsnaam Manparia kutu op Bonaire.

Kiberi - (Aruba) Spotted scorpionfish

Kedebre - (Aruba) Plumed scorpionfish

Kebedu - (Aruba) Scorpionfish (dank aan Byron Boekhoudt, Aruba voor deze 3 namen)

Shilib - (Curaçao, omgeving Barber en Westpunt) een juveniele, kleine leguaan of hagedis.

Suduri – plaatsnaam op Aruba (dank aan Fayona.S.M. Flanegien, Aruba)

G van Buurt – 2 December 2011

Discussie *M. carthagenensis* vs *M. carthaginensis*, met dank aan Antonie v/d Bos.

Antonie,

After some consultation with others on our staff, the conclusion is that the correct spelling of the epithet is “carthagenensis” as it was originally spelled by Jacquin in 1760. The name has already been corrected in Tropicos. I hope this helps.

Regards,

Jim

Dr. James C. Solomon | Curator of the Herbarium | Missouri Botanical Garden

P.O. Box 299 | Saint Louis, Missouri, 63166-0299

Email: jcsolomon@mobot.org | Ph. (314) 577-9507 | Fax: (314) 577-0820

"To discover and share knowledge about plants
and their environment, in order to preserve and enrich life."
-mission of the Missouri Botanical Garden

-----Original Message-----

From: antonie.van.den.bos@wur.nl [mailto:antonie.van.den.bos@wur.nl]

Sent: Tuesday, April 26, 2011 12:05 PM

To: Jim Solomon

Subject: about manihot carthagenensis

26-04-2011

Dear Jim Solomon,

Here on the island of Curaçao, there is some discussion going on about the name of Manihot carthagenensis. It is said that it should be Manihot carthaginensis. I instead of e. Because in latinAs I value your opinion I pop up this question to you:

In GRIN you spell Manihot carthagenensis Would you consider a change into carthaginensis?? and what about latin arguments?

Regards

Antonie van den Bos, M.D.

-----Original Message-----

From: Jim Solomon Sent: Tuesday, April 26, 2011 1:22 PM To: Jan Salick

Subject: FW: about manihot carthagenensis

Jan,

Do you know what the correct orthography should be for the epithet? IPNI gives it as carthaginensis, which is what we have in Tropicos. However, Jacquin originally spelled it as carthagenensis and Müll.-Arg. spelled it the same way when he made the combination in Manihot.

Jim

Ext. 507

-----Original Message-----

From: Jan Salick

Sent: Tuesday, April 26, 2011 1:56 PM

To: Jim Solomon

Cc: Gerrit Davidse; Roy Gereau; Gordon McPherson

Subject: RE: about manihot carthagenensis

Rogers, David J. and S. G. Appen 1973. Manihot Manihotoides (Euphorbiaceae). Flora Neotropica Monograph No. 13. p112 say:

"36. Manihot carthaginensis (Jacquin) Mueller von Argau in de Candolle, Prodr. 15(2): 1073. 1866; ..."

They also site several orthographic variants: Jatropha carthaginensis Jacquin, J. cataginensis Jacquin ex Steudel, but not the one you mention. However, the type is Jacquin s n: Colombia, Bolivar: Cartagena.

I have no idea about the Latin arguments or about nomenclatural priority. Gerrit or Roy (copied here) may be able to advise. Being a Euphorb, would Gordon know (also copied)?

Sorry, Jan

Jan Salick, PhD

Senior Curator

Missouri Botanical Garden

Letter to Dr. Eva Kramer, Universität Trier, answering her comments.

Dear Dr. Kramer,

Yesterday I received a copy of your book from my cousin Sidney Joubert. He had tried to read it, but never studied German. In the old educational system I had German at school in Curaçao and although I cannot write you in German, not having used this language for many years, I can read it quite easily. When I lived in Groningen from 1968 to 1974, I used to listen to the Nord-Deutsche Rundfunk, the “program für Ost- Friesland” and then at twelve o clock, “est ist zwölf uhr, wir schalten um nach Stuttgart”. Anyway , “Nun schalten wir um nach Trier”. I have a few comments on your article:

- Stemmen uit het Verleden was written for the general public, although it certainly has scientific value, it was never intended as a scientific work. I am a biologist who is interested in these matters and in languages and etymologies, but am not involved in academic matters in this field, my publications being in other areas (fisheries and herpetology). For this reason it was written in Dutch, since in Curaçao it is Dutch people who buy books and experience has learned that although they all do read English they do not usually buy English books. Also for this reason the references were kept to a minimum, to keep the book readable. Although may be from a scientific point of view it is a pity that it was not published in English with many more references, undoubtedly the original decision was the right one. Only 1500 copies were printed of which 500 in hard cover. There was hardly any interest from universities or institutions in the Netherlands, we gave away at least 200 and many are still left unsold (later there was water damage and now only a few copies remain). If this book had been in English with many references we could hardly have sold 200 locally. May be even this is too optimistic a statement.

It is rather curious that there has been interest in German circles, there was a review by Mathias Perl in Mainz in German (I am attaching a .jpg file). From the Netherlands no reviews or mention whatsoever. It is hard to explain.

Much too much importance is usually given to the fact that the Curaçao Indians were deported to Venezuela by the Dutch, these Indians could cross over to and from Venezuela quite easily which they certainly did regularly. In Curaçao ample high protein sea-food was available; this would have been an important reason to cross over. Most of the deported Indians simply filtered back to the island in no time, there were always Indians in Curaçao, most of them Caquetío. We did raise this point in the book, but in retrospect the case should have been stated more forcefully. There was a small Indian village in the western part of Curaçao (Banda Abau), which persisted long into the 18th century. This village was called Asunción de Santa Maria, and was situated near the San Hieronymus hill, toward Christoffelberg. The Spanish name indicates that it already existed during the Spanish period. Late Indian pottery is found together with colonial artifacts, such as Gouda smoking pipes, Delft pottery. The first slaves and freed slaves were in contact with these Indians, thus even though there were not too many Indians they were definitely part of the substratum when Papiamentu was formed. It is typical that several of the Indian words in Papiamentu of Caquetío origin are used only by older people in Banda Abau (the Western part of the island). In the book “het volk van de grote

Manaure” Pater Nooyen SJ gives numerous examples of contacts between Indians and negroes, which he found in early records of the catholic church. He also names some families nowadays considered of African descent as having Indian ancestors. In Curaçao the Indians were simply swamped in a larger African gene pool than those in Aruba or Bonaire. mt DNA studies in Aruba indicate Indian and to a lesser extent also negro ancestry. I am convinced that a similar mt DNA investigation in those Curaçao black families which already were on the island before the oil industry imported laborers from all over the Caribbean, would more or less mirror the Aruba results, indicating mostly African ancestry but to a lesser extent also part Indian ancestry.

Since I was 15 years old my uncle bought a piece of land in Bonaire and another uncle went to live there, I started to go to Bonaire by boat quite regularly. In those days I already wondered how anyone could reach Bonaire by canoe from Curaçao and that this being the nearest island or coast it must have been much more if not extremely difficult to reach Aruba or Venezuela which are further away. Then later I made two trips to the Venezuelan coast and this changed my views completely. The first time we went to Coro from Fuik in a small 28 ft motor yacht, we took 8 hours to arrive. There was a rally and the boats were following windsurfers, only the fastest boats could keep up with the windsurfers. The first windsurfer arrived in about three hour’s time. On the way back things were slightly slower but still there was no problem, the windsurfers would run along the coast from Coro to Cumarebo then go across the current to Curaçao, leaving from exactly the place formerly called “Puerto de Los Curaçao”. cq. where one has to cross to go to Curaçao. While of course a windsurfer has more capabilities of maneuvering against the wind, I am convinced that a large canoe can move across the current quite easily, just like a windsurfer, but not as fast. Another time I went to Cumaná, the captain of the vessel decided to go south and hug the Venezuelan coast, where we picked up a 0.5 knot countercurrent going east all the way to La Guaira. Later I read in the book “Aquella Paraguaná” by Martinez how salted fish was transported from Pto. Fijo to Coro by hugging the coast of Paraguaná and picking up this countercurrent. Thus my conclusions are that Aruba could be reached easily from Curaçao. Using canoes both Aruba and Venezuela could be reached much more easily than Bonaire, while nowadays with motor vessels and/or modern sailing vessels it is much easier to reach Bonaire. To go to Aruba, in a canoe would be relatively easy since one would travel with the current. To get back from Aruba, in a canoe, one would have cross over to Venezuela, hug the coast going East to Cumarebo and then cross back across the current, a three or four day trip. La Guajira was within range. Getting to Bonaire would probably have been much more difficult, one would probably have to follow the Venezuelan coast all the way to Chichiriviche then cross from there, or maybe it would be possible to cross over from Curaçao directly during very calm days in September or October. According to the archaeologist Jay Haviser, the Indian pottery in Bonaire is more similar to the pottery found in the Aroa area on the Venezuelan mainland, while pottery from Curaçao and Aruba is more similar to each other and belong the Dabajuro type. This would tend to support the reasoning above.

Thus there were contacts all along with both Venezuela and Aruba, which paradoxically enough would have been much easier to reach than Bonaire and this could explain some

of the surely African words found in the wordlist by Pinart (in Aruba). Nooyen says that the Indians in the western part of Curaçao had regular contacts with Aruba. In the early church records Indians from Aruba are mentioned as being present during baptisms in Curaçao. Indians had been mixing with blacks from an early stage and some of their descendents ended up in Aruba.

Thus there are definitely quite a few original Caquetío words in Papiamentu. In our book we did not want to impose this conclusion on the reader, since in many cases absolute proof is lacking, preferring to let him use his own judgment. **This has been a major mistake. It has opened room for the argument that all or almost all these Indian words came via Spanish or from Venezuela, which is definitely not the case.**

- The shi words with shi as suffix or prefix are surely original Caquetío (-shi and shi-) Kadushi, Kadushi pushi, Bushi, are closer to the original Caquetío than the related Spanglicized forms Kaduche, Buche. Shimarucu is certainly more original than the form Semarucu. This we can see when comparing to the toponyms.

Watapana, Watakeli, Karawara, seem more original than guatapana, guatacare etc. the gua being Spanish as in English Winch, Spanish Guinche, Nahuatl: ahuatl, Spanish: aguacate. Carib: iwana, Spanish: iguana, Arabic: Oed el Kebir, Spanish: Guadalquivir etc. etc.

Surely: dori maco, dabaruida, Yaga dabaruida, kododo, kedebi, kiwa, kiwa karate, kokorobana, mahawa, makurá, datu, yatu, tapushi, yuchi, shoco are all original Caquetío. kiberi - (Aruba) Spotted scorpionfish, kedebre - (Aruba) Plumed scorpionfish, kebedu (Aruba) scorpionfish are also Caquetío words (see Addendum & Errata). Shuata and shiwata are original and do not derive from Spanish aciguatar, which can be deduced from the form shiwata used in Aruba. Kwihi is more original than Cuji. Indju is definitely not Caquetío and came via Spanish.

In the case of makabi the Spanish version is closer to the original Caquetío than the Curaçao Papiamentu: makambi which underwent Bantu influence. Although this word is also found in Taino, I believe it to be Caquetío as well.

Shiri-shiri (the entrails) is not in the book, since there is no proof whatsoever of its being an Indian word and nothing would have been gained by including very controversial words. It has been suggested it came from Africa. I believe it is Caquetío.

- Curaçao is definitely not from Portuguese. Both Las Casas and Oviedo mention it very early, their information goes back to the early sixteenth century, at a time when there was no Portuguese influence in Curaçao which only started after the Dutch in Brazil were defeated at the batalha de Guararapes after 1650. Also the Spanish and Portuguese crowns had not yet been united under Felipe II of Spain (Felipe I of Portugal). If the word Curaçao were Portuguese it would have the very doubtful distinction of being the only Portuguese toponym in all of the Caribbean. Surely the names of Brasil and Madeira are Portuguese and Açores as well, but none of these were in the Spanish realm. Even in Surinam with early Portuguese influence in Sranang tongo we do not find Portuguese toponyms. I do not know of any Portuguese toponym west of the Oayapock. Thus Curaçao is also of Caquetío origin, we do not know how the form Kòrsou came into being.

Attached I am also sending three attachments:

Addendum & Errata Stemmen uit het Verleden
Afrikaanse woorden in het Papiamentu
Review by Matthias Perl

Please confirm receipt of this message, with kind regards,

Gerard van Buurt
Kaya Oy Sprock 18, Curaçao
gvanbuurt@gmail.com

GERARD VAN BUURT & SIDNEY M. JOUBERT: *Stemmen uit het Verleden. "Indiaanse woorden in het Papiamentu"*. Alphen aan den Rijn: Van Buurt Boek Producties, 1997, 197 pp.

In der iberoromanisch-basierten Kreolsprache Papiamentu der Niederländischen Antilleninseln Aruba, Bonaire und Curaçao (ABC-Inseln) gibt es ca. 200 Wörter indianischen Ursprungs und weitere 150 indianische toponymische Bezeichnungen. Gerard van Buurt und Sidney M. Joubert untersuchen im mir vorliegenden Buch die Herkunft der indianischen Lexik.

Als 1634 die Niederländer auf die ABC-Inseln kamen, trafen sie nicht nur auf Spanier, die 1499 dorthin als erste Europäer gekommen waren, sondern auch auf spanischsprechende Indianer. Ca. 400 Indianer und exakt 32 Spanier wurden auf das Festland (das heutige Venezuela) gebracht.

Noch bis 1743 soll es aber noch einzelne Indianer in Curaçao gegeben haben.¹ Seit Beginn des 19. Jahrhunderts kann man davon ausgehen, daß es keine "reinen" Indianer mehr auf den genannten Inseln gab. Woher kommen nun die (wenigen) indianischen Wörter in der Kreolsprache Papiamentu?

Die Autoren machen deutlich, daß es sehr schwer fällt, eine direkte Linie zu der ursprünglichen indigenen Bevölkerung (Caquetio-Indianer) herzustellen, da die Indianismen aus unterschiedlichen Sprachen stammen, die zum Teil gar nicht in der engeren Umgebung der ABC-Inseln vorkommen. Es ist daher viel wahrscheinlicher, daß die immer existenten Austauschbeziehungen innerhalb der Karibik und zum amerikanischen Festland auch für die noch heute anzutreffenden Indianismen Voraussetzung waren.

Im Kapitel I informieren die Autoren über die Herausbildung des Papiamentu. Dieses Kapitel enthält die wichtige Information, daß unter den ersten Siedlern auch aus Brasilien vertriebene Holländer waren, die evtl. mit ihren Sklaven direkt nach Curaçao gelangten. Bisher war man der Meinung, daß es hauptsächlich sephardische portugiesischsprachige Juden waren, die aus Brasilien über die Niederlande – jedoch ohne ihre Sklaven – nach Curaçao gekommen waren. Im II. Kapitel geben van Buurt und Joubert eine Übersicht zu den Indianersprachen (hauptsächlich nach Greenberg²). Im III. Kapitel werden dann alle Wörter indianischen Ursprungs im Papiamentu systematisch untersucht. Dabei standen den Autoren jedoch nicht alle wichtigen Nachschlagewerke zur Verfügung.³ Im IV. Kapitel werden die Wörter vorgestellt, die als indianisch angesehen

¹ Die Weitergabe von spanischen Sprachkenntnissen an die afrikanischen Negersklaven durch Indianer ist kaum vorstellbar, wenn man weiß, daß nur wenige indianische Einwohner auf Curaçao verbleiben durften. Überzeugender ist die Annahme, daß der ständige Kontakt mit den spanischsprachigen Nachbargebieten zu einer Beeinflussung des sich herausbildenden Papiamentu geführt hat.

² John H. Greenberg, *Languages in the Americas*. Stanford: Stanford Univ. Press, 1987.

³ U.a. Georg Friederici, *Amerikanistisches Wörterbuch und Hilfswörterbuch für den Amerikanisten*. Hamburg: de Gruyter, 1947 (2. Aufl. 1960), Marius Sala et al., *El*

wurden, wahrscheinlich aber aus anderen Sprachen kommen. Das V. Kapitel enthält Hinweise zu den Wortlisten von Van Kollwijk (1880–1886) und A. L. Pinart (1890), beide aus Aruba, und das VI. Kapitel bringt ein Register der indianischen Toponyme. Eine Bibliographie und ein Register schließen das Buch ab. Die sorgfältig recherchierten Etymologien möchte ich nur mit einigen Ergänzungen versehen. *Ahá* (S. 53) konnte ich in der mir vorliegenden Ausgabe des Pichardo-Wörterbuches nicht finden, es handelt sich aber sicher um eine Universalie, da auch im Deutschen und in anderen mir bekannten Sprache dieser Ausruf des Erstaunens existiert. *Koroto* (*corota*) (S. 107) kommt nach Sala et al. (1982: 47) aus dem Quechua. Die Semantik von *paniweri* (S. 165) entspricht der von *pariguana* (*parihuana*) – Traggerät, vgl. Schwauß (1977: 482). *Peke-nini* (S. 173) ist die in vielen Kreolsprachen zu findende und aus dem Afroportugiesischen stammende Bezeichnung für ein Sklavenkind.⁴

Der Anteil der Wörter indianischen Ursprungs am Wortschatz des Papiamentu ist gering. Gerard van Buurt und Sidney M. Joubert zeigen in ihrem Buch, daß die unterschiedlichen Einflüsse im Prozeß der Herausbildung des Papiamentu sich auch in der heterogenen Zusammensetzung des indianischen Anteils am Wortschatz zeigen. Keineswegs kann man die indianischen lexikalischen Einheiten nur auf die ursprünglichen Bewohner der ABC-Inseln zurück führen.

Matthias Perl (Mainz)

